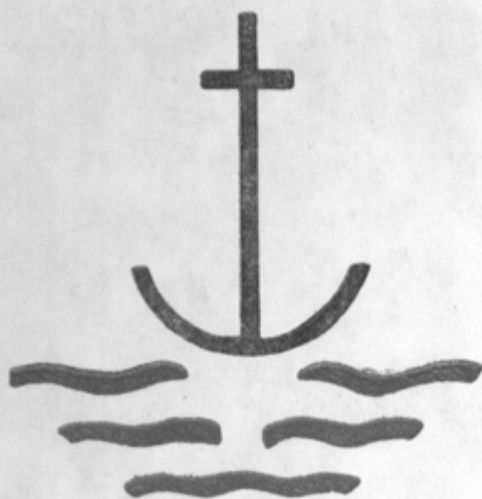

Pt

1

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

5-6

ANUL XXXIII 1983

C U P R I N S U L

Vocația europeană a românilor	— — — — —	273
-------------------------------	-----------	-----

STUDII

Prof. dr. DAN ILIE CIOBOTEA : Biserica Ortodoxă Română și pregătirile pentru Adunarea de la Vancouver.	— — —	276
Pr. prof. dr. ION BRIA : Iisus Hristos într-o viziune cosmică.	—	288
ANCA MANOLACHE : Opinii asupra documentului „Boțez, Euharistie, Slujire”.	— — — — —	294
Prot. NICODIM BELEA : Cultul ortodox factor de ascensiune spirituală și morală.	— — — — —	318

AMVONUL PREOȚILOR

Pr. prof. ALEXANDRU MOISIU : Bucuria vieții.	— — —	326
Pr. IOAN BRÎNZEI : Iisus în Ierusalimul sufletului.	— — —	329
Pr. GABRIEL CERNĂUȚEANU : Iisus în Betsaida.	— — —	332
Pr. prof. SORIN COSMA : Cuvînt de învățătură despre Taina Sfîntului Mir.	— — — — —	333
Pr. IOAN BUNEA : Cuvînt de învățătură despre conștiința morală.	— — —	336

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Prof. VASILE PETRICA : „Ultimii” pași în parohie.	— — —	340
---	-------	-----

URME DIN TRECUT

M. B. BABIU : Episcopul dr. Iosif Traian Badescu (1858—1933).	—	348
Dr. VICTOR LAZĂRESCU : Dr. Aurel Maniu (1833—1894).	— —	353

TREPTÉ ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

Colaborare timișoreană la o importantă realizare tehnică. Primele sonde arădene ale acestui an. Utilaje timișorene pentru noi obiective de investiții. Produse noi la „ELBA”. Noi tipuri de betoane și produse chimice. Turbine pentru microhidrocentrale. Noi tipuri de electromotoare. Funiculare pendulare. Cabinet specializat în acupunctură. Mașină universală pentru timplărie. Crescătorie de cerbi și fâzani. Tezaur monetar dacic.	— — — — —	358
--	-----------	-----

NOTE ȘI COMENTARII

Dr. IOAN VASILE LEB : Iisus Hristos — viața lumii.	— — —	360
--	-------	-----

PV 1

MITROPOLIA BANATULUI

5-6

ANUL XXXIII 1983

mai—iunie

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE :

- Președinți :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
P. S. VISARION, Episcopul Aradului.
- Vicepreședinți :** P. S. Episcop-vicar TIMOTEI LUGOJANUL.
P. S. Arhiereu-vicar GHERASIM HUNEDOREANUL.
- Membri :** Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.
Redactor responsabil : Arhid. dr. SILVIU ANUICHI

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

VOCATIA EUROPEANĂ A ROMÂNILOR

Se împlinesc în această vară trei veacuri de la asediul Vienei. Lumea europeană se zbătea pentru prima oară în convulsiile unei imense încheștări de forțe ce urmăreau să-i modifice structural statutul politic, social și religios existent pînă atunci, în funcție de victoria atît de așteptată și rîvnită în ambele tabere. Printr-o supremă concentrare de resurse materiale și umane, Imperiul otoman se aruncase în ultima sa aventură medio-europeană, ce trebuia să-i deschidă drumul spre „prestolul de la Roma“, de unde să tranșeze definitiv în favoarea sa rivalitatea pentru hegemonie pe continent. Vizavi, Imperiul habsburgic fracționat și fragil, lipsit de unitate internă și răvășit de cavalcada războaielor religioase ale veacului XVII, încerca să supraviețuiască și deopotrivă să-și afirme valențele sud-est europene ale propriei politici agresive. Confruntarea dintre cei doi coloși ai continentului aflați la antipodi era urmărită cu răsuflarea tăiată, de balanța victoriei atîrnînd în bună măsură și soarta creștinismului european. Două sute de mii de ostași sub flamura Semilunei încercau asaltul cetății celei mai puternice din Europa centrală înfiorată de surprinzătoarea apariție și vigoarea neașteptată a unui dușman atît de temut. O iume agitată și uluită trăise succesiv timp de patru luni un noian de sentimente antinomice de rară risipă afectivă, de la groază și renunțare la speranță și încredere.

Răfuiala pe viață și moarte pentru supremație în Europa medievală îi angajase deopotrivă și pe români, prin însăși zona geografică pe care o locuiau, pentru început limitrofă conflictului militar dar un posibil teatru de operațiuni în cazul victoriei austriece. Vocația românească ancestrală sud-est europeană primise deja demult pecetea mult mai largă, continentală. Patroni ai unei covârșitoare majorități a vechilor așezăminte balcanice de spiritualitate ortodoxă și cultură medievală, principii români munteni și moldavi intraseră deopotrivă și în circuitul general european, mai ales prin

Ștefan cel Mare (1457—1504) și Mihai Viteazul (1593—1601). Rămași singuri în această parte a Europei încorsetată de pașalicuri și raiale otomane, secole întregi în condiția tragică de stavilă în calea continuării invaziei, voievozii noștri au fost adeseori inițiatorii unor curente și tendințe de unificare a eforturilor creștine la nivel continental, vizavi de impactul Semilunei ce amenința cu dispariția însăși spiritualitatea și instituțiile lumii europene de atunci. Prezența delegațiilor românești în Occident deopotrivă cu ecourile victoriilor cucerite pe câmpurile de luptă au trezit și cultivat atenția lumii europene în fața unui pericol nebănuit dar iminent, majorându-i treptat capacitatea de rezistență și efortul în confruntările militare ce se anunțau. Rivalitatea medievală intercreștină a întârziat multă vreme unificarea cerută și așteptată de principii români, statele europene încercând să precia singular disputa cu Imperiul otoman. Fără a fi risipit speranțele voievodale, eșecul politicii de consolidare a unui front comun antiotoman a determinat orientarea românească spre conservarea ființei statale și instituțiilor proprii, a unui statut de semiindependență și autonomie internă, în complexul general al vasalității față de sultan. Independența și suveranitatea statală rămăneau idealurile supreme asupra cărora voievozii trebuiau să vegheze cu strășnicie, în condițiile antagonismelor și rivalităților existente pe întreaga durată a veacului XVII.

Conflictul otomano-habsburgic a decis în final declanșarea unor ostilități militare de anvergură inedită pînă atunci și de lungă durată, care trebuiau să încheie definitiv conturile prin lichidarea totală a unuia dintre adversari. Asediul Vienei este ultima zvîcnire otomană de cucerire a Europei. Principii Șerban Cantacuzino (1673—1688), al Țării Românești, Gheorghe Duca (1665—1666 ; 1668—1672 ; 1678—1683) al Moldovei și Mihail Apaffi (1661—1690) al Ardealului, obligați prin forța împrejurărilor să participe la asediu cu trei corpuri expediționare, au contribuit eficient la eșecul tentativei padișahului, validîndu-și încă odată vocația europeană și altruistă în general. Sabotînd și tărăgănînd misiunile și sarcinile încredințate de sultan (printre care construcția podurilor peste Dunăre, paza drumurilor și aprovizionarea cu materiale), comunicînd permanent cu asediații și întreținîndu-le speranța victoriei, asigurînd contactul celor din interiorul cetății cu trupele eliberatoare și în sfîrșit utilizînd paie în loc de expozibile în bombardamentele artileriei, principii români au grăbit și înclinat sorții de partea creștină.

Cu puțin înainte de apropiata înfrângere otomană sub zidurile cetății, Șerban Cantacuzino ridicase în tabăra sa de lângă Viena o monumentală cruce din lemn de stejar cu inscripția latină : „Cinstirea crucii este păzitoarea lumii. Crucea este podoaba Bisericii. Crucea este paza împăraților. Crucea este întărirea credincioșilor. Crucea este mărirea îngerilor și rană demonilor“. Îngropată la plecare de ostașii români în frunzișul pădurii, crucea a fost descoperită ulterior, adusă cu mare pompă în cetate și instalată în domnul Sf. Ștefan, ca dar de neobișnuită valoare simbolică oferit de principele român, care, conform mărturiilor contemporanilor săi austrieci „...de când a întors a lor slobozenie, și-a cîștigat dragostea de obște prin lucrările ce a făcut pentru folosința creștinătății...“.

Deși ostilitățile militare nu au fost de natura unor dorite răfueli finale, victoria creștină sub zidurile Vienei a marcat sfârșitul virulenței Imperiului otoman care din acest moment trecuse definitiv într-o lungă defensivă, fiind transformat în obiect de pradă pentru marile puteri limitrofe, pe atunci în devenire. Veacurile următoare au adus eliminarea treptată și totală a dominației otomane din Europa, nu fără aceeași concludentă participare românească încărcată de sacrificii.

În decursul a trei secole de la asediul Vienei, Europa a fost teatrul unor mari prefaceri și mutații de ordin social, politic și demografic, oferind mereu mai mult o imagine unitară, indiferent de variatele granițe dintre statele componente. Prezența românilor în întrepătrunderea demografică europeană a continuat să se facă tot mai mult simțită. Imperiul habsburgic înglobase timp de două secole între fruntariile sale și pe românii întracarpatici, iar Viena devenea deopotrivă sediul unei puternice comunități românești, în sînul căreia figurau și bănațeni. Perpetuarea ei în timp a fost asigurată de menținerea credinței strămoșești, de cultivarea limbii și tradițiilor ancestrale în jurul parohiei create pe urmele voivodale de odinioară amintind contribuția lor la victoria creștină.

Crucea lui Șerban Cantacuzino și capela moldovenească ridicată de vienezi pe vechiul ei loc din tabăra voivodală rămîn, de această manieră, o vie și simbolică mărturie în memoria lumii asupra vocației europene a românilor.

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI PREGĂTIRILE PENTRU ADUNAREA DE LA VANCOUVER

de: prof. dr. DAN-ILIE CIOBOTEA

Între 24 iulie — 10 august 1983, va avea loc la Vancouver, în Canada, cea de-a VI-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Adunarea generală este forul suprem al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Ea se compune din delegații celor peste 300 de Biserici membre ale Consiliului Ecumenic. Această Adunare generală are menirea de a se pronunța asupra activității desfășurate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor de la Adunarea generală precedentă (Nairobi 1975) până astăzi, de a alege un nou Comitet central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și, prin acesta, un nou Comitet executiv și de a defini liniile directoare ale activității viitoare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

În același timp, Adunarea generală este un prilej sau un loc de întâlnire a Bisericilor și o tribună de unde Bisericile au posibilitatea de a exprima care sînt problemele lor cele mai importante. În sensul acesta, este plin de semnificație faptul că tema propusă pentru Adunarea de la Vancouver a fost formulată: „Iisus Hristos — viața lumii”. Această temă este un fel de mărturisire comună a Bisericilor și exprimă în același timp preocuparea majoră a acestora pentru viața omenirii, într-o epocă în care darul sacru al vieții, față de care sîntem responsabili, este primejduit mai mult ca oricînd. În contextul lumii de astăzi, tema aceasta naște întrebări de o gravitate și o actualitate acută: ce semnificație și ce eficiență are astăzi mărturisirea izvorită din credința creștinilor că Iisus Hristos este viața lumii? Care este vocația creștinilor într-o lume în care se cheltuiesc miliarde de dolari pentru a se fabrica arme distrugătoare de viață (mai ales atomice), în timp ce o bună parte a omenirii se adîncește în umbra morții din pricina subnutriției, a sărăciei, a bolilor, etc? Cum înțeleg, cum cînstesc și cum slujesc Bisericile astăzi viața lumii pentru care Dumnezeu lor a dat pe unicul Său Fiu, pentru ca lumea să aibă viață din belșug?

Tema Adunării de la Vancouver este, în același timp, o interpelare a creștinilor și un mesaj de speranță care izvorăște din credința în Iisus Hristos cel răstignit și înviat, Domnul vieții, care participă la suferințele și viața tuturor și în minile căruia se află întreaga creație.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor de la Geneva a inițiat și susține o intensă pregătire pentru Adunarea generală de la Vancouver. Această pregătire nu constă numai într-o activitate de organizare a programului ce se va desfășura acolo, ci și într-un vast proces de sensibilizare și antrenare a Bisericilor în vederea contribuției lor la pregătirea lucrărilor Adunării și a fructificării spirituale și practice a mesajului pe care ea îl poartă.

Biserica Ortodoxă Română contribuie activ la procesul acesta de pregătire a Adunării de la Vancouver, atât prin ierarhii și teologii ei care activează în diferite organe de conducere și unități de lucru ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, cât și printr-o seamă de membri ai săi care nu fac direct parte din categoria amintită mai sus.

În cele ce urmează, vom prezenta câteva aspecte ale contribuției Bisericii Ortodoxe Române la pregătirile legate de Adunarea de la Vancouver, aspecte înregistrate pînă la data scrierii acestor pagini (septembrie 1982). Așadar articolul de față nu va fi o prezentare exhaustivă, ci mai degrabă una ilustrativă.

1. Între 5—11 mai 1981, a avut loc la București întrunirea Comisiei pentru Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la organizarea căreia a contribuit în mod deosebit P. C. Pr. prof. Ion Bria. O bună parte din expunerile teologice ce s-au ținut cu această ocazie s-au referit la tema Adunării de la Vancouver: „Iisus Hristos — viața lumii”. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P. C. Pr. prof. Dumitru Stăniloae care a prezentat o importantă expunere teologică, publicată apoi în revista „International review of mission” (vol. LXXI, nr. 281, ianuarie 1982, pp. 29—35) a Consiliului Ecumenic al Bisericilor sub titlul: *The faces of our fellow human beings (Chipurile semenilor noștri)*. Autorul subliniază faptul că iubirea lui Hristos este identică cu prezența Sa vie în noi. A-l cunoaște pe El înseamnă a cunoaște iubirea lui care conține semnificația nesfârșită a existenței. De aceea, a deschide inima pentru iubire înseamnă a o deschide vieții. A deschide inima pentru a primi iubirea înseamnă a primi viața. A dăruia iubire înseamnă a dăruia viață; iubirea este sensul vieții care se comunică. Cei ce cred că Hristos este Fiul lui Dumnezeu izvorul suprem al iubirii, îl experimentează pe El ca fiind un magnet de iubire și prin aceasta ca izvor al vieții și în același timp ca pe un subiect personal care le dăruiește iubirea Sa fără margini. În Iisus Hristos noi putem dobîndi puterea de a iubi curat și intens pe semenul nostru, într-o totală uitare de noi înșine, pentru că în Iisus, semenul nostru are chipul lui Dumnezeu și Dumnezeu întrupat are chipul semenului nostru. Iisus Hristos dăruiește fiecăruia dintre semenii noștri o valoare eternă, care trebuie iubită fără limită pentru ca ei, de asemenea, să ne poată iubi

fără margini dacă sînt uniți cu Hristos, așa cum noi putem iubi nesfîrșit dacă sîntem uniți cu Hristos prin credință (p. 31).

În persoana Sa însăși, Hristos a deschis umanității orizontul nesfîrșit al vieții dumnezeiești. El a arătat în Sine însuși că realitatea umană este capabilă să cunoască împlinirea aspirației sale după viața nesfîrșită. Iisus Hristos ne dă puterea pentru împlinirea noastră în cunoaștere și iubire infinită, fără a suprima modul uman de existență (p. 32). Persoana Fiului lui Dumnezeu devenind om pentru întreaga eternitate a arătat valoarea eternă a fiecărei persoane umane și astfel dezvoltă în noi simțul responsabilității pentru existența personală a fiecăruia dintre noi. Fiecare este chemat să fie umplut cu viața veșnică a lui Iisus Hristos, în comuniune cu El (p. 33).

Iisus Hristos este Cuvîntul care adresează prin noi un cuvînt de iubire altei persoane, și tot Iisus Hristos este Acela care unindu-ne ne face să răspundem unui cuvînt iubitor sau să răspundem cerinței de ajutor sau de iubire altuia. Dumnezeu Cuvîntul ne-a făcut dintru început în vederea unei creșteri laolaltă prin comuniune și prin dăruire reciprocă. Dar păcatul egoismului ne-a coborît, ne-a divizat în oameni stăpînitori, de o parte, și victime oprimate ale nedreptății de altă parte. Devenind om, Dumnezeu Cuvîntul ne cheamă pe toți la starea universală a dăruirii reciproce a tot ce am primit de la Dumnezeu ca daruri pentru toți și a noastră înșine ca ofrande de bună voie. Noi toți avem nevoie de iubirea tuturor și toți avem datoria să o oferim. Noi toți avem viață prin acest schimb de daruri. Întîlnindu-ne unul cu altul în dăruire și iubire reciprocă, noi ne întîlnim în viața nesfîrșită a Aceluia care este izvorul și motivul suprem al acestei iubiri și al dăruirii universale. Aceasta este ținta spre care umanitatea trebuie să înainteze dacă dorește „să aibă viață și să o aibă din belșug” (p. 35).

2. Între 23—31 mai 1981, a avut loc la Sofia o consultație a Consiliului Ecumenic al Bisericilor cu reprezentanții Bisericilor Ortodoxe membre în Consiliul Ecumenic. Această Consultație a făcut parte integrantă din procesul de pregătire a Adunării de la Vancouver. În cursul ei, a fost dezbătută problema unei participări mai intense a Bisericilor Ortodoxe la deciziile și activitatea Consiliului Ecumenic, precum și tema însăși a Adunării de la Vancouver. În acest sens, delegația Bisericii Ortodoxe Române, compusă din Î.P.S. Mitropolit Antonie Plămădeală și P. C. pr. prof. Ioan Coman, a prezentat o expunere cu titlul: „*Iisus Hristos și viața lumii după doctrina patristică ortodoxă*”. Părințele prof. Ioan Coman sublinia că pentru Sfinții Părinți întruparea Logosului deschide o eră nouă. Răscumpărarea prin iubirea lui Dumnezeu și jertfa Fiului Său fac lumea demnă de a fi iubită și transfigurată. De aceea rostul misiunii creștine este de a oferi umanității viața lui Hristos, comuniunea cu El. Misionarii din epoca patristică învățau că creștinismul este religia mîntuirii, a vindecării bolnavilor, a crotirii celor nefericiți, a orfanilor, a celor slabi, a săracilor, a prizonierilor, a sclavilor și a celor necăjiți. Părinții Bisericii aveau un simț real a

ceea ce înseamnă păcatul, atât la nivelul individual, cât și social într-o lume răvășită de sclavagism, sărăcie, decadența moravurilor, năvăliri, războaie, orgoliul grecilor și al romanilor, imperialism fără milă, tot felul de sincretisme filosofice și religioase care aruncau sufletele în confuzie. Părinții Bisericii au văzut în războiul distrugător de viață „un masacru organizat și multiplicat” (Sf. Vasile cel Mare) și recomanda dobândirea păcii prin pace, iar nu prin război (Fericitul Augustin).

Sfinții Părinți au slujit viața umanității din timpul lor prin mîsiune, mărturisire a credinței mîntuitoare, efortul de a realiza înțelegerea și unitatea între oameni și mai ales slujirea față de semenii. Ei au combătut sclavajul și au elogiât libertatea, au luat apărarea celor săraci și nedreptățiți, au participat și învățat împărțirea bunurilor materiale, au combătut patimile egoiste de tot felul, au trăit și predicat iubirea creștină și au promovat educația și cultura ca expresii ale îmbogățirii și înnobilării vieții umane. De aceea ei sînt mereu actuali și felul cum ei au înțeles că Iisus Hristos este viața lumii constituie un izvor de inspirație și pentru mărturisirea creștină de astăzi.

3. În luna noiembrie 1981 a avut loc la Comunitatea de la Grand-champ, lângă Neuchâtel, în Elveția, un simpozion cu teologi de diferite confesiuni organizat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor în scopul precizării problematicei teologice și diaconale a temei viitoarei Adunări generale de la Vancouver. La acest simpozion au fost prezenți și teologii români — P. C. Pr. prof. Dumitru Stăniloae și P. C. Pr. prof. Ion Bria. Părintele profesor D. Stăniloae a accentuat în intervențiile sale mesajul profund pe care îl poartă Sfînta Euharistie ca înțelegere a vieții, a finalității ei și ca putere de slujire a vieții umanității. Unele din ideile sale și-au găsit ecoul în cartea lui J. Poulton: *The Feast of Life*, publicată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, ca rod al aceluși simpozion.

4. Între 5—10 februarie 1982, a avut loc la Damasc, în Siria, un simpozion teologic ortodox organizat de Grupul ortodox de lucru al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în scopul de a pune în evidență liniile directoare sau perspectivele teologice în care Ortodoxia aduce o contribuție specifică la pregătirea Adunării de la Vancouver.

Capitolele principale ale acestui raport sînt :

- I. Cine este Iisus Hristos și ce este viața lumii?
- II. Viața lumii și lucrarea Sfîntului Duh.
- III. Viața lumii — așa cum este, și așa cum va fi.
- IV. Viața lumii și viața Bisericii.
- V. Dialectica deschiderii și a comunității.
- VI. Unitatea Bisericii și unitatea Bisericilor.

Acest raport face parte din materialul pregătit pentru Adunarea de la Vancouver și este trimis Bisericilor membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și delegaților ce vor reprezenta Bisericile lor la Vancouver, în scopul de a stimula reflexia asupra temei Adunării generale.

5. Pentru o participare și o eficiență și mai mare în ceea ce privește contribuția ortodoxă la Adunarea de la Vancouver, Grupul ortodox de lucru al Consiliului Ecumenic a publicat o lucrare: *Iisus Hristos — viața lumii. O contribuție ortodoxă la tema de la Vancouver*. Această carte conține reflecții de ordin teologic și spiritual asupra temei de la Vancouver, precum și cîntări și ilustrații iconografice legate de această temă. Cît privește autorii acestei contribuții s-a căutat să fie antrenate cît mai multe Biserici Ortodoxe. Cartea este editată de teologul român prof. Ion Bria, iar prin numărul mare al contribuțiilor ce provin de la teologii români, ea relevă sensibilitatea și interesul cu care teologia ortodoxă românească contribuie la pregătirea Adunării de la Vancouver.

În cele ce urmează, vom rezuma ideile principale care se degajă din contribuțiile tologilor români.

În introducerea semnată de P. C. Pr. prof. Ion Bria și intitulată: *Semnificația temei — cîteva observații preliminare* se scot în relief ideile forță ale contribuției ortodoxe care ar putea inspira și călăuzi abordarea temei Adunării de la Vancouver.

a) Punctul de plecare pentru discutarea temei ar putea fi hristologia lui Hristos cel cosmic, hristologie care consideră creația ca existînd și trăind prin prezența lui Dumnezeu. Natura creației se menține prin relația ei cu Dumnezeu. Viața creației înfloarește din relația sa cu Dumnezeu cel viu.

b) Viața este nu numai o relație, ci și un schimb ontologic între Dumnezeu și umanitate prin întruparea Fiului lui Dumnezeu. Logosul întrupat aduce umanității însăși viața Sfintei Treimi. Iisus Hristos este viața lumii atît în creație, cît și în întrupare. Viața dăruită de Hristos cel cosmic în creația lui Dumnezeu este restaurată în plinătatea sa prin Întruparea lui Dumnezeu. Natura mîntuirii noastre în Hristos este trecerea de la moarte la viață. De aceea, Biserica este comunitatea pascală, un popor botezat-răstignit care asumă conflictul dintre moartea care duce la moarte și puterea lui Dumnezeu care conduce la viața veșnică.

c) Biserica acordă o importanță deosebită modului euharistic-sacramental de a primi viața lui Hristos, tocmai pentru că frîngerea pîinii este un memorial viu al umanității Sale frînte pe cruce. Viața noastră este legată de moartea și învierea lui Hristos, care se reactualizează în Euharistie. Din această înțelegere euharistică a vieții, ortodocșii vor face contribuția lor proprie la tema de la Vancouver.

d) Viața este rezultatul comuniunii în Trupul lui Hristos prin participarea la același Duh. Duhul Sfînt prelungește în noi iubirea Fiului pentru Tatăl nostru și iubirea Tatălui pentru noi. În fiecare acțiune și în fiecare Sfîntă Taină Duhul sfințește și consacră persoane în comuniune. Biserica este astfel comuniunea Sfîntului Duh. Noi formăm un Trup, pentru că aparținem aceluiași Duh.

e) Viața este iubire, libertate și jertfă (dăruire de sine). Ea este o ținșire a iubirii dumnezeiești pentru omenire. Iubirea lui Dumnezeu a fost turnată în inimile noastre (Romani 5, 5). Astfel, iubirea este — în viața noastră — criteriul de apreciere a tot ceea ce facem și avem. Viața implică simplitatea și pregătirea de-a întâlni pe Hristos cel suferind în mijlocul nostru.

f) Noi așteptăm „viața veacului ce va să fie”. Viața în Hristos este întotdeauna eshatologică, ea este viitorul lumii. Aducându-și aminte de cea de-a doua și preamărita venire a lui Hristos, comunitatea liturgică afirmă înțelesul morții ca drum spre Împărăția cerurilor și judecă realitatea prezentată și istoria prin referință la valorile Împărăției.

g) „Iisus Hristos — Viața lumii”. Ce însemnează acest crez pentru Biserică astăzi? Ce implică aceasta pentru oamenii din afara Bisericii? Care sînt implicațiile eclesiale, pastorale și misionare ale viziunii și înțelegerii noastre că adevărata viață, viața veșnică, vine din biruința lui Hristos cel răstignit?

Cum poartă Biserica semnele morții lui Hristos? Care este spiritualitatea ce reflectă această conformitate euharistică cu Hristos? Vedem noi în viața instituțională a Bisericii un semn al muririi (al morții), pentru ca să trăiască ceea ce este în inima liturghiei?

Adunarea de la Vancouver va trebui să facă față întrebării despre chipul lui Hristos în modul de viață pe care îl trăiește Biserica.

Biserica trebuie să încurajeze pe cei care caută o spiritualitate înnoită, îndeosebi pentru o înțelegere mai profundă a vieții trupului, ca templu al Sfintului Duh și față de care trebuie să avem o atitudine sacerdotală. De asemenea trebuie să încurajeze relațiile umane mai creative în familie și în comunitate.

h) Mesajul biblic al vieții nu este izolat de lupta celor săraci pentru libertate, hrană, dreptate, pace. Problemele violenței, ale oprimării și ale supraviețuirii umane trebuie pătrunse într-o perspectivă istorică mai realistă. Oare este posibil să se creadă în Iisus Hristos — viața lumii, dacă Biserica păstrează tăcere în problema violenței și a exterminării de ființe umane? Este esențial faptul ca Bisericile să exprime preocuparea lor pentru problemele ce privesc viața lumii de astăzi.

i) Hristos a dăruit ucenicilor Săi în Euharistie izvorul unității și al energiei pentru o mărturisire comună. Problema împărțirii euharistice este în inima creștinătății divizate. Biserica universală suferă pentru că mulți creștini nu pot să ia parte la aceeași masă euharistică. Desigur intercomunicarea nu poate fi un compromis sau o lipsă de respect față de esențialul credinței creștine și al structurii eclesiale. Oricum, Euharistia este piatra din capul unghiului a vieții noastre împreună ca membri ai Bisericii universale una. O dovadă a vieții ecumenice astăzi ar fi reînnoirea eforturilor de a suprima obstacolele ce stau în calea comuniunii euharistice. Aceasta constituie o condiție esențială pentru credibilitatea Mișcării ecumenice.

Înalt Prea Sfințitul Antonie, Mitropolitul Ardealului, semnează articolul: *Domnul — Dătătorul de viață*. Autorul subliniază că Dumnezeu se definește pe Sine uneori zicînd: „Eu sînt cel ce sînt” (Ieșirea 3, 14). Aceasta înseamnă ființă, existență, viață. Iconografia ortodoxă prezintă icoana lui Hristos însoțită de definiția „Cel ce este” (o on, în grecește) arătînd astfel existența din veșnicie și dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu. „Cel ce este”, înseamnă definiția unei persoane care gîndește, simte, iubește și acționează, un subiect capabil de a stabili relații cu alte subiecte. Precum Tatăl în Vechiul Testament, tot așa și Iisus Hristos se definește ca viață sau Viața: „Eu sînt Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6). Prin învierea Sa din morți, Hristos se manifestă în mod suprem ca viață. Prin învierea Sa, El afirmă viața în fața neființei. Învierea Sa este manifestarea dumnezeirii ca viață.

Duhul Sfînt este de asemenea *Domnul, Dătătorul de viață*, pentru că este Dumnezeu. Numai Dumnezeu este creatorul sau dătătorul vieții în sens absolut. De aceea nimeni altul nu are drept asupra sau contra vieții. Viața este darul lui Dumnezeu și a atenta la viața altuia este o crimă împotriva lui Dumnezeu. În tradiția ortodoxă, dacă cineva s-a sinucis nu este adus la înmormîntare în biserică și nu se săvîrșește pentru el slujba religioasă a înmormîntării. Această atitudine poate părea prea radicală, lipsită de compasiune dar, de fapt, prin ea se caută să se afirme *Dumnezeu, Dătătorul vieții*. O astfel de condamnare a sinuciderii este un act de credință și are ca scop de a apăra viața ca dar al lui Dumnezeu. Viața aparține persoanei numai ca dar. De aceea persoana umană nu are dreptul de a dispune de viața sa, pe care o posedă, pentru că a primit-o prin iubirea lui Dumnezeu.

Iisus Hristos este viața lumii. Noi sîntem chemați să-L exprimăm în viața noastră, să-L adorăm și să-L slujim în viața semenilor noștri.

Învățătura ortodoxă despre îndumnezeire nu este o aroganță teologică. Ea este fondată pe afirmarea prezenței Duhului Sfînt în persoana umană. Iar viața este forma cea mai directă și vizibilă a acestei prezențe. A fi conștient de prezența Duhului Sfînt în noi înseamnă a celebra viața, a o multiplica și a o împărtăși. Astfel devenim noi apostoli ai vieții. A cinsti viața înseamnă a cinsti pe Dumnezeu; a sluji viața înseamnă a sluji pe Dumnezeu. Iar a primejdui viața și a distruge viața înseamnă a păcătui împotriva Sfîntului Duh, *Domnul, Dătătorul de viață*.

Părintele prof. Dumitru Stăniloae este autorul unei reflecții teologice asupra *Sensului creștin al responsabilității*. Din punct de vedere creștin, raționalitatea pe care o descoperă știința astăzi din ce în ce mai mult, presupune o Rațiune gînditoare alotputernică ce a creat acest univers rațional și îl susține în dinamismul său rațional. Această Rațiune gînditoare este Cuvîntul, Logosul lui Dumnezeu, identic cu Fiul lui Dumnezeu care a creat și susține lumea.

Cuvîntul sau Fiul veșnic al lui Dumnezeu, care prin întruparea Sa a devenit Iisus Hristos, s-a făcut pe Sine însuși frate al umanității pentru întreaga veșnicie. Aceasta arată că însăși crearea ființelor umane care sînt legate de această lume se explică prin faptul că Dumnezeu este un Tată care are un Fiu și a cărui iubire părintească se extinde și la alte ființe conștiente. Pentru acest motiv, Dumnezeu a făcut aceste ființe după chipul Fiului Său și Fiul Său s-a întrupat și a devenit om între oameni. Prin întruparea Fiului dumnezeiesc, ființele umane sînt destinate să se bucure de viața veșnică în desăvîrșită frățietate cu Fiul lui Dumnezeu și întreolaltă. Aceasta corespunde aspirațiilor de viață cele mai profunde ale umanității. De aceea, ființele umane nu pot să se împace în conștiință nici cu moartea, nici cu inegalitatea, nici cu absența unei cu adevărat desăvîrșite frățietăți, cu toate că egalitatea nu înseamnă, desigur, uniformitate.

Istoria arată că în Iisus Hristos și prin învierea Sa, moartea a fost biruită și că prin învățătura Sa despre iubire se poate realiza comunitatea umană genuină. Iisus Hristos poate crea în noi viața care transcende natura, viața care e capabilă să existe înviață din moarte și El ne unește într-o adevărată comuniune ceea ce e posibil pentru că Hristos nu este numai om, ci și Dumnezeu. Aceasta se realizează prin Duhul Sfînt care purcede din Tatăl, se odihnește în Fiul și confirmă pe Fiul în iubirea Sa filiască pentru Tatăl și pe Tatăl Său în iubirea Sa părintească pentru Fiul Său. În măsura în care noi sîntem uniți cu Fiul care a devenit fratele nostru, Duhul Sfînt revarsă în noi aceeași iubire a Tatălui și iubirea unora pentru alții ca frați. De aceea, numai un Dumnezeu Treime poate fi un Dumnezeu al iubirii în Sine însuși și pentru noi.

În Hristos, noi avem asigurarea unității dintre umanitate și eternitate, asigurarea vieții. În fapt, El trezește în noi responsabilitatea, ne îndeamnă să ne iubim unii pe alții și împreună să-L iubim pe El și să fim uniți întreolaltă, precum noi sîntem uniți în El.

Un anumit sens al responsabilității este inherent naturii sau conștiinței umane, create după chipul Cuvîntului lui Dumnezeu. De aceea, creștinii văd în Iisus Hristos pe Cuvîntul care vorbește ființelor umane cu o autoritate supremă și de neocolit, chiar înainte de întruparea Sa și El continuă să le adreseze apeluri și astăzi, mai ales prin semenii lor.

Dumnezeu Cuvîntul s-a înomenit, pentru a se face modelul împlinirii responsabilității noastre umane. De aceea, în Hristos, noi putem găsi putere pentru responsabilitatea noastră față de Dumnezeu și întreolaltă, precum și putere pentru realizarea unității dintre noi. Unitatea se realizează numai acolo unde toți răspund afirmativ tuturor. Dar responsabilitatea pe care Hristos o trezește în noi este legată de asigurarea că noi sîntem destinați pentru viața veșnică. Cei ce nu au răspuns lui Hristos cel suferind în istorie nu vor avea viața cu El în veșnicie. Responsabilitatea față de semenii noștri

este responsabilitate față de Hristos (Matei 25) Hristos ne dă puterea de a împlini responsabilitatea noastră față de El, de a-L vedea pe El în semenii noștri, de a vedea pe semenii noștri în valoarea lor maximă și în perspectiva vieții veșnice pe care ne-o asigură Dumnezeu.

Viața ca țintă — este titlul unei interesante și profunde, deși scurtă reflecție spirituală a P. Cuv. Părinte Arhimandrit Bartolomeu Valeriu Anania. Una din cele cinci biserici ale Mănăstirii Hurezi are o frescă din secolul al XVII-lea frumoasă și plină de semnificație. O corabie plutește de-a lungul unui râu. La cârmă, stă Iisus Hristos. La visle, cei doisprezece apostoli. În mijloc, câțiva episcopi și preoți stând în jurul unei mese. Pe masă, se află chivotul în care este păstrată Sfânta Euharistie. Pe malul riului, se văd capetele marilor eretici, ca Arie, Nestorie, Macedonie; cu cârlige lungi în mâini încearcă să abată corabia de la cursul ei. Undeva pe mal, se află un balaur uriaș cu gura deschisă. Partea de jos a gurii este ca un tron pe care șade un otoman în poziție de atac. Săgeata arcului său întins este îndreptată spre corabie. Care este ținta săgeții? Nu Iisus Hristos, nici Petru sau Ioan, nici vreun episcop sau vreun preot, ci chivotul în care este păstrată Euharistia. Nu Dătătorul de viață Hristos, ci viața purtătoare de Hristos, aceea în care Dumnezeu este prezent palpabil și generează umanitatea periodic.

Celebrarea vieții în liturghie este o altă contribuție a Părintelui prof. Ion Bria. Autorul accentuează faptul că sfânta liturghie este calea cea mai bună de-a pătrunde în inima ortodoxiei. Liturghia ortodoxă nu este un simplu rit, ci ea este mai presus de toate un act de dăruire și de laudă a unei mulțimi ce se conduce după Scriptură și care în prezența armonioasă și minunată a Pantocratorului celebrează „a opta zi”, începutul unei vieți și lumi noi. Liturghia este un proces care antrenează obștea credincioșilor ca un întreg mai mult decât indivizi după bunul lor plac. De aceea, spiritul liturghiei ortodoxe nu este mai întâi de toate bazat pe o apartenență la o comunitate vizibilă sau pe o urmare a lui Hristos solitară, ci pe participare la împărtășirea de Sfintele Taine, prin care cineva este primit în numărul acelor sfinți mântuiți prin Iisus Hristos. Liturghia este mai mult decât cult public; ea este o întreagă simfonie (comuniune) a credincioșilor care dăruiesc viața lor lui Iisus Hristos. Liturghia este „săvârșirea” vieții comune a Bisericii, viața transformată după chipul comuniunii cerești.

Înțelesul fringerii pîinii și a oferirii potirului în liturghie constă în faptul că viața lui Dumnezeu însuși se revărsă în noi, intră în umanitatea vizibilă. Viața care țîșnește din izvorul celei-de-viață-dătătoare Treimi pornește spre toate făpturile și se sălășluiește în toate. Primind Euharistia și umplindu-se duhovnicește de darul vieții, toate se reîntorc în Dumnezeu.

Liturghia, prin natura adevărată a Euharistiei care este adusă „din toate și pentru toate” are o extraordinară putere de mediere și catolicitate (sobornicitate). „Noi aducem această slujbă duhovnicească pentru întreaga lume”, și „Biserica se roagă: „Adu-ți aminte, Doamne, de întreg neamul omenesc”. De aceea, la sfârșitul liturghiei, creștinii sînt trimiși să arate afară darurile pe care ei le-au primit. Cei care au primit darul Aceluia care este sfînt trebuie să împărtășească altora propria lor sfințenie. Aceasta este „liturghia după liturghie”, care este exprimată nu numai în „diakonia”, ci și în compasiunea pentru alții îndurînd moarte în fiecare zi (II Corinteni, 11, 23—29).

O altă reflecție teologică: *Viața în plenitudinea sa*, aparține sem-natarului acestor rînduri și insistă asupra faptului că Iisus Hristos este viața lumii, deoarece în El viața dumnezeiască participă în mod suprem la viața lumii, iar viața umană participă la viața lui Dumnezeu sau la viața Treimii.

Iubirea lui Dumnezeu în Iisus Hristos este smerită, chenotică, pentru că ea se manifestă ca dar prin care Dumnezeu se dăruiește pe Sine însuși aceluia pe care îi iubește. În cheneză se vede puterea iubirii care este totalmente liberă și aptă să se smerească pentru a face loc altora, pentru ca viața lor să crească, să se îmbogățească. Chenoza Fiului este poarta prin care umanitatea are acces la viața dumnezeiască. Această cheneză ca dăruire altuia este puterea reală a ubirii care nu caută interesul său propriu (I Corinteni, 13, 5), iubirea care comunică viață.

Fiul lui Dumnezeu asumă natura noastră pentru a o mîntui și o mîntuiește prin faptul că o unește cu Dumnezeu. Hristos participă la condiția noastră de viață, nu din curiozitatea de a experimenta această condiție de existență, ci pentru a împlini legea iubirii în condiția noastră de existență, în care viața este slăbită și primejduită de patimi și de moarte. Dar rostul întrupării Fiului este și de a revela marea taină a vieții treimice care este iubire și de a arăta că singură legea iubirii corespunde adevăratei configurații a vieții umane create după chipul vieții dumnezeiești. Întreaga viață a lui Hristos a fost o permanentă dăruire de Sine Tatălui și oamenilor și aceasta chiar în momentul ultim al vieții Sale.

Moartea Sa pe cruce este moarte în stare de iubire: „Părinte, iartă-i că nu știu ce fac!”. „Părinte, în mîinile Tale îmi este duhul meu”. Pentru Hristos, legea iubirii este mai tare decît instinctul de conservare a vieții (Matei 10, 39; Ioan 10, 17; 12, 25). Viața care încetează de a mai fi iubire nu mai este viață în plenitudinea și autenticitatea sa. Viața este comuniune, iar viața veșnică e comuniune cu Dumnezeu. Hristos a asumat moartea care, pentru Adam, a fost consecință a afirmării de sine într-o autonomie care a rupt comuniunea de iubire cu Dumnezeu, prin neascultare; dar fiindcă

moartea lui Hristos este consecința refuzului Său de a rupe comuniunea de iubire cu Tatăl, care L-a trimis în lume și cu semenii Săi, pe care El nu-i suprimă chiar și atunci când îi sînt dușmani, această moarte a Lui este biruită prin însăși modul în care el o acceptă și ea devine un Paște, o trecere în comuniune de viață veșnică cu Dumnezeu. Învierea lui Hristos este, de fapt, dăruirea lui Dumnezeu în-suși acestei umanități răstignite a Fiului care s-a dăruit pe Sine total lui Dumnezeu, chiar și în moarte sau în ciuda morții. Moartea lui Hristos a fost pricinuită de dușmănia și lipsa de iubire a celor stăpîniți de păcat, însă ea nu a devenit pentru Hristos motiv de a cădea din starea de iubire ca formă maximă a vieții persoanei. De aceea moartea Lui este „omorîre a morții”, crucea se numește „dă-tătoare de viață” iar învierea și înălțarea Lui la cer sînt forma supremă a participării vieții umane la viața divină.

Hristos cel înălțat la cer continuă să participe la viața umanității pînă la sfîrșitul veacurilor (Matei 28, 20). Prin Sfîntul Duh El este prezent în lume participînd la suferințele, bucuriile și viața omnirii pînă la sfîrșitul veacurilor, dar în același timp dăruiește putere de a trăi, în condițiile diverse și uneori precare ale istoriei, legea iubirii dumnezeiești, singura care asigură viața veșnică sau viața în plenitudine. Hristos Cuvîntul vieții și judecătorul tuturor arată că iubirea este, deodată, criteriul de judecăță și de mîntuire (Matei 25, 31—46). Numai aceia care au prețuit valoarea sacră a vieții în istorie vor avea parte de darul dumnezeiesc al vieții veșnice.

Tainele Bisericii sînt căi de participare a noastră la viața lui Hristos cel răstignit și înviat, dar și căi de primire a puterii lui în viața noastră, pentru a putea împlini legea iubirii și a recunoaște în semenii noștri prezența lui Hristos. De aceea, viața spirituală și activitatea de slujire a semenilor au ambele valoare sacramentală, de unire cu Dumnezeu, în măsura în care manifestă iubirea ca forma cea mai bogată sau plenară a vieții și a prezenței lui Dumnezeu în viața umanității.

6. Tot ca aspecte ale preocupării teologiei românești pentru pregătirea Adunării de la Vancouver, mai amînăm: a) articolul lui George Alexe: *Jesus Christ — the Life of the World*, apărut în revista „Credința”, publicată de Arhiepiscopia ortodoxă română din America (nr. 5—6, 1982); b) conferința: *Jesus Kristus, das Leben der Welt. Orthodox theologisch-geistliche Abhandlung*, pe care am ținut-o personal la întrunirea ecumenică de la mănăstirea Niederaltaich (R. F. G.) în luna iunie 1982 și care urmează să fie publicată în revistele *Una Sancta* și *Contacts*; c) ciclul universitar de studii ecumenice pe anul 1982/83 de la Institutul Ecumenic de la Bossey (Geneva) care are ca temă principală: *Iisus Hristos — Viața lumii* și în cadrul căruia voi prezenta mai multe prelegeri reunite sub

titlul: „*Iisus Hristos — Logosul vieții*”, din punct de vedere al teologiei ortodoxe.

Toate aceste preocupări ale Bisericii Ortodoxe Române pentru pregătirea Adunării de la Vancouver arată nu numai participarea ei activă la Mișcarea ecumenică, ci și sensibilitatea ei pentru o temă de actualitate permanentă, profundă și, în zilele noastre, devenită acută.

IISUS HRISTOS ÎNTR-O VIZIUNE COSMICĂ

de: pr. prof. dr. ION BRIA

Tema celei de a 6-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericii, care va avea loc la Vancouver — Canada între 24 iulie și 10 august 1982, este *Iisus Hristos — viața lumii*. În jurul acestei teme, reluare de fapt a unei mărturisiri de credință de origine biblică (Ioan 6, 51), Bisericele de pretutindeni se întâlnesc acum pentru studiu, meditație și rugăciune comună.

La invitația Consiliului Ecumenic, un grup de teologi ortodocși s-au oprit asupra temei în cadrul unui simpozion ce s-a ținut la Damasc (4—10 februarie 1982). Concluziile simpozionului au fost formulate într-un document de lucru publicat în *The Ecumenical Review*, vol. 34, nr. 2, martie 1982, document ce a fost trimis Bisericii Ortodoxe. Alte studii, eseuri și comentarii ortodoxe privind acest subiect au fost strinse în volumul: *Iisus Hristos — viața lumii. O contribuție ortodoxă la tema adunării de la Vancouver* (publicație a Consiliului Ecumenic, Geneva, 1982).

Este prea devreme să se formuleze teze definitive din studiile întreprinse până acum asupra temei. Din reflecțiunea ortodoxă se pot deduce, totuși, câteva accente noi teologice care ar putea fi exprimate, în mod provizoriu și succint în felul următor.

Teologia ortodoxă revine cu mai multă convingere la interpretarea antologică a persoanei și slujirii lui Iisus Hristos, cunoscută și sub denumirea de hristologia calcedoniană. Această interpretare insistă asupra unei *ordine ontologice*, potrivit căreia Iisus este Noul Adam (1 Corinteni 15, 45), „omul cel nou” (Sf. Ignatie, Către efeseni 1). Icoana Dumnezeuului celui nevăzut, El este în același timp chipul adevăratului Adam, mai întâi născut din toată zidirea (Coloseni 1, 15), cel dintâi născut dintr-o mulțime de frați (Romani 8, 29). El este Cuvîntul lui Dumnezeu care s-a făcut trup (Ioan 1, 14), din plinătatea căruia noi toți am primit, și har peste har (Ioan 1, 16). De aceea, dacă este cineva în Hristos, este o creație nouă” (II Corinteni 5, 17). Aceasta este perspectiva de bază a hristologiei expusă în Evanghelia după Ioan și mai ales în Epistola către coloseni. Apostolul Pavel afirmă în repetate rîn-

duri că Iisus Hristos este „chipul lui Dumnezeu cel nevăzut” (Coloseni 1, 15), „că-n El locuiește, trupește, toată plinătatea Dumnezeirii” (Coloseni 2, 9), că „viața noastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu” (Coloseni 2, 3). Această linie de gândire hristologică se deosebește de interpretarea așa-zis istorică, potrivit căreia istoria mântuirii realizată de Iisus Hristos este plasată într-o *ordine cronologică*: Adam, Avraam, Moise, David, Iisus, Astfel, creștinismul n-ar fi decît o lărgire a religiei iudaice, o desăvîrșire a revelației naturale.

Deosebirea dintre cele două interpretări ale hristologiei — ontologică și istorică — este de o importanță capitală, deoarece fiecare mod de interpretare constituie premiză pentru învățătura despre mîntuire. Astfel: sub aspect istoric, mîntuirea ar fi un proces care are ca punct de plecare căderea în păcat a omului, se continuă cu răscumpărarea înfăptuită de Iisus Hristos, și se termină cu judecata. Această perspectivă este proprie teologiei occidentale. Sub aspect ontologic, punctul de plecare este creația, inclusiv omul — chipul lui Dumnezeu, care cunoaște apoi starea de transfigurare realizată în faptul învierii lui Hristos, și care se desăvîrșește în starea de îndumnezeire eshatologică. Cu alte cuvinte, dacă în teologia apuseană păcatul și vina sînt la originea istoriei mîntuirii, scopul iconomiei întrupării fiind recuperarea grației pierdute (grație „adăugată” la firea umană creată), dimpotrivă, în teologia ortodoxă, faptul mîntuirii ține de planul creației, care de la început se mișcă spre participarea la noua umanitate îndumnezeită a Fiului lui Dumnezeu. Printre altele, este de reținut aici o consecvență metriologică între învățătura despre Iisus Hristos — hristologia și învățătura despre mîntuire — soteriologia. Dacă unirea dintre Dumnezeu și omenitate în persoana lui Hristos este de ordin ontologic, relația dintre Dumnezeu și om în istorie nu putea să fie decît tot de ordin ontologic. De altfel, relația dintre Dumnezeu și om nu putea să fie și nici nu poate fi vreodată legalistă.

Apoi, teologia ortodoxă, reia cu mai multă vigoare afirmația că Iisus Hristos este Logosul veșnic (Apocalipsa, 19, 13) Domnul măririi (Corinteni 7, 8) care s-a făcut om și a devenit *Mesia*, mîntuitorul neamurilor (Efeseni 3, 6; 1 Timotei 2, 5), și nu un Iisus din Nazaret pe care Biserica pascală — apostolică L-ar fi recunoscut ca Mesia și după aceea L-ar fi proclamat Hristos și Mîntuitor. Astfel, cel născut „din Fecioara Maria și de la Duhul Sfînt, este unul și același cu Fiul lui Dumnezeu, unul din Treime, care s-a descoperit și înainte de întrupare. Fiul lui Dumnezeu cel veșnic se face prin întrupare și răscumpărare, Mesia, Mîntuitorul lumii. Nu un oarecare Mesia devine Fiul lui Dumnezeu. La liturgia Paștilor, Biserica Ortodoxă citește începutul Evangheliei scrisă de Sfîntul Ioan „La început era Cuvîntul”. În acest fel, Biserica vrea să reamintească în ziua cea mai importantă a calendarului creștin, că Iisus Hristos care „s-a răstignit pentru noi în zilele lui Pontiu Pilat și a pătimit și s-a îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi” este unul și același cu „Fiul cel Unul-Născut, care este în sînul Ta-

tălui" (Ioan 1, 18), care „pentru noi oamenii și pentru a noastră minuire, s-a pogorît din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și s-a făcut om”. Așadar, Cuvîntul care s-a făcut trup (Ioan 1, 14) este identic cu Cuvîntul care era la început cu Dumnezeu.

În Vechiul Testament numeroase texte se referă la Fiul lui Dumnezeu a doua persoană a Sfintei Treimi. Dumnezeu însuși prin gura psalmistului spune: „Fiul meu ești tu, eu astăzi te-am născut” (Psalmul 2, 7; Psalmul 88, 8). El este îngerul Domnului care a apărut lui Moise în rugul ce nu se mistuia (Ieșirea 3, 2), unul din cei trei îngeri care se arată lui Avraam la stejarul lui Mamvri (Facerea 18, 1—15). Profetul Isaia îl numește „înger de mare sfat” (Isaia 9, 6). Așa cum se cîntă „Sfinte Dumnezeule”, el este plin de tărie („Sfinte Tare”). Căci cine va fi asemenea Domnului și cine se va asemana cu Domnul între fiii lui Dumnezeu? Dumnezeu cel preamărit în sfatul sfinților, mare și înfricoșat” (Psalmul 89, 6—8). Alți autori biblici vorbesc de nașterea Sa din fecioară („Iată fecioara va lua în pîntece și va naște și vor chema numele lui Emanuel” — Isaia 7, 14), care este comparată cu o „Scară, sprijinită pe pămînt, iar cu vîrfurile atinge cerul, pe care îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogorau pe ea” (Facerea 28, 12). „Înțelepciunea și-a zidit casă” (Pilde 9, 1) din firea omenească. El este din neamul lui David: „Voi pune pe scaunul Tău de domnie un fiu din trupul tău” (Psalmul 132, 11) și se va naște în Betleem (Miheia 5, 1). El este „semnul ridicat printre neamuri” (Isaia 11, 12), „piatra pe care au respins-o ziditorii, dar care a ajuns să fie așezată în capul unghiului” (Psalmul 118, 22). El va fi răstignit „ca să poată face judecată și dreptate în mijlocul pămîntului” (Legi 2, 9—11).

Importanța majoră a acestei reaccentuări constă în aceea că învățătura despre persoana și slujirea lui Hristos, ca și cea despre minuire în general este reasezată în contextul învățaturii despre Treime, atît în ființa Sa, cît și în iconomia acesteia. Există o reciprocitate perfectă între *teologie*, contemplarea ființei lui Dumnezeu în sine și *iconomie*, lucrarea sau „ieșirea în afară” a Dumnezeirii între Treimea „transcendentală” și Treimea „iconomică”. Dumnezeu este unitate în Treime nu numai în ființa Sa recunoscută și neîmpărtășită, ci și în actele, formele sau ieșirile Sale „în afară”. Dumnezeirea, esență personală metafizică, în sens de depășire a celor ce există fizic, este împărtășită de ipostasuri; de aceea lucrul sau ieșirea în afară este ipostatică, personală, aparține Sfintei Treimi. Treimea este prezentă și activă în lucrările dumnezeiești. Simpozionul ortodox de la Damasc sugerează ca hristologia să fie studiată în mod inseparabil de doctrina despre Sfînta Treime și despre Întrupare. „Așezînd pe Iisus Hristos în centrul concepției noastre teologice, noi trebuie să veghem totuși ca aspectul trinitar și cel referitor la Întrupare, ale vieții celei noi, să fie totdeauna ținute împreună, într-un sens hristocentric și nu hristomonistic”.

Întruparea Fiului lui Dumnezeu, care nu trebuie să fie confundată cu nașterea după trup, este înțeleasă acum în toată plenitudinea ei

cosmică. În Iisus Hristos, lumea întreagă este recapitulată în Dumnezeu. Taina întrupării este taina creației din nou. Asumarea firii omenești în persoana Fiului are o valoare esențială, deoarece „ceea ce nu a fost asumat, nu poate să fie mîntuit” (Sf. Ioan Damaschin, *Învățătura ortodoxă* cap. 18). „Numai ceea ce este unit cu Dumnezeu este mîntuit; ceea ce nu este asumat, nu este vindecat”, spune Sf. Grigore de Nazians, (Epistola 101 către Cledonium, P.G. 37, 181). Fiul se întrupează anume pentru a pune în mișcare acest schimb ontologic nou (Epistola către Diognet 9) între Dumnezeu și umanitate, făcîndu-se ceea ce sîntem noi, ca să ne facem și noi ceea ce este El: „Cuvîntul trup s-a făcut, ca trupul să se facă cuvînt” (Marcu Ascetul, *Epistola către Nicolae Monahul*, Filoc. rom., vol. 1, p. 326). Părinții Bisericii vorbesc de valoarea răscumpărătoare a întrupării, ceea ce înseamnă că umanitatea noastră este deja sfințită în umanitate văzută a lui Iisus Hristos. În trupul său îndumnezeit se restituie firii umane incoruptibilitatea și nemurirea ei de la început. Umanitatea este sfințită prin însăși prezența Dumnezeirii (Sf. Atanasie, *Despre întruparea Cuvîntului* 17, 43).

Desigur, întruparea înseamnă „mișcare”, chenoză, pogorîre. În actul întrupării, Fiul „s-a golit pe El însuși” (Filipeni 2, 7), își ascunde puterea și darul Său pentru a nu umili pe oameni. Dumnezeu s-a arătat oamenilor trupește: Dumnezeu l-a trimis pe El: „ca om la oameni l-a trimis pe El” (Epistola către Diognet, VII, 4). Această mișcare a Fiului nu înseamnă subordonare sau deosebire de natură în raport cu Tatăl care l-a trimis. Chiar în starea de pogorîre chenotică, Iisus Hristos rămîne Dumnezeu adevărat și om adevărat, avînd două firi și două voînțe unite în mod ipostatic într-o persoană unică. (Matei 26, 39; Marcu 14, 36; Luca 22, 42). În fond, Noul Testament exprimă acest caracter ireductibil, unic al persoanei lui Iisus Hristos. Dacă evangheliștii insistă asupra umanității Sale văzute, ceilalți scriitori ai Noului Testament se apleacă cu mare atenție asupra sensului întrupării și jertfei Sale. În general, autorii Noului Testament păstrează sub tăcere adîncă taină a persoanei lui Iisus Hristos, dar mărturisesc fără ezitare, din experiența lor nemijlocită, că „Dumnezeu era în Hristos, împăcînd lumea cu Sine” (II Corinteni 5, 19). Mai tîrziu, Părinții Bisericii, răspund ereziilor care încercaseră să intre în acest mister fără iluminarea credinței, că Iisus Hristos este Dumnezeu adevărat și om adevărat.

După cum s-a spus, întruparea nu înseamnă numai „nașterea după trup” a lui Iisus Hristos, ci petrecerea lui în trup și în timp, de la Betleem la Înălțare. El ne-a mîntuit prin tot ce a făcut în timpul vieții Sale pămîntești. Desigur că evenimentul în care se concentrează economia sau slujirea Fiului este jertfa Sa de răscumpărare. În decursul timpului mulți au încercat să explice sensul și efectul jertfei lui Hristos, fie prin ideia de răscumpărare (Tertulian, 155—220), fie prin cea de satisfacție efectivă și substitutivă, care ar repara ofensa adusă prin păcat onoarei lui Dumnezeu (Anselm, 1033—1109). Părinții Bisericii ră-

săritene insistă, dimpotrivă, asupra răscumpărării ca act al iubirii supreme a lui Dumnezeu. Adică, Iisus Hristos nu acceptă jertfa ca o condiție legalistă a răscumpărării, ci anume ca să întâlnească ființa umană pe care a creat-o Dumnezeu. Natura jertfei Sale nu este deci de ordin juridic, legalist, și în nici un caz jertfa nu trebuie să fie înțeleasă exclusiv în contextul pedepsei și culpabilității pentru păcat. În jertfa Sa, El unește cele despărțite cu Dumnezeu Însuși (Efeseni 2, 14—15). El „ridică păcatul lumii” (Ioan 1, 29) în însăși umanitatea Sa pentru a face posibil acel „Schimb minunat și nou” (Sf. Simeon Noul Teolog, *Întîia cuvîntare morală* 10, în Filoc. rom., vol. 6, p. 160), adică trecerea de la moarte la viață, de la robie la libertate (II Corinteni 3, 13), făcîndu-le părtașe cu Dumnezeu și cu darurile Sale în umanitatea Sa cea nouă. Dealtfel, toată făptura suspină împreună, așteptînd cu nerăbdare răscumpărarea finală (Romani 8, 22—23).

După cum spune Sf. Grigorie Teologul, „noi am avut nevoie de intruparea și moartea lui Dumnezeu pentru a trăi” (P.G. 36, p. 661). Aceasta nu în sens legalist sau moral, pentru a satisface pe adversarii și dușmanii Săi. Dumnezeu nu a avut nevoie de jertfa noastră în sens juridic. În definitiv, Dumnezeu n-a întrerupt niciodată comuniunea Sa cu ființa umană. Relația dintre Dumnezeu și om n-a fost vreodată legalistă. Dumnezeu nu iartă, în sens moral, pentru că niciodată n-a fost ofensat. El iubește ființa umană chiar după cădere: „Adame, unde ești?” (Facerea 3, 9). Prezența și acțiunea mîntuitoare a lui Dumnezeu pornesc din cauza iubirii Sale. Din propria Sa inițiativă, din buna-plăcere a voinței Sale (Efeseni 1, 15), Dumnezeu se angajează în iconomia mîntuirii. Dumnezeu se lasă biruit de iubirea Sa proprie, se depășește pe Sine însuși din cauza bunătății Sale. Mișcarea lui Dumnezeu către creație și ființa umană este o pogorîre din iubire (1 Ioan 4, 4).

Este adevărat că viața cea nouă izvorăște din cruce. Trecerea de la moarte la viață s-a făcut în însăși moartea și învierea Sa. Moartea lui Iisus Hristos e parte din slujirea Sa; ea constituie botezul său propriu. Crucea este un act de mărturie, în sens de martiriu (1 Timotei 6, 14). El a gustat moartea pentru fiecare ființă umană (Evrei 2, 9), ca preț de răscumpărare (Marcu 10, 45; Romani 9, 11), de aceea pe cruce El nu a simțat durerea, ci a suferit în mod real. Dar El refacă templul trupului Său (Ioan 1, 19—22), deoarece moartea nu are posesiune asupra Lui. Crucea Sa devine astfel manifestul de putere și viață dumnezeiască (1 Corinteni 2, 15; 3, 5—10).

Intruparea, care include și jertfa, reprezintă și un act de solidaritate cu neamul omenesc. Iisus Hristos a fost trimis „ca om la oameni”, ca un Dumnezeu fără orgoliu în mijlocul oamenilor. Mai mult, în jertfa Sa, repetă gestul lui Avraam. De vreme ce Dumnezeu însuși cere lui Avraam să sacrifice propriul său fiu, El se simte acum „obligat” să refacă același gest. În fine, prin întinderea miinilor Sale pe cruce, Fiul lui Dumnezeu a realizat voința Sa de a dobîndi pentru Sine un popor sfînt (Ipolit, *Tradiția apostolică*, 4). Într-adevăr, viața noastră

creștină aparține lui Iisus Hristos. Ea este atașată nu de niște simple evenimente care formează istoria mântuirii în general, sau de o sumă de învățături care compun tradiția, ci de persoana Fiului lui Dumnezeu, unul din Treime, alături în petrecerea sa în sinul Sfintei Treimi, cât și în prezența Sa văzută în lume, printre oameni. El este Alfa și Omega, Începutul și Sfârșitul, Cei dintâi și Cel de pe urmă, „Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine, Cel atotputernic” (Apocalipsa 1, 8; 21, 6; 22, 13).

Așadar, reflecțiunea ortodoxă asupra temei *Iisus Hristos — Viața lumii* repune în valoare câteva accente majore ale hristologiei tradiționale:

1) Realitatea ontologică a Întrupării, văzută ca schimb între Dumnezeu și ființa umană, Fiul lui Dumnezeu devine Noul Adam. Asumarea întregii creații, prin „pogorirea” lui Dumnezeu în lume, înseamnă începutul îndumnezeirii acesteia. Din perspectiva umanității asumate, Iisus Hristos a venit „ca om la oameni”. În acest sens, Iisus Hristos se identifică cu cei săraci, El este al celor smeriți: „Pentru necazul celor nevoiți și pentru suspinul săracilor acum mă voi scula, zice Domnul, și le voi aduce mântuire” (Psalmul 12, 5).

2) A fost reafirmat contextul trinitar al iconomiei mântuirii care este o lucrare comună a Sfintei Treimi. Această teză presupune identitatea perfectă între Logosul creator, Domnul mării și Iisus Hristos. Orice urmă de subordinaționism, hristologic și iconomic, după care Fiul ar fi avut în istoria mântuirii un rol subordonat Tatălui (una din tezele lui Origen) trebuie să fie respinsă.

3) Răscumpărarea este înțeleasă ca o manifestare de iubire cosmică. Scopul jertfei nu este ștergerea păcatelor în sens legalistic. Căci Hristos nu este numai mântuitorul lumii, ci mântuirea ei, adică însăși Împărăția lui Dumnezeu, reală, în formă accesibilă aici și acum.

OPINII ASUPRA DOCUMENTULUI „BOTEZ, EUHARISTIE, SLUJIRE”¹

de : ANCA MANOLACHE

Însoțit de subtitlul: „Convergență în credință”, textul pe care-l abordăm este rezultatul unei perioade de lungă pregătire în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Momentele de cristalizare a rezultatelor dezbaterilor asupra acestor trei taine au fost — după 1927 (Lausanne) — cel din 1974, cînd apare textul intitulat: „Reconcilierea Bisericilor: botezul, euharistia, ministerul (scil. slujire), și actualul text din 1982, „Botez, euharistie, minister”, care reflectă discuțiile purtate și amendamentele făcute pe parcursul a peste cincizeci de ani. Departamentul doctrinar al Consiliului ecumenic, Comisia de Credință și Constituție, a prelucrat acest material fie în forma lărgită a Comisiei, fie în forma restrînsă a Comitetului de lucru pentru „botez, euharistie și slujire”, pe care l-a prezidat Max Thurian. Problemele s-au aflat pe ordinea de zi a Conferințelor de la Accra (1974), de la Bangalore (1978) și de la Lima (1982), fiind prezente de asemenea și în alte discuții cu caracter mai restrîns sau mai amplu.

Este de adăugat amănuntul — nu lipsit de importanță — că în Comisia pentru „Credință și Constituție” fac parte, ca membri deplin drept, teologi ai Bisericii Romano-Catolice, de asemenea și ai altor Biserici care nu aparțin Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Ca și prima formulare, cea din 1974, și aceasta care urmează înțilnirii de la Lima se trimite Bisericilor participante pentru ca materialul să fie cunoscut la toate nivelurile, cercetat și „receptat” în măsura în care fiecare Biserică și-l poate însuși.

Poziția actuală a Consiliului Ecumenic în privința găsirii unei formulări comune a articolelor de credință constituie un reviriment care trebuie subliniat. Cu cîțiva ani în urmă, s-a constatat că drumul

* Prezentul material completează traducerea documentului aici analizat care a apărut în numărul anterior al revistei.

¹ Traducem cu termenul de „slujire” pe cel francez de „ministère”, care pentru ortodocși nu poate însemna preoție atunci cînd el provine dintr-o lume protestantă.

spre unitate trebuie să abordeze o altă metodă decât cea a experiențelor practice, realizate în întâlnirile cu caracter ecumenic, la bază. S-a crezut, o lungă perioadă de timp, că doctrina profesată sau mărturisită de confesiunile creștine manifestă separarea creștinilor, ceea ce ar fi avut ca efect menținerea distanțelor nedorite între comunitățile creștine. S-a încercat celebra formulă a „intercomuniunii”, a gustării împreună din piinea euharistică și paharul comun — practicate, e drept, între credincioși romano-catolici și protestanți. S-au făcut eforturi chiar pentru o teoretizare a acestei poziții, forțându-se nota într-o măsură în care Bisericile Ortodoxe s-au văzut obligate a-și marca dezacordul față de terminologia „intercomuniunii” pe care nu o găseau întemeiată nici ca semnificație creștină, nici ca practică. Ele au exprimat permanent opinia că accesul la „aceeași piine” și la „aceiași potir” este determinat de mărturisirea aceleiași credințe apostolice, privind mântuirea — înțelesul ei, scopul și accesul la ea — și valabilitatea tainelor, ca mijloc al creștinului de a se pregăti pentru Împărăția lui Dumnezeu cel în Treime.

În ultimii ani, tendința de a căuta calea spre unitate prin realizări practice a fost părăsită². Necesitatea unui consens doctrinar s-a impus de la sine, și încă, „un consens la toate nivelurile”³, cum solicita în 1977 departamentul doctrinar al Consiliului Ecumenic. Acest apel era făcut în urma discuțiilor pe termen lung care au avut ca bază de cercetare prima formulare oficială asupra acestor trei taine, cuprinse în documentul din 1974, trimis atunci spre studiere Bisericilor. Această primă concluzie, purtând titlul de „reconciliere a Bisericilor”, a prilejuit răspunsuri ample, permițând comunităților respective o formulare critică, cu unele acorduri sau dezacorduri, dar provocând extinsă și intensă reflexiune asupra conținutului credinței creștine⁴.

² S-a crezut atunci că „doctrina separă, iar acțiunea unește”. De curind, acest cuvânt a fost inversat: întrucât experiența a arătat că acțiunea antrenează Bisericile la noi forme de diviziune, s-a ajuns la afirmația destul de surprinzătoare că tocmai „doctrina este ceea ce unește, iar acțiunea, ceea ce separă” — spune documentul nr. 84, emis în 1977 de Comisia „Credință și Constituție”, cu titlul: *Spre un consens ecumenic. Botezul, euharistia, slujirea*, p. 27.

³ *Ibidem*.

⁴ Ca răspuns la „Reconcilierea” din 1974 și la foarte accentuatele luări de poziție la întâlnirea de la Nairobi (1975) — în special din partea tinerelor Biserici protestante din Africa — s-au emis opinii noi, cuprinse în diversele formulări ale comunităților interesate în dialogul ecumenic. În mai 1977, Comisia permanentă pentru Credință și Constituție primise comentarii de la peste 90 de Biserici membre, printre care: ortodocși răsăriteni și orientali, anglicani luterani, reformați, etc. inclusiv cele ale Secretariatului Vaticanului pentru Unitatea Creștinilor. Aceste texte au fost studiate de 40 de experți care au redactat un raport provizoriu, raport care a fost prezentat ca bază de discuție a întâlnirii de la Loccum (R. F. G.), între 18 și 24 iulie 1977.

Conținutul acestui raport este cuprins în documentul cunoscut sub nr. 84 al Comisiei „Credință și Constituție”.

Toate aceste documente, pregătitoare sau finale, sînt prezentate sub forma de „consens”, „reconciliere” sau „convergență” asupra credinței în privința numai a celor trei taine pe care le cunosc, sau au a le recunoaște majoritatea Bisericilor. Termenii aceștia însă spun mai mult decît realitatea conținută; ei vor să exprime un acord provizoriu al reprezentanților unora din Bisericile participante la discuții, un consimțămînt parțial care urmează a fi cercetat de comunitățile respective, acestea avînd a se pronunța asupra acceptării, respingerii sau modificării formulărilor elaborate. Confirmarea aceasta comună, conținută în „consens”, privește numai unele din elementele fundamentale ale credinței creștine⁵. „Nu trebuie să se confunde „consensul” cu sitemul teologic elaborat. Ar fi fals să se aștepte ca fiecare problemă privind botezul, euharistia și slujirea să devină obiect al consensului. Consensul asigură coeziunea comunității, păstrînd un larg spațiu deschis diversității formelor”⁶, menționează rapoartele pregătitoare.

În același sens prezintă profesorul Nikos Nissiotis actuala „convergență” din 1982, avertizînd că „nimeni nu trebuie să încerce să găsească în acest text o expunere completă a credinței sale confessionale asupra B. E. S. (documentul „Botez, euharistie, slujire”). Aceasta se observă, de pildă, din lectura textului asupra slujirii, unde încă se mai găsește un hiatus între slujirea sacerdotală și slujirea necesară și unde diferența dintre confesiuni nu este tratată în mod exhaustiv”. Motiv pentru care, continuă reprezentantul ortodox, în privința acestui document „trebuie să ne ferim de orice triumfalism și de orice tendință apologetică”⁷. Dar în același timp, vorbitorul precizează necesitatea colaborării active a Bisericilor, la elaborarea răspunsurilor lor. Importanța textului B. E. S. „depinde în întregime de receptarea și de folosirea lui de către Biserici”⁸.

Ideea de „receptare”, atît de proprie tradiției Bisericii Ortodoxe, și-a făcut loc în gîndirea apuseană; fenomenul este mult prea important pentru a nu ne bucura de înțelegerea acestui proces de filtrare a adevărului creștin, prin care Ortodoxia și-a păstrat curată întreaga doctrină de-a lungul celor două milenii ale istoriei sale.

În această mîncă, cu acest îndemn și cu aceeași seriozitate a trecutului ei, lumea ortodoxă are a-și spune cuvîntul, abordînd paginile documentului din Lima cu respectul cuvenit strădaniei evidente a atîtor teologi, preoți sau mireni din toate Bisericile lumii, în scopul nobil și dorit de Dumnezeu al realizării unității văzute a Bisericii.

⁵ Este ceea ce afirmă prof. Nikos Nissiotis, în raportul din 1982, prezentînd concluziile conferinței de la Lima (doc. 1. 5/1982, Geneva, 21 iulie).

⁶ Doc 84/1977, p. 28.

⁷ Doc. nr. 1. 5: Introducerea oferită ca „Prezentare colectivă a Biroului Comisiei „Credință și Constituție”, către Comitetul Central al C. E. B” (Geneva, 21 iulie 1982).

⁸ Ibidem, *ibidem*.

Vom insista asupra afirmațiilor care ne par inadmisibile pentru păstrarea dreptei credințe, sau a celor care par incomplete și dau naștere la confuzii; vom menționa acele locuri în care gândirea trebuie reformulată pentru exprimarea mai adecvată a credinței noastre, cum și punctele conținând o remarcă demnă de reținut și de păstrat, ca fiind o bună formulare a învățăturii de credință a Bisericii lui Hristos.

Documentul folosit de noi în versiunea sa franceză (tradusă din engleză de Max Thurian, *Le Centurion*, Preses de Taizèe 1982), prezintă cele trei taine pe o întindere de circa 70 de pagini de carte (pp. 13—81). Fiecare taină este descrisă în 3—5 capitole și este împărțită în subcapitole numerotate: de la 1—23, prima Taină; de la 1—33, a doua Taină și de la 1—55, a treia Taină. Ne vom referi deci, de cite ori va fi nevoie, la aceste numerotări interioare pentru a determina locul care ne interesează.

B O T E Z U L

În capitolul privind „*instituirea botezului*” (I. 1.) se vorbește despre slujirea lui Hristos, ca bază a botezului creștin, care introduce pe cel botezat în moartea și învierea Lui. Botezul este bine definit ca incorporare în Hristos, Domnul răstignit și înviat, și ca dar al Sfintei Treimi, în numele Căreia se conferă și față de Care creștinul se „angajează”. Trimiterea la Matei 28, 18—20, indică temeiul scripturistic al instituirii.

Semnificația botezului (II. 1.) este sărac arătată în paginile care urmează și pe alocuri în termeni echivoci. „Botezul este semnul vieții noi în Iisus Hristos. El unește pe cel botezat, cu Hristos și poporul Lui”⁹. Citind textele respective din Scriptură, documentul pune accentul pe: A. — *Participarea la moartea și învierea lui Hristos*; B. — *Pocăință, iertare și curățire*; C. — *Dar al Duhului Sfânt și D. — Incorporarea în trupul lui Hristos* (II. 2. 3. 4. 5. 6.). La paragraful 2 socotim că termenul de „semn” nu este prea fericit ales. Pentru ortodocși, apa la botez, untdelemnul sfințit și gesturile rituale pot fi „semne” adică indiciul văzut al unei realități nevăzute. Ele constituie astfel simbolul care foarte adesea însoțește o ierurgie sau o taină. Dar întrucât botezul nu e numai simbol, ci și taină, am avea nevoie ca termenul folosit să arate cu precizie — când e vorba de definire sau chiar numai de o descriere — ce conține noțiunea respectivă. Botezul este un act; este o lucrare în care materia văzută,

⁹ Menționăm că majuscularea ne aparține. Documentele pe care le-am cercetat folosesc majuscula araratori și în mod diferit de concepția noastră. Pentru o mai bună desemnare a subiectului, persoană umană sau divină, vom atribui, ca cinstire și determinare a persoanelor divine, și pronumele respective majuscula, considerând că aceasta nu va deranja pe cititor.

Duhul nevăzut, gesturile săvârșitorului și ale participanților, cuvintele însoțitoare — concură la preluarea persoanei umane, solicitante și pregătite pentru aceasta, înăuntrul Trupului Tainic al lui Hristos. Pentru exprimarea credinței noastre, cuvântul „semn” nu spune nimic, sau poate spune prea multe față de indicarea justă a conceptului dorit. Se cere deci, ca în orice precizare, o limitare a conținutului conceptual.

La A. 3. este bine expusă teza că botezul, ca Taină, este asimilarea celui botezat în moartea și învierea Domnului, că aceasta implică mărturisirea și pocăința de păcate, că el este o „eliberare”, o „spălare” de păcate și că cel botezat se înnoiește, „vechiul Adam” fiind răstignit cu Hristos (A. 3. — B. 4.).

O lipsă este faptul că nu se insistă suficient asupra ieșirii naturii umane, prin botez, de sub stăpînirea puterilor răului. Conștiința creștină trebuie să aibă această convingere că puterile satanice sînt scoase din centrul existenței umane și că încorporarea la Trupul hristic prin botez nu înseamnă numai o orientare „etică”, ci o schimbare fundamentală, ontologică. Incorporarea în Hristos înseamnă scoaterea ființei umane de sub influența diabolică a existenței și transplantarea ei în regimul de acțiune a harului. Ființa umană a celui botezat este preluată, incorporată în acel timp hristic care nu numai a pățimit, s-a îngropat și a înviat, ci care s-a și înălțat și șade de-a dreapta Tatălui. Firea umană, deci și a celui botezat, este cohabitantă în Sfînta Treime. Accentele acestea lipsesc din expunerea respectivă, gravitarea spre nivelul „etic” fiind nesemnificativă pentru un creștin.

Este binevenită reamintirea faptului că botezul este opera Duhului Sfînt că acest unic bolez ne unește între noi creștinii, fiind astfel o „relație fundamentală” a unității.

În continuare, în subtema „*dar al Duhului*” (C. 5.) se spune că „Dumnezeu împarte asupra fiecăruia din cei botezați ungerea Sfîntului Duh promis, îi însemnează cu pecetea Sa și pune în inima lor arvuna moștenirii, calitatea de copii ai lui Dumnezeu. Sfîntul Duh hrănește credința în inima lor, pînă la dezrobirea finală, „cînd ei își vor primi moștenirea, spre lauda măririi lui Dumnezeu (II Corinteni 1, 21—22; Efeseni 1, 13—14)”.

Este de remarcă aici că botezul este înțeles adesea, de tradiția ortodoxă, ca „pecete”, ca preluare în contul stăpînului a celor însemnați de el. Ca refacere și strălucire a chipului dumnezeiesc în om după reînnoirea sa în mărirea lui Hristos, firește, regăsim în formularea de mai sus și credința noastră. Ceea ce însă am dori să notăm este ezitarea de a atribui un rol activ Duhului însuși. Între prima frază a paragrafului C. 5, și următoarea pare că are loc un hiatus. „Sfîntul Duh lucrează în viața dinainte, din timpul și de după botez. Același este Duhul care a revelat pe Iisus ca fiind Fiul și care a dat puterea Sa ucenicilor, ca și unitatea la Cincizecime”. După această explicație, textul nu ne spune — cum ne-am fi așteptat — că același Duh coboară

asupra celui botezat ca să-l și ungă, ci că : „Dumnezeu împarte asupra fiecăruia din cei botezați ungerea Sfintului Duh promis...”.

Credem că ar fi nimerit să se indice direct acțiunea persoanei a doua a Treimii, în „ungere”, ceea ce ar da loc și la înțelegerea „confirmării”, ca acțiune a aceleiași persoane, cum vom menționa mai departe.

În paragrafele D. 6. și E. 7. ne opresc două amănunte privind termenul „semn”. Ni se spune că botezul este un „semn și o pecetluire” și că el este „un semn al Împărăției lui Dumnezeu și a vieții care va să vină”. Ca și în rindurile precedente, nu ni se pare indicat să se folosească mereu cuvântul „semn”, cu diferite sensuri ; termenul este vag și prea multe alte noțiuni sînt echivalate, în acest document, cu cuvîntul „semn”, care-și pierde astfel contururile și nu mai determină nimic clar. Așa de pildă, botezul exprimat (descriptiv, dacă nu definitiv) ca „ușă” de intrare în Împărăția lui Dumnezeu ni se pare mai explicit transcris de gîndirea ortodoxă, pentru una din însușirile care se atribuie acestei taine. După funcțiunile lui, botezul e spălare, moarte a omului vechi, înviere, înnoire, renaștere, etc. Socotim că e necesar să se facă un efort și să se desemneze această taină cu conceptul cel mai apropiat de funcția la care se referă contextul dat.

Următoarea frază a aceluiași paragraf îngreuiază înțelegerea acțiunii botezului : Datorită darurilor credinței, nădejzii și dragostei, botezul deține un dinamism care atinge întreaga viață...”. E neclar înțelesul, prin faptul că mărturisirea credinței fusese indicată mai înainte ca necesară — chiar o condiție preliminară — botezării solicitantului. Deci, „darul credinței” cine l-a dat, ca și cel al nădejzii și al dragostei ? Sau, poate, datorită acestor virtuți, botezul posedă acest „dinamism” ; dar atunci de unde provin ele și din ce moment aparțin acesteia, subiectului ? Cum se instalează în cel botezat acest dinamism ? Nu este cumva locul și momentul inserției acțiunii — nedesluite în intenția acestui document — exercitate de Duhul Sfînt ? Nu e oare loc aici pentru acceptarea intervenției calificate, personale, a Duhului adevărului, „dătătorul de viață”, „a-toate-împlinitorul”, care se instalează, în cel botezat, prin taina confirmării ?

Spre un răspuns afirmativ pare că ne îndreaptă textul următor, III. 8. 9. 10. Botezul „tinde la creșterea spre vîrsta adultă, măsura deplinătății lui Hristos (Efeseni 4, 13)”... „Botezul nu constă numai într-o experiență de moment, ci privește creșterea unei întregi vieți în comuniunea lui Hristos. Cei botezați sînt chemați să oglindească slava Domnului, să fie chiar transfigurați în acest chip, din slavă în slavă, prin puterea Duhului Sfînt (II Corinteni 3, 18)”.

Afirmațiile de mai sus nu pot fi contrazise. Dar ele nu pot fi primite fără o explicare a lor, o plasare a celui care trebuie să le „creadă”, într-un context care să-i faciliteze actul conceptual al credinței. Vrînd, nevrînd, credința se exprimă în cuvînte și ideile născute astfel se cer explicate. În ce fel „tinde” botezul spre vîrsta adultă ? În ce fel și de ce

acea „experiență a botezului nu e doar un moment“, ci privește creșterea persoanei botezate, și cum se operează transfigurarea? Dacă botezul e actul unic și nerepetibil în viața unui om, dacă el realizează asimilarea celui botezat cu rezultatul operei răscumpărătoare a lui Iisus odată pentru totdeauna, cum se reiterează experiența aceasta unică în viața ulterioară?

Hristos a preluat natura umană decăzută și a readus-o la nivelul de plină viață edenică. Dar a preluat și a răscumpărat firea. Și așa cum întreaga fire reasezată de Hristos în filiațiunea Tatălui a trebuit să aștepte invadarea sfințeniei Duhului la Cincizecimea istoric pecetluită, tot așa fiecare inș — inseparabil din natura umană — trebuie să crească din acest început (innoire, înviere) al său, spre desăvârșirea pe care o așteaptă Creatorul de la el. Dacă Răscumpărarea prin Fiul ar fi fost suficientă, Hristos nu ne-ar fi anunțat că este mai de folos ca El să se ducă pentru a ne trimite pe Mîngietorul de la Tatăl. „Eu vă spun adevărul: vă este de folos ca Eu să Mă duc. Căci dacă nu Mă voi duce, Mîngietorul nu va veni la voi; iar dacă Mă voi duce, El voi trimite la voi“ (Ioan 16, 7; cf. Ioan cap. 14 și 15). El este cel care ne-a anunțat această colaborare a Duhului Sfînt la mîntuirea generală, globală — dată de El și pecetluită prin Cincizecimea Bisericii — și de aceea credem că procesul este similar și se reproduce în personalizarea mîntuirii pentru fiecare candidat la mîntuire. Creștinul — cel botezat — este candidat la mîntuire, are condiția necesară admiterii în arena vieții. Dar în acțiunile sale cotidiene el are nevoie de asistența Celui trimis de Hristos pentru întărirea lui, prin prelungirea acțiunii botezului, pe care o realizează Duhul.

Confirmarea înseamnă instalarea personală a Duhului în terenul apt a-l primi; terenul fiecărui inș devine „apt“ prin botez să primească pe Duhul, pentru a putea ieși biruitor de fiecare dată, în lupta de păstrare a „chipului“ spălat prin botez. Fiecare botezat primește „armele duhului“, fiecare pe cele ce-i sînt specifice necesare în slăbiciunile sale, diferite de ale altuia. Hristos a readus omenirea în starea de a putea primi pe Duhul, a reabilitat-o, pentru continua ei spiritualizare, care nu se face într-o clipă, ci în timp. Timpul este măsura de lucru a Duhului, sfințirea fiind acțiunea pentru care El este retrimis în lume de Tatăl, după ce fusese retras lumii.

Ar fi acestea, poate, un început de răspuns la întrebarea pusă în alineatul *b* al comentariului la paragraful *B. 14*. Considerăm că ceea ce se afirmă la acest paragraf și în comentariul respectiv reprezintă doar un început al „inițierii“ creștine. Comentariul, la alineatul *b*, afirmă din nou, fără să explice, că „botezul ca incorporare la Trupul lui Hristos tinde prin însăși natura lui la împărtășirea euharistică“ și se întreabă de ce e nevoie de un rit separat pentru accesul la Sfînta Împărtășanie. Răspunsul nostru este în primul rînd că „tendința“ această a botezului este o opinie fără fundament scripturistic. Și dacă Tradiția noastră nu poate funcționa pretutindeni ca izvor al credinței creștine,

o teologie mai dezvoltată privind lucrarea celei de a treia Persoane Treimice ar putea aduce un răspuns aplicării tainei confirmării.

În privința paragrafelor 15 și 16. C., sintem întru totul de acord cu recomandările înscrise. Desigur, recunoașterea botezului săvârșit în numele Sfintei Treimi nu poate avea impedimente. Dar cel botezat care nu a primit și taina mirungerii nu poate avea acces la euharistie, căci el încă nu a primit „arvuna Duhului”, pentru a se prezenta la „ospățul Fiului de împărat”; nu a primit relația cu persoana Duhului, care pregătește și realizează acest ospăț euharistic.

Dealtfel, citeva texte din documentul BES ar permite, chiar fac loc și-și găsesc explicația în, taina confirmării, către care acest text pare mai deschis decât cel din 1974.

Vom semnala aceasta și în cele ce urmează.

În capitolul V — privind săvârșirea botezului — este suficient prezentat simbolismul apei și ritualul (17—18). Enunțarea elementelor esențiale ale ceremonialului (20) este bine schițată. Menționarea la punctele 19 și 20 a unei intervenții speciale a Duhului este binevenită: „Semnul crucii evocă însemnarea cu pecetea Duhului făgăduit, semn eshatologic și arvună a moștenirii finale din Împărăția lui Dumnezeu (Ef., 1, 13—14)”. Poate că, așa cum în Ortodoxie slujba mirungerii nu este decât o continuare a celebrării botezului, ar fi locul aici să se considere că Duhul „promis” se și dă acum, invocându-se în rugăciunea care în ritul ortodox precede „pecetluirea”, ca cel „cărătit” și înnoit prin botez să fie și „sfânt” prin „ungerea cea făcătoare de viață”, cea care ne face „unși” (= hristoși).

Cum la paragraful 19 se semnalează că redescoperirea semnelor concrete — semnul crucii care se aplică de săvârșitorul ortodox după botez (= mirungerea) — „poate adânci ceremonia”, credem că acel infim ceremonial al tainei mirungerii ortodoxe și-ar găsi locul fără greutate în cadrul celebrării botezului cunoscută în acest document.

Înainte de a încheia observațiile asupra tainei botezului, ni se pare necesar să adăugăm că insistarea asupra naturii și eficienței harului prin confirmare, ar fi indicată cu atât mai mult cu cât protestantismul pune foarte mult accentul pe preoția obștească a fiecărui creștin, ceea ce se vede și în tratarea capitolului privind slujirea preoțească — denumită de catolici și protestanți „ministeriu”.

De vreme ce practica apostolică atestă necesitatea primirii Duhului după botezare, este lipsită de temei îndoiala asupra unei taine ca atare. Așa cum se relatează în Faptele Apostolilor, la propovăduirea lui Filip „bărbați și femei se botezau” (8, 12); dar mai frziu, „Apostolii din Ierusalim, auzind că Samaria a primit cuvântul lui Dumnezeu, au trimis la ei pe Petru și pe Ioan care, coborînd, s-au rugat pentru ei, ca să primească Duhul Sfînt. Căci nu se pogorise încă peste nici-unul dintre ei, ci erau numai botezați în numele Domnului Iisus. Atunci își puneau mîinile peste ei și ei luau Duh Sfînt” (8, 14—18).

Acestea și alte locuri desemnează practicarea mirungerii ca înglobare a celui botezat în comunitatea creștină. Este drept că elemente doctrinare aluzive se află în documentul BES, privind primirea arvunei Împărăției și darul Duhului. Dar ceea ce lipsește este precizarea unui moment distinct, de invocare a Duhului peste cel botezat și de „ungere” a lui cu untdelemnul sfințit, implicit — desigur — credința comunității că aceasta aduce relația directă a noului creștin, cu Duhul înfierii. Sînt două taine, botez și mirungere, pentru că sînt două persoanele treimice care lucrează mîntuirea lumii. Teologa cunoaște cele două mari capitole ale mîntuirii: mîntuirea obiectivă, adusă de Hristos și oferită întregii umanități, și mîntuirea subiectivă, cea dinamică, în care natura personalizată lucrează cu hotărîre și voință proprie, ajutată permanent de Duhul Sfînt, cel așezat personal, prin ungere, peste cel botezat și înlăuntrul eului său.

Duhul proorociei și toate darurile Duhului pomenite ca atare în Noul Testament sau întîlnite în comunitățile creștine de după aceea, sînt activități variate ale creștinilor „unși” în mod special pentru aceasta. Apartenența la o singură fire dezrobîtă de Hristos asigură rădăcina în care pot crește multiplele variante de slujiri sau daruri, asigurate și înmulțite de Duhul care „suflă unde voiește”.

Datorită practicării, modificate în catolicism, a tainei confirmării detașată și mult distanțată în timp față de cea a botezului, s-a produs pierderea sensului ei apostolic și — în cele din urmă — pierderea totală a acestei taine din viața Bisericilor protestante. Poate că întoarcerea la sursă și reconsiderarea locului precis și concret pe care l-a avut atunci și îl are de atunci confirmarea în viața comunităților ortodoxe — ar convinge teologia protestantă de nevoia recunoașterii unei activități personale și explicite a Duhului, ca persoană treimică cu un aport propriu, special și eficient, purtător de daruri și de viață nu numai în viața comunității, ci și a fiecărui membru al ei.

Ceea ce am mai putea reproșa documentului BES în acest prim capitol este lipsa de precizie și insistență în a declara ștergerea prin botez a păcatului adamic și intrarea într-o altă ontologie, aceea a harului. Și apoi, legat de aceasta, lipsește în document o luare în serios a forțelor răului, cum și precizarea conținutului acelei „angajări” a creștinului, ca fiind lupta contra lui satana și a lucrării lui în lume — ceea ce — firește rămîne a fi studiat tot ca un capitol de pnevmatologie. Prin urmare, ne permitem să sugerăm o aprofundare a doctrinei harului și a locului Sfîntului Duh în Treime, cît și în acțiunea Lui în lume, alături și împreună cu cea a Logosului întrupat.

E U H A R I S T I A

Cuprinsul este prezentat în trei părți: I. *Instituirea Euharistiei*; II. *Semnificația Euharistiei* (ca mulțumire, anamneză sau memorial al

lui Hristos, comuniune a credincioșilor și cina Împărăției); III. *Celebrarea Euharistiei*.

În primele rinduri ale introducerii (I. 1.) formularea pare puțin exterioară realității și intenției cu care Euharistia a fost instituită. Pentru că, dacă Cina cea de Taină poate apărea ca un „dar al Domnului” — cum spune textul documentului, legind-o de celelalte cine și înmulțiri minunate ale pîinii — după aceea, după jertfa singeroasă, lupta împotriva iadului și înălțarea lui Hristos, euharistia nu e numai un dar, ci este temelie Bisericii. Formularea paragrafului I. 1.: „Biserica primește Euharistia ca pe un dar din partea Domnului” — cum se scrie în text — ar lăsa să se înțeleagă că Biserica nu are în ea însăși euharistia, că ar putea fi întâi Biserică și apoi ar primi darul euharistiei.

În continuare, citarea instituirii euharistiei se face după I Corinteni 11, 23—25; Matei 26, 26—29; Marcu 14, 22, 25 și Luca 22, 14, 20. Dar pretutindeni aceste texte citate conțin și cuvintele „Luați, mâncați” și „Beți dintru acesta toți” — sau ceva apropiat, după care urmează explicarea: „Acesta este trupul Meu ...” „Acesta este sângele Meu”. Textul instituirii este redat prescurtat în document și ne întrebăm de ce.

Am fi dorit, de asemenea, ca traducerea franceză să fi folosit aici, în loc de „memorial”, pentru „anamneză”, termenul de „en mémoire de moi”, cum găsim în Biblia de Ierusalim. Căci „en memorial de moi” dă sens artificial ideii de „prezență în amintire”, cum o implică de pildă cuvîntul românesc, „pomenire”. Facem mențiunea aceasta pentru că pe baza unor asemenea contexte urmează să se opereze un „consens” al Bisericilor și nuanțele sînt importante.

Credem că e cam extinsă afirmația că „Euharistia este în continuare” cu acele cine ale Domnului din timpul vieții pămîntești, ca de pildă, cele pe care le-a realizat prin înmulțirea minunată a pîinilor și peștilor. Consimțim că ele sînt o prefigurare, un preludiu, o pregătire a înțelegerii ucenicilor, pentru a-i face apti să primească „mîncarea trupului” Domnului, dar e prea mult spus că acestea sînt începutul euharistiei, căci există o importantă diferență între aceste acțiuni, pline de miracol, și actul existențial al jertfei mîntuitoare, cu implicații cosmice ireversibile.

Menționăm de asemenea că și în aceste rinduri am fi preferat folosirea unor termeni mai preciși decît cel de „semne” ale împărăției, pentru determinarea acțiunilor pregătitoare ale Împărăției. Același lucru — și pentru definirea euharistiei ca „cină sacramentală care, prin semne văzute, ne comunică iubirea lui Dumnezeu în Iisus Hristos...” — unde cuvîntul „semn” ar fi mai bine să se înlocuiască prin „materie”, „element”, „gest” și orice altă precizare utilă momentului sau obiectului definiției spre care se tinde.

În ceea ce privește definiția a doua din această introducere, cînd se spune că euharistia este o cină sacramentală care „ne comunică iubirea lui Dumnezeu în Iisus Hristos, iubirea cu care Iisus i-a iubit pe ai

Lui pînă la sfîrșit" — o considerăm insuficientă. Desigur, descrierile abundă în continuare, dar nu putem trece cu vederea ambiguitatea acestei definiții, căci euharistia ne dă nu numai iubirea lui Dumnezeu, care este prezentă în orice ierurgie, în orice rugăciune, și în general în orice viață plăcută lui Dumnezeu. Este necesară și aici afirmația majoră că se dă Truul și Singele lui Hristos — așa cum dealtfel se va spune mai tîrziu în document, ceea ce face inutilă această aserțiune.

La capitolul *semnificația Euharistiei* (II. 2.) se dau mai multe explicații, între care : „Dumnezeu însuși lucrează în Euharistie, dînd viață trupului lui Hristos“, și aceea că „fiecare botezat, membru al Trupului lui Hristos, primește în Euharistie asigurarea iertării păcatelor (Matei 26, 28) și chează viața veșnică (Ioan 6, 51—58)“. Semnalăm absența precizării că Duhul Sfînt este cel care activează în toate tainele și deci și aici. Altfel, Dumnezeu este și Tatăl, și Hristos, deci urmează că întreaga Treime lucrează aici, ceea ce nu e greșit spus. Dar în acest caz, ce sens are această frază, ce aduce nou? Ar avea sens aici precizarea că Duhul dă viață trupului lui Hristos. Apoi, nu putem subscrie la afirmația că „fiecare botezat, membru al Trupului Domnului“ se poate împărtăși, căci ar însemna să ometem administrarea tainei confirmării. În al treilea rînd nu înțelegem de ce se ferește textul să spună că la împărtășanie se primește *iertarea păcatelor*, introducînd evazivul „*asigurarea iertării păcatelor*“, cînd chiar textele scripturistice citate afirmă cu precizie : „spre iertarea păcatelor“ și viața de veci?

Euharistia ca mulțumire adusă Tatălui (II. A. 3.) este tratată fără echivoc, ca și la punctul 4 — *Euharistia ca jertfă de laudă*, deși aici încă se resimte absența lucrării Duhului. Abia în ultima propoziție se numește Euharistia și o „împărăție a dreptății, a iubirii și a păcii în Duhul Sfînt“ — ceea ce nu adaugă prea mult. Duhul Sfînt poate fi înțeles aici ca un fluid oarecare, o putere binefăcătoare, dar nu ca ipostasul treimic, care naște pe Fiul și Biserica, El fiind cel care L-a înviat pe Hristos și L-a adus pe jertfelnic, în Euharistie.

De altfel ideea de jertfă este destul de evazivă și în celelalte capitole care tratează despre această Taină. Capitolul următor, *Euharistia ca anamneză sau pomenire (memorial)* ne spune următoarele : „Euharistia este memorialul lui Hristos cel răstignit și înviat, adică semnul viu și eficace al jertfei Sale, săvîrșită odată pentru totdeauna pe cruce, lucrînd fără încetare în folosul întregii omeniri“ (B. 5.). În ce fel trebuie înțeles cuvîntul „semn“ aici : este el echivalent cu „memorial“ — pe care pare să-l explice — el însuși, destul de echivoc?

Este bine totuși că se afirmă prezența reală a lui Hristos în euharistie (B. 6.) — Cel ce S-a întrupat, a propovăduit, a suferit, S-a jertfit, a înviat, S-a înălțat și a trimis pe Duhul Sfînt — și că, acordîndu-ne pîrtășia cu El — euharistia este în felul acesta „pregustarea revenirii Sale și a Împărăției veșnice“. Este binevenită și afirmarea că „memorialul“ nu este numai o „amintire a trecutului sau a semnificației lui“,

ci este „proclamare eficace de către Biserică a mării opere a lui Dumnezeu și a făgăduințelor Sale“ (B. 7.). Deși incomplet formulat înțelesul noțiunii de memorial în acest loc, credem că putem păstra acest termen tehnic pe care-l echivalăm în înțelesul nostru cu „pomenirea“, oricât ni s-ar părea nouă de sărac acel înțeles pentru euharistie.

Intrucât euharistia ca jertfă este slab prezentată în punctul 8, ne alăturăm opiniei comentariului care urmează, subscriind pentru o aprofundare a acestui capitol.

Putem subscrie la punctele 9. 10. 11., în care se arată cuprinderea comunității în rugăciunea și sfințenia euharistiei, cum și reinnoirea prin ea a credincioșilor.

Mai puțin putem accepta formularea și conținutul paragrafului B. 12. În ce fel trebuie înțeles că anamneza este esență a cinei euharistice și care este raportul ei cu „cuvîntul proclamat“? Dacă aici se cuprinde sensul punctului 13 și al comentariului ce urmează, este cazul să se reia discuțiile privind momentul sfințirii elementelor, al epiclezei euharistice. Comentariul rezumă limpede doctrina apuseană, potrivit căreia rostirea cuvintelor de înstituire a euharistiei ar și transforma piinea și vinul în trupul și sîngele Domnului, ceea ce nu putem accepta. Și aici se constată absența lucrării Duhului Sfînt, iar această concepție duce spre un aspect magic al modului prefacerii darurilor proaduse. Tradiția Bisericii a păstrat însă rugăciunea, ca prefacerea să fie atestată totdeauna ca dar și pentru că Însuși Domnul S-a rugat, „mulțumind“ Tatălui, înainte de a frînge piinea, cum a și binecuvîntat paharul cu vin pe care l-a dat ucenicilor Săi. Dealtfel, Iisus nici nu a spus să se rostească acele cuvinte ale Sale pentru ca piinea să fie trupul Său, ci a zis „aceasta să o faceți întru pomenirea Mea“. Dacă ar fi considerat chiar cuvintele Sale drept acțiune de prefacere a elementelor în trupul Său, ar fi putut să o spună chiar atunci. Dar, pe lângă aceasta, Cina cea de Taină este instituirea tainei, momentul cînd Domnul semnaleză importanța consumării Trupului și Sîngelui Său. Dar Trupul Său din euharistie este cel care a pătimit, a sîngerat, s-a dat morții, a înviat, și toate acestea s-au petrecut *după* instituirea Cinei. Deci între momentul instituirii și prima liturghie euharistică săvîrșită de Biserică, s-a petrecut jertfa și darul, învierea și înzestrarea cu o arhierie hristică. După jertfă, El trimite și Duhul care să le asigure urmașilor prezența Sa euharistică.

Biserica Ortodoxă a păstrat aceste nuanțe și a preluat în practica liturghiei sale elementul istoric, prin relatarea momentului de înstituire, al „memorialului“; iar după rostirea acestor cuvinte, „aducîndu-ne aminte așadar de această poruncă mîntuitoare și de toate cele ce s-au făcut pentru noi...“ zice liturghisitorul, „ale Tale dintru ale Tale Tie-Ți aducem de toate și pentru toate“. Între cele aduse, „încă aducem Tie această slujbă duhovnicească și fără de sînge și Te chemăm, Te rugăm și cu umilință la Tine cădem: Trimite Duhul Tău cel Sfînt peste noi și peste aceste daruri ce sînt puse înainte...“ și „fă adică

piinea aceasta cinstit Trupul Hristosului Tău... iar ceea ce este în potirul acesta, Cinstit Singele Hristosului Tău... prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfînt". Memorialul este în amănunt păstrat, ca relatarea care introduce de fiecare dată atmosfera de evlavie și cucernicie; dar aceasta e pregătirea pentru ca — prin rugăciunea comunității exprimată de preot — Duhul Sfînt să realizeze prefacerea necesară, „pentru ca să fie celor ce se vor împărtăși, spre trezirea sufletului, spre iertarea păcatelor...".

Această problemă a prefacerii elementelor și a rolului Duhului nu se elucidează în capitolul C. 14. denumit *Euharistia ca invocare a Duhului Sfînt*. S-ar părea că acum trebuie să fie subliniat rolul Duhului, dar nu obținem nici vreo altă afirmare decît că Sfîntul Duh „face eficace" evenimentul euharistic, chiar îl și săvîrșește (l'opère). Dar în final se reafirmă doar că Sfîntul Duh actualizează și face vii cuvintele istorice ale lui Hristos.

Această minimalizare a acțiunii Duhului se menține și în punctul C. 15, și nici afirmația următoarelor paragrafe (16. 17. 18.) — care nu determină alte obiecții — nu poate aduce o elucidare prin aserțiunea că „întreaga oficiere a euharistiei are un caracter epiclectic", afirmație care are valabilitatea ei.

Paragraful care tratează despre *Euharistia — comuniune a credincioșilor* (D. 19.) este corect exprimat, ca și punctele 20 și 21, în afară de comentariul aferent, care aduce în discuție valabilitatea slujirii preoțești acolo unde nu s-a păstrat succesiunea apostolică. La aceasta ne vom pronunța în cadrul capitolului privind slujirea preoțească. Se reamintește dreptul de acces la euharistie, al pruncilor botezați, insistență datorată nrecunoașterii tainei mirungerii, despre care am vorbit la locul potrivit.

Următorul paragraf, *Euharistia ca cină a Împărăției* (E. 22. 23. 24. 25. 26), este bine formulat, excepție făcînd abuzul cuvîntului „semn", cu prea multe accepții: pretutindeni în lume sînt „semne" ale înnoirii; Biserica mulțumește pentru aceste „semne" (E. 22.); Membrii Trupului lui Hristos sînt „semne" ale iubirii lui Hristos. Considerăm că acest cuvînt poate fi înlocuit cu noțiunile pe care este chemat cititorul să le înțeleagă cînd ele sînt folosite. Socotim binevenită inserarea termenilor de Mare Preot și Mijlocitor, care nu puteau lipsi din atributele majore ale lucrării veșnic mîntuitoare a lui Hristos.

Ar fi fost locul să se trateze și euharistia ca jertfă, ca una din caracterele de bază ale acestei taine; dar un astfel de capitol lipsește, ceea ce privează descrierea euharistiei de o accentuare utilă ideii de participare a credincioșilor la jertfa Capului Bisericii.

Capitolul următor privește celebrarea euharistiei (III. 27.), în care documentul B. E. S. numește nu mai puțin de 21 momente, despre care se afirmă că ele sînt „elemente istorice care se pot prezenta într-o ordine diferită și a căror importanță nu e egală". Acest adaus

se completează cu finalul punctului 28, care conchide că „afirmarea unei credințe comune în privința euharistiei nu implică uniformitatea cultului” — ceea ce ni se pare adevărat, mai puțin aserțiunea că nici „practicarea euharistiei” nu e implicată în credința comună. Afirmatia aceasta are nevoie de o precizare. Dacă este vorba de mai deasa sau mai puțin deasa împărtășire a credincioșilor, putem fi de acord că Bisericile își pot acomoda nevoile după circumstanțe. Dacă însă prin „practicarea” ei se poate înțelege, de pildă, cuminecarea credincioșilor numai cu trupul și nu cu singele Mintuitorului, nu putem fi de acord cu textul, ea privind pe credincioși de participarea totală la jertfa Mintuitorului și la efectele ei.

În paragrafele care se succed de la 29 la 33 — ultimele care tratează despre Euharistie — se afirmă pe drept că euharistia este prezidată de Hristos — Profetul și Preotul prin excelență — și că în majoritatea Bisericilor această prezidență are „ca semn pe aceea a unui slujitor instituit” (29). Desigur tema urmează să fie discutată pe larg în compartimentul destinat slujirii preoțești. Și aici cuvântul „semn” este impropriu și nu putem adera la această pată confuză cu care este acoperită funcția sfințită, sacramentală, a preoției hirotonite. Se va găsi poate cu cale eludarea acestei considerații sau modificarea termenului prin altele câteva, prezente chiar în descrierea preoției hirotonite din paginile următoare.

Pentru moment, ne mai reține atenția în mod plăcut invitația la o mai frecventă celebrare a euharistiei, cu care sintem cu totul de acord, ca și cu îndemnul la o mai frecventă cuminecare.

Ultimele două paragrafe par mai puțin elaborate. Este vorba de păstrarea Sfintelor, după celebrare. Nu găsim o concluzie ci un final deconcertant. Ideile sînt mai multe :

Paragraful 32 conține ipoteza permanenței trupului lui Hristos în elementele rămase neconsumate și propune consumarea integrală sau păstrarea lor pentru bolnavi, după credința fiecărei Biserici. Sîntem de acord că este necesar să se studieze mai amplu teologia euharistică și implicațiile ei, ceea ce va duce la concluzii vrednice de importanța acestei taine. Dar nu putem considera un răspuns indicația din interiorul acestui paragraf, ca „fiecare Biserică să respecte practica celorlalte”, privind păstrarea elementelor. Și cum răspunsul pare a fi departe, se sugerează „consumarea lor, fără a se exclude folosirea lor pentru cuminecarea bolnavilor”.

Explicarea teologică este pur și simplu evitată și credem necesar să se insiste pentru studierea și dialogarea asupra prezenței reale a Creatorului acestei lumi, în euharistie, adusă acolo și păstrată de Sfîntul Duh, „dătătorul de viață” și sfințitorul.

Toate cele spuse și mult gîndite pînă acum ar fi radiate prin incertitudinea în care ne lansează aceste ultime afirmații; ele ne duc la un subiectivism care de mult părea depășit în afirmarea prezenței reale și „obiective” a Mintuitorului în elementele euharistice.

Considerăm greșite și propunerea din ultimul paragraf, care de altfel nici nu concordă cu tonul în general echilibrat al documentului, denotînd o întoarcere la formula pe care cu dreptate a părăsit-o Comisia „Credință și Constituție”. Paragraful 33 propune o mai largă „comuniune euharistică între Biserici, ca astfel să se apropie de ziua cînd poporul lui Hristos, împărțit, se va reuni în mod vizibil în jurul Mesei Domnului”. Ne aflăm din nou la practicarea desuetei formule a „intercomuniunii euharistice”, indiferent de credința care subzistă în sensul și eficacitatea euharistiei. De aceea nu putem fi de acord cu punctele 32 și 33.

SLUJIREA

Înainte de abordarea ultimei părți a documentului B. E. S. facem mențiunea că termenul „ministeriu” desemnează în ecleziologia apuseană slujirea preoțească, atît cea provenită din tradiția apostolică a Bisericii Romano-Catolice, care-și are rădăcinile în colegiul apostolic, cît și cea ruptă, prin Reformă, de transmiterea harului prin hirotonie. De aceea nu vom folosi noțiunea de „preoție”, valabilă pentru ortodocși și catolici, nici măcar cea de „slujire preoțească” — din lipsa preoției sacramentale în Bisericile Reformei sau rezultate din acestea —, ci termenul de „slujire instituită” pentru cei ce administrează tainele sau sînt „delegați”, ori „desemnați” pentru „preoția obștească”. Dat fiind că protestanții nu recunosc taina confirmării, considerăm că fără ea nici preoția obștească nu poate fi atribuită cu deplin drept, celor botezați din aceste Biserici.

Elaborarea documentului la capitolul „slujire” este cu mult mai lungă, descriptivă și ezitantă. Colaboratorii la acest text au avertizat de altfel că partea aceasta nu poate fi considerată definitivă, ci va mai suporta modificări. Se cer deci opinii și sugestii.

Sînt șase împărțiri ale acestui capitol: I. *Vocația întregului popor al lui Dumnezeu*, II. *Biserica și slujirea instituită* (cu subîmpărțiri privind autoritatea și sacerdoțiul și problema instituirii femeilor), III. *Formele slujirii instituite* (tripla formă a slujirii, exercitarea și funcționarea ei și problema harismelor), IV. *Succesiunea în tradiția apostolică* (tradiție apostolică și succesiune apostolică), V. *Instituirea* (semnificația, actul, condițiile) și VI. *Către recunoașterea reciprocă a slujirilor instituite*.

I. *Vocația întregului popor al lui Dumnezeu* este un preambul în care paragrafele 1. 1. 2. sînt expozitive, fără amănunte sau precizări, și nu produc obiecții.

În paragrafele 1. 2. 3. se insistă într-o mai mare măsură decît pînă acum asupra Sfintului Duh, ca promotor al acțiunilor membrilor Bisericii și păstrător al adevărului în Trupul lui Hristos.

Mai puțin bine elaborat ni se pare paragraful 4, unde exprimarea poate produce confuzii. „Biserica este chemată să propovăduiască (proclame) și să prefigureze Împărăția lui Dumnezeu, vestind lumii Evanghelia și trăind ca Trup al lui Hristos“. Am fi de acord cu această poziție, deși evazivă, dacă nu s-ar afirma imediat: „În Iisus, Împărăția lui Dumnezeu a venit printre noi“, ceea ce iarăși este adevărat. Dar paradoxul: „Biserica doar anunță, „prefigurează“ împărăția“ și „Împărăția este printre noi“ (pentru că Iisus nu ne-a luat-o cu El înapoi, în Sfinta Treime) trebuie explicat chiar într-un text ce se dorește expozitiv, căci cel ce dorește să-și facă proprii aceste afirmații trebuie să știe ce se ascunde sub asemenea cuvinte.

Paragraful 5, prin „darurile“ acordate de Duhul Sfânt fiecărui membru al Bisericii, tratează ideea, dezvoltată în paragraful 6 și următoarele, privind slujirile speciale instituite în serviciul Bisericii, și anume, despre cea pe care în Biserica Ortodoxă o numim „preoție“.

Trebuie semnalat că însuși punctul de pornire este greșit, din perspectiva noastră, pentru că textul dorește să introducă concepția protestantă despre preoție. Paragraful 6 consideră că slujirea instituită provine din sacerdoțiul obștesc al creștinilor, ceea ce este fundamental eronat. Textul spune: „Angajându-se în efortul de a depăși diferențele, este necesar ca Bisericele să-și ia *punctul de plecare în vocația întregului popor al lui Dumnezeu*“. Acesta este înțelesul preoției ca reprezentare a poporului către Dumnezeu dar el împiedică și exclude sensul de sus în jos al alegerii și investirii de către Dumnezeu, printr-o putere sfințitoare, a celui „trimis“ de El pentru a-L reprezenta pe Marele Preot în săvârșirea Tainelor ecleziale care, prin aceasta, își au și ele caracterul sacramental sfințitor pentru cei ce sînt destinatarii și beneficiarii lor. Concepția noastră fiind fundamental alta, cea primită și păstrată în tradiția apostolică, putem accepta doar ceea ce am primit și practicat, adică preoția obștească a fiecărui creștin — primită prin „ungere“ cu sfîntul Mir — care funcționează în toate domeniile specificate și în acest document B. E. S., și care este alta decît funcția sacramentală primită prin harul special, dat de Duhul lui Hristos cu specială intenție și funcționalitate. Aceasta are deosebita misiune de a sfinți în continuare natura creată — pe om, în primul rînd: e funcția dăruită expres, de sus, cu puteri sfințitoare. Nu putem trece peste cele ce rezultă din cuvintele Mintuitorului: „Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu pe voi“ (Ioan.15, 16).

Capitolul II, 7, face o bună prezentare a variatelor forme privind structura Bisericii și funcțiunile ei, explicînd cuvintele: „harismă“, „slujire“ în sens larg, „slujire instituită“ (*ministère ordonné*) și „preot“, și anunță că diferențele terminologiei fac parte din însăși dezbaterea de față. Primul aliniat al punctului 7 vorbește despre harisme și sîntem de acord cu formularea și conținutul redat.

Următoarele două alineate fac considerațiuni asupra termenilor : slujire și slujire instituită (*ministère, ministère ordonné*), diferențiindu-le prin aceea că a doua slujire este una specială, pe care Biserica o *institue* prin „invocarea Duhului și punerea mâinilor”. Nu se specifică însă calitatea celui care „pune mâinile”, deci nu se definește încă valoarea sfințitoare de proveniență apostolică, de care se prevalează Bisericile Ortodoxe și Romano-Catolică, anunțându-se în ultimul aliniat că termenul de „preot” folosit de unele Biserici va fi prelucrat în paragraful 17 al acestei părți privind slujirea.

Paragrafele următoare (A, 8 și 9) tratează despre *slujirea instituită*, făcându-se un scurt istoric al Bisericii primare. Am fi de acord cu expunerea, dacă nu s-ar omite faptul că Apostolii au fost nu numai călăuze, (*des guides*) în comunitatea din perioada apostolică, ci și investiți prin speciala trimitere cu suflarea de „Duh Sfânt” de către Însuși Hristos, cu funcție sacramentală.

Este bine descris rolul Apostolilor (minus precizarea ce am făcut mai sus), arătându-se clar că există o diferență între Apostoli și slujirea preotească ce derivă din cea a Apostolilor (9, 10). Paragraful 11 continuă descrierea instituirii preoției, dar comentariul care urmează nu face loc preoției de ordin divin — sacerdoțiul sacramental — ci, dimpotrivă, neagă Bisericilor cu tradiție apostolică dreptul de a se recunoaște ca atare. Cităm : „Bisericile trebuie să se rețină de a atribui formele lor speciale, de slujire instituită, direct voii și instituirii lui Iisus Hristos însuși”. Această afirmație credem că nu-și are locul într-o dezbatere liberă, bazată pe credința creștină și pe bună-credință. Nimic nu îndreptățește prohibiția exprimată mai sus, căci apostolicitatea Bisericilor Tradiției, care-și trag viața din chiar „voia și instituirea” lor de către Hristos, este una din definițiile ecleziologiei noastre, la care nu putem renunța. Pentru noi, adevărul, sfințenia și unitatea Bisericii s-au transmis prin însăși apostolicitatea ei, prin transmiterea neîntreruptă a preoției lui Hristos, de la Hristos, și cu aceasta stă sau cade întemeierea Bisericii. Tăgăduirea acestei ancorări a Bisericii noastre în arhieria lui Hristos ne-ar scoate din adevăr ; or, nu printr-un simulacru se poate ajunge la realizarea „unității vizibile” a Trupului lui Hristos.

În același sens facem mențiunea necesară la comentariul următor — trecînd peste paragrafele 12 și 13 pe care le găsim corect formulate. Comentariul acestor puncte afirmă în încheiere că „slujitorul instituit îndeplinește aceste funcții (propovăduire, oficierea tainelor, conducerea vieții comunității, misiunea și diaconia ei) în mod reprezentativ, constituind focarul de unitate al vieții și al mărturiei comunității”. Respingem teza „reprezentării” comunității prin preot, în formularea aceasta. Pentru noi, preotul funcționează fiind împuternicit de Hristos, prin Duhul care-l investește cu harul sfințitor al preoției, și se află în această calitate pentru a se ruga, a mulțumi și cere, alături și împreună cu comunitatea, toate cele de folos vieții acesteia.

La paragraful 14 menționăm aceeași inadvertență — dacă nu confuzie — în folosirea cuvântului „semn”, avînd convingerea că și aici el poate fi înlocuit cu succes printr-un alt termen, adecvat. Fiind întru totul de acord că în oficierea euharistiei Hristos este cel care adună, învață, hrănește Biserica și că El e cel ce invită la cină și o prezidează, considerăm minimalizantă afirmația: „În cele mai multe Biserici, această prezidare a lui Hristos are ca semn pe aceea a unui slujitor instituit, care o reprezintă”. Pentru cele deja expuse de noi mai sus, nu mai insistăm că preotul nu este reprezentant nici al comunității, nici al Bisericii, ci „trimis” al lui Hristos prin actul sfințitor al hirotoniei, și repetăm că el nu poate fi un „semn” — ceea ce nu spune nimic, — nici doar indiciu, nici doar dovadă, ci el poate fi propus de comunitatea eclezială și apoi ales și sfințit de către arhieriei acreditați ca atare prin succesiune apostolică.

Cu aceste mențiuni și în spiritul lor considerăm bine elaborat paragraful B. 15. și 16, și sîntem de acord cu conținutul lor.

Paragraful C. 17. descrie bine sacerdoțiul comunității bisericești pînă în momentul cînd se încearcă diferențierea între slujitorii instituiți și ceilalți creștini. Explicîndu-se diferența aceasta, se acordă „preoților” nu calitatea de sfințiți prin har, ci un anume serviciu sacerdotal, special, de a „întări și a construi sacerdoțiul împărațesc și profetic al credincioșilor”. Chiar dacă se adugă: „prin rugăciunile lor, prin cuvînt, prin taine” etc., afirmația de mai sus este ciudată. Știm că preoția generală este cea acordată prin taina botezului — după protestanți — și dinamizată prin confirmare, după ortodocși și catolici. Dar în ce fel „preoția” protestantă „construiește” sacerdoțiul general rămîne neexplicat și greu de înțeles. Comentariul care urmează nu lămurește această aserțiune, ci dă unele explicații privind insertia „jertfei vii” a credincioșilor în jertfa unică a lui Hristos, într-un mod care dealtfel nu contravine credinței noastre.

Sîntem de acord cu propunerea făcută la paragraful D. 18. Este vorba de complicata problemă a sacerdoțiului sacramental feminin. pentru care comentariul la acest punct prevede completarea discuțiilor duse pînă acum, cu un studiu comun și o meditare asupra acestei probleme, realizate în „comuniunea ecumenică a tuturor Bisericilor”.

Capitolul III, tratează despre *formele slujirii instituite*. Paragrafele: A. 19. 20. 21. prezintă corect istoricul celor trei slujiri, din primele 2—3 secole, denumite: episcop, presviter și diacon. Chiar dacă nu se amintește de caracterul sacru al instituirii, relatarea aceasta nu e de natură să provoace obiecții.

Paragrafele 22 și 23 recunosc utilitatea păstrării azi a formei acestei „triple slujiri”, ca „expresie a unității pe care o căutăm și ca mijloc pentru a ajunge la ea”. Se propune totuși, în paragraful 24, o „reformă” a acestei triple forme de slujire, dar sensul acestei reforme îmbracă în acest text un caracter mai mult moral. Paragrafele

24 și 25 discută nu atât structura — aceasta sau alta — a Bisericii, ci modul în care au funcționat în decursul istoriei, sau ar putea funcționa, fiecare din cele trei trepte, dacă slujirea a corespuns dezideratelor și scopului.

În funcție de aceste considerente, se propun în paragrafele următoare (B. — 26. 27. 28. 29. 30 și 31.), „*Principii directoare pentru exercitarea slujirii instituite în Biserică*”. Se consideră că e necesar ca slujirea să se exercite în mod *personal și colegial*, ceea ce ar duce la dimensiunea *comunitară*, aceasta reprezentând echilibrul între necesitatea de afirmare a slujitorului și respectarea colegilor săi și a opiniilor lor, rămânând acest sacerdoțiu adânc înrădăcinat în comunitatea pentru care a fost instituit (26).

Sînt binevenite aceste opinii. Ceva mai puțin ni se pare realizabilă propunerea comentariului ce urmează și care citează recomandările unui vechi raport al comisiei „Credință și Constituție” (Paris, 1928, p. 531). Acestea consideră că cele trei sisteme de organizare bisericească („episcopalism, presbiterianism și congregaționalism”) „trebuie să-și ia simultan locul respectiv în organizarea Bisericii unificate”. Dacă e vorba de punerea în valoare a principiului colegialității cu consecințele lui, sîntem de acord, cunoscînd înșine principiul sinodalității episcopale și al aspectului comunitar al Bisericii. Dar adausul din paranteză produce confuzie, căci nu știm ce structură ar reprezenta Biserica „unificată” cu cele trei forme ecleziale și dacă exemplul lor poate fi acceptat. Rămînem deci în expectativă cu aprecierile la acest paragraf.

Formula propusă în paragraful 27 o considerăm acceptabilă în sensul sinodalității și comunității ecleziale ortodoxe; iar paragraful 28 nu comportă nici o discuție.

În același sens sîntem de acord cu prevederile paragrafelor 29. 30. și 31., consemnîndu-se necesitatea succesiunii apostolice a ierarhiei bisericești.

Sub titlul: *Varietatea harismelor* se face o bună apreciere (32. 33.) asupra diferitelor daruri de care beneficiază unii dintre membrii comunității creștine. Sîntem de acord să se acorde o mai mare atenție acestor vase alese ale Duhului, cu singura mențiune că, pentru noi, *slujirea instituită* — fiind transmisă prin hirotonire neîntreruptă din primele zile ale Bisericii — nu este doar o harismă, ci un har sfințitor special, constituind ierarhia bisericească, cu funcțiuni sacramentale.

Capitolul IV se referă la „*sucesiunea în tradiția apostolică*” și se împarte în două secvențe asupra cărora documentul insistă cu predilecție. Prima, intitulată *Tradiția apostolică în Biserică* (A. — 34.) este urmată de un comentariu care o leagă de a doua, cu titlul: *Sucesiunea slujirii apostolice* (B. — 35. 36. 37. 38.). Întregul capitol este elaborat cu mare grijă și foarte clar exprimat, iar comentariul punctului A. — 34. este formulat cu o precizie binevenită.

Se face aici distincția între ideea de tradiție apostolică — în care caracterul „apostolic” este exprimat prin „permanența” mărturisirii credinței, propovăduirea și „înnoita” interpretare a Evangheliei, „transmisiunea responsabilităților slujirii”, și în general, o fraternitate și într-ajutorare în nevoi (34); iar pe de altă parte distincția subliniază ideea de succesiune apostolică a slujirii, care este „o expresie a permanenței, și deci, a continuității misiunii însăși a lui Hristos, la care Biserica participă”. Păstrarea și actualizarea credinței apostolice este sarcina slujirii instituite, iar „transmisiunea continuă a slujirii instituite” este „expresia puternică a continuității Bisericii de-a lungul istoriei; ea subliniază de asemenea vocația slujitorului instituit ca păstrător al credinței”. Paragraful acesta (B. — 35.) invită Bisericile care „neglijează importanța transmisiunii continue a slujirii instituite” să reflecteze dacă nu e cazul „să-și modifice concepția privind continuitatea tradiției apostolice”.

Înțelegem în această indicație că expresia „tradiție apostolică” se referă la Bisericile protestante, iar expresia „succesiune apostolică” desemnează Bisericile Ortodoxe și Romano-Catolică.

Considerăm invitația acestor paragrafe ca avînd o suficientă gravitate pentru a fi luată în serios și urmată, atît în ceea ce privește modificarea „concepției continuității tradiției apostolice” (aparținînd protestantismului), cît și cea care se adresează Bisericilor de tradiție și de succesiune a slujirii apostolice, care au nevoie să-și verifice modul cum membrii lor valorifică această moștenire. Termenul în care sînt invitate acestea din urmă să participe la „recunoașterea slujirilor” este redat prin propunerea unei „reforme” (35), ceea ce nu putem subscrie. Nu de o reformă este nevoie, căci structurile și valoarea lor sînt autentice și trebuie păstrate. Dar revalorificarea atașamentului personal și a viețuirii în această tradiție sfîntă o considerăm un imperativ, pentru ca între propovăduirea acestor Biserici tradiționale și viețuirea celor propovăduite, la toate nivelurile, să nu fie vreun dezacord.

Paragrafele 37 și 38 descriu posibilitatea sau dificultatea acceptării unora de către ceilalți membri ai comunităților de felul celor două categorii descrise mai sus. Se atrage atenția că, deși unele Biserici fără succesiune apostolică își exprimă „voința de a accepta succesiunea episcopală ca pe un semn de apostolicitate a întregii Biserici”, ele nu pot accepta „nici o sugestie potrivit căreia slujirea exercitată în propria lor tradiție nu ar fi validă, pînă în momentul în care acesta ar intra într-o descendență de succesiune episcopală” (38). Considerăm explicabilă sensibilitatea aceasta, cu atît mai mult cu cît adesea comuniunea văzută în aceste comunități manifestă atașamentul la credința în Evanghelie și fidelitatea față de Hristos. Și sîntem convinși că se va găsi o cale pentru a se dovedi respectul cuvenit unei asemenea fidelități și că Duhul Sfînt va întări înțelepciunea celor care se recunosc nevrednici moștenitori ai unei sfînte tradiții, ca să păstreze rezerva necesară și să nu ceară imposibilul. Aceasta, cu atît mai mult,

cu cit, prin validarea hirotoniilor în protestatism, un prim mare handicap al recunoașterii slujirilor ar fi depășit.

Capitolul V. A. — tratează despre *Semnificația instituirii*. Paragraful 39 ar fi acceptabil dacă ar conține și afirmația că prin punerea miinilor slujirea (preotească) este instituită prin harul transmis neîntrerupt de succesiunea apostolică și nu numai „prin revelația împlinită în Hristos, care amintește Bisericii să privească la El ca la izvorul misiunii ei” — formulare care, în redactarea ei, lipsește preoția tocmai de elementul care o face sacramentală. De aceea considerăm că întreg paragraful 39 trebuie impregnat cu acest specific și reformulat în consecință.

În același sens respingem prima frază a comentariului următor, care consideră că ar fi fals să se „privilegieze” una din practicile instituirii, „ca fiind singura validă”. Bisericile Ortodoxe nu vor putea accepta validitatea unei „preoții” care nu derivă din succesiunea apostolică neîntreruptă, oricât ar recunoaște vrednicia personală și valoarea etică a slujirii atîtor pastori protestanți. Și nu se pune atît problema instituirii de proveniență „episcopală” cît faptul că acești episcopi, ei înșiși, trebuie să fi fost hirotoniți de ierarhi-succesori direcți ai harului apostolic, transmis neîntrerupt în decursul istoriei Bisericii.

Punctul B al aceluiași capitol V tratează despre *Actul instituirii* și este impregnat de aceeași opinie protestantă privind hirotonia. Pentru că semnificația instituirii slujirii preotești nu este nici pentru noi un act sau „un gest al vreunei rînduiri interioare a comunității” — cum citim în paragraful 41 — ci hirotonia este gestul și actul care transmit o putere din afara comunității — mai exact, de deasupra ei, de sus — putere care curge din izvorul tuturor harurilor și darurilor : Hristos și Duhul Său. De aceea, și ultima frază a acestui paragraf trebuie să conțină, în enumerarea atributelor instituirii, și ascendența sa istoric legată de instituirea acestei taine de către Mintuitorul, transmisiunea acesteia prin colegiul apostolic, și de fiecare dată, prin punerea miinilor ierarhilor valid hirotoniți ei înșiși.

Următorul paragraf — 42 (a) — continuă descrierea instituirii. Nu este clar la ce se referă noțiunea de „alteritate a inițiativei divine”, căci despre dependența împlinirii rugăciunilor de către Dumnezeu s-a vorbit suficient mai sus. Iar perspectiva deschisă de ultima frază complică înțelesul prin explicația : „Aceasta însemnează că Duhul poate să pună în mișcare noi puteri și să deschidă noi posibilități *cu mult mai presus decît tot ceea ce noi cerem sau gîndim* (Efeseni 3, 20)”. Cum nu știm exact ceea ce vrea să completeze acest verset, ne reținem de la aprecieri.

Discutabilă ni se pare exprimarea ideii care rezultă din paragraful 43 (b). Nu vedem în ce fel este instituirea „un semn de împlinire” a rugăciunii către Domnul”. Faptul că „Biserica instituie fiind convinsă că Dumnezeu, credincios făgăduinței Sale, intră în mod sacramental în formele contingente și istorice ale relațiilor omenești” — cum con-

tinuă textul acesta — atestă că aceasta este „convingerea”, credința fermă a comunității respective. Dar că această instituire ar fi un semn, dovadă, indiciu al acestei fidelități a lui Dumnezeu, nu poate fi concluzia unei asemenea premise, deci nu este o certitudine, ci o supoziție. Se simte nevoia unei reformulări a ideii ce se vrea exprimată aici, căci nici fraza următoare nu e mai concludentă: „Instituirea este un semn împlinit în credința că această anumită relație spirituală este prezentă în, cu și prin cuvintele exprimate, gesturile săvârșite și formele folosite”.

Se pare că cele de mai sus își au explicația în concepția lipsită de temei, care se exprimă și în paragraful 44 (c), și care începe astfel: „Instituirea este o recunoaștere de către Biserică a darurilor Duhului la cel care este instituit și în același timp un angajament al Bisericii și al celui care primește instituirea în noua lor relație”. Rezultă din aceste rinduri că „darurile Duhului” preced instituirea, de vreme ce Biserica le „recunoaște” pe acestea prin instituire. Dar care sint criteriile ferme de recunoaștere a acestor daruri? După rânduiala cunoscută din tradiție, harul preoției se dă prin hirotonie și nu este dependent de recunoașterea comunității, care nu are a se pronunța decît asupra vredniciei personale a candidatului la preoție. Aici se simte din nou confuzia între conceptele de „har” și „harismă”. Asupra acestor noțiuni credem că merită să se insiste în problema sacramentalității Bisericii, pentru o reformulare acceptabilă a instituirii, menită să ducă la recunoașterea validității „preoției” Bisericilor protestante.

Condițiile prevăzute pentru instituire, descrise în paragrafele C. — 45. 46. 47. 48., nu comportă discuții, ele fiind acceptabile și lăsînd suficient spațiu de mișcare variatelor tradiții ale Bisericilor locale. O mențiune trebuie făcută în privința aceleiași opinii exprimate mai sus și cu care nu sîntem de acord: paragraful 48 denumeste din nou slujirea (preotească) o „harismă”. E drept că în forma practică în protestantism nici nu i se poate atribui „slujirii instituite” caracterul de taină, deci nu se poate vorbi de un „har”. De aceea nu putem subscrie ultima frază. Sîntem însă de acord că nici la noi această instituire a slujirii, adică hirotonia validă, nu se repetă.

Problemele privind disciplina și alte considerente nu atrag obiecții principale din partea noastră (paragrafele 49. 50.).

Capitolul VI, și ultimul, face diferite propuneri pentru „recunoașterea reciprocă a slujirilor instituite”. Paragrafele 51 și 52 nu ne obligă la rezerve.

În punctele următoare, singura dificultate în acceptarea textului ca atare este neprecizarea privind diferențierea — atît de bine venită în cap. IV (A. — 34. — B. — 38.) — între „tradiția apostolică” și „succesiunea apostolică”, aceasta din urmă fiind adesea denumită „succesiunea episcopală” (53. a.). Nu calitatea morală a membrilor unei Biserici cu „conținut apostolic” poate influența asupra structurilor ecleziale, după cum nici structura eclezială care conține un „epis-

cop" în funcțiune nu asigură înscrierea acestuia în succesiunea apostolică pe care noi o cerem pentru recunoașterea ierarhiei bisericești. Fidelitatea la credința apostolică de care vorbește paragraful 53 b este un considerent de ordin dogmatic extrem de important. Dar tocmai acesta impune păstrarea învățăturii de credință apostolică, potrivit căreia întemeierea tainei preoției se află în porunca Mîntuitorului, suflarea Duhului peste apostoli, confirmarea primită la Cincizecime și continuitatea neîntreruptă a acestei suflări, în taina punerii mîinilor (a hirotoniei).

În acest sens sîntem de acord cu propunerile punctelor finale (54 și 55), cu pecizarea că, odată recunoscută taina preoției în Bisericile protestante, forma de manifestare a recunoașterii slujirii preoțești va fi impusă de contextul istoric al aceluia moment și că este prematur să încercăm a hotărî ceremonialul unei recunoașteri ale cărei posibilități sînt încă în discuție.

La încheierea acestor modeste considerații asupra documentului B. E. S. (Lima) 1982, trebuie să recunoaștem că tratativele de durată nu au fost zadarnice, că drumul actual — al dialogului teologic interconfesional — este cel pe care s-au dovedit întemeiate speranțele creștinismului mondial.

Realizările subliniate pînă acum sînt importante. În taina botezului și a euharistiei, recunoașterea reciprocă nu poate fi deplină, dar s-au făcut pași importanți. Faptul că în actualul „conses" se află un capitol despre „confirmare", propus spre prelucrare, faptul că se vorbește deschis despre o „prezență reală" a lui Hristos în euharistie, indică și numai parțial progresul realizat spre mărturisirea comună a adevărului creștin.

Despre „preoție" încă nu se poate vorbi. Aspectul de taină este încă indescifrabil, iar caracterul încă predominant descriptiv al textului, cu numeroasele sale sugestii și consolidări de poziții protestante, nu lasă să se întrevadă o apropiată formulare comună a temei.

Putem însă afirma că o trăsătură comună leagă aspectele deficitare în toate cele trei sectoare misterilogice tratate:

— existența răului în lume, ca rezultat și scop al lucrării personale a duhului răutății, este absentă din aceste texte.

— problema sfînteniei, a sfînțirii lumii create și a îndumnezeirii făpturii nu este abordată;

— rolul Duhului Sfînt — ca dinamism al acestui ipostas divin în lume — apare minimal prezentat;

O remediere a textului B. E. S. s-ar realiza poate prin insistența teologică privind:

— aspectul pneumatologic, în relația om-Dumnezeu (aceasta ar deschide mai mult și capacitatea de acceptare a celorlalte taine: ca primă etapă, mirungerea și mărturisirea);

- ontologia harului (sfințire, sfințenie) ;
- succesiunea apostolică.

Micuția cu care a fost lucrat acest document ne dă speranța unui viitor „consens” teologic, la care aportul doctrinei răsăritene va fi poate mai puțin timid.

CULTUL ORTODOX FACTOR DE ASCENSIUNE SPIRITUALĂ ȘI MORALĂ

de : prot. NICODIM BELEA

Morala creștină, care ne disciplinează pe drumul desăvârșirii, are unele coordonate de bază care ne leagă în primul rînd de Iisus Hristos, apoi de comunitatea semenilor, iar rezultanta acestor două premise este sporirea duhovnicească — printre alte mijloace — prin cult. Ea ne leagă de Iisus Hristos ca model al desăvârșirii. Unii cred că este suficient să împlinim poruncile Lui. Aceasta ar echivala cu o morală îngustă, legalistă, care limitează libertatea de a face mai mult decît zic poruncile. Mîntuitorul nostru Iisus Hristos fiind, însă, marea personalitate și modelul desăvârșirii, ne cheamă să și mergem „după El”. Cu alte cuvinte, desăvîrșirea determină pe credincios să calce pe urmele Mîntuitorului, să avanseze după El. În predica de pe munte, El ne poruncește : „Fiți desăvîrșiți precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrșit este” (Matei 5, 48). Prin urmare, desăvîrșirea ca scop al educației creștine, cuprinde cea mai mare asemănare posibilă cu Dumnezeu, desăvîrșirea absolută, pe care noi o putem realiza numai relativ, prin contactul continuu cu Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu.

Biserica Ortodoxă pune temelul pe *hristocentrismul—comunitar*, sobornicesc, pe Biserica lui Hristos cu totalitatea credincioșilor ei. Căci după cum capul nu poate fi despărțit de trup, așa nici Hristos nu poate fi despărțit de Biserica Sa și de totalitatea credincioșilor Săi. Întreaga acțiune mîntuitoare a lui Iisus Hristos se mișcă în Biserica „aflată virtual în trupul Său, care Biserica ia ființă prin iradierea Duhului Sfînt din trupul Său în celelalte ființe umane, lucru care începe în ziua de Rusalii, cînd Duhul Sfînt coboară peste Apostoli făcîndu-i primele mădulare ale Bisericii, primii credincioși în care se extinde puterea trupului pnevmatizat al lui Hristos”¹. Se încheagă comunitatea văzută a Bisericii tot în ziua de Rusalii, după cuvîntarea sfîntului Apostol Petru (Fapte 2), cînd s-au botezat miile de oameni

¹ Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. II, București, 1978, p. 196.

găsiți în Ierusalim la praznic, din toate neamurile, de ambele sexe și copiii lor, marcându-se astfel și pedobaptismul, tăgăduit de unii din oportuniști². „Biserica este, astfel, finalizarea acțiunii mîntuitoare începută prin întrupare. Biserica este actul cinci al acestei opere de mîntuire, dacă întruparea, Răstignirea, Învierea și Înălțarea sînt primele patru acte”³. „Biserica este mahrama Veronicăi pe care s-a întipărit chipul cel adevărat al lui Iisus Hristos și pe care îl transmite neschimbat, nefalsificat, tuturor popoarelor, tuturor veacurilor”⁴. E întrepătrunderea dintre cler și popor care nu pot sta izolați de alții, ca și capul de trup, fiind elemente constitutive ale Bisericii, primii prin hirotonie, iar credincioșii prin harismă⁵.

Factorul principal care a sprijinit și îi sprijinește pe creștini în ascensiunea lor spirituală și morală este însăși *persoana Domnului Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos*. Sfinții Apostoli, ca și primii creștini, aveau un atașament *total* față de Mîntuitorul. Așazisul adevăr pe care-l oferea societatea sclavagistă nu-i putea mulțumi datorită nedreptății și inechității sociale. Ei au găsit Adevărul în persoana lui Iisus Hristos, care a afirmat și în fața lui Pilat că a venit în lume spre a-l mărturisi. Dacă Iisus Hristos este o realitate, atunci și adevărul adus de El în lume este o realitate, căruia Apostolii și toți aderenții lui Iisus Hristos i-au fost martori. Martirul a apărut în istoria creștinismului ca un martor care a văzut pe Iisus Hristos. Primii martori au fost Apostolii care L-au văzut viu, L-au văzut mort și înviat și care au afirmat că „noi toți sintem mărturii” (Fapte, 2, 32), „ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri și mîinile noastre au pipăit... pe Cuvîntul vieții... (pe acela îl vestim noi) ca și voi să aveți împărtășire cu noi” (I, Ioan 1, 1—3). Apostolul neamurilor, Pavel, în care „trăiește Hristos” (Galateni 2,21) ne-a lăsat un tablou tragic ca erou al suferinței (I Corinteni 4, 9—13)⁶. Pe urmele de glorie ale Apostolilor au pășit miile de martori în care cu adevărat „a trăit Hristos”, care L-au lăsat să intre în inimile lor. Se întreba odată cineva: unde este Hristos? A primit răspunsul: acolo unde este lăsat să intre. Mîntuitorul intră în toate inimile ce i se deschid cu credință, e contemporan cu toate veacurile. De aceea, putem spune că Mîntuitorul nostru Iisus Hristos — începînd cu preînchipuirea isaienică, trecînd prin Betleem, prin brațele dreptului Simeon, prin Golgota și grădina Arimateianului — tronează în mijlocul cultului divin; El a fost și rămîne factorul unic de ascensiune spirituală și morală a credincioșilor. Nu tablele legii, ci cuvintele Lui „veniți după mine” ne însoțesc pe urcușul desăvîrșirii. Astfel se explică curajul primilor

² Mitropolit Nicolae al Banatului, *Pedobaptismul (Botezul copiilor) de-a lungul vremii. Considerații istorice*, B.O.R. nr. 1—2/1975, p. 131.

³ Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Dogmatica*, vol. III, p. 195.

⁴ Diacon N. Mladin, *Martirii ortodoxiei*, Sibiu, 1945, p. 10.

⁵ H. Andrusos, *Simbolica*, trad. prof. Iustin Moisesescu, Craiova, 1955, p. 73; vezi și dr. L. Stan, *Mirenii în Biserică*, Sibiu, 1939, p. 27.

⁶ Worlitscheck, *Paulus und die moderne Seele*, Freiburg i. Br., 1922, p. 65.

creștini de a se verifica unul pe altul și de a se saluta prin semne convenționale. Figurile de pești dăltuite în pereții catacombelor și desenate pe nisip, sînt simbolul atașamentului *total* către Iisus Hristos, care cuprind inițialele Sale JCHTJS.

Ascensiunea spirituală și morală este promovată într-adevăr prin cultul divin. Baza cultului divin a așezat-o însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, avînd în preocupările Sale respectarea cultului. El n-a venit să strice Legea, ci s-o plinească (Matei 5, 17). A luat parte cu ucenicii Săi la cult în templul din Ierusalim ca și în sinagogile din provincie (Matei 26, 55; Ioan 18, 20). A petrecut nopți întregi singur în rugăciune (Luca 6, 12), a recomandat rugăciunea în comun, unde va fi și El totdeauna de față ajutîndu-ne la sporirea evlaviei și la ridicarea deasupra răutăților dușmanilor (Matei 6, 9; 18, 19—30). Mîntuitorul nu este un simplu practicant al cultului, ci un purificator și un reformator, spiritualizînd rugăciunea la fîntina lui Iacob, în convorbirea cu samarineanca. Aici aflăm universalitatea rugăciunii „în duh și adevăr”. Mîntuitorul ne pune în față și pe insul care iese din razele duhului celui bun și ale adevărului și intră în cercul glacial al duhului rău, așezîndu-se singur în afara posibilității de ascensiune spirituală și morală, apostrofînd moravurile fariseilor. Iisus Hristos ajungează (Matei 4, 2) și ne îndeamnă pe toți la ajunare (Matei 6, 16) ca mijloc de ieșire de sub influența duhurilor rele (Marcu 9, 29; Matei 17, 21). A deschis ochii cîrtitorilor asupra literei Legii care omoară, cînd a vindecat pe femeia girbovă în zi de sîmbătă (Ioan 13, 10—17).

După înălțarea la cer a Domnului, Sfinții Apostoli au continuat să învețe în sinagogi și în „case” frîgînd piinea în cîntări duhovnicești și în psalmi. Cultul mixt iudeo-creștin, care se practica în templu, în sinagogi și prin case⁷, constituie tranziția spre liturghia pe care o întemeiasă Mîntuitorul la Cina cea de taină, lăsînd Apostolilor și urmașilor lor ca testament: „aceasta să o faceți întru pomenirea mea”. Dar Mîntuitorul le-a așezat Apostolilor exercitarea preoției pînă în ziua de Rusalii — după cum am amintit — cînd „au fost îmbrăcați cu putere de sus”. Deci, începutul slujiri preoțești este legată strîns de ziua de Rusalii, cînd ierarhia se înfățișează deplin constituită⁸. După Rusalii, Apostolii au continuat să frîgă piinea cunoscută sub numele de „Euharistie creștină”, tot mai independentă de orice ritual tradițional. Totuși, în cadrul proscomidiei și liturghiei catehumenilor, de pildă, au rămas pînă azi unele elemente transmise prin tradiție din cultul iudaic. Așa de pildă, pomenirea la proscomidie a lui Moisi și Aaron, a lui Ilie și Elisei, etc., ca și a proorocilor, sînt elemente care întăresc autenticitatea izvorului sfintei liturghii. Aceste nume din Vechiul Testament sînt orînduite în liturghie în așa fel, ca să fie o unitate organică, tinzînd să pună în relief pe Mîntuitorul nostru Iisus

⁷ Vezi E. Popovici, *Istoria bisericească universală*, vol. I, trad. At. Mironescu, București, 1925, p. 109.

⁸ Iustin Moisesescu, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*, Craiova, 1955, p. 6.

Hristos⁹. Faptul acesta a dat ocazie la diferite opinii, unele minimalizând, altele augmentând influența cultului Vechiului Testament asupra celui creștin. Se știe însă că cei creștinați n-au întemeiat un cult lipsit de citirile din Vechiul Testament, iar acesta nu este doar „o continuare a cultului iudaic”, cum afirmase abatele L. Duchesne¹⁰. Cunoscătorii cultului ortodox laudă „echilibrul liturgic” pe care îl are liturghia ortodoxă în raport cu slujbele altor confesiuni creștine și în special Liturghia Sfintului Ioan Gură de Aur, care cuprinde toate vechile elemente apostolice¹¹.

Liturghia nu are o dată a nașterii. Ea s-a născut și a crescut în etape, din primele nuclee creștine. A crescut ca o floare în stratul Bisericii creștine, iar grădinarul este Hristos, care tronează în mijlocul ei. Astfel, viața primilor creștini era centrată pe liturghie, unii venind la rugăciune de la depărtări mari. Cultul era unica împrejurare în care se puteau aduna laolaltă adepții lui Hristos, care se rugau și pentru împărați, după cum arătau Tertulan și unii Sfinți Părinți (I Timotei 2, 1—4)¹². Nu făceau nimănui nici un rău, ci învățau de la alții cum să fie buni. „Un popor al rugăciunii” erau primii creștini — cum i-a caracterizat cindva istoricul Doellinger¹³. Rugăciunea a fost dintru început inima religiei și a fost înțeleasă și practică din chiar începuturile creștinismului, ca act colectiv. Rugăciunea individuală, însă, a devenit o cerință sufletească, o deschidere a omului către Dumnezeu, căci prin rugăciune vorbesc copiii cu Tatăl lor cel din ceruri¹⁴.

Dacă în cadrul cultului divin și în special al liturghiei, omul vorbește cu Dumnezeu prin rugăciune, apoi tot aici îi vorbește și Dumnezeu omului prin harurile pe care le coboară asupra lui, ca să-l ajute să fie tot mai bun, mai desăvârșit. Astfel, cultul ortodox, prin funcțiile sale (euharistică, harismatică și didactică) de raportare a omului față de Dumnezeu și a lui Dumnezeu față de om, este o cateheză permanentă și stabilă pentru ridicarea omului pe treptele desăvârșirii.

Prin urmare, desăvârșirea prin cult nu se poate măsura numai cu puterile omului. Ar fi o greșală. Omul nu se poate urca singur, nu se poate mîntui fără har. Căci omul nu are numai dimensiuni fizice prin care i se pot măsura greutatea, înălțimea, vîrsta, etc., ci are o dimensiune în plus, dimensiunea spirituală, sufletul, care le guvernează pe celelalte, și prin care omul se manifestă — printre altele — prin ac-

⁹ Cf. pr. P. Vintilescu, *Funcțiunea catehetică a liturghiei*, în *Studii Teologice* nr. 1—2/1949, p. 18.

¹⁰ L. Duchesne, *Origine du culte chrétien*, Paris, 1889, pp. 45—47.

¹¹ Pr. prof. dr. E. Braniște, *Liturgica teoretică*, București, 1978, pp. 11—18; vezi și pr. C. Dron, *Originea și formele cultului creștin*, București, 1937, p. 78.

¹² Tertulian, *Apologeticum*, 31, 32 P.L. col. 509, 532; cf. și Biehl, *Das liturgische Gabet für Kaiser u. Reich*, Paderborn, 1937, *Cristus und Imperator*, — Stuttgart 1939.

¹³ Apud pr. P. Vintilescu, *Funcțiunea eclesiologică sau comunitară a liturghiei*, București 1946, p. 6; vezi pr. prof. dr. E. Braniște, o. c., p. 16.

¹⁴ Mitropolit Nicolae, *Prefața la Cartea de rugăciuni*, Timișoara, 1979, pp. 5—12.

tele de cult¹⁵. Dacă încadrăm pe om în istoria cultului divin, vom observa că același om din veacurile primare, ca și cel de azi, s-a manifestat și se manifestă față de Dumnezeu prin dimensiunea sa spirituală, prin sufletul său, plecându-și trupul ca în fața marelui împărat. Liturgia este legată indisolubil de persoana Mântuitorului și de om, căci aici Mântuitorul își re trăiește opera Sa de Mîntuire, intră în comuniune cu credincioșii care-L văd prezis de prooroci, îl văd întrupat, chinuit, răstignit și înviat. „Iisus este prezent în liturghie lucrînd și vorbind între oameni”¹⁶. Prin urmare, liturgia este o împrejurare, un prilej pentru harul divin de a ridica pe om la perfecțiune, la desăvîrșirea *accesibilă omului*. Preocupările liturghiei, pentru perfecționarea spirituală a credincioșilor formează, deci, însăși rațiunea ei de a fi, dar pe măsura puterilor de realizare ale existenței umane¹⁷.

Ce învățături dobîndim noi prin cultul divin, cu specială privire la liturghie, întru sporirea trăirii duhovnicești?

Este lucru știut că o bucurie împărtășită crește, după cum o durere împărtășită scade. Tot așa este și cu sentimentul convingerii despre un adevăr oarecare. Omul se lasă însoțit de acest sentiment de convingere și merge pe drumul convingerilor sale, se cufundă în rugăciune, se lasă pătruns de aceasta și astfel se amplifică tot mai mult dorul de a te uni cu Hristos și a spune și altuia cum te simți cînd ai lîngă tine adevărul, calea și viața. Iar în zilele de sărbători, oare nu ne copleșește viața sfîntului respectiv prezentat prin cîntări? Căci Mîntuitorul ne apare și se reproduce în chip tainic în cununa de sărbători ale anului. Astfel, cultul divin devine „o piedică stabilă”, care influențează mult asupra credinței și a vieții spirituale. Și ce comoră spirituală, de trăire și luminare nu zace în cîntările ascultate și în lecturile biblice auzite! Unde mai punem predica, mijlocul cel mai ales pentru o deșteptare, o susținere și o practicare a credinței prin virtute.

Însuși faptul că insul se vede în mijlocul unei comunități, strînsă în același scop în biserică, exercită asupra lui o întărire a convingerilor sale religioase. Aici, în mijlocul comunității, individul se consideră oarecum separat de grijile lumești și este legat exclusiv de grijile sufletului său și de comunitatea în care se află. Toată atmosfera aceasta îl înalță pe om, aproape fără să bage de seamă, spre Dumnezeu. Sentimentele adînc religioase învăluie pe toți și *îi face una*, chiar și pe aceia care au venit la slujbă minăți de vreo nevoie neînsemnată, luați de mină de cei din familie, sau din simplă curiozitate. Deci, nu mergem singuri, izolați, spre desăvîrșire, ci împreună cu ceilalți oameni, prin Biserică, sprijinindu-ne unii pe alții în creșterea duhovnicească. Mai mult, aceste sentimente de frățietate și iubire, se amplifică și cu ajutorul locului în care se desfășoară sfînta liturghie.

¹⁵ Vezi pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Dogmatica*, vol. I, p. 375.

¹⁶ Dom. N. Festugière, *Qu'est ce que la liturgie?* Paris, 1914, p. 70.

¹⁷ Pr. P. Vintilescu, *Misterul liturgic*, București, 1929, pp. 40—41.

Služba sfintei liturghii are loc în lăcașul bisericii, unde credinciosul este străjuit de sfintele icoane, care zugrăvesc în chip plastic ceea ce sfânta liturghie redă prin acțiunile sale sacramentale. Pictura bisericii este „Biblia” deschisă a credinciosului, e catehismul din care citește și acela care știe mai puțin citi. „Icoanele sînt cărți pururea deschise”, în care credincioșii găsesc pe fiecare pagină viața Mintuitorului. În felul acesta liturghia cultivă și formează un fel de delicateță a simțirii și „rezonanța sufletească” a credincioșilor trezind în sufletul lor certitudinea că se află în fața lui Dumnezeu, se află pe drumul desăvîșirii¹⁸.

Factorul care mișcă, influențează și determină la o ascensiune spirituală este latura catehetică din cuprinsul cultului divin, împlinită prin predici și omilii. Atmosfera, ambianța și condițiile spirituale, care crează dispoziția pe care are să se brodeze latura catehetică, o împlinesc cîntările și rugăciunile. Întreaga învățătură de credință ortodoxă se află expusă în imnurile, cîntările și rugăciunile sfintei liturghii care se cîntă la toate praznicile și sărbătorile anului bisericesc. Astfel, „toată dogmatica ortodoxă este mereu în biserică, cîntată de credincioși în fiecare Duminică și sărbătoare, ca o învățătură vie, care îmbogățește mintea și sufletul credincioșilor cu cunoștințe despre drama divină care începe cu ieslea din Betleem și ajunge apogeul pe Golgota prin înviere, înălțarea la cer și sfîrșește cu Rusaliile. În felul acesta, Vechiul și Noul Testament sînt vii în sfînta liturghie, reoglînd clar toată istoria mîntuirii noastre. Deci, s-ar putea spune că sfînta liturghie este marele catehism și dogma vie a Bisericii ortodoxe”¹⁹.

Ne putem imagina ce impresie adîncă produce, de pildă, condacul Nașterii Domnului, care a răsunat pentru prima oară între anii 491—518 de pe amvonul bisericii celei mari din Constantinopol, izvorît din mintea Prea Cuviosului Roman care a alcătuit atît textul cît și melodia acestui condac. „Fecioara astăzi pe cel mai presus de ființă naște, și pămîntul peșteră, celui neapropiat aduce; îngerii cu păstorii măresc, iară magii cu steaua călătoresc, că pentru noi s-a născut prunc tînăr, Dumnezeu cel mai-nainte de veci”. Aici s-a unit textul cu cîntarea, care cuprinde toată învățătura dogmatică privind Nașterea Domnului. Roman, numit Melodul, a alcătuit toate condacele praznicelor împărătești și ale sfinților mai mari, în număr de peste o mie, din care se alimentează și Biserica apuseană pînă azi. Predica de Crăciun a sfințului Grigorie Teologul de Nazianz are ca motto „Hristos se naște, măriți-L...” din care Cosma de Maiuma a alcătuit canonul Nașterii Domnului. Deoființimea Tatălui cu Fiul este exprimată de prima stihiră de la stihovna litiei din ajunul Crăciunului: „Fecioara naște și pîntecele nu i se strică; Cuvîntul se intrupează și de Tatăl nu se desparte”, dogmă

¹⁸ Prof. diac. N. Balca, *Importanța catehetică a sfintei liturghii*, în: B.O.R. nr. 1—2/1953, pp. 201—203.

¹⁹ Idem, o. c., p. 178, 200, 202.

tăgăduită de Arie (omousios to Patri) ²⁰. Excepțional de tragic este strigătul de pe Cruce al lui Iisus — cu deplină conștiință a apartenenței Sale după trup ²¹. El se adresează Apostolilor: „Vedeți prietenilor, nu vă tulburați; s-a apropiat ceasul ca să fiu prins și să fiu dat morții; și toți vă veți risipi lăsându-mă pe Mine; însă vă voi aduna iarăși ca să mă vestiți pe Mine” ²². Precum și în viața noastră omenească, după necazuri urmează bucurii, așa și după Vinerea Patimilor urmează bucuria Învierii, când toată biserica, toți credincioșii, izbucnesc în strigătul: „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întrinsa, și unii pe alții să ne îmbrățișăm, să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru înviere” ²³.

Iată închegarea în frăție și îmbrățișare creștinească la care obligă cultul divin pe fiecare credincios în conștiința sa. Îndeobște, privind frământările de conștiință și psihologice morală a participanților la sfintele slujbe și în special la liturghie, asemenea lui Iisus Hristos, credinciosul trece și el prin cinci perioade: întruparea este optimistă, moartea cu textele din Triod este pesimistă, ca să tresalte în bucuria învierii, a înălțării și Pogoririi Duhului Sfânt.

În concluzie, se poate spune că cel care rivnește cu adevărat desăvîrșirea, este stăpinit în permanență de o lățălie spirituală (și chiar trupească cînd este vorba de post) și pare mereu nemulțumit cu ceea ce a realizat în viața sa, fie prin cult fie prin rugăciunea particulară. Acest război nevăzut are uneori perioade de acalmie, dar niciodată pace propriu-zisă. Credinciosul urcă greu, căci desăvîrșirea este un pisc greu de atins; desăvîrșirea este un urcuș care nu se mai isprăvește niciodată. Există opinii care susțin că desăvîrșirea este ceva propriu monahismului, nu oamenilor obișnuïți, pentru că monahii retrăgîndu-se din lume au alte condiții de trăire și de urcare spre piscul desăvîrșirii. Adevărul este că atît monahii cît și oamenii de rînd pot urca spre desăvîrșire, pentru că atît unii cît și alții poartă în sine chipul lui Dumnezeu și le este deschisă posibilitatea spre „asemănare”. Atît unii cît și alții își au greutățile specifice traiului lor. Sfîntul Ioan Casian spune că nici nu s-ar putea da o definiție desăvîrșirii, pentru că desăvîrșirea este însuși Dumnezeu care este fără început și fără sfîrșit, și toți trebuie să tindem spre îndumnezeire, fie monah, fie mirean. Deci nu se poate specifica, spune acest sfînt Părinte, unde începe desăvîrșirea, la ce tagmă de oameni începe și unde se isprăvește. Nu există, deci, limite ale desăvîrșirii și nici nu se poate spune că există om care să nu fi intrat, într-un fel sau altul, în procesul desăvîrșirii. În principiu nici o virtute nu este posibilă fără smerenie după cum nici un păcat nu răsare și nu crește fără trufie. Smerit poate fi și un laic, după cum plin de mîndrie poate fi și un monah. Căci duhul

²⁰ E. Popovici, *Istoria universală*, vol. II, p. 100.

²¹ Antifonul 12 după Evanghelia a patra a sfîntelor Patimi.

²² Irmosul 5 după Evanghelia a opta a sf. Patimi.

²³ Mărire și acum de la hvalite din ziua de Paști.

rău, când te vede cu rîvnă la rugăciune, îți strecoară alte gînduri, așa zise „trebuincioase” — zice Evagrie Ponticul — și încearcă să te descopească de Dumnezeu cu care stai de vorbă.

Deci, nici la călugări și nici la oamenii de rînd desăvîrșirea nu este de tip „standard”, cum afirmă un teolog al nostru. Aceasta pentru că nici rîvna nu este uniformă. Nici chiar fericirii din Evanghelie nu au toți aceeași răsplată: unii mai rîvnitori primesc împărăția cerurilor, alții o primesc pe cea a pămîntului, alții se vor mîngia, iar alții se vor satura de dreptate. Nimic de sub cer nu este lipsit de „slavă”, dar fiecare după specificul său (I Corinteni 15, 41—42). Prin urmare, desăvîrșirea are diferite stadii, iar Dumnezeu ne cheamă de la stadiile înalte, la alte stadii și mai înalte, adică din virtute în virtute și din desăvîrșire în desăvîrșire ²⁴.

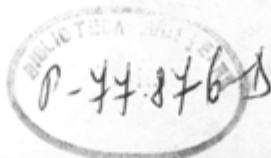
Creștinii Bisericii primare erau împărțiți în trei grupuri: începători, înaintați și desăvîrșiți și participau la oficiul liturgic pe planul unei trilogii dramatice. Unii pastoralisti au asemănat cele trei trepte cu cele trei vârste de creștere ale trupului: copilăria, tinerețea și bărbăția. Aceste trei stadii le vede Sfîntul Apostol Pavel, cînd scrie Corintenilor și Evreilor „cu lapte v-am hrănit”, căci „ați ajuns să aveți nevoie de lapte nu de hrană tare. Pentru că oricine se hrănește cu lapte este nepriceput în cuvîntul dreptății, de vreme ce este prunc. Iar hrana tare este pentru cei desăvîrșiți, care au prin obișnuință simțurile învățate să deosebească binele și răul” (I Corinteni 3, 2; Evrei 5, 12—14).

Sfînții Părinți aseamănă desăvîrșirea cu scara lui Iacob și în special sfîntul Ioan Scărarul vede în desăvîrșire tot o scară cu 30 de trepte, adică virtuți pe care le și numește, scară care unește cerul cu pămîntul și pe om cu Dumnezeu. Toți sfînții Părinți ne indică și semnele după care se poate cunoaște un om care e desăvîrșit, și zic că atunci cînd sufletul e *bun și iertător ca și Dumnezeu, drept, iubitor, curat* ca și Dumnezeu atunci omul este desăvîrșit ²⁵.

Deci viața și munca omului trebuie să se dezvolte între oameni pe un plan mai ridicat și plin de hotărîre. Ezitarea și nehotărîrea sînt piedici în calea desăvîrșirii și în general a progresului. Urcușul este menirea pentru care omul a fost creat. Dumnezeu i-a trasat dintru început drumul: „umblă omule în lumina feții mele și fii desăvîrșit” (Facerea 17, 1).

²⁴ Ioan Casian, Migne, P.L. 49.

²⁵ Sf. Ioan Damaschin, *Despre virtuți și păcate sufletești și trupești*, Migne, P.G. col. 85—98 și *Filocalia*, trad. dr. D. Stăniloae, vol. IV, Sibiu, 1948, p. 196.

BUCURIA VIEȚII

Predică la Duminică IV-a din Postul Mare

Este bine să reflectăm puțin asupra unei îndatoriri creștinești pe care o avem și anume aceea de a ne petrece viața de aici de pe pământ în bucurie. Uneori sintem ispitiți să credem că viața creștinească nu se poate împăca cu bucuriile vieții pămîntești. Ni se pare adeseori că e neîngăduit unui creștin să-și caute fericirea cerească chiar și prin cele mai nevinovate manifestări de bucurie, întrucît bucuria ar fi cel mai neîmpăcat dușman al fericirii creștinești. Credem uneori că creștinii adevărați nu trebuie să fie decît trîști, mereu mîhnîți și supărați, gata întotdeauna pentru plîns. E ca și cum viața aceasta și frumusețile naturii pe care Dumnezeu a creat-o pentru om nu le-ar da dreptul acestora la nici un fel de bucurie și pămîntul și lumea aceasta ar fi pentru ei o vale a lacrimilor. Adevărul însă este altul. Bucuria, mulțumirea vie și plăcută a sufletului omenesc, este un dar al vieții. O viață lipsită de bucurie este o gravă încălcare a celei dintîi porunci date de Dumnezeu omului de a fi stăpîn al pămîntului, de a-l munci și de a se bucura de roadele lui. În cartea Facerii (cap. 1, 28) citim: „Și Dumnezeu i-a binecuvîntat, zicînd: Fiți rodnici și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți și domniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pămînt, și peste tot pămîntul!”. Prin urmare ne putem da seama că în desfășurarea vieții noastre de aici de pe pământ bucuria ne-a fost dată ca un dar natural, ca ceva strîns legat de viața noastră pămîntească. Viața pe care o trăim trebuie să fie un izvor puternic al bucuriilor noastre în lupta noastră pentru cucerirea naturii și pentru descoperirea energiilor ascunse în univers.

Este cert că nici viața trupului, nici cea intelectuală și morală nu poate exista fără bucurie. Bucuria este o trebuință înnăscută a omului, o putere pe care n-o putem calcula, o bogăție pe care n-o putem pretui. Orice om are nevoie de bucurie și are dreptul să se bucure. Orice fel de muncă nu se va desfășura normal decît sub influența binefăcătoare a bucuriei care ne însufletește și ne dă curaj, ne ajută, ne echilibrează viața noastră și o face luminoasă ca o zi de vară senină, pli-

nă de soare. Bucuria — spunea cineva — este pentru viață ceea ce e pinza de corabie pentru un corăbier. Cel care știe să se folosească de ea biruiește vânturile și furtunile ce i se împotrivesc, ba adeseori știe să se ajute de aceasta spre folosul călătoriei sale.

Bucuria este un factor social foarte puternic, ea înnobilează sufletul, îl face capabil să guste din roadele virtuților — binele, frumosul, dreptatea și adevărul. Bucuria este izvorul faptelor mari, al hotărîrilor îndrăznețe, ne face plăcuți în societatea în care trăim, ne face iubiți de oameni, ne ajută să facem binele, să ajutăm pe alții, să ne jertfim unii pentru alții; ea trezește în noi înclinările cele mai bune, descoperă aurul cel curat al virtuților din inimile noastre, ne face să ne apropiem trainic unii de alții prin relațiile de prietenie, de pace, de dreptate.

Vorbind despre bucurie, un scriitor din vremuri mai vechi, nota: „Bucuria este foarte necesară pentru virtute ca și pentru toate lucrurile din lumea aceasta. Ea face societatea mai bună, ajută tot ce este bun... Dacă tu ai bucurie în inimă, mintea ta va fi mai limpede, gândirea ta mai clară, imaginația ta mai vie, sufletul tău mai senin, viața ta morală mai ridicată, lucrul tău mai plăcut, sănătatea ta mai tare, virtutea ta mai aproape de jertfă”.

Darul bucuriei vieții trebuie păstrat prin credință, prin pacea sufletului. Răceala inimii, egoismul, inima stăpinită de patimi ce ruinează și sufletul și trupul, făcându-l pe om să nu mai simtă bucuriile vieții, duce la oprirea bucuriilor veții, omul pierzându-se pe sine însuși. Numai virtutea poate fi izvor curat și nesecat de bucurii. Adevăratele bucurii ale vieții își au adânc înfipte rădăcinile în liniștea unei bune conștiințe creștinești. Cartea Înțelepciunii lui Isus Sirah (cap. 30, 22—24) ne dă această povață: „Veselia inimii este viața omului și bucuria este îndelungarea zilelor lui. Iubește-ți sufletul tău și-ți mîngie inima ta și departe de la tine gonește întristarea, căci pe mulți a omorât întristarea și nu este folos întru ea”.

Mintuitorul Iisus Hristos a fost dascăl al bucuriei, după cum a fost și învățător al iubirii celei curate. Pentru Mintuitorul, întreaga viață creștinească trebuie să fie prilej de neasemănată bucurie. Aceasta e o taină pe care El a descoperit-o oamenilor nu numai cu cuvîntul, ci și cu pilda vieții Sale. Pentru cei care cred în El, chiar și cele mai mari dureri trupești și sufletești sînt izvor nesecat de bucurie: „Bucurați-vă și vă veseliți...” le spune Iisus mulțimilor în cuvîntarea Sa de pe munte (Matei 5, 12). Mintuitorul Hristos nu refuză nimic omului din ceea ce este vrednic de om și se cuvine demnității omenesti. Prezența lui Dumnezeu într-un suflet nu înlătură bucuria din acel suflet, ci o sporește. Participarea Mintuitorului la nunta din Cana Galileii (Ioan 2, 1—11), unde cu prezența Lui a contribuit la fericirea și bucuria mirilor și a invitaților la nuntă, este și pentru noi o învățătură ca să nu vedem în orice manifestare de bucurie un păcat, în orice suris o lipsă de modestie, în risul frenetic o necumpătare și o

greșeală. Mintuitorul ne învață că avem dreptul la toate bucuriile vieții în marginile bunei cuviințe. Ca dovadă e faptul că înseși unele dintre învățăturile Sale ne-au fost lăsate cu prilejul unor ospete și mese oferite în cinstea Mintuitorului de unii dintre prietenii Săi, de ucenicii sau admiratorii Săi. Mintuitorul nu s-a sfiit de vorbele cârturarilor și fariseilor care îl învinuiau, zicând: „A venit Fiul Omului, mîncînd și bînd și spun: Iată om mîncăcios și băutor de vin, prieten al vameșilor și al păcătoșilor” (Matei 11, 19).

Sf. Apostol Pavel pe drumul Damascului, învăluit în lumina venită din cer, învață că bucuria este „darul Duhului”. Tot el le scrie celor din Corint: „Cu toată întristarea mea, sînt covîrșit de bucurie!” (II Corinteni 7, 4), iar creștinilor din Filipi le scrie, îndrumîndu-i: „Bucurați-vă pururea întru Domnul. Din nou vă spun bucurați-vă. Îngăduința voastră să se facă știută tuturor oamenilor. Domnul este aproape. Nu vă împotriviți cu nici o grijă. Ci întru toate, prin închinăciune și prin gură cu mulțumire, cererile voastre să fie arătate lui Dumnezeu. Și pacea lui Dumnezeu, care covîrșește orice minte, va păzi inimile voastre și cugetele voastre întru Hristos Iisus. Mai departe, fraților, cite sînt adevărate, cite sînt de cinste, cite sînt drepte, cite sînt curate, cite sînt de iubit, cite sînt cu nume bun, orice virtute și orice laudă, la acestea să vă fie gîndul. Cele ce ați învățat și ați primit și ați auzit și ați văzut la mine, acestea să le faceți și Dumnezeuul păcii va fi cu voi. M-am bucurat mult în Domnul, că a înflorit iarăși purtarea voastră de grijă pentru mine, precum o și aveți, dar v-a lipsit prilejul” (Filipeni, 4, 4—10).

În Biserica primară bucuria era semnul plinătății și a roadelor Duhului Sfînt: „Și ucenicii se umpleau de bucurie și de Duh Sfînt” (Faptele Apostolilor 13, 52). Sf. Apostol Pavel pe filipeni îi numește „bucuria și cununa mea” (4, 1), iar pe tesaloniceni „bucuria noastră, cununa laudei noastre” (I Tesaloniceni 2, 19). El își aduce aminte de la-crimile lui Timotei și cu dor mare voiește să-l vadă că se bucură din toată inima (II Timotei 1, 4). Pe evrei îi îndeamnă să-și aștească privirea asupra lui Iisus, începătorul și plinitorul credinței, care, pentru bucuria pusă înainte-i a suferit crucea, n-a ținut seama de ocară și a sezut de-adreapta tronului lui Dumnezeu (Evrei 12, 2).

Sf. Apostol Iacov îi îndeamnă pe creștini să socotească drept mare bucurie feluritele ispite în care cad (Iacov 1, 2), iar Sf. Apostol Pavel îi îndeamnă pe cei ce sînt părtași la suferințele lui Hristos să se bucure, ca și la descoperirea mării Lui să se bucure cu bucurie mare (I Petru 4, 13).

Din toate acestea înțelegem că bucuria vieții este semnul cel mai sigur al harului divin într-un suflet. O inimă plină de bucurie este mai pregătită să primească orice har decît o inimă tristă. Bucuria ne ajută să stăruim în bine, ne dă liniște sufletească, ne înalță și ne dă curaj de a ne împotrivi ispitelor și păcatului. Tot bucurie este și mulțumirea sufletului pentru marile realizări implinite în toate sectoarele

de muncă ale oamenilor, prin nenumăratele posibilități oferite de știința care pune la îndemina omului mijloacele de pătrundere în adâncimea tainelor Universului. Omul se smulge din spațiul îngust și strîmt pe care-l oferă Pămîntul și prin cercetarea spațiului cosmic, prin zborurile interplanetare își formează o nouă concepție despre rostul lui în această lume. Pămîntul și Universul întreg sînt adevărate grădini de frumusețe care ne prilejuiesc motive de neasemănate bucurii și desfătări sufletești.

Cunoscînd acestea, să ne silim ca în viața noastră să trăim în bucurie deplină. Bucuria inimii este reflexul unei credințe sincere, este semnul unei conștiințe curate, a unei inimi pline de iubire față de Dumnezeu și față de semenii, este izvor nesecat de pace și fericire, după cuvîntul Domnului: „Le voi lega rănile ca să-i vindec și le voi descoperi belșug de pace și de adevăr. Îi voi curăți de necredința lor, cu care au greșit ei înaintea mea și le voi ierta toate fărădelegile lor, cu care au păcătuit ei înaintea mea și au căzut ei de la mine. Și aceasta va fi pentru mine nume de bucurie, laudă și cinste în fața tuturor popoarelor pămîntului, care vor auzi de toate bunătățile ce i le voi face și se vor mira, se vor cutremura de toate binefacerile și de toată starea cea bună și de toată pacea pe care eu le-o voi hărăzi” (Ieremia 3, 6—9).

Pr. prof. AL. MOISIU

IISUS ÎN IERUSALIMUL SUFLETULUI

Predică la Duminica Floriilor

În cea de a șasea duminică a sfîntului și marelui post al Paștilor, creștinii adevărați sărbătorească intrarea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos în Ierusalim unde urma să-și desăvîrșească opera de ridicare a vieții deasupra morții. Sărbătoarea aceasta este cunoscută și sub denumirea de Duminica Floriilor sau a Stîlpărilor, cînd, după învierea lui Lazăr, Iisus se îndreptase spre sfînta cetate a Ierusalimului, pentru ca prin moartea pe moarte călcînd să dăruiască viață și celor din morminte.

Minunile săvîrșite de Iisus, încununate de învierea lui Lazăr ce premerge sublimiei apoteoze dramatice de pe Golgota, umple de admirație lumea copleșită de măreția divină a Mîntuitorului. De aceea, cînd Iisus intrase în cetatea Ierusalimului pentru a împlini Scripturile, mulțimile cu stîlpări de finic în mîini și în strigăte de osanale,

L-au întâmpinat ca pe un împărat. Rîndurile însoțitorilor creșteau pe măsura parcurgerii drumului, iar apa limpede a Chedronului ce curgea prin apropiere sub o boltă de sălcii și palmieri acompania cu susuru-i tainic revărsarea de bucurie și admirație a poporului. În entuziasmul general, mulțimea îl aclamă pe Iisus cu imnul de mărire al împăraților biruitori: „Osana!... Bine este cuvîntat, cel ce vine în numele Domnului, Împăratul lui Israil... Osana!” (Ioan 12, 13).

Tabloul biblic al intrării triumfale în Ierusalim se reactualizează an de an la praznicul Floriilor, pericopa evanghelică a acestei sfinte duminici (Ioan 12, 1—18) înfățișîndu-ne mulțimile entuziaste care-L aclamau vizavi de cărturarii și farseii roși de invidie și ură. În timp ce unii fremătau de bucurie și entuziasm, alții li pregăteau cununa de spini și în timp ce unii își așterneau veșmintele în cale-I, alții li ciopleau crucea. Este un nou moment de meditație asupra noastră înșine spre a ne da seama în rîndurile căroră dintre aceste două categorii de oameni ne integrăm: printre cei ce-L urmau cu stîlpări de finic în mîini și-I cîntau osanele, sau printre cei ce aruncîndu-I priviri de ură, îi pregăteau trestia, fierea și oțetul pătimirii Sale?

Floriile fiind poarta prin care intrăm în marelui praznic al Învierii Mintuitorului, să încercăm să ne curățim cît mai deplin sufletele noastre, pentru a le transforma în Ierusalimul iubirii și credinței, în care să-L primim pe Împăratul păcii și Mintuitorul sufletelor noastre.

Dacă iudeii din Ierusalimul patimilor Sale îi așterneau în cale hainele lor dimpreună cu ramurile de finic, noi să-I așternem pe calea ce duce spre Ierusalimul din sufletele noastre cît mai multe petale din florile virtuților sădite de El oarecînd. A-L primi pe Hristos în sufletul nostru înseamnă a-I urma învățăturile cuprinse în Sf. Scriptură și în Sf. Tradiție, înseamnă a ne căi ca Vameșul și Fiul cel rătăcit, a întoarce împătrit ca Zahau, a fi asemenea Samarineanului celui milostiv, într-un cuvînt înseamnă a ne lepăda de noi, de poftele trupești și de grijile cele deșarte și a-I urma lui Hristos, a trăi mai intens sufletește decît trupește, a avea o parte din rai în sufletele noastre.

Dimpotrivă, departe de Hristos, sau apropiindu-ne de El cu ură, precum cărturarii și fariseii, facem din sufletul nostru nu Ierusalimul mării, ci doar al pătimirii Sale. Cu fiecare vorbă, cu fiecare faptă îl preamărim sau dimpotrivă îl răstignim pe Iisus.

Mai înainte de a fi răstignit pe crucea înălțată pe Golgota, Mintuitorul a fost răstignit în sufletele oamenilor care L-au biciuit și batjocorit prin faptele lor. Se pune întrebarea: oare după aproape două mii de ani de la momentul acesta mare, cînd Fiul lui Dumnezeu a venit de bunăvoie ca un miel blind spre junghiere, drept răscumpărare pentru mulți, să nu simțim și să nu fim cu nimic mai buni decît contemporanii Săi?

În această zi de mare praznic duhovnicesc, cînd în amintirea clipeilor petrecute atunci, Sf. Biserică împarte fiecăruia dintre credincio-

șii prezenți la sfintele slujbe, rămurele de salcie, să facem din ele simbol al hotărîrii noastre în a-L urma pe Hristos pe calea ce o străbate spre Ierusalimul sufletului nostru prin învățătura Sa. Să rupem cît mai multe petale din florile virtuților sădite de El în sufletele noastre, să facem drepte și curate cărările Lui, pentru ca pogorîndu-ne împreună cu El în mormînt să înviem la viața veșnică împreună cu El; să rupem petalele iubirii și păcii și să le dăruim celor ce n-au în suflete doar ura, căci cu mult mai mare folos ne va fi să murim pentru viață decît să trăim pentru moarte.

Să ne unim cu Hristos și prin El, să ne unim oameni cu oameni întreolaltă, căci tăria și permanența omului derivă atît din unitatea lui cu Hristos, cît și din legătura strînsă dintre toți oamenii, care uniți prin iubirea evanghelică mărturisesc prin propria lor trăire învățătura Mîntuitorului lor. Iisus intra pentru aceasta în Ierusalimul pătimirii și tot în scopul unirii cerului cu pămîntul a murit pe crucea Golgotei și a înviat a treia zi călcînd moartea „pentru ca lumea viață să aibe, și încă din belșug” (Ioan 10, 10).

Iată de ce trebuie să deschidem cît mai larg porțile din Ierusalimul sufletelor noastre, pentru a intra Împăratul mării, Domnul cel tare și puternic, ca în unire cu El și întreolaltă să putem deveni părtași ai învierii Sale. Să rupem din grădina sufletelor noastre ramuri de pace pentru a le așterne în fața lui Hristos și prin El, în fața lumii întregi, pentru ca lumea „viață să aibe”, să rupem din grădina sufletelor noastre cît mai multe ramuri de virtute, pentru ca Hristos să trăiască de-a pururi în sufletele noastre și în sufletele lumii întregi.

Păcatul, răutatea L-au răstignit pe Hristos acum aproape două mii de ani și tot asemenea racile pregătesc Golgota atomică din zilele noastre pentru a răstigni lumea, viața însăși. Să ne unim în jurul lui Hristos pentru a lupta împotriva urii și a răutății, pentru dreptul de a ne naște, de a trăi și a munci în pace. Comuniunea oamenilor de bine ai pămîntului, și apropierea lor intru iubirea Evangheliei lui Hristos poate înlătura Golgota atomică, semănînd în locul ei un grăunte de piine, de viață.

Hristos s-a jertfit pentru viață iar creștinii trăiesc intru viață. Pacea este cel mai bun leac, ce poate fi oferit sufletului omenirii contemporane. A sosit vremea să se ridice „Osanale” luptătorilor pentru pace și nu învingătorilor de pe cîmpurile de luptă, deoarece lumea secolului nostru crede într-un ideal major în perspectiva căruia omul se împlinește pe sine, pe drumul său și sub unghiul marilor valori care fac măreția lui sub soare.

Să ne îndreptăm așadar, împreună cu Hristos spre un Ierusalim al păcii, fără Golgota și ură, pe drumul înfrățirii și al colaborării universale. Avînd pe Hristos în Ierusalimul sufletelor noastre, rațiunea și pacea va triumfa și astfel viață vom avea „și încă din belșug”. Dacă Floriile sînt portalul prin care intrăm pe drumul mărețului praznic al Învierii, să primim în sufletele noastre pe Împăratul păcii cu stilpă-

rile iubirii și credinței adevărate, pentru că numai așa ne vom învrednici de bucuria deplină a Învierii Sale.

„Bucură-te și te veselește cetatea Sionului, împodobește-te și te bucură Biserica lui Dumnezeu...” (Stihoavnă, vecernia din Sîmbăta Floriilor), că iată omul îl primește pe Hristos într-un Ierusalim nou, în Ierusalimul sufletului său, iar lumea întreagă îi cîntă: „Osana! Bine este cuvîntat cel ce vine întru numele Domnului, Osana întru cei de sus, mărire Ție”.

Preot IOAN BRÎNZEI

IISUS ÎN BETSAIDA

Meditație la duminica IV-a după Paști

Iisus în „Betsaida” sau în Bethesda, o casă a îndurărilor. Un loc din Ierusalim, unde se află o scăldătoare, în preajma căreia se strînsese o „mulțime de bolnavi” (Ioan 5, 3). Privitor la acest text sfînt reținem trei aspecte: 1. „un înger se coboară la scăldătoare la anumită vreme și tulbura apa” (Ioan 5, 4). 2. „... pe acesta văzîndu-l Iisus zăcînd și cunoscînd că de multă vreme zăcea...” (Ioan 5, 6) și 3. „Este sîmbătă; nu-ți este iertat să-ți iei patul” (Ioan 5, 10) și legat de acest text, altul: „De aceea prigoneau iudeii pe Iisus și căutau să-L omoare, că făcea acestea sîmbăta” (Ioan 5, 16).

Să analizăm primul aspect în lumina vremurilor noastre, a opticii moderne: o scăldătoare miraculoasă în care diferiți bolnavi își găseau alinarea și vindecarea. Oare în zilele noastre astfel de ape folosite pentru tratament sînt inaccesibile, dar mai ales, ne putem întreba dacă ele există? Firește că toți vor răspunde afirmativ. Am putea înșira nume de ape legate de stațiuni balneoclimaterice care fac pe om să-și arunce, după scurtă vreme de folosire, cîrjele cu care a venit și să se considere vindecat sau sănătos. Cuvîntul „înger” nu trebuie să ne tulbure în acest caz, nici să ne uluiască. Cuvîntul înger era folosit des în acea vreme, după cum în anumite împrejurări îl găsim și în vremea noastră. Spre pildă, într-o împrejurare dificilă, din care am scăpat cu bine, zicem: m-a scăpat îngerul meu păzitor. Nu mai stăruim, lăsînd pe fiecare să înțeleagă cele ce a voit ideea să sugereze în acest sens, fără a exclude posibilitatea unui miracol sau realitatea lucrării și mai ales a existenței puterilor netrupești.

Al doilea aspect se referă la atotștiința lui Iisus. El știa că slăbănogul acela, de la scăldătoarea din Vitezda, așteptase 38 de ani și nu izbutea, din pricina bolii și neputinței sale, să intre în apa acelei scăldătoare, Iisus cunoștea starea lui sufletească și trupească, după cum cunoaște și adincul de nepătruns al omului și starea ființei noastre.

În fine, al treilea aspect ne îmbie să ne oprim mai cu dinadinsul la ceea ce a însemnat Simbăta pentru iudei și la modul în care Iisus cinstește această zi de odihnă.

Iudeii din timpul Mintuitorului ajungeau, pentru „respectarea” Simbetei, de la ne-iertare pînă la prigoană, ură, și crimă. Iisus, dimpotrivă, iartă, iubește, vindecă, învie în ziua Sabatului. De unde înțelegem că a cinsti ziua Simbetei înseamnă a face BINE, a ne ridica prin virtuți.

Concluzia acestui întreit aspect analizat aici ar putea fi astfel exprimată: atunci ca și astăzi, îngerul Domnului coboară din vreme în vreme pentru fiecare om. Iisus ne cunoaște viața, iar ziua de odihnă se cade a fi cinstită prin BINE.

Preot GABRIEL CERNĂUȚEANU

CUVINT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE TAINA SFÎNTULUI MIR

I. *Introducere (Pregătirea apercceptică).* Așa cum un copil nou născut are nevoie de hrană trupească pentru a se putea dezvolta spre maturitate, tot astfel și după ce ne-am născut duhovnicește „în Hristos” prin Botez, avem nevoie de hrană duhovnicească ca să creștem „pînă la statura bărbatului desăvîrșit”, cum spune Sfîntul Apostol Pavel (Efeseni 4, 13).

II. *Anunțarea temei.* Această hrană duhovnicească o primim ca dar al Sfîntului Duh prin Taina Mirului, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. *Tratarea.* Sfînta Taină a Mirului a fost instituită de Mintuitorul, înainte de înălțarea Sa la cer, cînd le-a promis Sfînților Apostoli trimiterea Sfîntului Duh, aducător de putere care îi va îmbrăca cu daruri speciale (Luca 24, 49). Această misiune s-a împlinit la Cincizecime, cînd, odată cu Pogorîrea Sfîntului Duh, s-au revărsat peste Sfînții Apostoli daruri duhovnicești deosebite. De aceea, Sfînții Apostoli, după ce săvîrșeau Taina Sfîntului Botez, puneau mîinile peste cei botezați, pentru a le împărtăși hrana duhovnicească de creștere în Hristos a celor ce s-au „îmbrăcat în Hristos” prin Botez, după cum ne este mărturisit acest

fapt, arătîndu-se că „Apostolii cei din Ierusalim, auzind că a primit Samaria cuvîntul lui Dumnezeu, au trimis către ei pe Petru și pe Ioan, care coborîndu-se, s-au rugat pentru ei, ca să primească Duhul Sfînt. Căci încă nu se pogorise peste nici unul dintre ei, ci numai botezați erau în numele Domnului Iisus. Atunci puneau mîinile peste ei și luau Duhul Sfînt” (Faptele Apostolilor 8, 14—17). La fel, credincioșii din Efes, botezați inițial numai cu botezul lui Ioan, au fost din nou botezați cu Botezul Sfintei Treimi „și punîndu-și Pavel mîinile peste ei, a venit Duhul Sfînt peste ei...” (Faptele Apostolilor 19, 1—7). Pe lîngă punerea mîinilor, Sfinții Apostoli împărtășeau celor botezați darurile Sfîntului Duh și prin ungerea cu Sfîntul Mir, după cum putem citi în Sfînta Carte: „Iar cel ce ne întărește pe noi împreună cu voi în Hristos și ne-a uns pe noi, este Dumnezeu. Care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului în inimile noastre” (II Corinteni 1, 21—22). (Același lucru îl redau și textele din Efeseni 4, 30 și I Ioan 2, 20 și versetul 27). Dintre cele două forme, ungerea cu Sfîntul Mir s-a generalizat și a rămas definitivă în viața Bisericii, datorită faptului că înmulțindu-se numărul credincioșilor, Sfinții Apostoli nu se mai puteau deplasa mereu în toate localitățile, iar ungerea cu Sfîntul Mir se putea generaliza mai ușor, efectul duhovnicesc fiind același. De la Sfinții Apostoli, Biserica creștină primară a practicat Taina Mirungerii celor botezați, după cum ne confirmă canonul 7 al Sinodului II ecumenic (381) sau scrierile Sfinților Părinți. Așa, spre exemplu, Sfîntul Chiril al Ierusalimului spune foarte clar: „vouă, după ce ați ieșit din cristelnița Sfintei Ape, vi s-a dat ungerea, preînchipuirea aceleia cu care a fost uns Hristos; iar aceasta este Sfîntul Duh”. Urmînd acestei practici dintotdeauna a Bisericii, Taina Mirului se aplică și astăzi imediat după Botez prin ungerea cu Sfîntul Mir la ochi, nări, gură, urechi și la frunte, pentru sfințirea organelor de simț. Ungerea la piept și la spate se face pentru sfințirea voinței, iar la mîini și la picioare, pentru sfințirea faptelor. Darurile Duhului Sfînt sînt împărtășite odată cu mirungerea și rostirea formulei rămase din practica apostolică: „Pecetea darului Duhului Sfînt” (II Corinteni 1, 2).

Sfîntul Mir este format din untdelemn, vin și 38 diferite arome, sfințit în Joia Sfintelor Patimi de către episcopi și distribuit fiecărui preot pentru săvîrșirea Tainei. Mirungerea împarte darurile Sfîntului Duh, asemenea darurilor primite de Sfinții Apostoli la Cincizecime. Mirul, fiind o ungere, reprezintă un semn, sau o „pecete” cum spune Sfîntul Apostol Pavel. Este „pecetea lui Hristos”, fiindcă numele de „Hristos” înseamnă, tradus în limba noastră: „Unsul”, „Cel uns”, adică Mesia. Chiar și în legea veche, ungerea avea mare importanță, după cum o atestă ungerea regelui David cu mir din cornul lui Samuel și astfel „a odihnit Duhul Domnului asupra lui” (I Regi 16, 13). Fiind socotit izvor de sfințenie, Sfîntul Mir este folosit și la sfințirea antimiselor pe care se săvîrșește sfînta liturghie, precum și la sfințirea bisericilor.

Această Taină este săvârșită de episcop, sau de preot celui de curind botezat, dar mai poate fi aplicată și celor ce se întorc la Biserica Ortodoxă, botezați fiind cu Botezul Sfintei Treimi. Aplicându-se odată cu taina Sfintului Botez, ea nu se mai repetă.

IV. *Recapitularea (Aprecierea)*. Cine a instituit Sfinta taină a Mirului? (Domnul și Mântuitorul Iisus Hristos). Cine a aplicat această Sfintă Taină și în ce formă? (Sfinții Apostoli după pogorirea Sfintului Duh, sub două forme: a punerii mâinilor și mirungerii). Care dintre aceste două forme s-a generalizat și a rămas și azi stabilă în Biserică? (Sub forma mirungerii). Când se săvârșește această Sfintă Taină și ce efecte are? (Se săvârșește după Sfintul Botez, în cadrul aceleiași slujbe pentru a transmite darurile Duhului Sfânt de întărire duhovnicească, tuturor celor născuți prin Botez la o viață nouă, spirituală). Cum se numesc cei care primesc taina Botezului și Mirului? (Se numesc „creștini” de la Hristos” care înseamnă „Unsul” lui Dumnezeu). Care este formula rostită de preot prin care ni se oferă darurile Sfintului Duh? (Pecetea darului Duhului Sfânt). De unde este luată această formulă? (Din Sfinta Scriptură, ea reprezentând cuvintele Sfintului Apostol Pavel din II Corinteni 1, 21—22).

Nu toți creștinii acceptă Sfinta Taină a Mirului. Unii o socotesc ca nefind necesară, deoarece noi prin Taina Sfintului Botez ne-am născut la o viață nouă, duhovnicească (Ioan 3, 6) și ne-am „spălat, sfințit, îndreptățit în numele Domnului Iisus și în Duhul Dumnezeu nostru” (I Corinteni 6, 11). Taina Sfintului Mir ne împărtășește și alte daruri. Știm, de pildă, că mai multe Sfinte Taine împărtășesc iertarea păcatelor. Așa este Taina Botezului, a Pocăinței, a Euharistiei și cu toate acestea cel botezat poate primi imediat și Taina Euharistiei. Taina Mirului nu repetă aceleași daruri ale Sfintului Duh, ci adaugă și altele care să dea putere spre creșterea și dezvoltarea duhovnicească (vezi Isaia 11, 2; I Ioan 2, 20—27; Efeseni 1, 14; 4, 30).

În practică, Biserica romano-catolică aplică această Sf. Taină copiilor între 7—12 ani, fiind numită „confirmare” și fiind săvârșită numai de episcop. Am văzut însă că la Botezul Domnului a fost prezent și Sfintul Duh, iar la Cincizecime odată cu pogorirea Sfintului Duh s-au împărtășit și darurile Sale.

V. *Asocierea*. Privind numirile tainei, am văzut că ea se numește „punerea mâinilor” (Faptele Apostolilor 8, 15—18), precum și „ungere” (I Ioan 2, 20); și „pecetluire” (I Corinteni 1, 21—22). În primul caz, nu trebuie să facem confuzie între „punerea mâinilor care este Taina Mirului și „punerea mâinilor preoției” (I Timotei 4, 14), care este o altă Sfintă Taină, a Preoției, sau Hirotoniei. Untdelemnul „bucuriei”, sau al „mântuirii” cum i se mai spune, este untdelemn binecuvântat, care se toarnă în apa Botezului și este un simbol al darului Duhului Sfânt care

s-a coborât odată cu sfințirea apei Botezului. Spre deosebire de untdelemnul simbolic, Sfântul Mir ne transmite în mod real roadele Duhului Sfânt. La fel nu trebuie confundat nici cu untdelemnul de la Taina Maslului.

VI. *Generalizarea.* Din cele tratate până aici vedem că Taina Sfântului Mir este acea Sfântă taină care prin „pecetea darului Duhului Sfânt” sub forma văzută a Sfântului Mir, ne împărtășește harul și darul sfinților spre întărirea, creșterea și dezvoltarea noastră, după ce ne-am „îmbrăcat în Hristos” prin Taina Botezului.

VII. *Aplicarea (Încheierea).* Primind darurile Duhului Sfânt pentru întărirea noastră, asemenea mirului binemirositor, trebuie să se depună toată strădania de a face aceste daruri roditoare prin aroma faptelor noastre bune. Noi am primit în mod real darurile Sfântului Duh spre întărirea duhovnicească. Dar această întărire sau putere nu trebuie lăsată în amănare. Așa cum, de pildă, puterea unui mușchi, de la mână, sau de la picior, care neexersat oricâtă putere ar primi prin hrana ce o acumulează din organism, își pierde de la un timp dinamismul și rodnicia...”, tot astfel harul care este în noi” (I Timotei 4, 14) face vie „roada Duhului”; „dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, cumpătarea” (Galateni 5, 22), prin strădania noastră de zi cu zi.

Preot prof. SORIN COSMA

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE CONȘTIINȚA MORALĂ

I. *Introducere, Pregătirea apercetivă.* Ce rugăciune avem noi, creștinii, de la Mintuitorul? Rugăciunea „Tatăl nostru”. Cîte cereri cuprinde? Șapte! Care este cererea a treia? „Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ”. Cum luăm cunoștință despre voia lui Dumnezeu? Prin legile așezate de Dumnezeu în lume: legile fizice și legile morale. Împlinirea — respectarea — legilor aduce cu sine: ordine fizică (în univers) și ordine morală, între oameni. Ce legi i s-au dat omului în scopul orientării sale morale? Legea morală firească, înscrisă nativ în structura sa sufletească, și legea revelată a Vechiului și Noului Testament. Aceasta din urmă este legea morală creștină, care constituie călăuza noastră, a celor ce mărturisim pe Hristos și-L urmăm.

II. *Anunțarea subiectului.* În afară de legea morală naturală și pozitivă, Dumnezeu a sădit în fiecare om judecata sinceră a discernerii binelui și a răului, *regula conștiinței morale*, ca mijloc de orien-

tare în drumul vieții sale zilnice. Asupra acesteia vom zăbovi în cele ce urmează.

III. *Tratarea.* Conștiința morală este un privilegiu al omului. Prin ea se face legătura cu Dumnezeu. De aceea a fost identificată cu chipul lui Dumnezeu în om. Conștiința morală face deosebirea între vremelnice și veșnice, între virtute și păcat. De aceea, ea are o importanță deosebită în croirea și definirea moralității.

1. *Sub ce nume mai întâlnim conștiința morală?* I se mai spune „cuget”, „simț moral”, „rațiune practică”, etc. Conștiința morală este capacitatea noastră sufletească naturală de a deosebi binele de rău, este puterea sufletului nostru de a judeca moralitatea faptelor noastre proprii. Ea a fost definită ca o promulgare și descoperire a legii morale naturale și un ecou al dreptății dumnezeiești în sufletul nostru sau glasul lui Dumnezeu în om. În raport cu legea morală, conștiința morală este regulă internă, aplicarea și executarea legii morale în viața credincioșilor.

2. *Originea conștiinței morale.* Există oameni fără conștiință morală? NU! Potrivit învățăturii creștine, conștiința morală, are ca autor pe Dumnezeu. Ea posedă nativ o dispoziție primită de la Dumnezeu, grație căreia omul din fire are putința să deosebească binele de rău.

Fiind o realitate legată indisolubil de sufletul omenesc, conștiința morală a fost numită „marele fapt universal”, pe care o atestă nenumărate texte biblice: Facerea 3, 10; 4, 10—12 (unde se vorbește despre fratricidul lui Cain și despre neliniștea sufletească a acestuia ca urmare a muștrărilor de conștiință); Levitic 26, 17; Iov 15, 21—22, etc. În Noul Testament, Mântuitorul vorbește de „lumina care este în tine” (Matei 6, 23). În Sfintele Evanghelii ni se relatează cazul fiului risipitor (Luca 15, 17—20), pocăința lui Zacheu-vameșul, ca urmare a muștrării de conștiință (Luca 19, 1—10), muștrarea de conștiință a lui Iuda care în cele din urmă s-a spînzurat (Matei 17, 3—5), plîsul Sf. Apostol Petru, ca urmare a muștrării de conștiință în urma lepădării sale de Iisus (Matei 26, 75; Marcu 14, 72; Luca, 22, 62). E grăitor cazul acuzatorilor femeii păcătoase, „muștrați de cuget” (Ioan 8, 9) Sf. Apostol Pavel afirmă realitatea generală a conștiinței morale (Romani 2, 15—16), precum și însușirea ei de sfătuitor și martor al conduitei omenești (Romani 9, 1; 13, 5; 14, 5; I Corinteni, 11, 28; II Corinteni 1, 12; Tit. 1, 15, etc.).

3. *Funcțiunile conștiinței morale.* În ce împrejurări cugetul nostru își exercită puterea asupra noastră? Cînd sintem în fața săvîrșirii unui act, dar mai ales după săvîrșirea lui, cînd n-am ținut seama de sfatul cugetului sau de imperativele conștiinței morale. Ce spunem atunci? „Mă muștră cugetul”. Într-adevăr, conștiința morală îndeplinește un întreg rol în raport cu faptele:

a) *Anterior faptei*, conștiința morală are rol de sfetnic sau ghid; ea ne lămurește asupra valorii morale a actului ce avem de îndeplinit.

b) *Deodată cu fapta*, ea are rol de martor, apreciind fără părținare dacă acțiunea este conformă sau nu cu legea morală.

c) *Posterior faptei*, conștiința morală are rol de judecător. Dacă am împlinit legea morală, ea ne aduce o stare de mulțumire sufletească, o stare de fericire. Dimpotrivă, în caz negativ apare rușinea și înfrustarea.

4. *Felurile conștiinței morale*. Ce este înăscut și ce este dobândit în conștiința morală? Înăscută este capacitatea deosebirii binelui de rău, din fire, iar dobândită este întreaga experiență a omului, deci tot ce formează conținutul conștiinței morale. Elementele dobândite sînt variabile, deci se schimbă; ele stau sub influența mediului și a experienței personale. Ca urmare, se vorbește de felurite înfățișări ale conștiinței morale: conștiința dreaptă sau adevărată, rădăcită (falsă), sigură, îndoielnică, trează, adormită, scrupuloasă, fariseică.

După cuvintele Sf. Apostol Pavel, fiecare creștin trebuie să-și urmeze conștiința, deoarece: „... tot ce nu este din credință (adică din conștiință) e păcat” (Romani 14, 23). Textul se referă la conștiința dreaptă și sigură, care este ghidul sigur.

5. *Educația conștiinței morale*. Ce rol îndeplinește conștiința morală dreaptă în drumul vieții noastre? Ea este călăuză morală, prima lumină ce o avem în însăși natura noastră. Nu poate fi vorba de dispariția ei, ci de cultivarea ei, prin menținerea ei în stare de veghe sau invers, de lăsarea ei în paragină, prin adormire sau întunecare. În interiorul propriei noastre moralități, avem datoria să facem ca razele ei să strălucească pe firmamentul vieții noastre. Mîntuitorul ne povățuiește s-o cultivăm, să-i facem educația „*la aminte ca lumina din tine să nu fie întunec*” (Luca 11, 35). Prima lumină o avem potențial în firea noastră, de la Dumnezeu. Ea trebuie să sporească, prin instruire, din punct de vedere religios și moral, însușindu-și învățătura creștină. Pentru formarea conștiinței morale în duhul învățăturii creștine, se recomandă exerciții de virtute, deprinderi, lecturi din viețile sfinților, imitarea înțelepților, meditații, examenul des al conștiinței, practicarea Sf. Taine, etc., toate cu scopul de a o feri de întinărirea păcatului. Familia are un rol covârșitor în valorificarea nucleului moral al conștiinței morale.

IV. *Recapitularea*. Există vreo legătură între moralitate și conștiința morală? Incontestabil, fiindcă moralitatea este apanajul ființei umane, care se realizează cu concursul conștiinței morale și a legii morale. Fără conștiința morală, legea morală ar rămîne ceva exterior, străin nouă. Datorită conștiinței morale, legea morală pătrunde în interiorul nostru și ne îndatorează s-o punem în aplicare. Fără conștiință ar fi cu neputință o legătură între lege și faptă. Prin ea se îndeplinește voia lui Dumnezeu și se îmbogățește patrimoniul moral al

omului, cu condiția ca acordul conștiinței morale cu legea morală să fie fără întrerupere.

V. *Asocierea*. Ce au comun legea morală naturală și conștiința morală? Amîndouă descoperă voia lui Dumnezeu și urmăresc înfăptuirea binelui. Ce le deosebește? Legea morală naturală dă indicații principiale „fă binele și ocolește răul”, iar conștiința morală arată, în cazuri concrete, dacă fapta este morală sau imorală. Ce are conștiința morală comun cu legea morală pozitivă? Ambele descoperă voia lui Dumnezeu, cu deosebirea că legea pozitivă este externă, iar conștiința morală este îndreptarul subiectiv și personal al moralității.

VI. *Generalizarea*. Conștiința morală este o manifestare integrală a sufletului omenesc (în constituția ei intră elemente intelectuale, afective și volitive). Ea are chemarea să înregistreze valorile morale în viața spirituală, dar mai ales să le insereze în conduita omului. Însuși Dumnezeu se adresează conștiinței noastre, poruncindu-i să ne îndrumăm conduita pe drumul realizării binelui. Ea este aptitudinea naturală a sufletului nostru cu care deosebim binele de rău, în cazuri concrete.

VII. *Aplicarea*. Care este dorința cea mai fierbinte a creștinismului, ca dealtfel a omului în general? Realizarea fericirii. Este realizabil acest dor? Da, avînd o conștiință curată, izvor al faptelor morale. Conștiința morală este izvorul gândurilor și acțiunilor noastre, morale sau imorale. „Din inima omului ies cugetele cele rele, desfrînările, hoțiile, uciderile, adulterul, lăcomiile, vicleniile, înșelăciunea, nerușinarea, pisma, hula, trufia, ușurătatea” (Marcu 7, 21). Din visteria cea bună a inimii (a conștiinței), creștinul scoate virtuți izbăvitoare, în schimb dintr-o inimă păcătoasă ies gânduri și fapte rele, stavilă în calea fericirii.

Interesul nostru este să avem o conștiință sănătoasă, care să stea fără întrerupere în conul de lumină al harului ceresc, spre a preîntîmpina căderea vieții noastre. Este ceea ce cere și Sf. Apostol Pavel în Faptele Apostolilor 24, 16. Acesta este drumul asemănării cu Dumnezeu, al fericirii. Cine are cuget curat și-i dă ascultare, trăiește o stare de mulțumire sufletească, care, devenind permanentă, primește numele de fericire. Pe drept cuvînt spunea un înțelept: „conștiința curată este paradisul sufletului”. În schimb, cei ce lucrează în imperiul unei conștiințe întunecate, rătăcite, trăiesc clipe de chin sufletească, gustă amărăciunea nefericirii.

Conștiința morală neprihănită este comoara noastră. E haina de nuntă, e piatra de temelie a împărăției lui Dumnezeu în lume. Coborînd pe Dumnezeu în conștiință, va fi prezent și în lume, izbăvind-ne de toată întimplarea cea rea.

„ULTIMII” PAȘI ÎN PAROHIE

de : prot. VASILE PETRICA

Deși largă în dimensiuni, preoția este totuși mărginită de bătrînețea care aduce suferință și despre care Terentius, cu atîta realism, ne-a obișnuit a spune: „Senectus ipsa est morbus”, adică „bătrînețea însăși este o boală”.

Cînstirea bătrînețelor, prin acordarea unui sprijin, este un act de mare umanitate. Reflectarea acestei atitudini în simțirea creștină o găsim judicios exprimată de Sf. Ioan Scărarul: „Mîngăie cu dragoste pe bătrînii făptuitori, care și-au istovit trupurile lor în nevoință, dăruindu-le puțină odihnă”¹.

Sistemul pensionării aparține epocii moderne. Pensionarea a fost introdusă întîi în Germania (1889), apoi în Danemarca (1891), Noua Zeelandă (1908), Anglia (același an), în SUA (1911). La început pensionarea a fost concepută ca o formă de asistență socială (1889—1915). Înainte de perioadele mai sus menționate, oamenii munceau pînă în ultimul moment al vieții². În aceeași situație se aflau, bineînțeles, și preoții. De aceea poporul nostru s-a obișnuit cu chipul preotului bătrîn, dar activ în cadrul comunității, așa cum poetul l-a imortalizat în versurile: „Ca o vecernie domoală / Se stinge zvonul din dumbravă, / Pleoapa soarele-și închide / Sus, pe o căpiță de otavă. / Norodul a cuprins podmolul / Lîngă frăgarul din uliță — / De cîrjă sprijinit răsare bătrînul preot la porțiță / Moșneagul albit de zile negre, / Așa îl pomenise satul, / Pe pieptărelul lui de lînă / Purtînd un ban de lampăratul, / Domol, în mijloc se așează, / Și sprijinind încet toiagul, / Clipind din genele cărunte, / Începe-a povesti moșneagul / ”³.

În grija pentru slujitorii ei, Biserica noastră a statornicit ca atunci cînd bătrînețea pune zăgaz puterii de a propovădui, preotul să se retragă la pensie, înțelegînd prin aceasta că el se desparte doar de ofi-

¹ Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, în: *Filocalia*, vol. IX, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 367.

² Ursula Schopu — Emil Verza, *Psihologia vîrstelor*, București, 1981, p. 287.

³ Octavian Goga (poezia *Apostolul*), vol. *Poezii*, București, 1963, p. 16.

ciul preoției, fără a-și abandona calitatea spirituală, stînd alături de paroh, activînd în cadrul consiliului parohial, slujind ca îmbisericit la altar, atît cît puterile îl ajută, deoarece dacă credincioșii la bătrînețe apucă drumul bisericii, apoi cu atît mai mult se cuvine unui bătrîn slujitor să țină legătura cu altarul.

Totuși din perspectivă psihologică, această situație nu este cea mai plăcută pentru un slujitor sîrguincios, care aproape brusc se vede „inutil”, „fără importanță”, realitate ce se răsfrînge asupra intelectului său și relațiilor cu semenii. Obșnuit pînă atunci cu mediul credincioșilor și solemnitatea serviciilor divine publice și particulare, preotul și-a creat o stare generală de satisfacție, simțindu-se în atenția comunității credincioșilor. Dimpotrivă, retragerea din oficiu îl privează în mod evident de aceste manifestări care ani în șir i-au umplut inima de preocupări și bucurii.

Deși munca preoțească definește un proces continuu, totuși fiecare preot se gîndește să-și încununeze activitatea cu realizări dintre cele mai remarcabile, atît pe plan spiritual, cît și pe linie gospodărească. Nu ne vom grăbi să evidențiem mai întîi realizările pe plan gospodăresc-edilitar, pentru că în felul acesta am transformat pe preot din liturghisitor în „bisericaș”⁴. Fără indoială, sfîrșitul unei activități este o mîngiere pentru cel care enumerîndu-și în cuget cîteva realizări mai însemnate, poate rosti cu Sf. Pavel Apostolul: „Lupta cea bună n-am luptat, credința am păzit. De acum mi s-a pregătit cununa dreptății, pe care Domnul îmi va da-o în ziua aceea, El, Dreptul judecător, și nu numai mie, ci tuturor celor care au iubit arătarea lui” (II Timotei 4, 7—8). Văzînd cu ochii trupului și ai sufletului unele înfăptuiri, este o mare satisfacție cînd se poate spune asemenea omului împăcat cu conștiința sa: „aceasta-mi era dorința”.

O conștiință trează, care a stăruit ea însăși pentru modelarea altor conștiințe, presupune printre realizări și pe aceea de a lăsa în parohie un climat spiritual sănătos. Pentru a preveni dificultățile ce le poate genera un mediu spiritual confuz și încărcat de antagonisme, în cele ce urmează vom insista asupra a trei aspecte: climatul în parohie, experiența un cîștig al vieții și neajunsurile bătrînețelor preoțești.

1. *Climatul în parohie.* Pornind de la obișnuita constatare că în fiecare parohie domnește un climat determinat de activitatea preotului, secundată de cea a organismelor parohiale, reținem că un asemenea climat poate fi propice unei intense activități ulterioare sau dimpotrivă poate așterne o atmosferă deprimantă în care să domnească dezordinea, delăsarea și frămîntările. Este adevărat că la capătul unei activități îndelungate pot apare gînduri de suficiență, de mulțumire și infatuare care să contribuie la închegarea unui asemenea climat. Însă, fiindcă preotul nu este ancorat într-o muncă statică, ci desfăș-

⁴ Pr. prof. dr. Ioan Bria, *Eclesiologia pastorală*, „Studii teologice” An. XXXI, 1979, nr. 1—4/p. 316.

soară o activitate legată de sufletul credincioșilor săi, asemenea stări nu sînt permise, deoarece în urma lor apar carențe greu de remediat. Așa fiind, preotul trebuie să muncească pînă la sfîrșitul activității sale ca în primele zile de la sosirea sa în parohie, reținînd adagiul: „Lucreează în fiecare zi ca și cum aceasta ar fi ultima din viața ta”. Evident, dacă cineva ar putea ști care este ultima zi a vieții sale, ar munci pînă la epuizare spre a-și rîndui lucrurile de așa manieră încît dispariția sa să nu îngreuneze activitatea urmașilor, oferind o situație clară și lipsită de orice confuzie. O asemenea concepție privitoare la muncă respinge fatalismul și dulcea delăsare, care se cuibăresc, uneori, și în cugetul unora dintre cei mai activi slujitori.

Am amintit toate acestea doar spre a evidenția faptul că în parohia care și-a schimbat titularul, prin retragerea predecesorului la pensie, trebuie să rămînă un climat sănătos de muncă spirituală și gospodărească. S-ar putea afirma că odată puse bazele unei bune rînduiri în parohie, toate merg de la sine. În aparență este așa, doar că viața unei parohii reclamă noi și permanente preocupări. Să ne oprim numai asupra aspectelor celor mai cunoscute. Putem oare concepe să așteptăm unele sărbători fără o pregătire temeinică? Este posibil să ne apropiem de perioada postului Paștilor fără să antrenăm credincioșii în cîntările obișnuite ale Triodului? Sau poate fi așteptat Crăciunul fără învățarea și repetarea colinzilor care crează climatul înainteserbării? Oare este îngăduit să minimalizăm programul catehetic în care trebuie cuprinși credincioșii spre a-i introduce sistematic în învățătura Bisericii?

O parohie presupune o pastorație colectivă și individuală intensă și organizată care să cuprindă pe toți credincioșii. Pastorația permanentă este legată de faptul că Biserica lucrează cu credincioși care se primenesc în ordinea firească a existenței, iar dispariția unora nu trebuie să paralizeze rosturile ei. Neputîndu-se baza exclusiv pe aceeași credincioși, preotul trebuie să fie mereu în mijlocul lor, pe linie cultică pregătind rugăciunile și cîntările, pe linie învățătoarească sădind în inimile lor convingeri de durată, iar din punct de vedere administrativ îndeplinind toate cerințele care iarăși își au circuitul lor. De aceea, atmosfera dintr-o parohie, cum aminteam trebuie să fie cea de muncă permanentă.

Pe lângă aceste aspecte, apare și situația creată de sosirea noului titular care venind încărcat de rivnă și ambiție, în încercarea de a remedia lipsurile și neajunsurile de pe urma unor eventuale delăsări, poate fi categorisit drept „inovator”, chiar și atunci cînd îndeplinește cele mai obișnuite obligații. Dimpotrivă, în asemenea cazuri, indiferent de amploarea lor, antecesorului i se aduc imputații din cele care-i umbresc imaginea ce cu trudă și-a cristalizat-o în ochii credincioșilor.

Tot de atmosferă rămasă în urma preotului ține și un aspect care vizează mai mult disciplina bisericească. Vom porni de la convingerea că „fiecare timp își are trebuințele sale: ceea ce mai înainte era folo-

sitor, poate fi acum păgubitor"⁵. Este o constatare în aparență obișnuită, dar care-și are profunzimea sa și care în contextul problemei abordate este exprimată de practica numirii candidaților la parohii. Odinioară existase obiceiul ca adunarea parohială să desemneze drept titular al parohiei pe candidatul pe care-l considera cel mai potrivit. Această „practică” a dat naștere unor certuri meschine care în final au prejudiciat interesele legitime ale Bisericii. Procedul n-a rezistat timpului, ci s-a perimat căzînd în desuetitudine⁶. Ca reminiscențe ale vechilor practici, mai există grupări de credincioși care se manifestă preferențial pentru numirea unor candidați, determinați de motive personale, subiective, nevoind să țină cont de criteriile legate care se utilizează la numiri. De aceea, preoții ajunși la pensionare trebuie să se ferească în a antrena, susține — sau ce e și mai grav, a crea — asemenea tabere, întrucît criteriile după care se fac numirile au în vedere studiile și vechimea în funcție și nicidecum interesele personale, egoiste. Căutarea unor soluții de compromis, sau eschivarea de la a intra în asemenea probleme a fost astfel caracterizată: „Pastorul, care nu vrea să cunoască riscurile sarcinii, ci numai binefacerile ei, are o mentalitate de mercenar, care are în vedere numai plata, numai satisfacțiile, iar la vreme de încercare, de necaz, de trudă, dezertează de la datorie, lăsînd turma în grija nimănui și în voia întâmplării”⁷.

Cutezanța vreunui preot pensionar de a se substitui preotului paroh, de a căuta modalități de a pătrunde în sfera unor activități parohiale ar însemna anularea tuturor principiilor în numele cărora a propovăduit, întrucît ar transforma cîmpul bisericesc al pastorației în oficii periferice de bunăvoință, creînd confuzie în mediul credincioșilor și permițînd unor enoriași posibilitatea de a ocoli pe pastorul lor.

2. *Experiența, un cîștig al vieții.* Toate marile realizări ale omenirii se bazează pe experiența acumulată de-a lungul veacurilor. Pe plan spiritual experiența își are însemnătatea ei primordială, căci fără experiența duhovnicească, credincioșii rămîn într-o stare spirituală embrionară. Cîștigarea acestora cere timp și efort susținut. De aceea s-a zis că „timpul este un mare meșter”. Tezaurul scripturistic păstrează în această privință îndemnuri dintre cele mai prețioase, din care amintim bunăoară adagiul: „Nu disprețui vorba celor bătrîni, că și ei au învățat de la părinții lor. Că de la ei vei învăța înțelepciunea și îndeminarea de a da răspuns bun la nevoie” (Înțelepciunea lui Isus Sirah 8, 9).

În acest mod trebuie să înțelegem și iconografia creștină în care Dumnezeu apare sub chipul unui om bătrîn, încărunit, care tronează

⁵ Prof. dr. Ștefan Pruzinsky, *O cirkevnej discipline*, rev. „Odkaz sv. Cyrila a Metoda”, An. XXIII, 1978, nr. 7, p. 149.

⁶ Prot. dr. Sebastian Stanca, *Experiențe pastorale. Metehne electorale în parohie*, „Revista Teologică” (Sibiu), An. XXXVI, nr. 1—2, pp. 81—84.

⁷ Pr. Petre Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, București, f.a., p. 112.

deasupra lumii întregi. Scriitorii biblici, pentru a-l defini pe preot, au recurs la termenul „presviteros” adică „bătrîn”. Ce a determinat pe evangheliști să se oprească la acest cuvînt e faptul că seriozitatea preoției poate fi asemănată doar cu bunătatea, îngăduința și seninătatea bătrîneții, care are chipul sfințeniei”⁸.

Preoții tineri ajungînd în parohiile ce le sînt încredințate, găsesc în mijlocul credincioșilor și în preajma altarului preoți vîrstnici, pensionari. Experiența lor acumulată de-a lungul timpului nu trebuie respinsă și nici ignorată, ci pusă în folosul sprijinirii confratelui. Sufletul și casa confratelui vîrstnic trebuie să fie permanent deschisă parohului. O prietenie duhovnicească cu foloase dintre cele mai favorabile nu trebuie exclusă. Psalmistul a intuit atît de frumos această relație cînd a zis: „Cu cel cuvios, cuvios vei fi; și cu omul nevinovat, nevinovat vei fi. Și cu cel ales, ales vei fi; și cu cel îndărătnic te vei îndărătnici” (Psalmul 17, 28—29).

Cinstirea preoției nu este limitată în timp. Reglementările bisericești în vigoare acordă chiar cinstea cuvenită preoților cu vechime mai însemnată în cler. „Vechimea în hirotonie constituie un fel de demnitate sau vrednicie spirituală, intrinsecă și permanentă, intim legată de esența însăși a tainei preoției. Ea conferă deci purtătorului ei o superioritate față de confrății mai tineri în hirotonie și totodată un drept inalienabil, care nu poate fi luat sau anulat printr-o hotărîre a autorității bisericești superioare, cum nu se întîmplă în celelalte demnități de ordin administrativ sau onorific (funcții de conducere și distincții) care sînt vremelnice și pot fi oricînd retrase sau anulate prin chibzuința autorităților bisericești”⁹. Prin urmare, după retragerea la pensie slujirea nu este nici oprită nici îngăduită, ci onorată corespunzător. Căci este știut că potrivit rînduielilor în vigoare, „preoții și diaconii găsiți inapți pentru serviciul la parohie, rămîn numai cu îmbisericirea la biserică la care au slujit”¹⁰. Prin însăși noțiunea de „îmbisericire”, preotul pensionar devine sprijinul principal al parohului.

Experiența este un cîștig al vieții preoțești care nu se poate lua niciodată, iar Biserica trebuie să beneficieze de acest tezaur. Experiența se înscrie pe linia cunoașterii parohiei, ca teritoriu compus din credincioși, fiecare cu individualitatea sa, sau se manifestă în direcția slujirii la altar, cu oficierea corectă și atrăgătoare a serviciilor religioase alături de paroh.

Preoția nu poate fi înțeleasă decît numai ca vocație. Limitele ei nu se reduc la barierele ce le impune sănătatea sau atribuirea unor sarcini. Dacă am înțelege altfel, înseamnă că n-am pătruns în chip co-

⁸ Prot. drd. Vasile Petrica, *Din călătoria vieții spre seninul bătrîneții*, rev. Nădejdea — Hoffnung (buletinul parohiei ortodoxe române din Hamburg), An. VII, 1982, nr. 15—16, p. 26.

⁹ Pr. prof. dr. Ene Braniste, *Rînduiala slujirii în sobor de preoți fără diacon*, „Biserica Ortodoxă Română”, An. LXXVIII, 1960, nr. 3—4, p. 222.

¹⁰ *Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române*, București, 1953, p. 427.

rect esența ei. „A avea vocație, înseamnă să simți o puternică atracție și un arzător imbold de a lucra cu cei ce-ți sînt încredințați, de a comunica cu ei, de a-i instrui și îmbunătăți, de a fi prietenul, îndrumătorul lor și a-ți găsi în munca aceasta cea mai deplină satisfacție. A fi om de vocație în domeniul educației duhovnicești înseamnă să simți o înclinare aproape irezistibilă către asemenea muncă; înseamnă să simți cum puterile tale converg aproape spontan, concentrîndu-se în imboldul viu de a te angaja în activitatea de ridicare și înnoiere duhovnicească a credincioșilor”¹¹. Așa fiind, e greu de presupus că un preot poate să frineze la un moment dat imboldurile spre slujire, iar experiența acumulată să o pună sub obroc.

S-a instaurat bunul obicei ca preoții tineri să fie încredințați, spre îndrumare și consultare, unor preoți cu experiență și de obicei vecini cu parohia. Problema îndrumătorului duhovnicesc¹² este permanent actuală, pentru că problemele spirituale sînt legate de vastitatea aspectelor vieții care apar inedite, complexe și de multe ori cu un deznodămînt neașteptat. Desigur că într-un asemenea cadru pot și trebuie să fie folosiți preoții imbisericiți. În cele spirituale, necesitatea îndrumătorului poate fi comparată cu marcajul ce-l oferă bornele aliniate din preajma șoselelor.

Fratele mai mare care s-a confruntat sufletește cu atîtea griji, împrejurări și caractere te poate îmbunătăți și orienta, în scopul de a nu greși și de a nu ieși din limitele presupuse de misiune.

3. *Cruci ale bătrînețelor preoțești.* Este mai mult decît știut că bătrînețea aduce cu sine mai multe neajunsuri și suferințe, pe care în viziunea noastră creștinească le numim „cruci”, adică poveri care trebuiesc duse și care devin cu atît mai apăsătoare cu cît ele ne desfigurează chipul și ne cufundă într-un noian de suferințe. Uneori o simplă amintire a anilor tinereții aduce în suflet mîhnirea și supărarea. Compararea stării ideale, a trecutului plin de vigoare, cu poverile bătrîneții, crează o neplăcută stare de melancolie dacă nu chiar de deprimare. Acesta este aspectul uman al problemei în discuție, care primește alte accente în viața preoțească, deoarece preotul este gata oricînd să se confrunte cu neajunsurile, cu suferința chiar. Pentru el, bătrînețea nu este nici noutate și nici surpriză. Ne-a spus-o Învățătorul nostru care aproape de două mii de ani ne-a prevenit zicînd: „În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți. Eu am biruit lumea” (Ioan 16, 33). Sf. Apostol Pavel a transmis ca un avertisment propria sa experiență: „datu-mi-sa mie un ghimpe în trup, un înger al satanei, ca să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc. Pentru aceea, de trei ori am rugat pe Domnul ca să-l depărteze de la mine; Și mi-a zis: Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvîrșește în slăbiciune. Deci, foarte

¹¹ Pr. prof. dr. Dumitru Belu, *Calitățile de îndrumător duhovnicesc ale Sf. Apostol Pavel*, „Studii Teologice”, An. VII, 1955, nr. 9—10, pp. 622—640.

¹² Irineu Crăciunas, *Îndrumătorul duhovnicesc și ucenicul său după Sfinții Părinți*, „Studii Teologice”, An. VIII, 1956, nr. 9—10, pp. 622—640.

bucuros mă voi lăuda mai ales întru slăbiciunile mele, ca să locuiesc în mine puterea lui Hristos" (II Corinteni 12, 7—9). Desigur că este un aspect al vieții spiritualizate de a face din suferință un imn de slavă. Dincolo de orice considerent, boala și suferința de orice fel trebuie duse cu resemnare creștinească, fără cîrtire și răzvrătire.

Există oricînd posibilitatea de a fi recunoscători lui Dumnezeu. Privirea spre trecut și rememorarea anilor ce ni i-a oferit, e un prilej de a-i mulțumi cu recunoștință, de a-i ridica imne de slavă.

Boala trupească generează și pe cea sufletească și care poate fi: blazarea, apatia, răutatea, pisma, mizantropia, etc. În sufletul preotului, acestea nu trebuie să se cuibărească. Tot Sf. Apostol Pavel ne-a sfătuit, zicîndu-ne: „Bucurați-vă pururea (...). Dați mulțumire lui Dumnezeu pentru toate, căci aceasta este voia lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus pentru voi" (I Tesaloniceni 5, 16 și 18).

În viața preotească, sensul suferinței are o cu totul altă dimensiune. Ne-a descoperit-o Sf. Ioan Scărarul cînd a zis: „Una dintre rugăciunile înțîistătătorului să fie și aceasta: să poată pătimi împreună cu toți și să trăiască starea lor, după treapta lor, ca nu cumva să vătămăm și pe el ca Iacob (Facerea 27) pe cei pe care îi iubea și pe cei împreună cu ei”¹³. Este evidentă datoria preotului de a avea sufletul oricînd pregătit spre a fi alături de semen în suferința lui, de a-l înțări prin împărtășirea aceleiași poveri. Preotul poartă pînă la moarte uniforma sa care predispune și obligă spre compasiune. Referindu-se la monahi, Sf. Ioan Scărarul i-a sfătuit: „Să te îndemne la plîns și haina ta”¹⁴. Or haina monahului și a preotului este neagră, ceea ce înseamnă compasiune, gravitate, sobrietate. Toate acestea sînt vise care conduc spre liman barca suferințelor omenești. Concluzionînd, ar trebui să spunem așa: preotul trebuie să-și poarte suferințele sale împlinite cu suferințele altora, ale semenilor săi.

O altă cruce care apasă greu pe viața preotului e posibila văduvie. Cum preotul ortodox este căsătorit, el e obișnuit cu viața de familie, cu bucuriile și încercările ei, așa încît pe cît de firească este viața de familie, pe atît de nefirească apare văduvia. Dar trebuie dusă. Spre a ne face o imagine despre felul cum au înțeles înaintașii noștri această cruce, vom prezenta observația unui eminent teolog care, evocînd viața preoților ortodocși români de demult, scria astfel: „Preotul nostru ducea aceeași viață ca și țăranul din sat, și chiar mai înfrînată decît a acestuia. El ia parte la toate durerile satului. El are acolo neamuri, are familie, are băieți și fete mari. Cum poate deci să fie imoral, cînd nu-l lasă aceste cîngi? Imoralitatea lui s-ar fi răsfrînt asupra familiei și asupra izvorului de trai. Dușmanii lui au vrut să-l batjocorească tocmai fiindcă ducea o viață creștină curată. Iată acum și o dovadă, dintre multe altele, de moralitatea preotului nostru vechi.

¹³ Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, în: *Filocalia*, vol. IX, cuvîntul XXX, cap. II, p. 14.

¹⁴ *Ibidem*, cuv. VII, p. 24.

Se spune în canoane că dacă unui preot îi moare soția, el nu se poate însura și nici să nu-și aducă femeie în casă chiar pentru creșterea copiilor. *Și nu s-a întâmplat de când există neamul românesc sau treapta preoțească ca un preot vechi rămas văduv să se fi însurat. Rămas văduv sau „sărac” cum se zicea odată, el și-a văzut singur de copii. Și se găsesc atâtea însemnări pe cărțile bisericești despre necazurile preoților văduvi nevoiți să-și crească copiii rămași săraci de mamă”*¹⁵. Iată o mărturisire care ne înalță sufletul cu admirație spre preoții de demult, pentru felul cum au știut să-și ducă crucea văduviei, adică cu o sfințenie desăvârșită, făcându-se exemplu altora prin pilda vieții lor.

Deși este o perioadă sensibilă, bătrînețea nu poate fi desprinsă de sfera clocotitoare a vieții. Faptul este ilustrat de următoarea imagine minunată: „Omul se naște, crește și urcă continuu mai sus, ca soarele spre zenitul său, ca apoi să descrească într-atîta, încît să se reîntoarcă de unde a plecat. De aceea, copilăria și bătrînețea sînt atît de aproape, avînd împreună multe în comun, împărtaşind însă și o extraordinară trebuință de dragoste, atenție și de a fi înconjurate cu stimă. Copiii sosesc pe lume cu o potențială individualitate. Pentru aceea e mai ușor să li se consacre această dragoste și atenție. Bătrînețea în schimb, fiind neproductivă, nu mai are ce oferi și de aceea atitudinea față de ea este mai pretențioasă și totodată o adevărată piatră în examenul convingerilor noastre sociale și morale”¹⁶.

Această observație este remarcabilă. Referindu-ne la problema ce am abordat-o este oportun să adăugăm că la grija Bisericii față de slujitorii ei care s-au retras la trupeasca odihnă trebuie să se alăture și colaborarea acestora. Fără o colaborare reciprocă nu există posibilitatea creerii unui climat sănătos care să satisfacă aspirațiile firești ale tuturor. Paginile de față încearcă să ofere cîteva sugestii în această privință.

¹⁵ Pr. Nicolae M. Popescu, *Preoție veche românească*, „Biserica Ortodoxă Română”, An. LIII, 1935, nr. 7—8, p. 330.

¹⁶ Kamil Maduda, *Ucta k staršim*, în: *Cirkevny listy*, Bratislava, Roc. 93 (104), 1980, nr. 10, p. 158.

EPISCOPUL DR. IOSIF TRAIAN BADESCU (1858—1933)

Eram elev de liceu cînd l-am văzut întîia oară în catedrala din Caransebeș. Nu bănuiam, atunci, că sub chipul acela aspru, rigid, ascetic, sălășluiește o blîndețe și o bunătate rară. Și nu bănuiam, atunci, că acea încremenire în scaunul arhieresc ascunde un aprig trudit. Și nu bănuiam și nu știam, atunci, că prea liniștitul ierarh fusese un neînfriecat luptător pentru neamul nostru. Și nu bănuiam, atunci, dincolo de aparenta sfîrșeală somatică, inepuizabila sa energie, folosită cu multă economie...

Așadar mi-l inchipuiam colțuros, dur, pînă cînd, într-o fericită împrejurare, am ajuns în fața sa. Mi se acordase o bursă pentru studii și m-am prezentat la chiriarh pentru a-i mulțumi. Așteptam emoționat, în „salonul mare” al reședinței, intrarea asprului „sfînt bizantin”, cum îl numeam în tainicele mele gînduri. Contemplam portretele episcopilor înaintași, în mărime naturală, atîrnate pe pereții spațiosului salon....

Cînd a intrat, ușor ca o umbră, episcopul Iosif Traian Badescu, am rămas uluit. Întîi am avut strania impresie că s-a desprins dintr-un cadru de pe pereți...

M-am trezit din uimire cînd i-am auzit glasul stins, voalat: „Sezi...” M-am așezat. Îl priveam consternat. Nimic rigid, nimic aspru pe chipul său. Senin, blînd... Au urmat cîteva întrebări banale (așa le apreciasem). În realitate episcopul mă studia cu interes, dar cu blîndețe neasemuită....

Încerc această evocare dintr-un sentiment de pietate, dar și dintr-o conștiință justițiară. Fericitul episcop Iosif Traian Badescu a avut prieteni statornici și colaboratori credincioși, dar parcă mai mulți neprieteni. Aceștia din urmă se înscriu în categoria celor ce dețineau pe atunci puterea politică sau încercau să beneficieze de oblăduirea celor de la putere. Unii ca aceștia îl defăimau, căutînd să-l scoată din făgașul său cuminte, liniștit, dar ferm și neînfriecat. În freamătul cumplitelor lupte pentru supraviețuire, de la începutul veacului nostru, adversarii i-au găsit unele „pete” și nu l-au cruțat pentru a-l îndepărta de la scaunul arhieresc. Nu era vrednic în acea vreme pentru că își iubea, pînă la sacrificiu, limba și neamul, pentru că urma calea marilor săi

înaintași, pentru că era odrasla neamului său neîncovoiat și dirz... Deci „pata” cea mai evidentă era iubirea curată și sinceră a poporului său.

S-au exprimat, mai mult sau mai puțin discret, iar după moartea sa „mai fățiș”, unele opinii nefavorabile cu privire la activitatea sa. S-a afirmat, spre pildă, că episcopul Iosif Traian Badescu a fost preocupat exclusiv de probleme economice, în pofida celor culturale și spirituale, ceea ce, desigur, este nedrept. Este adevărat că el a depus uriașe eforturi pentru redresarea economică a eparhiei, integrându-se în pulsul vieții de după primul război mondial, în care, firesc, prioritate aveau problemele economice.

La zece ani după moartea sa, distinsul său colaborator devotat Aurel Moacă scria în „Foaia diecezană” nr. 28/11 iulie 1943, că episcopul Iosif Traian Badescu a consolidat situația economică a eparhiei, asigurând prin aceasta progresul ei spiritual.

Din perspectiva semicentenarului morții sale, istoricii contemporani, care au cercetat osteneala fericitului episcop bănățean, ajung la aceeași concluzie: „Cînd a venit la cîrma eparhiei, condițiile istorice s-au schimbat prin desăvîrșirea statului național unitar român din 1918. Episcopul Iosif Traian Badescu s-a remarcat prin realizări gospodărești care-i fac cinste”. (I. D. Suciu, Monografia Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1977, p. 230). În articolul citat, Aurel Moacă mai constata că „despre acest chiriarh nu s-a scris mult... De aceea, mulți nu l-au cunoscut mai aproape, judecîndu-l după cele auzite și lansate uneori în mod tendențios”. Generațiile formate în răstimpul acestui semicentener nu trebuie să obțină o falsă imagine a chipului acestui ierarh, citind sau auzind interpretări greșite, mărturii nesincere, ne- loiale.

Sigur, episcopul Iosif Traian Badescu n-a fost o personalitate politică de talia unui Mocioni, de pildă, nici un cărturar de extensiunea unui Iosif Iuliu Olariu, dar a fost o prezență reală, simțită, necesară, într-o perioadă zbuciumată a Bisericii și neamului nostru. Pentru ilustrare, ne îngăduim o mică incursiune în biografia sa.

Traian Badescu s-a născut în 15 mai 1858 în Șopotu Vechi din pitoreasca vale a Almăjului, legată de vechile tradiții ale „graniței bănățene”, unde tatăl său funcționase ca învățător confesional. Copilăria și-a petrecut-o pe valea Dunării, la Ogradena și Eșelnița, unde a funcționat, prin transfer, tatăl său. Școala primară a făcut-o la Eșelnița și Orșova, iar studiile secundare la Caransebeș, Lugoj și Seghedin, unde a prestat și examenul de bacalaureat. A urmat cursurile de filozofie (un an) și de drept, la Budapesta, pe care le termină în anul 1884. În această perioadă, întîiul episcop al Caransebeșului, Ioan Popasu, recruta tineri dotați pentru a-i trimite la studii în străinătate. Printre cei aleși de ochiul episcopului a fost și tînărul jurist Traian Badescu, pe care îl trimite la facultatea de teologie din Cernăuți și apoi, pentru specializare la Viena. În anul 1889 termină studiile la

Cernăuți, obținând titlul de doctor în teologie. În același an, la 23 septembrie, este numit secretar consistorial la Caransebeș. Din acest an pînă la moarte, adică timp de 44 ani, și-a trăit viața în birourile episcopiei, muncind fără ostoi și făcînd de toate, alături de un alt harnic și neprețuit slujitor al Bisericii bănățene, venerabilul Filaret Musta. Într-o vreme, pe lîngă funcția de secretar, purta agendele asesorului de la secția bisericească, conducea resortul școlar, îndeplinea funcția de casier și arhivar (cf. Aurel Moacă, în „Foaia Diecezană” nr. 28/1943, p. 2). „Pe el îl ținteau săgețile înveninate ale stăpînirii adverse” — scria, în același număr, redacționalul „Foi diecezane”. Pe lîngă sarcinile amintite, Iosif Traian Badescu a funcționat și ca profesor la Institutul teologic, predînd dogmatica și exegeza Noului Testament. O scurtă perioadă a fost și director al acestui institut (1917). A redactat publicațiile eparhiale, făcîndu-și merite deosebite prin editarea valorosului periodic „Calendarul Românului”.

Optînd pentru celibat, Traian Badescu a fost hirotonit diacon în anul 1890, hirotesit protodiacon în 1893 și hirotonit preot în 1899. În anul 1902 a intrat în tagma monahală, luînd numele de Iosif, dar ajungînd arhimandrit abia în 1919.

În acei ani de mucenicie, premergători primului război mondial, se definea o personalitate destinată să conducă Biserica bănățeană. Prilejul de a ocupa scaunul arhieresc s-a ivit întîia oară în 1908. În acel an, respectiv în 26 iulie 1908, se stîngea episcopul academician Nicolae Popea, adînc mîhnit, vexat de autoritățile habsburgice prin contele Apponyi, amenințat și de jurisdicția organizației mitropolitane, deoarece nu înlăturase pe cei mai buni români din corpul profesoral al celor două institute diecezane. Urmează o lungă sedisvacanță, perioadă cunoscută în analele eparhiei Caransebeșului ca o veritabilă „criză politico-bisericească”. Încep discuțiile în vederea alegerii noului episcop și mai ales altercațiile între „partida națională” și cea guvernamentală habsburgică. Candidați sînt destui. Printre teologii bănățeni cu pregătire superioară și ținută morală, mulți sînt cei care ar fi meritat scaunul arhieresc din Caransebeș, ca: Filaret Musta, Iosif Traian Badescu, Iosif Iuliu Olariu, Ion Sirbu ș. a. Privirile credincioșilor bănățeni s-au îndreptat întîi spre arhimandritul Filaret Musta, fost muncitor, în tinerețe, la Uzinele din Reșița, iar în cadrul eparhiei funcționînd ca profesor, consilier și vicar, temerar și lucid stilp al Bisericii bănățene, cu o activitate la acea dată de patru decenii. Apreciîndu-i meritele, sinodul eparhial electoral din 21 septembrie/4 octombrie 1908 își exprimă preferințele pentru el, dar Franz Ioseph I, împărat al Austriei și rege al Ungariei, la ingerința guvernului budapestan, îi refuză confirmarea, deoarece fusese reprezentant al Partidului Național Român. Sinodul eparhial electoral se întrunește din nou, în 29 iunie/12 iulie 1909, exprimîndu-și sufragiile pentru protosinghelul Iosif Traian Badescu, susținut, ca și Filaret Musta, de reprezentanții Partidului Național Român. Nici alegerea lui nu este confirmată de Viena, în urma

opozitiei contelui Apponyi, care constatase ca noul ales manifesta pe plan politic, aceeași fermitate românească. După cum se știe, abia cel de-al treilea, protosinghelul Elie Miron Cristea din Sibiu, ales la 21 noiembrie/4 decembrie 1909, obține confirmarea, punându-se capăt crizei de care am amintit.

Iosif Traian Badescu, ca și prietenul și sprijinitorul său Filaret Musta, a suportat nedreptatea și ultragiul cu o fascinantă înțelepciune, care, raportată la resursele de apărare, reprezintă suprema sa armă. Își continuă, cu aceeași obstinație, munca în birourile eparhiale. Ținuta lui morală nu cunoaște mlădieri. Nu scrie cărți de erudiție teologică, dar conține, cu patosul caracteristic marilor luptători, proteste și memorii pentru apărarea Bisericii și a limbii neamului său, documente neprețuite care s-ar putea constitui într-un corpus de principii programatice, justificând prezența autorului lor în galeria fruntașilor români din aceea vreme.

La ceasul marilor împliniri naționale se va face dreptate și modestului călugăr de la Caransebeș.

Prin alegerea episcopului dr. Elie Miron Cristea ca mitropolit primat al României întregite, scaunul vlădicesc din Caransebeș devine din nou vacant. Venerabilul arhimandrit Filaret Musta, spre care se îndreptau simpatiile și încrederea credincioșilor din eparhie, renunță la candidatură în favoarea prietenului și colaboratorului său mai tânăr, Iosif Traian Badescu, tot arhimandrit la acea vreme. (Simbolică și plină de har această prietenie!). Astfel, la 21 martie 1920, Filaret Musta prezidează sinodul eparhial electoral care, în sfârșit, își alege omul dorit în persoana arhimandritului Iosif Traian Badescu.

Adversarii săi, care-i împiedicaseră iniția confirmare, au trecut în lumea uitării și episcopul Iosif Traian Badescu își începe activitatea arhierască. Condițiile, însă, erau din cele mai grele. Abia trecută de greutățile începutului, prin osirdia vrednicilor înaintași, eparhia Caransebeșului se afla încă într-o stare materială precară, sporită în perioada primului război mondial. Această stare a solicitat din plin energia chiriarhului și a colaboratorilor săi. Acumulase multă experiență în lunga sa slujbă administrativă și avea încă suficientă energie pentru această lucrare gospodărească, în pofida debilității sale somatice. Continuă și desăvârșește lucrul înaintașilor și adaugă așezăminte și bunuri noi la inventarul eparhiei. Deși trecut de șaiszeci de ani, bate drumurile eparhiei, în căruța trasă de doi cai negri, pentru a simți pulsul vieții care, în insolită explozie pragmatică, își cicatriza rănila după război. Itinerarul în țară îi ținea vigoarea și-i sporea elanul.

Prin grija sa sînt lărgite și înălțate zidurile reședinței episcopale, dotată cu o capelă corespunzătoare. La fel sînt înălțate birourile consiliului eparhial. Inițiază muzeul și biblioteca eparhială, încredințându-le unui talentat consilier din generația mai tânără pe atunci — Nicolae Cornean. Reorganizează tipografia diecezană, temeluită de înțitul episcop al Caransebeșului, Ioan Popasu, inzestrind-o cu noi mij-

loace tehnice. Ajutat de colaboratorul său devotat, consilierul Aurel Moacă, (om de o nobilă plămadă sufletească, muncitor și devotat eparhiei o viață întreagă), înființează atelierul de luminări și bazarele diecezane, achiziționează diferite bunuri materiale pentru a asigura condiții de creație teologilor și cărturarilor, ajutându-i să-și tipărească lucrările.

După etatizarea vechiului institut pedagogic eparhial, episcopul Iosif înființează Școala de cîntăreți bisericești. Celălalt instituit diecezan, cel teologic, este ridicat la gradul de academie teologică, cu patru ani de studii, prin grija și stăruința sa. Pentru adăpostirea studenților în cei patru ani de studii, episcopul Badescu a ridicat un cămin bine dotat, care putea concura cu cele mai bune cămine studențești din acea vreme.

De numele său se leagă și schitul „Piatra Scrisă” de lingă Armeiș, zidit prin contribuția credincioșilor Vasile și Ana Dragomir din Slatina-Timișului, în memoria fiicei lor Maria.

Episcopul Iosif s-a ocupat și pe mai departe de editarea calendarului său (Calendarul Românului), mult apreciat și dorit de credincioșii din eparhie. Cu părintească dragoste, episcopul Iosif „patronează și sprijină diferite organisme bisericești care urmăreau consolidarea Ortodoxiei” (cf. I. D. Suci, o.c., p. 230).

Am schițat, desigur prea sumar, o activitate de 13 ani, care nu poate fi exprimată în cele câteva așezăminte sau evaluată în cifre. Merită să mai amintim faptul că în toate realizările sale, episcopul Iosif Badescu a fost sprijinit cu loialitate de vicarul său, fericitul arhieru Filaret Musta.

Întiul episcop de origine bănățeană pe scaunul arhieresc din Caransebeș, a murit în 11 iulie 1933, în vîrstă de 76 ani. A fost înmormîntat, după dorința sa, în parohia Eșelnița din Valea Dunării. Slujba înmormîntării a fost oficiată tot după dorința sa, de smeritul ieromonah Macarie Gușcă, ctitorul mănăstirii din Valea Godinovei.

Fericitul episcop Iosif avea o ținută aparte, o armonie a mișcărilor cu virtuțile morale, tinzînd parcă spre acel ideal al „Kalokagathiei”. Întreaga sa ținută era, fără exagerare, o emoționantă pledoarie pentru omenie. Aceasta era, poate, însăși opțiunea sa existențială, forma de manifestare plenară a personalității sale. Am apelat la această noțiune, cu un conținut atît de bogat, pentru a exprima un remarcabil sincronism între concepție și acțiune, între virtute și atitudine, străbătute deopotrivă de un patos al generozității, căci dincolo de aspectul sever al fizionomiei sale, dincolo de minuțiosul autocontrol în comportament, apărea un suflet sensibil, cald, dominat de un sentiment de înțelegere pentru slăbiciunile omenești și, mai ales, de respect față de demnitatea umană. Totuși, nu s-ar putea spune că era un timid. Dimpotrivă. La o mai atentă privire și insistență observație, se simțea, dincolo de aparenta modestie, o combustie neîntreruptă, clo-cotul unei energii insolite, care nu izbucnea însă în tumult ci-și căuta

făgaș pentru o curgere cuminte, evitînd spectaculosul și ostentația. Chiar și atacurile le întîmpina cu un calm derutant. Izbucnirile violente erau nepotrivite pentru etica sa structurată pe cumpătare și decență. Perseverența și bărbăția le moștenise de la vechile generații de oameni „mărginași”, dar liberi, crescuți cu arma în mînă, de la „grănicerii” bănățeni, care de veacuri aveau conștiința libertății. Cu astfel de calități, Iosif Traian Badescu a condus eparhia Caransebeșului. Și, repetăm, nu prezența nominală în scaunul arhieresc i-a creat statutul de perenitate în istoria Bisericii bănățene, ci munca neostoită timp de patruzeci și patru de ani.

M. B. BĂBIU

DR. AUREL MANIU (1833—1894)

Printre personalitățile mai renumite ale Banatului din jurul anilor 1860—1870, Alois Vlad de Seliște, fost deputat în parlamentul din Budapesta, într-o lucrare a sa îl menționează și pe lugojanul dr. Aurel Maniu, de la nașterea căruia se împlinesc 150 ani¹.

Descendent dintr-o familie de români înnobilați, Aurel Maniu, fiul preotului Pavel Maniu de Recașd, vicar protopopesic și asesor consistorial, s-a născut la Lugoj în 13 martie 1833².

După absolvirea studiilor gimnaziale, a Facultății de drept și luarea doctoratului cu o teză ce a stîrnit admirație printre cunoștințele sale juridice, a fost numit în anul 1859 notar public în Lugoj, post pe care îl părăsește un an mai tîrziu pentru a intra în administrația județului Caraș ca vice-notar și apoi ca proto-notar³.

În anul 1861, în fruntea județului Caraș, cu sediul la Lugoj, a fost numit comite suprem (prefect) Emanoil Gojdu. La banchetul oferit cu ocazia instalării sale, întreaga asistență a înțonat melodia „Deșteaptă-te române”, după care Gojdu a rostit următoarele cuvinte rămase memorabile: „Fraților! Ați auzit cîntarea „Deșteaptă-te Române”!. Aceasta să fie și rugăciunea de dimineață cînd vă sculați și seara cînd vă culcați”⁴. Cu acest prilej, populația locală i-a făcut o manifestație de simpatie la care Aurel Maniu a rostit o cuvîntare în sufletească, pătrunsă de un profund sentiment național. „Atunci, — spune Elie Trăilă, bio-

¹ Alois Vlad de Seliște, *A román nép ügye Lugojon*, p. 175, după Bogdan Duică, *Eltimie Murgu*, București, 1937, p. 211.

² *Protocolul botezărilor pe anii 1832—1842*, fila 63, p. 66, în arhiva parohiei ort. rom. din Lugoj.

³ C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, Vol. III, Sibiu, 1904, p. 192.

⁴ Coriolan Brediceanu, *Reminiscențe pentru Istoria Reuniunii române de cîntări și muzică din Lugoj pînă la Ion Vidu*, Ed. II-a Lugoj, 1942, p. 11.

graful său, — am auzit de la dinsul ce înseamnă tricolorul românesc : roșu simbolizează jertfa de singe, iar galbenul și vinățul (albastrul) datorința românului de a trece prin foc și prin apă”⁵.

Sesizînd aspirațiile poporului, Emanoil Gojdu a acționat în direcția introducerii limbii române ca limbă oficială în afacerile interne ale comitatului⁶. „Determinațiunea” congregației comitatense (a consiliului județean) din septembrie 1861, referitoare la folosirea limbii române în comitatul Caraș — se spune în „Enciclopedia Română” a lui C. Diaconovici — este „elaboratul doctorului Aurel Maniu și a protonotarului Alois Vlad de Seliște”⁷.

În același an, 1861, Aurel Maniu se dedică avocaturii, an în care a fost ales deputat în dieta din Budapesta, în cercul electoral Făget, care îl va realege și în anii 1865 și 1869⁸.

„În ziua deschiderii parlamentului — scrie Teodor Păcățean — românii au reușit să aibe în Casa Magnaților trei reprezentanți, dintre care Gojdu a fost ales secretar de ședință, iar în dietă... buni și răi 18 deputați, dintre care numai 11 au fost credincioși întru toate steagului național pe care l-au apărut cu energie și curaj, făcîndu-se vrednici de recunoștința generală a românilor de la care au primit frumosul și binemeritul titlu de „anteluptători naționali”, eternizați fiind toți într-un tablou făcut pe vremea aceea. „Între acești unsprezece figurează și numele doctorului Aurel Maniu”⁹.

Ca deputat dietal în decurs de aproape zece ani, Aurel Maniu a fost apărătorul viguros al cauzelor și intereselor naționale și al Bisericii noastre străbune, fapt ce se desprinde din discursurile sale reproduse în publicațiile vremii.

Încă de la începutul sesiunii parlamentare, el a luat cuvîntul în sprijinul validării mandatelor deputaților români Vincențiu Babeș și Ioan Popovici Desseanu, precum și în legătură cu adresa de răspuns la rescriptul împărațesc privind problema națională, declarînd în șe-

⁵ Ilie Gropșeanu, *Dr. Aurel Maniu*, în rev. „Cercul juridic bănățean”, nr. 11/1937.

⁶ Teodor Păcățean, *Cartea de Aur*, Vol. II, ediția II-a, Sibiu, 1904, p. 531, 532.

⁷ C. Diaconovici, *o. c.*, p. 192.

⁸ La consfătuirea națională din Timișoara, pregătitoare pentru alegerile dietale din 1869, în cadrul căreia Alexandru Mocioni a ridicat problema înființării unui partid național independent cu participanți înscrși numai în această facțiune și cu un program politic național bine stabilit, dintre cei 15 oratori, șase au combătut punctul de vedere susținut de adepții acestei orientări, luînd poziție pentru partidul „deak-ist”. Între aceștia se număra și Aurel Maniu, care în alegerile ce au urmat în anul 1869 fost ales deputat în cadrul acestui partid. Printre fruntașii români din cadrul prîdului „deak-ist”, care au obținut mandat în dietă, se mai numărau: George Ioanovici, secretar de stat, în cercul Bocșei; Miron Romanul, în cercul Chișinăului și Alois Vlad de Seliște în cercul Zorlenjului Mare. Deși acești deputați erau „deak-isti”, pentru orientarea lor națională fuseseră denumiți „deakoromâni” („Drapelul” no. 53, 54, 55/1909).

⁹ Teodor V. Păcățean, *o. c.*, vol. II, pag. 313—314 și 370—371 (Iată și numele celor 11 deputați: Vincențiu Babeș, Vasile Buteanu, Vichentie Bogdan, Gavril Mihali, Filip Pascu, Gerge Popa, Aurel Maniu, Sigismund Popovici, Alois Vlad, Ioan Popovici Desseanu și Iosif Pap.

dința din 7 iunie 1862 "... Poporul român a fost expus de secole celor mai mari asupriri în patria aceasta, atît politiceste cît și bisericește. Limba i-a fost eliminată și din bisericile și școlile sale, ba chiar și arhieriei săi erau luați dintre străini. Și totuși, în contra acestora, a fost în stare să-și conserve limba și obiceiurile cu atîta fidelitate, încît acelea și-au păstrat pînă astăzi originea lor română — o împrejurare care poate fi atribuită numai alipirii românului la naționalitatea sa. Ca fiu credincios acestui popor român, însuflețit pentru naționalitatea sa, care împart cu el bucuriile și durerea, care-i cunosc modul de gîndire, vederile, literatura și oamenii populari, mărturisesc că-mi tîn de datorință să declar că poporul acesta român... e gata să apere și să conserve constituția..., numai să nu ceară nimeni de la el ca să se înstrăineze de naționalitatea sa. Noi sintem convinși că prin rezolvarea chestiei naționale pe baza perfecte egalități de drepturi, nu vine jertfit nici un interes..."¹⁰.

În sesiunea parlamentară 1865—1868, deputații români din Transilvania și Banat s-au constituit într-un club parlamentar separat, alegîndu-și președinte pe Antoniu Mocioni, iar secretar pe Aurel Maniu, care fiind cel mai tînăr dintre deputați, colegii îi ziceau „copilul Banatului”. În această calitate, Aurel Maniu s-a remarcat în cadrul lucrărilor privind elaborarea proiectului de lege asupra naționalităților. Clubul și-a stabilit ca bază a programului național „... eluptarea drepturilor naționale pe baza egalei îndreptățiri cu celelalte naționalități precum și solidaritate cu sîrbii în chestia națională”¹¹.

Aurel Maniu a fost și un viguros luptător pentru separarea ierarhică. Încă din timpul cînd ocupa funcția de protonotar al comitatului Caraș, a desfășurat o vie activitate în această direcție. În anul 1861, cînd românii au ridicat problema despărțirii ierarhice, după decesul patriarhului Iosif Rajacici, din încredințarea adunării bisericești lugojene, el a redactat împreună cu colegii săi Filip Pascu, Iulian Ianculescu și Atanasie Marienescu, o petiție către împărat în care se cerea separarea celor două Biserici și înființarea unei mitropolii pentru toți românii din monarhia austriacă. Petiția a fost încredințată de aceeași adunare unei delegații formate din Antoniu Mocioni, Filip Pascu și Constantin Udrea, spre a fi prezentată împăratului¹².

Eforturile sînt continuate și în anii următori (1864—1865), cînd a luat parte în calitate de secretar al „confului reprezentativ român” prezidat de mitropolitul Andrei Șaguna, la comisia mixtă privind separarea averilor bisericești¹³ și cînd, în calitate de deputat, a participat, în sesiunea parlamentară 1865—1868, și la dezbaterea legii de

¹⁰ T. V. Păcățean, o. c., Vol. II, pp. 313—314, 370—371 și 385—387.

¹¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 14.

¹² Arhiva protopopiatului Lugoj, *Protocolul ședințelor adunărilor* f. 134—135, apud I. D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, p. 181.

¹³ *Acte oficiale privitor la înființarea Mitropoliei gr. răsăritene a Românilor din Transilvania, Ungaria și Banat*, Sibiu, 1867, pp. 23—113.

despărțire ierarhică, rostind o cuvîntare documentată în care spusese: „Atunci cînd ministeriul și parlamentul voește să asigure prin legea de pe tapet drepturile care pe baza canoanelor (revin) compet bisericii gr. or. române, nu a fost și nu poate fi alt scopul, decît de a face dreptate. Sînt dator... să scot la iveală nu numai că nu corespunde acestui nobil scop, dar după părerea mea formează chiar contrariul”¹⁴.

Odată cu separarea ierarhică, ia ființă și dieceza română a Caransebeșului în fruntea căruia a fost numit ca episcop Ioan Popasu. La festivitatea publicării diplomelor înpăreștești și la instalarea noului episcop român, Aurel Maniu a rostit o cuvîntare din care reproducem următorul fragment, care ilustrează pregnant atașamentul său față de Biserica noastră străbună: „... Dacă răsfoim istoria specială a românilor..., noi nu vom afla alt eveniment mai epocal în viața lor decît reactivarea prea înalt concesă a Mitropoliei naționale pentru românii de religie ortodoxă orientală din Ungaria și Transilvania. Asemenea între multe și mărinimoase acte... cu greu va fi unul, care să fi fost consacrat unei cauze mai drepte, mai dorite, așteptate și apărute cu atîta perseverență — putem zice de secole — precum a fost chiar restaurarea Mitropoliei noastre naționale.

„În această epocă de tristă memorie în care românii erau desbrăcați de toate drepturile politice, providența divină le mai lăsase Biserica cu administrațiunea liberală constituțională ca un scut și acoperemînt al conservării proprii. Dar de un secol și jumătate, românii erau lipsiți și de acest unic scut ce-l mai aveau. Cu toate acestea, ei nu au disperat. Singur acest fapt dovedește vitalitatea românilor, dar faptul amintit totdeauna ne face să înțelegem bucuria cea mare, cea sinceră și generală ce o a simțit și o a manifestat tot românul cu ocazia publicării prea înaltului autograf din 24 decembrie 1864”¹⁵.

Aurel Maniu a desfășurat o activitate remarcabilă pe teren bisericesc, atît în cadrul sinoadelor cît și a primului congres național bisericesc, în calitate de deputat.

În anul 1870 a fost numit consilier la Tabla regească din Pesta, post pe care nu l-a acupat, fiind trimis în misiune diplomatică. Din relatările unor contemporani reiese că el a fost acela „... prin a cărui tact și prudență s-au legat convențiile cu Țara Românească ale monarhiei austro-ungare”¹⁶.

Cinci ani mai tîrziu — în anul 1875 — a fost numit notar public al districtelor Oravița și Sasca, post pe care l-a deținut pînă la sfîrșitul vieții.

Din unele relatări apărute în presa vremii¹⁷ reiese că Aurel Maniu era un om energic, muncitor și iubitor de dreptate, gata să-și dea

¹⁴ T. V. Păcățeanu, o. c., Vol. IV, pp. 243—247.

¹⁵ A. Ghidiu și Iosif Bălan, *Monografia orașului Caransebeș*, Caransebeș, 1909, pp. 134—137.

¹⁶ Ioan M. Roșu, Discurs ținut la înmormîntarea lui Aurel Maniu, în „Foaia Diecezană”, Caransebeș, nr. 5/1894.

concursul la toate acțiunile românești, căutînd însă întotdeauna linia modestă atît în viața politică cît și în cea practică. Casa sa din Oravița era deschisă tuturor românilor necăjiți și descurajați, căutînd să-i ajute și să-i încurajeze moral și material „... dar așa ca nimeni să nu știe”. Și tot lui i s-a datorat crearea „Băncii poporului român”¹⁸.

Aurel Maniu a continuat și la Oravița să se intereseze îndeaproape de treburile bisericești, atît în calitate de membru al comitetului parohial, cît și în calitate de „fisc” (avocat) al diacezei Caransebeșului.

Aurel Maniu a decedat în 28 ianuarie 1894, fiind înmormîntat în cimitirul din Oravița. Conform ultimei dorințe, pe data de 25 ianuarie 1896 rămășițele pămîntești i-au fost transportate și reînhumate în cimitirul ortodox român din Lugoj, în cripta zidită de soția sa Hermina Maniu, cunoscută în mediul local pentru eforturile desfășurate pe teren social și cultural¹⁹.

Dr. VICTOR LĂZĂRESCU

membru în Consiliul Eparhial

¹⁷ Rev. „Familia” no. 8, pp. 85—86 din 4 martie 1894; ziarul „Progresul”, Oravița, nr. 15/1907, după Ilie Gropșeanu, *art. cit.*

¹⁸ Ioan M. Roșu, Discurs, „Foaia Diecezană”, nr. 5/1894.

¹⁹ Hermina Maniu a fost ani îndelungați vicepreședinta „Reuniunii femeilor române” din Lugoj, calitate în care s-a îngrijit de soarta elevilor săraci de la școlile române primare din localitate, făcînd ea însăși danii, an de an, pe seama acestor elevi („Drapelul” no. 1/1908 și no. 7/1913). În anul 1911, pe cheltuieli ei a ridicat în curtea bisericii o fîntină „arteziană” spre uzul elevilor școlii gr. ort. române și a credincioșilor ei. Merită să mai fie menționat și faptul că pentru contribuția substanțială acordată în scopul zidirii bisericii comunității române din Viena a fost aleasă „... membră pe viață a societății pentru zidirea bisericii și crearea comunității bisericești din Viena” (Drapelul” no. 9/1913).

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

COLABORARE TIMIȘOREANĂ LA O IMPORTANTĂ REALIZARE TEHNICĂ

Trei specialiști din cadrul Institutului „Pasteur” din București au definitivat o tehnică inedită de transformare a imaginilor alb-negru specifice microscopiei electronice de baleiaj (eliminarea forțată a gazelor de ardere din cilindrul unui motor cu ardere internă), în imagini color. Având la bază un original aparat românesc „Optimascop” — elaborat de un colectiv de cadre didactice de la Institutul Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara, în frunte cu inginerul Mircea Fildan — noua metodă permite efectuarea de investigații valoroase în domeniul citologiei și virusologiei. Ca urmare, cercetătorii în materie au reușit să exploreze — pentru prima oară în țara noastră — detalii ale virusurilor, ale celulelor normale și canceroase facilitând diagnosticul în diferite afecțiuni existente în patologia veterinară și umană.

Cu ajutorul tehnicii citate, aplicată în prezent în studiile de citologie întreprinse în mari unități sanitare din Capitală, se obțin date științifice de mare interes în depistarea hemoragiilor maligne. Același procedeu contribuie cu succes la precizarea diagnosticului unor viroze frecvente în patologia veterinară, ceea ce duce la prevenirea și combaterea lor.

PRIMELE SONDE ARĂDENE ALE ACESTUI AN

În zonele petrolifere aparținând Trustului de foraj-extracție Arad au intrat în funcțiune primele sonde prevăzute în programul pe 1983. Noile instalații de extracție asigură o producție zilnică de peste 1200 tone hidrocarburi. Acțiunile inițiate pentru creșterea producției de țiței în unitățile de exploatare s-au concretizat în sporirea volumului de hidrocarburi scoase la suprafață și mărirea factorului final de recuperare la sondele mai vechi. Concomitent, formații de sondori sînt concentrate la exe-

cutia lucrărilor de punere în valoare a noi zăcămintе petrolifere, forajele efectuate de la începutul anului depășind deja cu mai mult de 2000 metri liniari sarcina planificată.

UTILAJE TIMIȘORENE PENTRU NOI OBIECTIVE DE INVESTIȚII

Întreprinderea „Electrotimiș” deține un însemnat rol în echiparea unor importante obiective de investiții ale economiei naționale cu utilaje tehnologice. Colectivul unității asigură în cursul acestui an necesarul de instalații de vulcanizat benzi de cauciuc pentru unitățile miniere și energetice, precum și utilajele tehnologice pentru unele obiective de investiții de la Întreprinderea de cinescoape București, Întreprinderea „Electroceramica” Turda, Întreprinderea de Autoturisme Pitești, Întreprinderea optică Timișoara, Întreprinderea de aluminiu Slatina și altele.

PRODUSE NOI LA „ELBA”

La întreprinderea „Electrobanat” din Timișoara au intrat în fabricație de serie o seamă de produse noi, între care corpuri de iluminat cu consum energetic redus, destinate iluminării holurilor, debaralelor, bucătăriilor, băilor. Printre acestea, notăm un tip de lampă de baie, o lampă de același parametri pentru holuri și vestibuluri, corpuri fluorescente pentru lămpi de birou, candelabre fluorescente.

NOI TIPURI DE BETOANE ȘI PRODUSE CHIMICE

La Facultatea de tehnologie chimică au fost puse la punct soluții pentru noi catalizatori și chituri metalice, precum și procedee termotehnice de recuperare a deeurilor de refractar de la cuptoarele de topit sticlă, cu un efect asupra reducerii consumului de energie de 600 KWh pe tona de produs. Valoarea contractelor de colabora-

re cu producția, încheiate de Institutul Politehnic din Timișoara, se ridică în acest an la peste 40 milioane lei, majoritatea temelor de cercetare fiind axate pe găsirea de noi soluții în domeniul prioritare ale dezvoltării economiei naționale și reducerea consumurilor de materii prime și materiale, asimilarea unor noi produse, calificarea noilor surse de energie, etc.

TURBINE PENTRU MICROHIDROCENTRALE

La întreprinderea de producție industrială pentru construcții căi ferate din Deva s-a realizat o turbină destinată microhidrocentralelor de pe râurile de munte cu debit mic de apă. Colectivul întreprinderii va produce anul acesta 20 turbine de acest gen, care se realizează în cadrul unui plan de colaborare cu unități de specialitate din Reșița.

NOI TIPURI DE ELECTROMOTOARE

La întreprinderea „Electromotor” din Timișoara a fost introdusă în fabricație o nouă serie de motoare electrice cu două și trei trepte de turații care întrunesc toate performanțele de tehnică avansată. Specialiștii întreprinderii pregătesc asimilarea unor noi tipuri de electromotoare cu întrebuințări dintre cele mai diferite: pentru aparatele de uz casnic și gospodăresc, pentru acționat utilaje forestiere, betoniere și alte instalații de pe șantierele de construcții, unele utilaje agricole etc.

Concepute pentru a funcționa cu un consum redus de energie electrică, ele vor putea face față atît cerințelor interne cît și exportului.

FUNICULARE PENDULARE

Exploatarea forestieră din județul Hunedoara au fost dotate cu funiculare pendulare. Acestea consumă carburanți numai în timpul ridicării lemnului pînă în apropierea liniei de coborîre, fiind mult mai economice decît funicularele obișnuite. Pînă acum au fost introduse și se folosesc funiculare pendulare într-o serie de parche forestiere din zonă.

CABINET SPECIALIZAT ÎN ACUPUNCTURĂ

În cadrul Policlinicii studențești din Timișoara a luat ființă un cabinet specializat în acupunctură. Această străveche tehnică medicală este practică aici cu bune rezultate de medicul primar Ioan Ometa în diverse afecțiuni care nu pot fi tratate medicamentos sau în combinație cu alte forme de tratament. Tot în orașul de pe malurile Begăi funcționează un cerc de acupunctură la care participă un număr mare de cadre medicale de diferite specialități.

MAȘINĂ UNIVERSALĂ PENTRU TIMPLĂRIE

Mesteșugarii cooperativei „Precizia” din Arad au creat o mașină universală pentru timplărie care execută nu mai puțin de 16 operații. Deși redusă ca dimensiuni, această mașină poate fi transformată pe rînd în fierăstrău, strung, polizor de ascuțit unelte, mașină de șlefuit, de frecat, de rînduit, etc. Dotată cu un motor electric monofazat, această mașină poate realiza o gamă largă de operații, atît în atelierele de specialitate cît și în gospodăriile populației.

CRESCĂTORIE DE CERBI ȘI FAZANI

Silvicultorii ce-și desfășoară activitatea în satul Iersig, județul Caraș-Severin, livrează fondurilor de vînătoare din țară și chiar de peste hotare importante cantități de vînat. Într-un deceniu, numărul cerbilor lopătari, bunăoară, a crescut aici de aproximativ de cinci ori, în prezent efectivul depășind cincizeci de exemplare de mare valoare cinegetică. La fel de productivă s-a dovedit și crescătoria de fazani din localitate de unde numai anul trecut și-au luat zborul aproape zece mii de exemplare.

TEZAU MONETAR DACIC

Tezaurul de monede romane descoperit la Tincova (județul Caraș-Severin) a fost întregit recent cu alte 16 monede de argint de mare valoare numismatică. Acest tezaur datează din epoca lui Burebista și este unul dintre cele mai mari descoperiri de pe teritoriul Banatului. El a intrat în posesia Muzeului de etnografie și istorie din Caransebeș.

IISUS HRISTOS — VIAȚA LUMII

Tema viitoarei Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericii care se va ține la Vancouver urmează altor teme oarecum similare dezbătute până acum în cadrul acestui important for bisericesc internațional. În formulare ea se apropie mai mult de tema discutată la Evanston (1954): „Iisus Hristos — lumina lumii”.

Spre deosebire însă de primele două, tema de la Vancouver a provocat o serie de discuții care nu trebuie trecute cu vederea. Acestea se referă, în primul rând, la sensul în care trebuie interpretată tema însăși: metaforic sau literal.

Dacă pentru majoritatea teologilor ecumeniști absența verbului „este”, din titlul temei, „Iisus Hristos — viața lumii” nu provoacă nici o dificultate, pentru alții însă aceasta constituie obiect de discuții.

Comparată cu formularea temelor de la Evanston și New Delhi, tema de la Vancouver aduce un plus incontestabil. Se observă ușor faptul că primele două au permis o interpretare metaforică. Tema de la Evanston a fost privită, în general, ca o afirmare proprie a pietății și credinței, cu implicațiile ei în istorie și eshatologie.

La New-Delhi s-a căzut de acord că „lumina” exprima o metaforă, așa încît, de la bun început era îndepărtată orice dificultate. Se poate spune același lucru și în cazul temei de la Vancouver?

Cei care acceptă interpretarea strict metaforică a temei socotesc că Iisus Hristos ar trebui considerat ca fiind „viața lumii”, așa precum o persoană este „viața unei părți”. Prin aceasta, credința în Hristos are un efect însuflețitor asupra credincioșilor. Ei simt o înviere spirituală prin cunoașterea lui Hristos, astfel că a trăi „în Hristos” înseamnă a accepta puterea de viață dată de Hristos și a nădăjdui și aștepta înfringerea morții.

Dacă tema este luată în sens literal, nu figurat, că Iisus Hristos este viața lumii, implicațiile și importanța ei primesc o dimensiune cu totul diferită de aceea a metaforei. În acest caz, Iisus Hristos este socotit a fi *ontologic* viața tuturor persoanelor umane și desigur, al lumii întregi, cu tot ce aceasta poate însemna. Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan arată că „Întru El era viață și viața era lumina oamenilor” (Ioan 1, 4), iar Sfîntul Apostol Pavel precizează că Hristos cel înălțat este viața noastră (Coloseni 3, 4).

Așadar, care dintre aceste interpretări trebuie acceptată? Cea metaforică sau cea literală? I. Robert Nelson consideră că ambele, socotînd că absența verbului „este” nu trebuie să afecteze alegerea uneia sau alteia dintre aceste interpretări (The Vancouver Theme: Metaphorical or Literal?, in: The Ecumenical Review, vol. 34, nr. 4, 1982, p. 346).

Cu totul altă părere are cunoscutul ecumenist Paul S. Minear care socotește că „în tema aceasta, termenul „viață” este în cele din urmă o metaforă” (The WCC Assembly of Vancouver, in: The Ecumenist vol. 20, nr. 2, 1982, p. 25).

Pe aceeași linie, acceptînd deci o interpretare metaforică, se înscriu și autorii celor șapte „metafore ale vieții”, publicate în revista „The Ecumenical Review” (vol. 34, nr. 3, 1982, pp. 221—279), precum și cartea „Icoane ale vieții”, edi-

tată la Geneva în 1982. Toți aceștia folosesc o serie de metafore care nu pot însă determina și constitui viața noastră. Pentru ei viața este o cale, o nouă naștere, pline care hrănește, comoră, coroană sau izvor pururea dător de apă. Toate acestea rămân simple metafore, simple figuri de stil care nu definesc specificul fenomenului vieții și nu precizează nici cine este Iisus Hristos, nici raportul Lui cu viața.

Dimpotrivă, Ans Van der Bent consideră că componentele ontologice ale temei în discuție trebuie să primeze; el socotind neadecvată interpretarea metaforică, figurată. Aceasta, întrucât Iisus Hristos, viața și lumea sînt realități empirice. Ele sînt ontologice, au ființă. Realitatea lor întrece granițele cultului, ale practicii și teologiei Bisericii. (Jesus Christ — the Life of the World, in: *The Ecumenical Review*, vol. 33, nr. 2, 1981, p. 126).

Dacă „lumea” înseamnă tot ceea ce există și dacă „viața” înseamnă fiecare entitate sau organism care trăiește, atunci și Iisus Hristos în trupul Său cel înălțat și preamărit înseamnă „întregul univers, întreaga umanitate”, după cum precizează Olivier Clément (art. Life in the Body, in: *The Ecumenical Review*, vol. 33, nr. 2, 1981, p. 132). În acest caz se poate socoti că Iisus Hristos este izvorul vieții, al vieții în întregime. Este concluzia la care a ajuns și Johns și John Pluton (*The Feast of Life*, Geneva, 1982, p. 17).

Pe de altă parte, Konrad Raiser a dovedit că există trei nivele de înțelegere a cuvîntului „viață” și anume: un înțeles obiectiv, cvasi-stiințific, în sensul proceselor fizice, al doilea este înțelesul obișnuit, în sens calitativ, iar al treilea este sensul filozofic, care încearcă să cuprindă misterul existenței. Raiser socotește inadecvată tratarea pur exegetică a temei de la Vancouver. El consideră apoi ca fiind prea limitată rămînerea la aspectul ei personal, pastoral ori etic, arătînd că „nu ceea ce se revendică aici, ci ceea ce se mărturisește înseamnă că Iisus este viața lumii” (Jesus Christ — the Life of the World: a Meditation on the Theme of the Sixth Assembly, in *The Ecumenical Review*, vol. 33, nr. 3, 1981, p. 239).

Prin aceasta, Raiser se pune de acord cu Stanley I Samartha, că tema de la Vancouver „este mai mult o mărturisire a credinței decît o proclamație largă” (*Unwrapping the Gift of Life*, in: *The Ecumenical Review*, vol. 33, nr. 2, 1981, p. 104). Așa precum numele Mintuitorului Iisus Hristos cuprinde în sine o mărturisire — aceea că Iisus este Hristosul (Matei 16, 20) — tot așa și tema de la Vancouver conține o mărturisire: aceea că Iisus Hristos este ontologic viața lumii.

Iisus Hristos este Acela care deține în mod real puterea vieții depline, nu numai în sens moral și spiritual, ci și organic și psihic. El este deținătorul vieții, „căci precum Tatăl are viață întru Sine, așa l-a dat și Fiului să aibă viață în Sine” (Ioan 5, 26); dar tot El este și dăruitorul ei, „căci după cum Tatăl scoate pe cei morți și le dă viață, tot așa și Fiul dă viață celor ce voiesc” (Ioan 5, 21). Iisus Hristos este proniatorul, Cel ce cuprinde toate. Iisus ca viață, principiu ontologic al existenței este Acela de unde vin și spre care trebuie să mergă toate.

Aceasta nu înseamnă însă o restrîngere a acțiunii Sfîntului Duh în lume, căci El era cu Hristos de la începutul creației și „se purta deasupra apelor” acelorora în care lua naștere viața, dînd formă și perfecțiune tuturor ființelor. De aceea în simbolul credinței îl mărturisim pe Sfîntul Duh ca fiind „Domnul, de viață făcătorul”, alături de Tatăl și de Fiul, întreaga Sfîntă Treime participînd la misterul vieții. Aceasta înseamnă că Iisus, Cel care are și dă viață lumii, o face în sens ontologic, nu figurat, cu dragostea Lui cuprinzînd totul: „Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem” (I Ioan, 4, 9).

Așadar, Iisus Hristos care este proclamat prin tema de la Vancouver să fie viața lumii, este Acela în care și prin care a fost creat tot ceea ce există. El este Domnul lumii întregi și nu numai al unui număr restrîns de ființe și tot El este Acela care a venit în lume pentru a o vindeca. Aceasta obligă ca cele două aspecte în tratarea temei, orizontal și vertical, să fie privite unitar, nedespărțit. De aceea interpretarea de la Vancouver nu trebuie să fie motiv pentru a se cădea într-o extremă sau alta, ci ea trebuie să apropie, să unească. Dimensiunea morală a temei

trebuie așadar, să formeze o unitate armonioasă cu dimensiunea ei ontologică. Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan o spune limpede: „Dumnezeu ne-a dat viața veșnică și această viață este în Fiul Său. Cel ce are pe Fiul are viața, cel ce nu are pe Fiul lui Dumnezeu nu are viață” (I Ioan 5, 11—12).

Dr. IOAN VASILE LEB

CONFERINȚĂ INTERCONFESIONALĂ

Între 7—8 aprilie 1983 s-a desfășurat la Institutul teologic universitar din București lucrările celei de-a 41-a conferințe teologice interconfesionale. În centrul dezbaterilor s-a aflat tema celei de-a VI-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor ce va avea loc la Vancouver — Canada în iulie—august a.c.

La conferință au luat parte cadrele didactice ale institutelor teologice universitare din țară, ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, conducători și reprezentanți ai celorlalte culte religioase, directorii seminariilor teologice ortodoxe, vicari și consilieri patriarhali și eparhiali, redactori ai revistelor bisericești precum și studenți și doctoranzi ai Institutului teologic din București.

Conferința a fost onorată de prezența unei delegații reprezentând Consiliul Ecumenic al Bisericilor alcătuită din: dr. Reinhild Traittler, secretara Comitetului pregător al Adunării generale de la Vancouver, dr. Sam Amirtham, președintele Programului pentru educație teologică din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor și preot prof. dr. Ion Bria, din personalul Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

La început s-au prezentat trei referate precum urmează: „Unitatea creștină în eforturile de apărare a vieții și păcii în lume” de preot Viorel Ioniță, asistent la Institutul teologic universitar București, „Responsabilitatea și participarea Bisericilor la crearea unui climat de încredere și colaborare între oameni și popoare” de Gereb Zsolt, lector la Institutul teologic protestant unic din Cluj-Napoca și „Bisericile în sprijinul eforturilor popoarelor pentru realizarea dreptății sociale și pentru o nouă calitate a vieții” de preot Vasile Mihoc, asistent la Institutul teologic universitar din Sibiu.

Pe marginea lor s-au înscris la cuvânt peste 30 de participanți, fiecare venind cu o contribuție proprie la dezbaterile de fond.

Printre vorbitori s-au aflat și reprezentanții Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Astfel, doamna dr. Reinhild Traittler a exprimat cuvinte de apreciere atât pentru valoarea referatelor audiate cât și pentru reflecțiile participanților la conferință. A adus precizări în legătură cu măsurile pregătitoare adoptate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor pentru Adunarea generală de la Vancouver și s-a referit la câteva idei de bază ale comunității ecumenice: 1. pacea este indivizibilă, 2. pacea și dreptatea sunt legate între ele, 3. dreptatea ca problemă globală și 4. Bisericile sunt angajate într-o evaluare critică a rolului lor în lume.

La rîndul său dr. Sam Amirtham, după ce a remarcat contribuția crescîndă a Ortodoxiei în cadrul Mișcării ecumenice și-a exprimat bucuria de a participa la o asemenea conferință. Totodată a subliniat câteva din preocupările Bisericilor din Asia în comparație cu preocupările Bisericilor din Europa.

P. C. Părinte prof. dr. Ion Bria s-a referit și el la pregătirile pentru Adunarea generală după care a evidențiat aprecierea de care se bucură apostolatul social al cultelor din România.

La solicitarea prezidiului conferinței a luat cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Antonie Mitropolitul Ardealului care referindu-se de asemenea la proiectul Adunării generale de la Vancouver a insistat asupra necesității de a se analiza aici, pe lîngă toate

dezideratele de interes mondial: pacea, dreptatea, noua ordine economică internațională, etc, și aspectele decurgând din imperativele unei noi ordini morale internaționale.

Lucrările Conferinței teologice interconfesionale s-au încheiat cu prezentarea de către P. S. Episcop vicar patriarhal Vasile Tirgovișteanul, rectorul Institutului teologic universitar din București a concluziilor acesteia redactate de comisia rectorilor institutelor teologice universitare din țară și în care se spune:

„1. În fața amenințărilor tot mai grave la adresa vieții și păcii pe planeta noastră, prin intensificarea cursei înarmărilor și amplasării de noi arme nucleare în Europa, prin adîncirea nedreptăților sociale a căror consecință o constituie neîncrederea și creșterea tensiunilor în relațiile internaționale, Bisericele noastre sînt chemate să-și sporească contribuția lor la apărarea vieții și crearea unui climat de încredere, pace și colaborare, continuînd să sprijine activ inițiativele de pace ale poporului și statului nostru.

„2. Unitatea noastră în Hristos ne obligă la întărirea unității de gîndire și acțiune creștină comună în sprijinirea eforturilor tuturor popoarelor pentru apărarea vieții și a păcii, căci creșterea și adîncirea unității creștine este inseparabilă de sprijinirea strădaniilor general-umane pentru pace, dreptate, încredere și colaborare reciprocă. Pentru cultele religioase din țara noastră apărarea vieții constituie o preocupare care rezultă din însăși vocația pentru pace a poporului român.

„3. În viziunea creștină, pacea, încrederea și dreptatea sînt daruri și îndatoriri inseparabile și componente esențiale ale Împărăției lui Dumnezeu pe pămînt. Acestea se dobîndesc și se realizează prin împreunălucrarea noastră cu Dumnezeu în Duhul Sfînt și în solidaritate cu toți oamenii iubitori de bine din lume.

„4. Edificarea încrederii între oameni și popoare, ca fenomen global, implică: dezarmarea generală dezangajarea militară și garantarea dreptului la dezvoltare liberă și independentă pentru toate popoarele.

„5. Bisericii le revine sarcina de a sprijini eforturile popoarelor în această direcție, precum și sarcina de a cultiva încrederea între oameni prin adîncirea spiritului de frățietate și egalitate care rezultă din actul creației și mîntuirii.

„6. Bisericele sînt chemate să găsească noi forme și modalități pentru implicarea și angajarea lor mai fermă în lucrarea de educare în spiritul încrederii între oameni și popoare, pe lîngă cele clasice, tradiționale.

Participanții la dezbateri au subliniat faptul caracteristic pentru realitățile din Patria noastră, că mișcarea pentru pace nu este rezultatul inițiativei unui grup, însoțită de masele largi populare, ci cuprinde întregul popor în urma inițiativei porțite de la însăși Conducerea statului nostru.

„7. Realizarea unei noi calități a vieții, inseparabilă de realizarea dreptății sociale și a păcii în lume, este parte constitutivă a vieții celei noi în Hristos, care impune tuturor creștinilor apărarea vieții umane și crearea condițiilor dezvoltării ei plenare pentru toți oamenii, dat fiind că Mîntuitorul Hristos a venit ca „lumea viață să aibă și încă din belșug” (Ioan 10, 10).

„8. Viața este dar al lui Dumnezeu, drept fundamental a tuturor oamenilor prin creație și mîntuire în Hristos, și are o valoare și dimensiune veșnică, care umple și depășește limitele spațiului și timpului, ca participare la însăși viața lui Dumnezeu în Treime”.

Gîndurile participanților la această conferință s-au îndreptat apoi către Domnul NICOLAE CEAUȘESCU, Președintele Republicii Socialiste România, Președinte al Frontului Democrației și Unității Socialiste, căruia i-au adresat o telegramă omagială al cărei text a fost aprobat prin aplauze, de totalitatea celor prezenți.

Telegrame asemănătoare au fost trimise apoi Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, Domnului Ion Roșianu, Președintele Departamentului Cultelor și altor conducători ai Bisericii și autorității de stat.

A doua zi în cursul dimineții a avut loc o dezbatere pe tema: „Contradicția dintre țările bogate și țările sărace — contradicția cea mai puternică a lumii contemporane”. După prezentarea unui referat, participanții și-au

exprimat propriile puncte de vedere în privința acestei teme rezultând din experiența lor de viață, din teologia cultelor religioase pe care le-au reprezentat.

Programul celor două zile de fructuoase dezbateri s-a încheiat cu o masă festivă oferită de către Institutul teologic universitar din București.

VIZITĂ ÎN AUSTRIA

Anul jubiliar marcând împlinirea a trei veacuri de la despresurarea Vienei (1683) a determinat Fundația „Pro Oriente” din Viena să organizeze un Simpozion între 4—7 februarie 1983, la care au participat numeroase personalități eclesiastice de pretutindeni. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost invitat P. S. Episcop dr. Vasile Coman al Oradiei care în ziua de 7 februarie a susținut un referat sub titlul „Țările Române apărătoare ale creștinătății în evul mediu”.

Comunicarea s-a bucurat de comentarii deosebit de favorabile, încadrându-se în acțiunea jubiliară. P. S. Sa a arătat contribuția pe care Principatele române au adus-o în evul mediu la apărarea creștinătății de invazia otomană. Vorbitorul a subliniat că voievozii români de atunci, deși vasali turcilor, au sprijinit armatele creștine. Discuțiile asupra referatului au evocat eforturile Țărilor Române atât pentru apărarea creștinătății cit și pentru păstrarea propriei independențe, vorbitorii apreciind valoarea intrinsecă a expunerii.

Aflat în Austria, P. S. Episcop dr. Vasile Coman a vizitat parohiile ortodoxe române din această țară, oficiind sfânta Liturghie în bisericile românești din Viena și Salzburg, unde a rostit ziditoare cuvinte de învățătură, reliefind ajutorul dat de Biserica Ortodoxă Română la înfăptuirea idealului de unitate națională a poporului român.

În ziua de 5 februarie a.c., P. S. Sa a participat, alături de I. P. S. dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, la tradiționala reuniune anuală a coloniei române din Viena, organizată de „Asociația Unirea — Prietenii din Austria ai României”, de „Asociația Austro-Română” și Parohia ortodoxă română din Viena.

În timpul călătoriei în Austria, P. S. Episcop Vasile al Oradiei a făcut o vizită protocolară Eminenței Sale Cardinalului Franz König, Primatul Bisericii Romano-Catolice din Austria. De asemenea, P. S. Sa l-a vizitat și pe Ex. Sa Hans Barwitius, primatul Vienei, discuțiile purtate relevând evoluția crescândă a relațiilor de prietenie româno-austriece. (Fl. Roșca).

MASĂ ROTUNDĂ ÎMPOTRIVA ARMELOR NUCLEARE

Între 7—9 martie 1983 a avut loc la Moscova o masă rotundă, cu prilejul căreia reprezentanți ai religiilor și experți au analizat consecințele economice și morale ale înghețării înarmării nucleare ca prim pas spre dezarmare și înlăturarea pericolului unui dezastru atomic.

Au participat 98 persoane reprezentând membrii de drept, observatori și oaspeți din toate părțile lumii. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost prezent ca membru al reuniunii, I. P. S. dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului.

Tema centrală a fost „Consecințele economice ale înghețării înarmării nucleare”, la care au fost prezentate mai multe referate. În cadrul luărilor de cuvânt s-a subliniat că în conjunctura actuală trebuie să se cîștige cel mai important drept al omului: dreptul la viață. Au fost evidențiate consecințele economice și morale ale dezarmării, toți vorbitorii arătând că oameni au răspunderea morală de a apăra viitorul planetei și al omenirii.

În intervențiile sale delegatul Bisericii Ortodoxe Române s-a referit în primul rînd la necesitatea reinstaurării în lume a unei noi ordine morale internaționale,

care ar trebui să asigure respectarea legilor internaționale și a tratatelor, precum și a dreptului la viață. Noua ordine morală internațională ar trebui să ducă la acordul general ca războiul de orice fel să fie scos în afara legii. Omenirea trebuie să-și recapete controlul asupra conștiinței sale morale, iar religiile ar trebui să-și concentreze atenția asupra responsabilității lor morale, să ceară în mod insistent instaurarea în lume a acestei noi ordine morale internaționale.

I. P. S. Mitropolit Antonie a mai arătat că toți reprezentanții religiilor trebuie să fie conștienți de sarcina fundamentală ce le revine în apărarea păcii. Cu această ocazie, a expus și poziția României legată de înghețarea cursei înarmărilor, echilibrul prin dezarmare egală și controlată la nivelul cel mai de jos posibil.

Multe dintre propunerile reprezentantului Bisericii noastre au fost reținute de comitetul de redactare a documentelor, fiind incluse în rezoluția finală și în Comunicat.

Lucrările s-au bucurat de o deosebită atenție din partea unor importante personalități ale vieții politice și social-economice din diferite țări ale lumii. (Fl. Roșca).

SESIUNEA SECRETARIATULUI INTERNAȚIONAL AL CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Secretariatul internațional al C.C.P. intrunit la Praga între 7—9 februarie 1983 se pronunță hotărât pentru oprirea amplasării noilor rachete cu rază medie de acțiune în Europa. La întrunirea respectivă au participat reprezentanți din 14 țări europene, precum și din Asia, America de Nord și de Sud. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P. C. Pr. Ilie Georgescu, consilier la Arhiepiscopia Bucureștilor. Conferința a fost prezidată de secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace, rev. dr. Liubomir Mirejovski. Dezbaterile au cuprins trei probleme principale: împlinirea a 50 ani de la cucerirea puterii de către fasciști în Germania, ceea ce a adus suferințe popoarelor din Europa și întreaga lume, împlinirea a 25 ani de la crearea în 1958 a Conferinței Creștine pentru Pace, datorită amenințărilor tot mai mari ale armelor atomice în Europa; anul 1983 este important, deoarece s-a planificat montarea rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa, ceea ce poate duce la distrugerea totală a lumii. Referatul susținut atrage atenția asupra pericolului reprezentat de prezența armelor nucleare în Europa. În situația complicată actuală, menținerea păcii și unicul mod de a opri catastrofa nucleară ar fi dezarmarea egală de ambele părți. Secretariatul C.C.P. salută propunerea țărilor Tratatului de la Varșovia pentru dezarmare și încheiere a unui tratat de neagresiune cu țările NATO. S-a subliniat că toate forțele iubitoare de pace trebuie să facă totul pentru a nu se înrăutăți și mai mult climatul politic internațional. C.C.P. sprijină cu consecvență eforturile tuturor luptătorilor pentru pace. C.C.P. a acordat o atenție deosebită focarelor de război din Asia, Africa și Orientul apropiat, întocmind și planul de acțiune pe anul 1983 pe agenda căruia se înscrie și cea de a VI-a „Adunare mondială pentru viață și pace, împotriva războiului nuclear” de la Praga, între 14—19 iunie. Se preconizează crearea unei platforme comune împotriva amenințării nucleare și pentru dezarmare (Buletinul Informativ al C.C.P. nr. 311/15 februarie 1983, pp. 1—5).

CONFERINȚA REGIONALĂ A C.C.P. DIN R.F.G.

Reuniunea s-a desfășurat între 21—23 ianuarie 1983, optind pentru o poziție fermă împotriva armelor nucleare. Întrunită la invitația Bisericii Reformate din Soest, ea a avut ca temă „oprirea imediată a cursei înarmărilor nucleare ca îndă-

torire de căpetenie a fiecărui creștin în anul 1983". La conferință au participat aproximativ 200 persoane din R.F.G. A mai participat prof. dr. G. Bassarak din R.D.G., vicepreședinte al C.C.P., și invitați din R.D.G., Anglia, Olanda și U.R.S.S.. Referatul de bază ținut de prof. dr. H. G. Kraus a tratat tema „Problema păcii ca problemă de conștiință”, enunțând un „NU” hotărât împotriva armelor nucleare. Cel de al doilea referat intitulat „Lumea în 1983. 50 ani de la instaurarea fascismului” subliniază faptul că la fel ca pe vremea fascismului, războiul este planificat de marele capital care vrea să rezolve de această manieră criza politică. Fascismul a răpit viața a 50 milioane de oameni, iar planurile militariste ale SUA, sperând în victorie, prevăd moartea a 500 milioane de oameni. S-a specificat că forțele iubitoare de pace sînt astăzi mai tari ca în anii '30 și nu se dorește pornirea unui nou război de pe teritoriul german.

Conferința regională s-a declarat împotriva instalării rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune în R.F.G., ca prim pas spre a feri omenirea de izbucnirea unui război atomic. S-a specificat că „în această luptă vrem să fim uniți cu toți cei ce iubesc pacea, credincioși sau necredincioși, să luptăm împotriva acelor care vor să dezbinе mișcarea de luptă pentru pace”. Conferința a sprijinit propunerea țărilor participante la Tratatul de la Varșovia (Bul. Informativ al C.C.P. nr. 311/15 februarie 1983, pp. 7—8).

PELERINAJ DE PACE SPRE BETLEEM

În 9 aprilie 1982, pornind de la baza submarinului nuclear american „Trident” din Bangor, Washington, un grup de pelerini a mers timp de șapte luni pe toată întinderea coastei de Est a SUA. Faza a constituit doar prima parte a celor 10.400 km de pelerinaj destinat să ajungă la Betleem în timpul Crăciunului anului 1983. De-a lungul rutei de pace și dezarmare nucleară, acest mic grup de creștini s-a oprit pentru găzduire și interviuri în orașe mici și mari. Unul dintre pelerini este și Fr. George Zabelka, fost preot militar la echipajul bombardierului care a aruncat bomba atomică deasupra Hiroșimei în 1945. După traversarea coastei răsăritene a SUA în lunile reci de iarnă, pelerinii încep călătoria prin Europa spre Betleem în 17 martie 1983, în localitatea Cork, Irlanda (Ifor-Report, februarie 1983, p. 19). (Pr. Ilie Sârbu).

SCRISOAREA PENTRU PACE A EPISCOPILO ROMANO-CATOLICI AMERICANI

În zilele de 18—19 ianuarie 1983, un număr de episcopi din SUA, Franța, R.F.G., Anglia, Țara Galilor, Belgia, Italia și Olanda, s-au întrunit la Vatican pentru a studia proiectul acestei scrisori. În fața amenințărilor la adresa vieții și valorilor umane fundamentale și ținând seama de interdependența națiunilor și a Bisericii în legătură cu aceste probleme grave, este necesară orientarea oamenilor de bună credință pe calea păcii. Episcopii au reafirmat responsabilitatea și autoritatea morală a Bisericii asupra problemelor păcii și războiului, tratînd cinci probleme: 1. bazele scripturistice și teologice ale învățăturii Bisericii asupra războiului și păcii; 2. probleme ale utilizării armelor nucleare; 3. raportul dintre armamentele nucleare și cele convenționale; 4. moralitatea insistenței; 5. contextul politic al cursei înarmărilor și al valorilor aflate în joc în situația politică actuală. Participanții și-au exprimat voința de a continua dialogul pentru a cunoaște mai bine problemele urgente de conștiință puse de violență și amenințările de agresiune, fiind recunoscători conferinței episcopale romano-catolice a SUA de a-i fi asociat la reflecțiile lor înainte de cea de a treia redactare a scrisorii lor pastorale. (L'Osservatore romano, nr. 5/1 februarie 1983, p. 12).

PROTEST ORIGINAL ÎMPOTRIVA RACHETELOR NUCLEARE

În 10 decembrie 1982 a fost arborat un drapel roșu pe clădirea primăriei din Londra, ca protest împotriva staționării unor rachete americane în Marea Britanie. Pe drapel puteau fi văzute două mîini care rup o rachetă. Primarul londonez, ca inițiator al acțiunii, a declarat că s-au prevăzut și demonstrații precum și semnarea unor petiții. Acțiunea sa a fost sprijinită de preotul Alan Webster, superiorul catedralei Sf. Pavel din Londra. Cu ocazia arborării steagului, primarul spusese că are un loc rezervat într-unul dintre cele 3000 adăposturi din perimetrul Londrei, dar nu-l va folosi, deoarece preferă „să moară rapid” (Junge Kirche. nr. 1/1983, n. 44).

O BISERICĂ NU ESTE UN LOC DE ADĂPOST PENTRU BOMBĂ

Episcopul William Sullivan din Richmond—Virginia (SUA) și-a instruit preoții din dieceză în sensul de a nu coopera cu oficialitățile departamentului apărării, care dorește să folosească bisericile și școlile din orașul amintit ca locuri posibile pentru viitoare adăposturi ale bombelor. Episcopul Sullivan a explicat că dacă Biserica ar coopera cu departamentul apărării, aceasta ar putea spori șansa războiului nuclear și ar hrăni legenda că războiul nuclear este „cîștigător” (Ifor Report, februarie 1983, p. 19). (Pr. Ilie Sărbu).

PREZENȚĂ ȘI MĂRTURIE CREȘTINĂ ÎN ORIENTUL MIJLOCIU

Între 15—19 mai 1983 s-a ținut la Geneva o consultație asupra „prezenței și mărturiei creștine în Orientul Mijlociu” sub auspiciile Consiliului Ecumenic al Bisericilor și Consiliului Bisericilor din Orientul Mijlociu. Au fost de față aproximativ 70 delegați din Europa, America, Africa și Asia, cărora s-a adăugat obișnuitul personal auxiliar. Lucrările consultației au constat din ședințe plenare prezidate de Olle Dahlén — Suedia, președintele Comisiei pentru afacerile internaționale bisericești a Consiliului Ecumenic al Bisericilor și din ședințe pe grupe care au analizat: a) conflictul din Orientul Mijlociu, b) situația din Liban, c) problema Ierusalimului și d) relațiile creștinilor cu musulmanii și evreii.

În ședințele plenare au fost prezentate următoarele referate de bază:

„Prezența și mărturia creștină în Orientul Mijlociu” de Gabriel Habib — Liban;

„Conflictul din Orientul Mijlociu, în special din Liban. O analiză politică”, de Charles Helou, fost președinte al Libanului;

„Conflictul din Orientul Mijlociu” văzut de Peter Sabah — Iordania, Riab Abu-Assal — Israel, Benedictos Englezakis — Cipru și Ninan Koshy — directorul Comisiei pentru afacerile internaționale bisericești;

„Conflictul din Orientul Mijlociu văzut din diferite perspective”: America de Nord — dr. Dale Bishop, Europa — pastor Johan Snoek, Africa — pastor Allan Boesak și Asia — dr. Soritus Nababân;

„Relațiile dintre musulmani și creștini” de prof. dr. Mohamed Talbi — Tunisia;

„Relațiile dintre evrei și creștini” prof. Jean Halperin — Elveția;

„Ierusalimul” de prof. Colin Williams — S. U. A.

Pe temeiul acestor referate ca și materialelor de bază distribuit participanților s-au purtat discuții în plen și pe grupe.

Concluziile dezbaterilor din grupe au fost cuprinse în cite un raport al căruui text s-a definitivat pe plen, iar la sfîrșit s-a adoptat un „mesaj” către Bisericile din Orientul Mijlociu și cele aparținătoare Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Ca delegat al Bisericii Ortodoxe Române la lucrările consultației a participat înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului. El a susținut necesitatea angajării de convorbiri directe între părțile interesate în conflictul din Orientul Mijlociu pentru rezolvarea problemelor din zonă, care să ducă la impulsionarea procesului de pace. Totodată a subliniat, în conformitate cu punctul de vedere al țării noastre, că în prezent există condiții pentru convocarea unei conferințe internaționale sub egida O. N. U. cu participarea tuturor părților interesate — a Organizației pentru Eliberarea Palestinei, precum și a U. R. S. S. și S. U. A. — a altor state care pot să-și aducă contribuția la soluționarea problemelor din zonă, care să ia în considerare toate planurile de pace propuse și care să ducă la rezolvarea situației din Orientul Mijlociu. În continuare a evidențiat că o pace globală, justă și durabilă trebuie să se bazeze pe retragerea Israelului din toate teritoriile arabe ocupate în 1967, pe recunoașterea dreptului de autodeterminare al poporului palestinian, inclusiv la crearea unui stat palestinian independent, pe recunoașterea dreptului la existență și securitate al tuturor statelor din zonă.

Lucrările Consultației asupra Orientului Mijlociu au coincis cu prezența la Geneva a Prea Fericitului Patriarh Ignatie al Antiohiei însoțit de o numeroasă delegație, fapt care a prilejuit aducerea unei mărturii ortodoxe emoționante din partea celor care trăiesc în zona respectivă și suportă consecințele conflictului care bîntuie aici. Dînd urmare poștirii ce i s-a adresat, înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a slujit la sf. liturghie oficială de către un sobor avînd în frunte pe P. F. Patriarh Ignatie și a participat la primirea oficială ce i s-a făcut joi 19 mai la sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

ORORILE NAZISMULUI ȘI BINEFACERILE PĂCII

Buletinul informativ „Ordinariats-Korrespondenz” editat de Arhiepiscopia romano-catolică din München (R.F.G.), nr. 3/26 ianuarie 1983 este consacrat aproape în întregime evaluării critice a grozăviilor naziste, cu ocazia împlinirii a 50 ani de la preluarea puterii de către Adolf Hitler în Germania. Buletinul analizează obiectiv cauzele apariției nazismului, genocidul promovat, provocat și stimulat de nazism în decursul celui de al doilea război mondial, conchizînd că o asemenea stare de lucruri nu se poate repeta. Considerațiile critice însoțite de exemplificări prezintă un avertisment adresat întregii lumi contemporane de a apăra pacea și a evita ororile războiului.

MARI PROBLEME SOCIALE SUBLINIATE DE EPISCOPII INDIENI

Contrastul excesiv din India dintre bogați și săraci a fost definit drept „păcat social structural” de către adunarea plenară a episcopilor de la Bombay. Episcopi au atras atenția încă odată asupra problemelor castelor, în optica viitorului sinod asupra reconcilierii și asupra dificultăților întîlnite în mai multe state indiene de către misionari de a-și reinnoi permisul de ședere (L'Osservatore Romano, nr. 3/18 ianuarie 1983, p. 10).

VIAȚA BISERICĂSĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

INTRUNIRE A SINODULUI MITROPOLITAN

Potrivit prevederilor statutare ale Bisericii Ortodoxe Române, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae al Banatului a convocat sinodul mitropolitan la reședința din Timișoara pentru zilele de 3 și 4 februarie 1983.

La aceste întruniri au fost prezenți, pe lângă Înalt Prea Sfinția Sa, Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul pentru Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, iar Episcopia sufragănă a Aradului a fost reprezentată de către Prea Sfințitul arhieru vicar Gherasim Hunedoreanul și P. On. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ.

Au participat, de asemenea, ca invitați vicarul și consilierii administrativi de la Centrul eparhial Timișoara.

Intrunirea a fost onorată și de prezența reprezentanților Departamentului Cultelor.

În cele două zile de întruniri au fost dezbătute două dintre problemele majore care preocupă ambele eparhii: modul în care se desfășoară procesul de învățămînt la Seminarul teologic din Caransebeș, precum și activitatea depusă la redacția revistei „Mitropolia Banatului”.

În funcție de fiecare problemă acordată, la dezbateri au participat și au luat cunoștință nemijlocit de conținutul acestora directorul și profesorii Seminarului teologic și respectiv redactorul responsabil al revistei împreună cu ceilalți membri ai comitetului redacțional.

Analizarea cu înaltă competență și responsabilitate a problemelor menționate a permis adoptarea unor măsuri menite să ducă la stimularea și îmbunătățirea educației și instrucției elevilor seminariști și, de asemenea, să jaloneze activitatea viitoare a redacției revistei mitropolitane. Printre altele, trebuie reliefată preocuparea sinodului mitropolitan pentru întărirea disciplinei cadrelor didactice ale seminarului deodată cu stimularea activității acestora în domeniul predicatorial, a îndrumărilor misionare și pastorale; de asemenea recomandarea făcută redacției revistei pentru a include în fiecare număr al acesteia materiale cu caracter doctrinar și învățătoresc atât de necesare preoților și credincioșilor noștri. În sfîrșit, remarcăm faptul că, începînd cu acest an, revista „Mitropolia Banatului” urmează să aibe șase apariții anuale.

VIZITĂ CANONICĂ

Duminică 20 februarie 1983 Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, însoțit de P. On. Părinte Ioan Popeți, secretar eparhial, și de P. On. Arhidiacon Ioan Botău, a descins în orașul Sinnicolaul Mare din protopopiatul Timișoara, asistînd la sfința liturghie oficiată în sobor. După rugăciunea amvonului, Înalt Prea Sfinția Sa l-a hîrotesit întru iconom stavrofor pe preotul pensinar Ioan Farca, pentru activitatea sa pastorală și corală desfășurată timp de patru decenii.

La terminarea sfintei liturghii, Înalt Prea Sfinția Sa a adresat un cuvînt de apreciere proaspătului iconom stavrofor, reliefîndu-i activitatea rodnică și rîvna depusă în ogorul Bisericii. În același cadru sărbătorec, Înalt Prea Sfinția Sa a rostit un cuvînt de învățătură credincioșilor și preoților prezenți, invocînd ajutorul lui Dumnezeu asupra comunității parohiale locale.

Solemnitatea serviciului divin desfășurat în prezența Chiriarhului a fost ilustrată de participarea largă a credincioșilor și mai ales de cea a corului pregătit cu abnegație și competență de preotul iconom stavrofor Ioan Farca.

BINECUVÎNTĂRI DE BISERICI

Avînd o pictură recent restaurată, biserica cu hramul „Sf. Ilie” din Timișoara II (Fabric) a fost binecuvîntată în ziua de duminică 6 februarie a.c. de către Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul, din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Nicolae al Banatului. Vechea pictură a acestei biserici a aparținut lui Ion Zaicu, Gheorghe Putuc și Ioachim Miloia, iar lucrările ample de restaurare au fost împlinite cu multă conștiinciozitate de un colectiv de specialiști condus de Irina Ignat, iar partea decorativă de dr. Viorel Țigu.

Atît slujba binecuvîntării cit și sînta liturghie a fost oficiată de P. S. Sa într-un sobor compus de preoții parohi Mircea Savulov și Ioan Rațiu și din delegați ai Centrului eparhial. În cuvîntarea rostită cu acel prilej, P. S. Sa a tilcuit *Evangelia* zilei în contextul materialului intuitiv oferit de iconografia bisericii care atestă încă odată cultul sfințelor icoane în Biserica Ortodoxă Română, cult împletit cu istoria noastră națională, cu respectul, atașamentului față de vechile vetre strămoșești.

La sfîrșit, după raportul preotului Mircea Savulov și cuvîntul reprezentantului organelor parohiale, dr. G. Miclea, P. S. Sa a făcut o referire la înalta tinută bisericească și patriotică a preoților și credincioșilor parohiei în decursul vremii, la clădirea bisericii întreținută cu pietate și atenție, ca o contribuție la însăși unitatea spirituală a poporului nostru. Agapa oferită la sediul parohiei a încununat frumusețea zilei, ca un bilanț al muncii prestat cu rîvnă de-a lungul mai multor ani.

Din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, în ziua de 6 martie 1983 Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul a efectuat binecuvîntarea bisericii „Sf. Nicolae” din parohia Mehadia, protopopiatul Caransebes. Biserica zidită în anul 1790, a fost recent restaurată și dotată parțial cu pictură nouă. Atît slujba binecuvîntării cit și sînta liturghie s-au bucurat de participarea activă a credincioșilor parohiei în care păstorise odinioară protopopul Nicolae Stoica de Hațeg, cunoscutul cronicar bănățean. P. S. Sa a tilcuit *evangelia* zilei, făcînd o scurtă incursiune în istoria locală și elogiînd personalitatea cărturarului Nicolae Stoica de Hațeg ale cărui oseminte se odihnesc sub altarul bisericii. Parohul local, preotul Constantin Grozăvescu, a prezentat realizările efectuate în parohie, din vremi îndepărtate pînă în contemporaneitatea noastră.

Biserica parohială „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din comuna Zorile, protopopiatul Caransebes, complet restaurată și înzestrată cu pictură nouă, a fost tirnosită de Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul în ziua de 13 martie a.c., într-un sobor de preoți și diaconi. Credincioșii parohiei, prezenți în număr impresionant la oficierea serviciului divin, au trăit mulțumirea sufletească a binecuvîntării strădaniilor lor depuse timp de mai mulți ani, participînd și la oficierea tainei Sfinței Cununii unor buni enoriași de către același sobor. De menționat că preotul paroh Gheorghe Albiciuc s-a bucurat de aprecierea I. P. S. Mitropolit Nicolae care i-a acordat distincția de sachelar.

VIZITA ARHIEREASCĂ

În ziua de 20 martie a.c., din încredințarea I. P. S. Mitropolit Nicolae, P. S. Episcop vicar Timotei Lugojanul a efectuat o vizită canonică la parohia Uivar, pro-

topopiatul Timișoara, unde a oficiat sfânta liturghie. În cuvîntarea rostită P. S. Sa s-a referit la postul creștinilor, accentuînd necesitatea aplicării învățăturii de credință ortodoxă. După raportul preotului paroh Roman Rădneanu asupra componenței, posibilităților și trebuințelor acestei parohii destul de noi, s-au acordat îndrumările necesare privind viața bisericească, urmarea învățăturii de credință ortodoxă, cîntarea în comun.

CHEMAȚI LA SLUJIREA PREOTEASCĂ

În ultima perioadă de timp, numărul clericilor eparhiei a fost completat cu încă trei tineri, numiți la parohii vacante recent, spre a răspunde nevoilor spirituale ale credincioșilor. Cu toții și-au efectuat pregătirea teologică la Institutul teologic universitar din Sibiu, avînd titlul de licențiați în teologie:

Vasile Bica, hirotonit diacon în 2 ianuarie, iar preot în 7 februarie a.c., pe seama parohiei Sudriaș-Jupani din protopopiatul Făget;

Gheorghe Chiriac, hirotonit diacon și apoi preot în 7, respectiv 8 februarie a.c., pe seama parohiei Lenuheim din protopopiatul Timișoara.

Mihai Rosoha, hirotonit diacon în 26 decembrie 1982, iar preot în 19 martie 1983, pe seama parohiei Sacu din protopopiatul Caransebeș.

După efectuarea practicii liturgice și administrative la catedrala mitropolitană și Centrul eparhial, tinerii preoți au fost prezentați Consiliului Eparhial pentru a primi îndrumările impuse de exigențele misiunii preoțești ce le stă înaintea și apoi au fost instalați la parohiile pe seama cărora au fost numiți.

CONFERINȚE PREOTEȘTI

În a doua decadă a lunii martie 1983, la sediile celor șapte protopopiate din cuprinsul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului au avut loc conferințele preoțești cu tema stabilită de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și intitulată „Președintele Nicolae Ceaușescu, ctitorul României socialiste contemporane” — Subiectul aniversar a prilejuit adevărate manifestări de adeziune ale clerului nostru la politica internă și externă promovată de statul nostru socialist, de cel mai iubit fiu al țării, Președintele Nicolae Ceaușescu. Referatele citite în cadrul conferințelor au fost minuțios pregătite, după studierea temeinică a planului și bibliografiei stabilită și difuzată centrelor eparhiale de Cancelaria Sf. Sinod. Referatele au fost prezentate de preoții: Ioan Brinzei — Lovrin la protopopiatul Timișoara, Ioan Căprariu — Honoric la protopopiatul Lugoj, Nicolae Peicuti — Bucovăț la protopopiatul Făget, Nicolae Bocșan — Reșița III la protopopiatul Reșița, Petru Itineanțu — Obreja la protopopiatul Caransebeș, Silviu Boroancă — Pescari la protopopiatul Oravița și Vasile Itineanțu — Ferendia la protopopiatul Deta. În toate cazurile, referatele prezentate au fost urmate de numeroase luări de cuvînt, preoții accentuînd diferite aspecte ale prodigioasei activități desfășurate de Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, cu ecurile ei internaționale. Exemplificînd, notăm că preotul Gheorghe Sutac din Sinnicolaul Mare a accentuat stima, cinstirea și dragostea de care este înconjurat Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, de către întregul popor român din sinul căruia fac parte și preoții. Preotul Gheorghe Bruznican de la Ohaba-Forgaci a insistat asupra prestigiului peste hotare al marelui nostru Președinte și implicit a țării noastre, iar Achim Roșu de la parohia Livezile a accentuat faptul că „nimeni altul ca Președintele Nicolae Ceaușescu nu a onorat mai strălucit istoria acestui neam”. Amintim și pe preotul Vasile Micu din parohia Padina Matei care a închinat Președintelui Nicolae Ceaușescu emoționante versuri reliefînd în special lupta pentru pace în lume, desfășurată de marele om de stat român.

Toate conferințele au prilejuit alcătuirea și expedierea de telegrame omagiale de stimă și adevărate, închinare Președintelui Nicolae Ceaușescu, ctitorul României socialiste contemporane.

CONSTITUIREA ORGANIZAȚIEI DEMOCRAȚIEI ȘI UNITĂȚII SOCIALISTE PENTRU PERSONALUL CENTRULUI EPARHIAL

În ziua de 28 februarie 1983 a avut loc la sediul Centrului eparhial adunarea de constituire a organizației O.D.U.S. pentru personalul Centrului eparhial. În președintele sedinței au luat loc înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul și Dl. Ilie Tămaș, președintele organizației O.D.U.S. de la Consiliul popular județean Timiș.

Adunarea de constituire a fost deschisă de I.P.S. Mitropolit Nicolae care a subliniat rolul important al F.D.U.S. în viața țării noastre. Biserica Ortodoxă Română, împreună cu celelalte culte este membră încă de la început în acest cuprinzător organism. În cursul anilor, organizația s-a dezvoltat și diversificat și de aceea a venit timpul ca și la Centrul eparhial să se constituie o organizație proprie în cadrul acestui larg for democratic.

Luând cuvântul, Dl. Ilie Tămaș a trecut în revistă dezvoltarea F.D.U.S. în ultimii trei ani, cuprinzând pe toți cetățenii țării, indiferent de orice considerente de ordin național, social sau de altă natură.

După aderarea întregului personal la O.D.U.S. și constituirea organizației O.D.U.S. în cadrul Centrului eparhial, adunarea a ales în unanimitate comitetul de conducere al organizației, compuse din P.S. Episcop vicar Timotei Lugojanul în calitate de președinte, P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier eparhial și Dl. Ioan Petrov, revizor contabil, în calitate de vicepreședinti, preot Ioan Durac, secretar și D-na Dorina Popeji, casieră. S-a procedat apoi la alegerea și desemnarea a 40 delegați pentru a participa la conferința organizațiilor componente din cadrul Consiliului popular județean al O.D.U.S. din 7 martie a.c.

După cuvântul I.P.S. Mitropolit Nicolae care a felicitat pe toți cei prezenți cu prilejul adunării inaugurale a organizației O.D.U.S. la Centrul eparhial, a luat cuvântul P.S. Episcop Timotei Lugojanul în calitate de președinte al noii organizații din Centrul eparhial. P. S. Sa a arătat că ne simțim cu toții angajați unitar în F.D.U.S. alături de întregul nostru popor care îl are în frunte pe iubitul său conducător, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu. Alături de alți reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române și ai cultelor religioase din țară, P. S. Sa a avut ocazia de a participa, în anii 1978 și 1980, la congresele F.D.U.S. P. S. Sa a asigurat că noua organizație își va coordona activitatea împreună cu celelalte organizații similare, rugînd să se transmită sentimentele noastre de cald atașament și loialitate față de Conducerea de stat a țării noastre în jurul căreia stă în unitate indestructibilă întregul popor.

La sediul Consiliului popular județean Timiș a avut loc în ziua de 7 martie 1983 conferința organizațiilor F.D.U.S. la care au participat și 40 delegați ai organizației O.D.U.S. din cadrul Centrului eparhial. Cu ocazia respectivă s-a procedat la alegerea și desemnarea noului Comitet județean al F.D.U.S., fiind realese ca președinte Dl. Ilie Tămaș. Din cele 25 persoane alese în acest comitet fac parte și trei delegați ai organizației F.D.U.S. de la Centrul eparhial: P. S. Episcop vicar Timotei Lugojanul, P. On. Părinte Petru Dorobanțu consilier eparhial și D-na Dorina Popeji. A fost apoi dezbătut și aprobat un amplu plan de activitate pe anul 1983.

VIZITA UNUI IERARH DIN STRĂINĂTATE

În ziua de 11 martie 1983 a sosit la Timișoara, pentru a se întâlni cu ortodocșii sîrbi, Prea Sfințitul Episcop Sava al Șumadiiei (cu sediul la Kragujevac—Iugoslavia),

locțiitor de episcop al Virșetului, însoțit de doi clerici și de P. On. Părinte Vladimir Marcovici, conducătorul Vicariatului ortodox srb.

Cu acest prilej, înaltul oaspete a fost primit în vizită protocolară la reședința mitropolitană din Timișoara de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, asistat de P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier cultural, P. On. Părinte Ioan Popeti, secretar eparhial și P. C. Arhidiacon dr. Silviu Anuichi, redactorul revistei care a făcut și oficiul de interpret.

Pe parcursul discuțiilor purtate într-o atmosferă de caldă frățietate, au fost reliefate aspecte ale vieții religioase și relațiilor bisericești bilaterale româno-sirbe, exprimându-se dorința comună de promovare și adâncire a bunelor raporturi reciproce.

În cinstea oaspetelui a fost oferit un dejun oficial.

RESTAURĂRI DE BISERICI ȘI LUCRĂRI DE REPARAȚII ÎN CURS DE EXECUTARE

Prin grija permanentă a Centrului eparhial cu începere din primăvara anului 1983 se vor deschide lucrări de restaurare și reparații la următoarele biserici parohiale: biserica din Mitnicul Mic protopopiatul Făget, biserica „Sf. Ilie” din Vasiova protopopiatul Reșița, biserica din Coștei protopopiatul Lugoj, biserica din Checea Română protopopiatul Timișoara și biserica „Sf. Nicolae” din Lugoj, declarată monument istoric. A fost întocmită și documentația parohiei Timișoara Vii—Dumbrăvița pentru reparații exterioare la capelă și clopotniță, precum și cea privind construcția unei case mortuare la Lugoj. Sunt prevăzute lucrări și la bisericile parohiale din Doclin, Visag, Susani și Racovița.

Odată cu sezonul cald, vor începe și lucrările de restaurare a picturii de la biserica parohială „Nașterea Maicii Domnului” din Timișoara IV, concomitent cu cele de la bisericile din Petroșnița, Moldova Nouă, Vucova, Oțelul Roșu, Măureni și Comloșul Mare.

Prin contractul încheiat cu Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București, în acest an vor fi restaurate mai multe icoane vechi executate pe lemn, bunuri aparținând patrimoniului cultural național.

BISERICI PICTATE RECENT

În decursul lunii februarie 1983 au fost recepționate lucrările de pictură executate la biserica parohială „Pogorirea Sfintului Duh” din parohia Măru, protopopiatul Caransebeș. Pictorul Zaharia Gheorghe a procedat la restaurarea celei existente și la completarea ei cu alte scene biblice care se integrează perfect compoziției și cromaticii vechii picturi interioare. Costul lucrărilor a fost suportat integral din contribuția benevolă a credincioșilor parohiei conduși cu mult zel de preotul Ștefan Poliță.

De asemenea la biserica parohială din comuna Scăiuș, protopopiatul Reșița, s-au încheiat lucrările de pictură murală nouă.

DIN ACTIVITATEA COLECȚIILOR MUZEALE

Colecțiile de artă bisericească veche din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului acordă interes permanent evidenței și conservării bunurilor de patrimoniu, în conformitate cu normele în vigoare. Atât la colecția principală din Timișoara cât și la colecțiile din Lugoj, Caransebeș, Reșița și Oravița s-a efectuat acțiunea de de-

zinsecție a tuturor pieselor, care se va repeta și în viitor avînd în vedere efectul ei pozitiv asupra stării de sănătate a obiectelor.

În urma deplasărilor pe teren, la bisericile din eparhie, au fost descoperite noi valori, vrednice de a face parte din patrimoniul cultural național. Spre exemplu, zestrea Colecției de artă religioasă veche din Timișoara s-a îmbogățit cu câteva valoroase icoane lucrate pe lemn, dintre care notăm „Iisus Hristos”, „Maica Domnului”, „Sf. Arhanghel Mihail” — toate de la sfîrșitul secolului XVII și începutul secolului XVIII și provenite de la parohia Rădmănești protopopiatul Lugoj.

Preocupările amintite rămîn în atenția permanentă a Centrului eparhial și a personalului de specialitate din cadrul colecțiilor de artă religioasă.

ADORMIȚI ÎNTRU DOMNUL

În ziua de 24 februarie 1983 a încetat din viață preotul pensionar *Nicolae Ciurescu*.

Născut în comuna Mănăstur, jud. Timiș, la 30 noiembrie 1908 dintr-o familie de țărani, a urmat școala elementară în comuna natală, apoi cursurile liceului „C. I. Brediceanu” din Lugoj și în continuare cele ale Academiei teologice din Arad. Căsătorit în anul 1929, a fost hirotonit diacon pe seama catedralei episcopale din Arad. Doi ani mai tîrziu a fost hirotonit preot, de atunci funcționînd consecutiv la parohiile: Topolovăț (1931—1942), Ramna (1942—1948), Lugoj — capela I din cimitir (1948—1955), Bătești (1955—1957), Jdioara (1960—1963), Coșava (1963—1965) și Boldur (1964—1968) de unde a fost pensionat. Pentru realizările obținute pe linie bisericească și administrativă a fost distins cu briu roșu.

Prohodul defunctului a avut loc în 25 februarie, fiind oficiat de un sobor de preoți în frunte cu P. On. Ioan Tîgriș, protopopul Lugojului, care a rostit și necrologul. Osemintele preotului Nicolae Ciurescu au fost apoi înhumate în cimitirul din Lugoj.

În ziua de 27 februarie a.c. a trecut întru cele veșnice *dr. Aurel Cosma*, eminent cîntăreț bănățean, fost membru al Adunării Eparhiale.

Născut în 25 martie 1901 la Timișoara, și-a făcut studiile elementare și medii în orașul natal, urmînd apoi cursurile Facultății de Drept la București, unde și-a luat licența în 1922, devenind avocat. Cîțiva ani mai tîrziu și-a aprofundat studiile la Paris, unde a absolvit școala superioară de ziaristică și a aprofundat științele economice în care a obținut titlul de doctor cu teza „La petite entente”.

Din prodigioasa sa activitate se remarcă participarea ca reprezentant autorizat la actul marii Uniri de la Alba-Iulia din 1918, apoi ca deputat și membru în diferite comisii și conferințe internaționale, conferințe balcanice și interparlamentare. A fost președintele secției de etnografie și folclor din cadrul Institutului Social Banat-Crișana, vicepreședinte al „Astreii bănățene”, vicepreședinte al sindicatului zărilor din Banat. În primii ani de după Unire a scris și redactat revistele bănățene „Urzica”, „Scorpion” și „Năzuința”. Între anii 1935—1937 a fost fondatorul, directorul și editorul revistei „Luceafărul” din Timișoara. După cel de al doilea război mondial a devenit membru al Asociației Scriitorilor din R.S.R. În sfîrșit a fost membru în prima Adunare Eparhială de la restaurarea Arhiepiscopiei Timișoarei și Căransebeșului și unul dintre citorii catedralei mitropolitane din Timișoara.

Bibliografia scrierilor sale este impresionantă, regretatul Aurel Cosma fiind unul dintre cei mai vechi și prolifici scriitori din Banat. A fost colaborator la numeroase periodice și reviste, printre care și la revista „Mitropolia Banatului”, a publicat numeroase lucrări și în limbi străine. Dintre numeroasele titluri notăm: „Istoria presei românești din Banat” (Timișoara, 1933), „Sf. Munte Athos” (București, 1939), „Prin Timișoara de altădată” (Timișoara, 1977), „Biserica Română din Banat și Unirea de la Alba-Iulia (rev. „Mitropolia Banatului” nr. 10—12/1968), etc.

Prohodul a avut loc în ziua de 1 martie a.c. la cimitirul municipal al cartierului Timișoara IV. Necrologul rostit de P. S. Episcop vicar Timotei Lugojanul a evidențiat activitatea sa în slujba Bisericii Ortodoxe Române, ca ostentor pentru reînființarea Mitropoliei Banatului și zidirea catedralei, ca membru al Adunării Eparhiale în mai multe sesiuni, ca donator la bisericile din oraș și colaborator al revistei mitropolitane. Din partea Asociației Scriitorilor a vorbit Dl. Petru Sfetcă despre activitatea literară a regretatului. Siciul cu trupul neînsuflit al regretatului Aurel Cosma a fost înhumat la locul familial, între florile ce i-au acoperit mormintul aflindu-se și cununa oferită de Consiliul Arhiepiscopesc.

În ziua de 28 februarie 1983 a adormit în Domnul preotul *iconom stavrofor dr. Ioan Petreufă*.

S-a născut în 6 decembrie 1904 în com. Bocsig, jud. Arad, din părinți țărani. A urmat școala elementară în comuna natală, liceul la Brad și Arad, promovind examenul de bacalaureat la Timișoara în anul 1924. În continuare a frecventat cursurile Facultății de teologie din Cernăuți, unde a obținut și titlul de doctor în anul 1930. Între timp frecventase și cursurile Facultății de Teologie din Atena (în 1928/1929) și ale Facultății de Teologie romano-catolică din Viena (1929/1930). În anul 1932 și-a luat și licența în drept la Cernăuți. Căsătorit în anul 1930, a fost hirotonit preot în același an. Între anii 1930—1952 a funcționat în învățământul teologic superior, respectiv la Academiiile teologice din Arad, Oradea, Timișoara și la Institutul teologic universitar din Sibiu. Între anii 1945—1948 a exercitat și funcția de rector al Academiei teologice din Timișoara. Mai târziu, în intervalul anilor 1952—1965 a funcționat ca preot la catedrala din Timișoara, ca protopop și apoi consilier eparhial până la pensionare intervenită în 1974.

În decursul întregii activități a publicat numeroase studii și articole, cărți, predici și recenzii în publicațiile bisericești din Arad, Oradea, Timișoara și Sibiu, dintre care notăm: *Rudenia spirituală*, (Arad, 1941), *Manualul de Dogmatică și Simbolică* pentru uzul studenților teologi (în colaborare) (București, 1958), *Botezul eterodocșilor* (Timișoara, 1963), etc.

Atât în viața de toate zilele cât și în funcțiile îndeplinite s-a străduit să-și îndeplinească obligațiile cu multă conștiinciozitate, ceea ce a făcut să fie hirotonit protopop onorific în 1943 și apoi iconom stavrofor în 1963.

Prohodul regretatului iconom stavrofor dr. Ioan Petreufă a avut loc în ziua de 2 martie. Necrologul a fost rostit de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, care a reliefat activitatea și meritele sale pe tărîm bisericesc și cultural. Siciul cu trupul neînsuflit a fost înhumat în cimitirul parohiei Timișoara III.

În ziua de 1 martie 1983 a încetat din viață, în vîrstă de 73 ani, preotul *Iosif Rațec* din parohia Mehadica, protopopiatul Caransebeș.

S-a născut în 11 aprilie 1910 în Mehadica, jud. Caraș-Severin, într-o familie de țărani. După terminarea liceului „Traian Doda” din Caransebeș (1930) și absolvirea Academiei teologice din Caransebeș (1936) s-a căsătorit, fiind hirotonit preot. A funcționat succesiv la parohiile Botinești, Crușovăț, Cuptoare și Mehadica. A desfășurat o activitate meritorie în toate parohiile pe care le-a păstorit, bucurîndu-se de stima și prețuirea credincioșilor săi și a preoților din protopopiat.

Înmormintarea a avut loc în 5 martie în cimitirul din Mehadica, fiind prohodit de un sobor de 16 preoți în frunte cu P. On. Părinte Dimitrie Grama, protopopul Caransebeșului, care a rostit și necrologul. Meritele defunctului au fost subliniate și de preoții Ioan Săbăilă (pensionar) și Dumitru Ghimboacă din Teregova, misionar protopopesec. După prohod, rămășițele pămîntești ale preotului Iosif Rațec au fost înhumate în cimitirul parohial din Mehadica.

În ziua de 16 martie 1983 a trecut la cele veșnice, în vîrstă de 82 ani, preotul pensionar *Remus Cloambeș*.

S-a născut la 21 ianuarie 1901 în familia unor țărani credincioși din satul Sîrbova, jud. Timiș. Și-a făcut studiile de cultură generală la Timișoara și Caransebeș, unde a terminat în continuare și Academia teologică.

Hirotonit la scurtă vreme după absolvirea studiilor teologice și după căsătorie, a păstorit succesiv cu mult zel și abnegație în parohiile Racovița, Sirbova și Clopodia-Jamul Mare. Pe parcurs s-a înscris și printre colaboratorii revistei „Foaia diecezană” din Caransebeș și a altor reviste bisericești. Pentru activitatea rodnică desfășurată în ogorul Bisericii mai bine de 50 de ani a fost hirotesit iconom stavrofor.

După pensionarea sa și decesul soției, s-a retras până la moarte în Bocșa, unde a decedat după grea suferință.

Ceremonialul înmormintării a avut loc în 18 martie în biserica parohiei Bocșa II, unde, după oficierea liturghiei, a fost prohodit de un sobor de preoți în frunte cu P. On. Părinte Vasile Petrica, protopopul Reșiței, care a rostit și cuvântarea funebruă.

Sicriul cu trupul său neînsuflețit a fost depus în cavoul familiei din Timișoara.

EPISCOPIA ARADULUI ȘI HUNEDOAREI

SĂRBĂTORIREA IERARHULUI EPARHIEI

În ziua de 14 martie 1983, ca în fiecare an, ostenitorii Centrului eparhial și preoții din Arad s-au reunit în paraclisul de la reședința episcopală pentru a omagia pe Întâistătătorul eparhiei, Prea Sfințitul Episcop Visarion, cu prilejul împlinirii vârstei de 69 de ani.

În prezența și din încredințarea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, care girează și Eparhia Aradului datorită imbolnăvirii Prea Sfințitului Episcop Visarion, s-a oficiat mai întâi slujba Te-deumului de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu Prea Sfințitul arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul.

Cu această ocazie, s-au rostit rugăciuni către Părintele Ceresc pentru însănătoșirea Ierarhului sărbătorit.

Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a adresat cuvinte de mângâiere duhovnicească celor de față și de omagiere a Ierarhului sărbătorit, arătând că va transmite Prea Sfinției Sale sentimentele de aleasă prețuire și cuvintele urări, deodată cu coșulețul de flori oferit de participanții la festivitate.

SLUJIRI ȘI MISIUNI ARHIEREȘTI

Din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Visarion, în duminica din 16 ianuarie 1983, Prea Sfințitul arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a efectuat o misiune arhierescă în parohia Arad—Bujac, protopopiatul Arad, fiind însoțit de P. On. Părinte Teodor Greucean, consilier administrativ bisericesc și diacon Gheorghe Contras. Cu acest prilej, Prea Sfinția Sa a oficiat sfânta liturghie într-o atmosferă de înălțătoare bucurie duhovnicească pentru credincioși. La momentul rinduit, tânărul diacon Dumitru Popa a fost hirotonit întru preot pe seama parohiei Glodghilești, din protopopiatul Deva.

Predica a fost rostită de P. On. Părinte Teodor Greucean.

La sfârșit, Prea Sfinția Sa a ținut să adreseze credincioșilor un cuvânt de învățătură și de îndrumare spre păstrarea și adâncirea unității de credință strămoșească, la integrarea plenară în munca avîntată a întregului popor pentru înflorirea patriei noastre.

În duminica următoare, 23 ianuarie, Prea Sfințitul arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a purces spre parohia Glodghilești, din protopopiatul Deva, pentru a participa la instalarea noului păstor, în persoana preotului Dumitru Popa. S-a săvîrșit sfânta liturghie într-un sobor de preoți din care au făcut parte: P. On. Părinte Teodor Greucean, consilier administrativ bisericesc, care a rostit predica, P. On. Părinte Alexandru Hotăran, protopopul locului, preoții Vasile Mihuleț și Dumitru Popa și diaconul Gheorghe Contras.

După terminarea serviciului divin, Prea Sfinția Sa a prezentat credincioșilor pe noul lor preot rostind o frumoasă alocuțiune despre importanța activității pastorale și misionare a preotului pentru viața spirituală a credincioșilor.

La ieșirea din biserică, ierarhul a fost înconjurat de credincioșii care i-au mulțumit pentru înălțătoarea slujbă și pentru cuvîntul de învățătură. El au făgăduit să stea în deplină unitate alături de noul lor păstor, dovedindu-se astfel nu numai buni fii ai Sfintei Biserici, ci și cetățeni loiali ai țării noastre.

La sărbătorirea Sfinților Trei Ierarhi, Prea Sfințitul arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul, însoțit de P. C. Pr. Victor Biliboacă de la Centrul eparhial, P. C. Arhid. Teodor Babuția și P. C. diac. Gheorghe Contraș, a descins în parohia Caporal Alexa din protopopiatul Arad, unde a oficiat sfînta liturghie. Răspunsurile liturgice au fost cîntate la unison de toți credincioșii prezenți în biserică. Predica zilei a aparținut P. C. Pr. Iosif Stoica.

După otput, credincioșii au trăit un moment emoționant: instalarea noului preot paroh Gheorghe Gligor și despărțirea de vrednicul lor păstor Iosif Stoica pensionat.

P. S. Sa a știut să îmbine armonios aceste evenimente din viața parohiei ca punct de plecare pentru părintești povățuiri, atît pentru noul preot, cit și pentru enoriași.

La dorința credincioșilor din parohia Căpîlnaș, protopopiatul Lipova, Prea Sfințitul arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a săvîrșit, în duminica din 13 februarie, sfînta liturghie în frumoasa biserică parohială. Din soborul slujitor au mai făcut parte P. On. Părinte Vitalie Pereteatcu, protopopul locului, care a și predicat și C. Preot Ioan Florea și P. C. Arhid. Teodor Babuția. În timpul slujbei, tînărul diacon Nelu Cozac a fost hirotonit întru preot pe seama acelei parohii, fiind instalat oficial de către protopopul locului. P. S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură referitor la virtutea credinței, prilej de a face un stăruitor îndemn credincioșilor de a urma pilda strămoșilor noștri de păstrare și apărare a tezaurului de spiritualitate ortodoxă a Bisericii noastre.

Cu sentimente de aleasă bucurie duhovnicească, în duminica din 27 februarie credincioșii parohiei Zădăreni, protopopiatul Arad, au ieșit întru întîmpinarea Prea Sfințitului arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul, sosit cu părintească dragoste în mijlocul lor și însoțit de P. C. Arhim. Timotei Iftimie, starețul mănăstirii Hodoș-Bodrog, care a tîlmăcit în cuvinte frumoase pericopa evanghelică a zilei, P. C. Pr. Costachi Gălușcă, C. Pr. Ioan Gaga și P. C. Arhid. Teodor Babuția.

După încheierea slujbei P. S. Sa a adresat credincioșilor arhieresti binecuvîntări din partea Întîistătorului eparhiei, după care a dat o serie de îndrumări practice pentru realizarea unei adevărate trăiri creștinești și patriotice. A urmat apoi un cuvînt de apreciere la adresa activității îndelungate desfășurate de păstorul lor vrednic, P. C. Pr. Costachi Gălușcă, care a ieșit la pensie. În lucrarea lui preotească de o viață a văzut ridicîndu-se din temelie și pînă la terminare șapte locașuri de cult, mai multe case parohiale, de fiecare dată jertfindu-se pe sine, alături de credincioși. În același timp, a contribuit din plin la zidirea sufletească a păstoriților săi. Munca lui urmează să fie continuată de noul preot, Ioan Gaga, instalat și el cu prilejul acestei slujiri arhieresti.

HIROTONIRI DE NOI PREOȚI

În perioada primului trimestru al anului 1983, după ieșirea la pensie a unora dintre preoții eparhiei, din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Visarion și prin rugăciunea și punerea minilor Prea Sfințitului arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul, au primit Sfînta Taină a Preoției următorii candidați:

Gheorghe Gligor, licențiat în teologie, hirotonit diacon la 29 ianuarie și preot la 30 ianuarie pentru parohia Caporal Alexa, protopopiatul Arad.

Gheorghe Vlad, absolvent al Institutului teologic universitar din Sibiu, hirotonit diacon la 4 februarie și preot la 5 februarie, pentru parohia Lelese, protopopiatul Deva.

Milan Dumitru Dragoș, absolvent de Seminar, hirotonit diacon la 5 februarie și preot la 6 februarie pe seama parohiei Nicolae Bălcescu, protopopiatul Lipova.

Nicolae Ciocan, absolvent de Seminar, hirotonit diacon la 6 februarie și preot la 8 februarie pentru parohia Chișlaca, protopopiatul Ineu.

Viorel Botoc, licențiat în teologie, hirotonit diacon la 8 februarie și preot la 9 februarie, pentru parohia Socodor, protopopiatul Arad.

Petru Costa, licențiat în teologie, hirotonit întru diacon la 9 februarie și preot la 10 februarie pentru parohia Sulighete, protopopiatul Brad.

Nelu Cozac, licențiat în teologie, hirotonit diacon la 12 februarie și preot la 13 februarie pentru parohia Căpîlnaș, protopopiatul Lipova.

După rînduială, tinerii hirotoniți au urmat practica liturgică la catedrala din Arad, după care au fost instalați în parohii, cu nădejdea desfășurării unei activități cât mai rodnice în noua lor misiune.

CONFERINȚĂ PREOTEASCĂ

Prima conferință a clerului din anul 1983, pregătită din vreme cu entuziasm și cu deosebită grijă, a avut ca temă: „Președintele Nicolae Ceaușescu ctitorul României Socialiste contemporane (cu prilejul împlinirii vârstei de 65 ani)”.

Lucrările conferinței s-au desfășurat la protopopiate în perioada 15—18 martie 1983 și au fost prezidate, din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Părinte Nicolae, Mitropolitul Banatului, de următorii delegați: Prea Sfințitul arhieru-vicar Gherasim Hunedoreanul, P. C. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ și P. C. Părinte Teodor Greucean, consilier administrativ bisericesc.

Fiecare conferință a fost precedată de slujba Te-deumului, săvârșită de un sobor de preoți.

Atît referatele principale cît și numeroasele luări de cuvînt din partea celor prezenți au precizat că aniversarea zilei de naștere a Președintelui României, Domnul Nicolae Ceaușescu, și a 50 de ani de activitate neobosită spre fericirea poporului nostru a fost o sărbătoare a tuturor, o sărbătoare a însăși țării noastre. Au fost relevate, de asemenea, principalele coordonate ale gândirii și concepției originale ale marelui ctitor al României contemporane, concretizate în grandioase înfăptuiri, într-o vastă lucrare de multilaterală dezvoltare a vetrei strămoșești.

Omagiind — în cuvinte pline de însuflețire — personalitatea excepțională și activitatea nobosită a Președintelui Nicolae Ceaușescu, preoții au dat glas puternicelor lor sentimente de profundă și înaltă cinstire, de admirație și prețuire față de Domnia Sa, fiind animați de dorința neabătută de a fi alături de poporul român în munca lui de ctitorire a unei vieți cît mai bune și prospere, în lupta lui pentru pace și bună înțelegere între toate popoarele lumii.

Binecuvîntată fie națiunea noastră care a crescut la sînul ei pe acest falnic stejar pentru a-i fi, în același timp, și fiu devotat și vrednic părinte!

CONSĂTUIREA DE LUCRU CU PĂRINȚII PROTOPOPI

În ziua de marți 1 martie 1983, a avut loc prima consătuire de lucru cu părinții protopopi și cu factorii de răspundere de la Centrul eparhial.

Sedința a fost deschisă de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, care a primit osteneala conducerii întregii activități a Episcopiei Aradului și Hunedoarei, Întâistătătorul ei fiind bolnav. A fost prezent și Prea Sfințitul arhieruevicar Gherasim Hunedoreanu.

Pe agenda de lucru a consfătuirii au fost înscrise probleme de ordin cultural, administrativ, bisericesc și economic.

Astfel, în lumina recentelor hotărâri ale Sfintului Sinod, s-a acordat o atenție deosebită activității pastorale și misionare a preoților, semnalându-se o serie de neajunsuri și deficiențe, cu măsuri concrete pentru remedierea lor. S-a insistat asupra îndatoririi tuturor preoților de a locui în parohie, de a răspunde neîntârziat solicitărilor venite din partea credincioșilor, de a înlătura din viața lor și a familiilor lor pricinile de nemulțumire, de a convorbi, prin cuvânt și exemplu personal, la înlăturarea tuturor acțiunilor care vizează continuă dezvoltare a localităților patriei. S-au precizat și măsuri menite să ducă la respectarea strictă a înaltelor rânduiri bisericești și sociale, la întărirea ordinii și disciplinei, la administrarea cinstită a bunurilor parohiale. S-au făcut referiri și la modul cum sînt păstrate și conservate valorile aparținînd patrimoniului cultural-național.

În general, au fost trecute în revistă problemele tuturor sectoarelor de activitate ale Centrului eparhial, protopopiatelor și parohiilor.

Pe marginea referatelor prezentate de conducătorii de sectoare, au luat cuvînt toți părinții protopopi, contribuind la stabilirea măsurilor celor mai eficiente în vederea realizării obiectivelor propuse.

În încheierea consfătuirii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și-a exprimat convingerea că dezbaterile ce au avut loc vor aduce un spor în viața și activitatea acestei eparhii, iar toți cei prezenți își vor aduce aportul efectiv la îndeplinirea măsurilor luate.

ADUNAREA GENERALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC

În ziua de marți, 1 martie 1983, în sala de lectură a bibliotecii Centrului eparhial, a avut loc ședința Adunării generale a Casei de Ajutor Reciproc a clerului din Episcopia Aradului și Hunedoarei.

P. C. Pr. președinte al C.A.R., Cornel Oros, a subliniat preocuparea constantă de a răspunde cu promptitudine solicitărilor îndreptățite primite din partea membrilor. Ordinea de zi: darea de seamă a comitetului de conducere pe anul 1982, darea de seamă asupra gestiunii financiare întocmită de P. C. Arhid. Teodor Babuția, contabil al C.A.R.; raportul Comisiei de verificare; proiectul de buget al C.A.R. pe anul 1983. A urmat apoi instituirea comisiei de propuneri în vederea alegerii noului Comitet de conducere pentru o perioadă de 4 ani (1983—1986). După consultările de rigoare, în unanimitate de voturi, a fost reales vechiul comitet de conducere compus din: PP. CC. Preoți Cornel Oros, președinte al C.A.R., Victor Biliboacă, Aurel Moise, Dan-Emilian Nicolau și cîntărețul bisericesc Gheorghe Faur. De asemenea, s-a aprobat ca în schema de funcțiuni a C.A.R. să fie menținut postul de contabil, ocupat de P. C. Arhid. Teodor Babuția și postul de casier, ocupat de Antoneta Micoroi, casieră la Centrul eparhial Arad.

În discuțiile purtate s-a remarcat seriozitatea cu care Casa de Ajutor Reciproc a căutat să rezolve problemele ivite în cursul anului precedent. S-a urât noului Comitet de conducere mult spor în viitoarea activitate.

CONSFĂTUIREA DE LUCRU CU MISIONARII PROTOPOPEȘTI

Pe temeiul hotărîrilor Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și a îndrumărilor prețioase date de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, în ziua de 13 ia-

nuarie 1983 Prea Sfințitul arhiepiscop-vicar Gherasim Hunedoreanul a inițiat o nouă consfătuire de lucru la Centrul eparhial cu misionarii principali din protopopiatele Arad, Ineu și Deva.

În cadrul acestei consfătuiri s-a analizat cu simț de răspundere munca desfășurată de acești misionari în perioada care a trecut de la ultima consfătuire, realizările și deficiențele constatate. Cu această ocazie s-au stabilit o serie de măsuri concrete pentru o sporită activitate pastorală și misionară a preoților, pentru păstrarea și întărirea credincioșilor noștri în unitatea de credință și evlavie ortodoxă a Bisericii noastre. Între altele, s-a cerut tuturor misionarilor protopopești să se ocupe direct de cazurile speciale ivite în parohii, acordând sprijin neprecupețit preoților în soluționarea acestora. În cadrul discuțiilor, Prea Sfinția Sa a insistat asupra necesității ca toți păstorii de suflete să fie mereu preocupați de îndeplinirea cu conștiinciozitate a îndatoririlor lor sacerdotale și cetățenești, pentru a fi pilde luminoase celor încredințați spre păstorie. În același timp, Prea Sfinția Sa a făcut o serie de recomandări privind modul de desfășurare a misiunilor religioase efectuate în parohii, pentru ca acestea să-și atingă scopul propus.

FANNY DJINDJIHASVILI, *Antim Ivireanu cărturar umanist*, Iași, Ed. „Junimea”, 1982, 132 p.

Este privilegiul deschizătorilor de cale de a fi mereu în atenția posterității așa cum s-a întâmplat cu tipograful Andrei venit din Iveria (veche denumire a Georgiei) și cunoscut în monahism și în cultura română sub numele de Antim Ivireanu. Beneficiind de „glorierile prerogative ce se dau acelor care știu a se pune în capul luminării unui popor” (Al. Odobescu), el a fost readus în actualitate, cu un deceniu în urmă, prin masiva ediție critică a lui G. Ștrempel, iar în 1975 prin ample referiri publicistice, ca umanist de seamă în epoca brîncovenească, figurînd pe agenda de aniversări UNESCO. Un studiu cuprinzător asupra lui Antim Ivireanu semnează acum Fanny Djindjihasvili, specialistă gruzină în materie, care a mai publicat o biografie a personalității în cauză (*Antim Ivireanu*, 1967), înscuind-se, după C. Erbiceanu, N. Iorga, N. Dobreanu, Șt. Dinulescu, Em. Picot, Mario Ruffini, Al. Elian, A. Sacerdoțeanu, Radu Albala, G. Ștrempel, s.a., în seria erudiților care au adus lumină noi cu privire la activitatea cărturarului. Plasîndu-l în ambianța culturală a secolelor XVII—XVIII autoarea se arată deplin stăpînă pe bibliografia problemei și nu mai puțin pe opera asupra căreia se pleacă.

Năsterea și începuturile activității lui Antim Ivireanu în patria natală rămîn încă învăluite în taină. Ceea ce ni se oferă în plus față de ceea ce se știa, sînt precizări relative la mediul cultural gruzin de la finele secolului XVII, utile pentru înțelegerea aceluși fond apercceptiv cu care orice creator se iese în lume. Iar „odată cu portretul cărturarului — observă Virgil Cândea în prefață — cultura românească însăși a fost poietată, cu realizările ei din secolele XVII și XVIII, în conștiința gruzină”. Pentru cine urmărește interferențele și contaminări în cultură, nuanțe ca acestea fixate de Fanny Djindjihasvili își au rostul lor și ee îngăduite pe alocuri o

descifrare mai corectă a notelor specifice din proza înaltului ierarh venit din răsăritul gruzin pentru a păstori Biserica munteană și a îmbogăți cultura românească din epocă. Născut în preajma lui 1650, se știe că a fost vîndut la tîrgul de sclavi din Constantinopol, pe cînd avea 16 ani, răscumpărat se pare de patriarhul din Ierusalim și pus în situația de a-și însuși o aleasă cultură. Poliglot, caligraf, xilogravor și meșter în broderie, el s-a distins apoi repede, fiind chemat (c. 1690) la curtea domnească din București pentru rosturi de cultură. Activitatea lui tipografică (nu mai puțin de 38 cărți) se cunoaște, ca și aceea legată de cariera de arhieru, care i-a dat prilejul să se afirme și ca teolog, orator, om politic — ultima ipostază fiindu-i dealtminteri fatală. Ca editor de cărți bisericești și maxime cu sens moral, el a adus limbii noastre și conștiinței de neam servicii importante, iar ca autor al *Didahiilor* și-a adjudecat un loc de marcă în istoria culturii românești. Cartea de față vine să ni-l reamintească, evocînd faptele, punîndu-le în ordine, fără prea multe comentarii și fără să se intereseze mai adînc de înțelesul lor. Un spirit pozitivist susține cercetarea și o conduce pe alocuri la rezultate demne de atenție. Interesante pentru noi sînt mai ales cele cu privire la legăturile arhierului-cărturar cu țara de origine, unde a trimis meșteri tipografi, cu misiunea de a contribui la editarea de cărți și în limba gruzină. Două culturi îl revendică astfel, nu numai ca beneficiare ale ostenețelor sale cărturarești, dar și pentru spiritul liber pe care umanistul a știut să-l însușe acțiunilor sale, într-o vreme cînd și Georgia și țările române sufereau de pe urma opresiunii otomane.

Lucrarea se vrea „o pioasă rememorare” a personalității lui Antim Ivireanu, la capătul unor eforturi considerabile din partea autoarei de a se apropia de problematica specifică spațiului cultural românesc. Ea este în adevăr pioasă și numai în lumina acestei mărturisiri se cuvine a fi judecată. Noutăți propriu-zise

nu propune, nici interpretări deosebite. Textul este elementar, însă readuce în actualitate o figură venerabilă, fie și sub o înfățișare modestă și cu slăbiciuni stilistice ușor de înțeles la cineva care se exprimă într-o limbă străină. De neînțeles sînt erorile curente de tipografie, de care numai editura e responsabilă.

A. Z.

Vasile Vărădean, *Monumente bisericești și culturale din zona Oraviței*. Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1981, 232 + 55 pp.

Vasile Vărădean nu este istoric, nici sociolog, antropolog sau etnopsiholog, nici economist sau statistician, nici teolog sau... El este, înainte de toate... poet — după har. Și, în ultimă analiză, cartea pe care ne-o oferă, este o armonioasă colaborare a plurivalențelor sale, o simfonie orchestrală de poet.

Cred că, pînă acum, oamenii și locurile din Caraș s-au făcut cunoscuți mai ales prin neîntrecutele portrete, eseuri și imagini publicate de regretatul Virgil Birou. Cărțile sale s-au bucurat de o largă popularitate depășind, sub acest aspect, încercările monografice ale județului, orașului sau ale satelor din Valea Carașului. S-a scris mult despre acești oameni, dar nimeni n-a scris ca Virgil Birou. (Oameni și locuri din Caraș, Timișoara, 1940, p. 135).

Citind lucrarea prof. Vasile Vărădean, am regăsit farmecul din cărțile lui V. Birou. Sigur, cartea semnată de V. Vărădean este realizată la alt nivel în ce privește documentarea. Le apropiu însă tematica, aș spune complementară, modalitatea de expunere, pasiunea și o aparentă notă de romantism. Amîndoi scriu „stînd de vorbă cu oameni și cu flori, cu cîntece și locuri”, cum zicea V. Birou. (Idem, p. 8), fără a pierde sentimentul istoriei.

Vasile Vărădean urmărește să realizeze o carte de informare, în primul rînd, asupra potențialului cultural-artistic al unei zone geografice într-un context istoric. De aceea, specialistul meticolos (istoric, geograf, sociolog, filolog, economist, psiholog, teolog, etc), va găsi unele inexactități, lipsuri, exagerări, inadvertențe... (De acestea se găsesc și în cărțile lui V. Birou). Fiecare ar avea ceva de reproșat în ce privește specialitatea sa. De-

altfel unele date și probleme sînt încă nelămurite sau controversate de specialiști (toponimiile, etc.). Dincolo de toate inexactitățile și lipsurile, cartea are un conținut bogat, interesant, frumos expus, oferind cititorului o lectură plăcută. Lipsurile, incertitudinile le vor completa sau lămurii specialiștii cu bunăvoință și onestitate științifică. Importantă este cunoașterea exactă a datelor care privesc unele momente, dar mai important este faptul constatat de autor, că monumentele bisericești și culturale s-au înălțat de-a lungul vremurilor prin jertfelnicia maselor de credincioși din partea locului, valori ale spiritualității românești, care constituie partea lor de cer (p. 53).

Cititorul așteaptă desigur, o delimitare a zonei Oravița după criteriile obișnuite. Într-un capitol autorul o definește printr-o metaforă a poetului Octavian Goga: „Cetate a cîntecului și poeziei” (p. 45). Mai concret este definită în Precuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Nicolae, Mitropolitul Banatului: „Zona sud-estică a patriei formată din orașul Oravița și împrejurimi” (p. 5). O delimitare a zonei se dă și după bogățiile ei: Oravița face parte dintr-o zonă metaliferă care se întinde spre sud pînă la Dunăre, spre nord pînă la Reșița și spre est pînă în Valea Almăjului (p. 11). Și o definiție mai proprie conținutului cărții: zona care „a păstrat și cultivat o străveche tradiție românească a unei culturi populare colective și anonime, cu un timbru specific al locului și rădăcini adînci în fondul peren, imemorial al spiritualității populare, oglindit în cîntec și joc, în vers și vers, în colinde și cîntece de stea, în vorbă și port, în datini și obiceiuri...” (p. 35).

Regăsim și aici, în această carte, o nuanță din mindria sculptorului cărășan Romul Ladea exprimată în sintagma: „Banatu'e în Caraș”. Ce-i drept, autorul are suficient material documentar pentru a susține aserțiunea. Totuși nu scapă de fascinația unui patriotism local. Zona Oraviței (parte din Banat) are, fără îndoială, unele particularități și un nivel cultural mai ridicat în trecut față de alte zone românești, dar nu are „o viziune specifică despre lume și viață”, „un univers spiritual distinct” (p. 51). Se poate vorbi de o diferență nivelică, dar nu de o structură, de o concepție filozofică și religioasă fundamentală deosebită.

Uneori autorul lasă o vagă impresie că zona Oraviței a fost lumea fără cer a minerilor (p. 53). În altă parte constată corect că ocupația principală a cărășenilor a fost creșterea vitelor și agricultura și nu se duceau să lucreze în adâncul pământului (p. 13). Acesta e adevărul. În lumea fără cer (metafora lui Virgil Bîrou) au coborât prea puțini țărani din Valea Carașului. Minerii, cum se știe și o spune și autorul, au fost aduși din alte părți. Deci cîntecul și poezia, manifestările culturale specific românești de care vorbește autorul, se dezvoltă pe locurile unde au rămas țărani cărășeni. Privind astfel lucrurile, am putea face distincție între viața orașului Oravița și a așezărilor miniere (Anina, Ciclova etc.), dominată de foștii exploatare ai bogățiilor subsolului, și viața satelor din Valea Carașului, aparținând exclusiv țăranilor români. E sigur, cum afirmă și autorul, că „măsurile austrieilor (habsburgilor n.n.) de redresare și organizare administrativă, economică și culturală a Banatului, nu urmăreau bunăstarea populației românești băștinase, pe care o exploatau fără milă, prin robota și tot felul de jecmăneli, ci doar interesele coroanei și nobilimii... (p. 15—16).

Teatrul este o altă „premieră” a Oraviței, nu numai din țara noastră, ci din întreg sud-estul Europei. Așa scrie autorul și așa s-a scris, pînă acum și de alții. Iată însă că s-a ridicat un pretendent la această premieră: teatrul din Arad și... cine știe? Să cunosc clădiri mai vechi (Sibiu, de pildă) care au adăpostit reprezentări teatrale. Dar acum e vorba de primul edificiu de piatră destinat în exclusivitate teatrului și păstrat pînă în zilele noastre. După documentele cunoscute, Vasile Vărăcean conchide că ideea unui teatru stabil în oraș își are originea în „obiceiul sîmbur al șezătorilor și petrecerilor, împreunate cu cîntece și dansuri din zona Oraviței”, la care s-a adăugat psihologia minerilor” (cu zestrea lor culturală) și „vilva teatrelor ambulante”. Trupe de diletanți au apărut în Oravița pe la 1763, înclinîndu-se în aceeași piesă „frățuții” (biștinași) cu „bufenii” (coloniști), cu meșterii macedo-români și minerii veniți din Tirol, într-o perfectă armonie. Ideea teatrului stabil de aici a pornit și a fost primită de toți orăvițenii, „de la ultimul căruțaș pînă la președintele Societății miniere. Însuflețirea a cuprins și sable din apropiere, înjghebin-

du-se spontan „o clacă harnică” la căratul materialelor de construcție, care s-a terminat la 1 iunie 1817, iar la 1 iulie a avut loc spectacolul de inaugurare.

Recent a apărut în „Aradul literar” (C. L. B. 1982) un articol care abordează problematica celei mai vechi clădiri de teatru sub titlul: „Oravița sau Arad?”, semnat de prof. dr. Lizica Mihuț și Ioșif Sirbuț (pp. 15—17). Respectivii autori afirmă că la Oravița e vorba de o transformare a unei magazii în sală de teatru. Magazinul aparținea „Societății de mineri”. Nu e cazul ca această clădire să fie considerată ca cel mai vechi teatru de piatră. Ea a cunoscut importante înnoiri în 1872 și în 1893 și apoi în 1936. Mai vechi, după opinia lor, ar fi teatrul din Arad, despre care se amintește prima dată în mai 1817, construit de Iacob Hirschl. Deschiderea teatrului s-a făcut în toamna anului 1817, pe care autorii amintiți îl consideră „cel mai vechi teatru de piatră din țara noastră”.

Comparînd cele două teze, ajungem la următoarele concluzii: autorii din Arad privesc lucrurile „din perspectiva adevărului tehnic”. Ambele teatre au o formă clasică, dar au suferit adaptări, renovări sau reînnoiri. Ele apar în același an — poate chiar în aceeași lună. Valoarea lor reală constă în mișcarea culturală pe care au polarizat-o în jurul lor și nu în diferența de vechime, care poate să fie de cîteva zile.

În prima parte a lucrării, Vasile Vărăcean ne-a prezentat, cum însuși ne spune, „uncle aspecte ale vieții social-economice și cultural-spirituale din zona Oraviței, determinate de condițiile fizico-geografice și social-istorice... în contextul cărora s-a desfășurat viața religioasă a românilor, ca o componentă structurală și organică a vieții lor sociale și s-au înălțat vetre de lumină — biserici și mănăstiri —, mărturii ale credinței lor creștine de două milenii” (p. 163).

Așadar, în partea a doua autorul ne prezintă viața religioasă a populației din zona Oraviței, mănăstirile și bisericile din Vărădia, Ilidia, Călugăra, Oravița, Broșteni, Calina, Cîrnece, Răcășdia, Secășeni, Ticvaniul Mare, Ticvaniul Mic. Despre toate găsim prețioase date, expuse în același stil avîntat și fermecător, privind așezarea, evoluția, caracteristicile arhitectonice, valorile artistice...

Remarcabil este și ultimul capitol despre cimitire, monumente istorice. Cimitirul („satul prins în eternitate”, după o altă metaforă a lui Virgil Birou), semnifică și el fizionomia spirituală a oamenilor din Valea Cărașului.

Conținutul acestor capitole este atât de variat încât nu-l putem rezuma în acest spațiu și nici nu putem alege câteva „lucruri” pentru exemplificare, fiindcă toate paginile sînt la fel de interesante și captivante.

Bibliografia bogată și variată, indicele alfabetic, un rezumat în limba franceză și germană și 55 planșe cuprinzînd 75 reproduceri după gravuri de epocă, acuarele, desene (unele executate chiar de autor, care are și acest talent) picturi, fotografii privitoare la peisaje, așezăminte culturale, realizări economice, chipuri de înaintași, documente și inscripții, vizite deosebite ale unor personalități bisericești și culturale, biserici, cruci de piatră..., încheie valoroasa lucrare. Prin toate acestea autorul vrea să ne etaleze trăirile superioare ale oamenilor din această zonă. „Creatori populari, adeseori pierduți în modestia anonimatului, oameni înzestrați cu deosebită sensibilitate și intuiție creatoare, poeți, prozatori, dramaturgi, publiciști, compozitori, pictori, sculptori, etc., au contribuit și ei cu darurile lor la înobilirea vieții din această vale” (p. 165).

După 23 august 1944, activitatea cultural artistică din zona Oraviței intră într-o nouă perioadă, sub o lumină nouă. Sînt înjghebate noi formații artistice, desfășurînd o activitate prodigioasă, axată pe noua problematică a prefacerilor revoluționare din țara noastră (p. 51).

Marcu Bănescu

Ion Barnea — Octavian Iliescu, *Constantin cel Mare*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, 212 pp.

Cercetările istorice s-au îndreptat în ultimele două decenii asupra unor momente mai deosebite din trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat al poporului nostru, care s-au concretizat prin publicarea lor în diverse reviste de specialitate sau în lucrări aparte.

O temă foarte actuală, căreia istoricii noștri i-au dat un răspuns clar și precis, o constituie problema etnogenezei și continuității poporului român pe aceste me-

leaguri carpatodanubiano-pontice, bazei mai ales pe mărturiile istorice și descoperirile arheologice care constituie răspunsul cel mai probatoriu la teoria nefondată a părăsirii totale a acestor locuri odată cu retragerea trupelor romane ale lui Aurelian (271—274), problemă pe care unii pretinși istorici o agită mai ales în anume țări occidentale.

Pentru istoricii noștri și foarte mulți din străinătate — așa cum arată neobositul cercetător al trecutului îndepărtat Hadrian Daicoviciu — Dacia n-a fost pierdută decît pentru Imperiul Roman nu și pentru romanitate.

Aceeași străduință în restabilirea adevărului istoric îi preocupă și pe doi cunoscuți istorici și arheologi, I. Barnea și O. Iliescu, în publicarea valoroasei lucrări despre Constantin cel Mare, umplînd astfel un gol în literatura noastră istorică. De altfel, autoritatea istoricului I. Barnea, care a publicat mai multe lucrări de istorie în limba română și în limbi de circulație universală (*Les monuments paléochrétiens, Artă creștină în România, Dinogetia* etc.), este de necontestat, iar argumentele aduse din epoca lui Constantin cel Mare sînt o dovadă mai mult că și în timpul acestui împărat legăturile între cei din nordul și sudul Dunării au continuat să existe și după așa-zisa retragere a lui Aurelian.

Dovezile numismatice sînt furnizate de O. Iliescu — cercetător deosebit de competent în acest domeniu — dovezi care vin să completeze în mod fericit celelalte argumente prezentate.

Pe parcursul celor 123 pagini ale studiului său, I. Barnea tratează epoca lui Constantin cel Mare din punct de vedere istoric, celelalte pagini revenindu-i lui O. Iliescu care prezintă partea numismatică.

Pentru o înțelegere mai ușoară a epocii acestui mare împărat care a pus temelie traică noului Imperiu bizantin și noii cetăți a Constantinopolului așează la răscrucea drumurilor între Europa, Asia și Africa, I. Barnea se întoarce la evenimentele din epoca împăratului roman Dioclețian (284—305). Tulburările ivite la granițele occidentale ale imperiului îl determină să-și asocieze la domnie pe Maximianus, primul luîndu-și numele de Jovius iar celălalt de Herculius. Darhă ducează pînă la numirea în 293 a lui Constantius Chlorus ca caesar, cel care, că-

sătorit cu Elena, avea să-l aibă de fiu pe viitorul împărat Constantin cel Mare. Tot în anul 293 este numit și Galeriu ca caesar pentru orient, instituindu-se în felul acesta o tetrarhie în care rolul de frunte îl avea Dioclețianus-Jovius. Anii care au urmat au fost deosebit de grei, din pricina repetatelor atacuri ale sarmaților din Banat, ale persilor și germanilor, ceea ce îl determină pe Dioclețian să abdice (305) după o domnie de 20 de ani. Maximian i-a urmat exemplul, completând tetrarhia inaugurată de Dioclețian, prin Maximinus și Flavius Severus.

După moartea lui Constantius (la 306 în Britania), soldații proclamă împărat pe fiul său Constantin, viitorul împărat Constantin cel Mare.

Data nașterii lui Constantin cel Mare nu este certă: probabil 280 sau 285, la Naissus (Niș), în Jugoslavia de astăzi. Crește pe lângă Maximian și Dioclețian, pe care îl însoțește la asediul orașului Alexandria (295), participă la întărirea și apărarea graniței de la Dunărea de Jos. Este martor ocular la persecuția lui Dioclețian împotriva creștinilor acuzați pe nedrept de incendierea palatului împărațesc din Nicomidia, iar în anul 307 este recunoscut drept „augustus”.

Neînțelegerile dintre tetrarhi se înmulțesc, fapt ce-l determină pe Dioclețian — retras deja de mai mult timp la Spalato — (Split — Jugoslavia) — să convoace o întâlnire a împăraților la Carnuntum (lingă Viena) pentru reglementarea raporturilor dintre împărați și delimitarea mai precisă a regiunilor pe care le conduceau. Numai că în loc de înțelegere, situația s-a înrăutățit prin proclamarea lui Licinius de-a dreptul ca „augustus” și prin autoproclamarea lui Maxențiu ca stăpîn la Roma și peste Italia.

Din acest moment (310), Constantin, nemulțumit, se pregătește să-l învingă pe Maxențiu, după ce în prealabil încheie o alianță cu Licinius căruii îi dă în căsătorie pe sora sa Constantia. La anul 311, înainte de moarte, Galerius dă primul edict de toleranță religioasă la Sardica (Sofia), prin care se punea capăt persecuțiilor religioase și se acordă creștinilor o anumită libertate a cultului.

Pregătirile de luptă ale lui Constantin s-au încheiat în 312, așa încît trecînd Alpii, cucerite Seguzio, apoi Augusta Taurinorum (Torino) și ajunge aproape de Roma. Cu o armată mult inferioară nume-

ric, întâlnește la punctul numit „pons Milvius” pe cea a lui Maxențius, pe care o zdrobește și intră triumfal în Roma proclamîndu-se „Maximus Augustus”.

După cum mărturisesc scriitorul creștin Lactanțiu și istoricul Eusebiu din Cezareea, victoria este datorată visului avut de Constantin înaintea luptei, cînd Iisus Hristos l-a înștiințat să-și pună „Semnul ceresc” (crucea) pe steaguri și inițialele X și P pe scuturile ostașilor săi, înflălele ce apar și pe monedele lui Constantin bătute în anii 312—313, 315 și 317, deci în același timp cu bătălia de la „pons Milvius”. Urmare a acestei strălucite victorii, Constantin poruncește ca în mina statuii ridicate să se pună „trofeul patimii mintuitoare” adică crucea.

După această victorie Constantin cel Mare, rămas de acum stăpîn unic în partea occidentală, dă cunoscutul „Edict de la Milan”, prin care acordă deplină libertate religiei creștine și ordonă restituirea locașurilor de cult și a bunurilor confiscate.

Prietenia dintre Constantin și Licinius durează aproximativ zece ani, pînă în 322, cînd Constantin acordă fiilor săi Crispus și Constantin titlul de consul, fapt ce generează un conflict armat între cei doi împărați. În bătăliile date la Adrianopol și Chrysopolis, Licinius este învins și mai apoi ucis. În felul acesta, Constantin rămîne singur împărat peste tot imperiul, între anii 324—337.

Constantin folosește din plin perioada celor 13 ani în realizarea unor mărețe înfăptuiri care i-au adăugat supranumele de „cel Mare”. El convoacă primul sinod ecumenic la Niceea (325), pentru a restabili unitatea Bisericii zguduită de erezia lui Arie. Zidește biserici la Ierusalim, recunoaște autoritatea bisericească integrînd-o în ordinea de stat. S-a stîns în anul 337 la Aucyrone, după ce cu un an înainte își sărbătorește trei decenii de domnie și după ce a fost botezat de episcopul Eusebius al Nicomediei. Corpul său a fost depus într-un sicriu de aur și așezat într-un mausoleu de lângă biserica Sfinților Apostoli din Constantinopol.

Autorul semnalează și reformele inițiate în domeniul juridic, administrativ și militar, dovedindu-și priceperea și competența, pentru ca mai apoi să se ocupe și de politica religioasă a lui Constantin, împărțită în trei perioade — 306—312, 312—324, 324—337 — epoci care mar-

chează evoluția sa spirituală, de la păgîn moderat la creștin practicant. Măsurile luate de Constantin cel Mare în favoarea religiei creștine și a slujitorilor ei arată că el vedea în Biserica creștină un element de bază pentru trăinicia Imperiului bizantin întins pe trei continente. Politica religioasă contribuia la consolidarea și răspîndirea religiei creștine, centrul religios devenind Constantinopolul.

Pentru meritele deosebite ale primului împărat păgîn devenit creștin, istoria l-a numit „cel Mare”, iar Biserica l-a așezat în rîndul Sfinților, numărîndu-l împreună cu cel 12 Apostoli.

Marile realizări ale lui Constantin cel Mare se extind și în domeniul artei: în arhitectură — construirea de bazine și alte edificii religioase inspirate de arhitectura greco-romană, în sculptură — celebrele monumente, statui, sarcofage de marmură, etc., care au creat cunoscutul „stil constantinian”, în pictură în mozaic, etc. Nu trebuie uitat nici celebrul „arc de triumf” ridicat în anul 315 de senat în cinstea lui Constantin cel Mare, arc pe care se află opt statui de prizonieri daci, provenite dintr-un monument mai vechi din epoca lui Traian.

Partea finală a studiului se ocupă de interesul deosebit pe care l-a avut Constantin cel Mare față de ținuturile dunărene, prin construirea unor centre fortificate, adevărate „capete de pod” pe malul stîng al Dunării, care se întindeau din Banat pînă la vărsarea în mare. Așa erau castelele de la Ad-Mediam, Dierna, Drobeta, Desa, Bistreț, Sucidava (Celei), unde a construit și un pod peste Dunăre, precum și în Scythia-Minor, unde reface din temelie cetatea tropeenilor din imediata apropiere a monumentului ridicat de împăratul Traian, „Tropaeum Traiani”. De altfel Constantin cel Mare avusese lupte în nordul Dunării cu goții pe care i-a învins luîndu-și numele de „Gothicus victor ac triumphator”, în convingerea vădită că aceste teritorii trebuie să-i aparțină.

Partea a doua a cărții, întocmită de O. Iliescu, se ocupă de monetăriile existente în Imperiu și de monezile bătute în timpul domniei lui Constantin cel Mare; monezi jubiliare, monezi de aur, argint și bronz care au circulat nu numai în imperiul propriu-zis ci și la nordul Dunării, lucru dovedit prin cele descoperite la Porolissum, Reghin, Sucidava etc. Autorul amintește și de prima monedă emisă

în anul 315 la Ticinium, cu monograma creștină XP și explicația „Hoc Signo victor eris”, după cum este amintit și medalionul bătut la Roma în amintirea construirii podului peste Dunăre din anul 328 la Sucidava (Celei), pod ce avea și rolul de a menține legătura permanentă dintre cele două maluri ale Dunării.

Studiul se încheie cu reproduceri de hărți, schițe, fotografii și monezi, completînd în mod fericit lectura unei cărți scrise într-un stil limpede și atractiv, ceea ce o face accesibilă cititorilor.

Preot Alexandru Bălaș

Johann Jakob Ehrler, *Banatul de la origini pînă acum (1774)* Prefața, traducere și note de Costin Feneșan, Editura Facla, Timișoara, 1982, 207 pp.

O nouă carte, răsărită din colb și uitare, după mai bine de două secole, de mare preț pentru istoriografia bănățeană.

Este vorba de un manuscris privind realitățile bănățene din secolul XVIII, păstrat în biblioteca Universității din Budapesta, studiat și tradus din limba germană de istoricul Costin Feneșan. Manuscrisul, abia sesizat pînă acum, poartă semnătura unui nume necunoscut în istoriografia Banatului: Johann Jakob Ehrler.

În prefața lucrării, traducătorul și editorul manuscrisului ne spune despre autor că a fost revizor la Administrația imperială a provinciei Banatului. Prin urmare, un funcționar chesaro-crăiesc, zelos și devotat, purtînd stigmatul beamterilor imperiali, dar fin observator și nu lipsit de spirit obiectiv. Cunoșcîndu-i calitățile, cunoștințele și experiența dobîndită în Banat, noul guvernator, baronul Iosif de Brigido, i-a cerut un raport asupra problemelor ce confruntau autoritățile administrative locale. Revizorul Ehrler a răspuns cu promptitudine și competență la această solicitare, semnîndu-și raportul în Timișoara, la 1 octombrie 1774.

În anul următor, guvernatorul Iosif de Brigido prezintă Curții vieneze planul unei reorganizări administrative și economice a Banatului, utilizînd unele idei schițate de Ehrler în relatarea sa.

Relatarea semnată de Ehrler depășește valoarea unui obișnuit raport administrativ. Pe lîngă documente de arhivă și lucrări scrise înaintea sa, germane sau maghiare, el caută și interpretează vestigii

istorice în spațiul bănățean. La acestea constată C. Feneșan — se adaugă experiența acumulată de autor cu prilejul numeroaselor sale călătorii prin Banat. El a înregistrat la fața locului informații, dintre care se disting cele de ordin etnologic ce au format doar arareori obiectul atenției documentelor oficiale ori a autorilor vremii (p. 10).

Analizând limba și stilul lucrării, traducătorul remarcă unele particularități ce o separă de multimea rapoartelor oficiale, deși folosește limbajul funcționaresc habsburgic (Beamtensprache). Remarcabilă este strădania sa de a reda corect toponimele. El folosește cuvinte și expresii românești sau sirbești însoțite de echivalentul lor în limba germană.

Constituită din 12 capitole, lucrarea se structurează organic în două părți: istorico-etnologică (cap. I—IV) și economic-socială (cap. V—XII), privind lucrurile prin prisma intereselor stăpînirii habsburgice.

După datele statistice culese de Ehrler, populația Banatului la 1774 cuprindea 375.740 locuitori, din care: 220.000 (58,55%) români; 100.000 (26,61%) sirbi și aromâni; 53.000 (14,11%) germani, 2400 (0,64%) unguri și bulgari; 340 (0,09%) evrei. Cifrele date de Ehrler — după cum remarcă și C. Feneșan în nota 11 (p. 166) — diferă de cele publicate de Fr. Griselin în valoroasa sa lucrare, socotită pînă în prezent ca punct principal de referință pentru a doua jumătate a secolului XVIII. După propria sa mărturie, Griselin a preluat date statistice dintr-o situație incompletă (întocmită în vremea guvernatorului Clary și păstrată la contabilitatea provincială din Timișoara) căreia i-a lipsit diagrama populației din districtele Panciova, Palanca Nouă, Mehadia și din cele 23 de sate caransebeșene trecute sub administrația militară. Griselin însuși recunoaște că datele folosite sînt „arbitrare”.

În cartea de care ne ocupăm, datele demografice sînt prelucrate și de editor pe baza „listei localităților bănățene” anexate de Ehrler la lucrarea sa.

Ehrler prezintă ciclul de viață al românilor, obiceiurile la botez, nuntă și înmormîntare, gospodăria, portul popular, cultura materială și spirituală a poporului român și sirb. Că adept al luminismului — afirmă cu temei C. Feneșan — Ehrler este vizibil preocupat de progresul material și spiritual al românilor bănățeni, dar mai

puțin din rațiuni umanitare. El servește interesele monarhiei habsburgice, al cărei slujitor fidel rămîne, prin tot ceea ce face și gîndește.

„Românii și sirbii sînt de la natură suplii, înalți, puternici și frumoși” (p. 30). Dar Ehrler „n-a sesizat decît în mică măsură resorturile intime și complexe ale vieții sufletești ale unui popor supus stăpînirii străine în propria sa țară. Credința ortodoxă a majorității covârșitoare a populației bănățene a fost socotită de funcționarul imperial catolic drept un impediment în calea realizării unui sistem de relații politice, sociale și economice, considerat de el o adevărată binefacere, uitînd să țină însă seama de existența a numeroase realități și tradiții de viață cu rădăcini seculare ale oamenilor pămîntului” (nota 47, p. 177). „Românii — scrie Ehrler — sînt primitivi, binevoitori, dar de bunătatea lor au abuzat mulți străini, de aceea și-au pierdut încrederea în astfel de musafiri” (p. 45).

Ehrler relatează cu suficientă precizie structura economică a celor 11 districte, cu cercurile lor administrative și a celor două orașe, Timișoara și Vinga, și a tirgurilor Becicherecul Mare și Kikinda. Sigur, nu lipsește nici încercarea unui bilanț economic căruia îi consacră un capitol special (VIII), sub titlul: „Cîți bani intră și ies din Banat în fiecare an, deci cîți îi rămîn din aceștia principelui țării”.

Între sugestiile formulate în raportul lui Ehrler, ar merita atenție cele privitoare la ușurarea traiului țăranilor, la impozite, la dezvoltarea comerțului, a industriei, fabricilor și meșteșugurilor în Banat.

Remarcabil este și capitolul XII, cuprinzînd „îtinerarul bănățean de călătorie”.

Cele 175 note la textul monografiei elaborate cu rigurozitate științifică de Costin Feneșan, ajută cititorul să aprecieze lucrarea funcționarului imperial la justa ei valoare.

În lucrarea lui Ehrler sînt, fără îndoială, multe inexactități, inadvertențe, confuzii, lipsuri ușor sesizabile de cititorii de azi care au la îndemînă studii bine documentate. Și dacă nu a avut disponibilitățile literare și informațiile științifice ale savantului Griselin, el oferă istoriografeii unele date mai importante și chiar mai corecte decît cele oferite, doar cu cîțiva ani mai tîrziu, de Griselin. De aceea lucrarea lui Ehrler „va dobîndi de acum înainte un loc

binedefinit în rîndul izvoarelor de istorie a Banatului din secolul XVIII*, puncte de sprijin pentru disciplinele istorice, sociale, economice...

Traducătorul manuscrisului ne anunță (nota 5 la Prefață, p. 164) că, împreună cu Volker Wolmann, va publica și textul german, într-un volum cuprinzînd descrieri ale Banatului din secolul XVIII.

Marcu Bănescu

Crișan I. Mircioiu, *Albert Schweitzer*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1983, 242 p.

Avem bucuria să semnalăm prima carte în limba română privitoare la viața și activitatea ilustrului „cetățean al lumii”, Albert Schweitzer (1875—1965), scoasă la lumină de condeul lui Crișan I. Mircioiu. Este o carte ce trebuia scrisă, pentru ca personalitatea deosebită a „Marelui Doctor” să fie mai bine cunoscută la noi. Scrisă într-un stil îngrijit viu și atractiv, ea reușește să-l aducă pe Schweitzer în mediul românesc.

Autorul ne introduce cu căldură în anii copilăriei lui Schweitzer, în universul celui care încă de la vîrsta de 9 ani avea permisiunea de a-l înlocui la slujbele religioase pe organistul bisericii din Gunsbach. Născut din părinți alsacieni — francezi, pastori și institutori din tată în fiu, Albert Schweitzer avea o sensibilitate, inteligență și robustețe deosebită, ceea ce i-a permis să lucreze mult, chiar și în timpul nopții. După absolvirea școlii elementare și a liceului la Gunsbach, Münster și Moulhouse, el urmează facultățile de teologie și filozofie la Universitatea din Strasbourg, desfășurînd și o bogată activitate muzicală. Întîlnirea de la Paris cu Charles Marie Widor, de la care ia lecții de orgă, i-a dăruit în acesta un prieten apropiat. În 1899 își ia doctoratul în filozofie cu teza „Filozofia religiei la Kant de la „Critica rațiunii pure” pînă la „Religia în limitele rațiunii pure” iar în 1900 licența în teologie, cu lucrarea „Istoria Cinei de Taină și raporturile sale cu viața lui Iisus și Istoria creștinismului primitiv”. În consecință, a fost numit vicar la biserica protestantă Sfîntul Nicolae din Strasbourg (1899—1911) și docent universitar la Facultatea de teologie a Universității din Strasbourg. Scrie „Misterele Mesianității și Patimile lui Iisus”, iar tema lecției inaugurale, din 1 martie 1902 fusese „Doctrina Logosului în Evanghelia a IV-a”.

Deși între anii 1903—1906 funcționează și ca director al seminarului Sfîntul Thomas din Strasbourg, el a găsit timp și pentru muzică, studiînd și făcînd mai ales exegeza lucrărilor lui Bach în care s-a dovedit un talentat interpret, ocupîndu-se paralel și cu construcția de orgi. În 1904 a hotărît să plece în Gabon spre a se pune acolo în slujba semenilor. În acest scop între 1905—1911 studiază medicina. Totuși, în 1906 a reușit să tipărească „Istoria cercetărilor asupra vieții lui Iisus, de la Reimarus la Wrede”, iar în 1911 „Istoria cercetărilor pauline de la Reformă pînă în zilele noastre”.

În februarie 1913 devine doctor în medicină cu teza „Studiul psihiatric asupra lui Iisus. Expozeu și critică”, în care combătea teza că Iisus ar fi suferit de tulburări mintale, paranoice. Ajunge la concluzia că întreg comportamentul lui Iisus nu denotă nici o anomalie psihică, nici suferință mintală, și că El nu se comporta ca un om pierdut într-o lume de iluzii, ci a reacționat normal, răspunzînd corect la întrebările ce i-au fost adresate și la evenimentele respective”. „El rămîne totdeauna în realitate” (p. 68).

La 26 martie 1913, Albert Schweitzer, împreună cu soția, s-au imbarcat pentru Africa, iar la 13 aprilie au ajuns la Libreville, capitala Gabonului. De aici au plecat la Lambaréné, locul unde și-au început activitatea.

Autorul urmărește cu minuțiozitate și dragoste activitatea lui Schweitzer, care a luptat cu bolile, cu superstițiile indigenilor și cu greutățile climei și ale pădurii virgine. Puținele clipe libere au fost folosite fie exersînd la orgă, fie scriînd. În munca sa își are rădăcinile conceptul de „respect al vieții”, căruia Schweitzer i-a dedicat întreaga operă. El a închinat peste 50 ani înălțătoșirii și educării gabonezilor strîngînd în jurul său un număr crescînd de colaboratori.

Cititorul are ocazia să facă cunoștință cu strădaniile sale medicale, filozofice, cu mediul în care a lucrat, cu activitatea întreagă desfășurată de el pe continentul african în vederea procurării celor necesare muncii sale la Lambaréné, să-i cunoască prietenii care l-au ajutat întotdeauna. Totodată, cititorului îi este prezentată activitatea lui Schweitzer — deținătorul „Premiului Nobel pentru Pace” (din 1953) — în vederea salvării păcii, arătînd

pericolul pe care-l prezintă armele atomice pentru omenire.

Prezentind figura măreață a acestui om care s-a dăruit oamenilor, autorul nu uită să consemneze și unele critici, nedrepte, ce i-au fost aduse lui Schweitzer, conchizînd (cu Norman Cousins) că „Grandoarea lui Schweitzer este de a fi un simbol: cel mai mare merit al său nu este ceea ce a făcut pentru alții, ci ceea ce alții au făcut datorită spiritului său și antrenării prin exemplul său. În aceasta constă criteriul valorii sale de om și după aceasta trebuie să fie judecat” (p. 230). Cartea lui C.I. Mircioiu, pe lângă bogata informație și spiritul ei critic, se remarcă prin finețe, cursivitate și stil antrenant, reușind să realizeze și ceea ce și propune: prin intermediul lui Schweitzer să ofere cititorilor mîngîiere, sprijin și îndemn la apropiere și cunoașterea omului, la omenia care este „respectul vieții”.

Dr. Vasile I. Leb

Andrei Pippidi, *Hommes et idées du Sud-Este européen à l'aube de l'âge moderne*, București — Paris 1980, 372 p.

Studiul confluențelor mentale și politice din spațiul sud-est european credem că merită un interes aparte, atât pentru istoriografia răsăriteană cît și pentru cea occidentală. Incertitudinile care au planat și mai planează asupra trecutului acestor regiuni pot fi îndepărtate numai prin sistematizarea cercetărilor. Este foarte adevărat că în ultimele decenii ele s-au înmulțit, grupîndu-se în jurul marilor probleme economice și politice, ori în preajma interferențelor mentale, dar, cu toate acestea, noile încercări și mai ales reușitele scrisului istoric sînt oricînd bine venite. Ar fi obiectiv să semnalăm preocupările istoriografiei contemporane franceze, germane și austriece orientate mereu mai mult și în sfera studiului amintit. În paralel se dovedesc excepționale demersurile scriitorilor istorici din Iugoslavia, România, Ungaria, Bulgaria, Turcia și Grecia.

Inițiate la scară valorică europeană de savantul Nicolae Iorga, în țara noastră studiile asupra regiunilor balcanice își găsesc continuitatea într-o admirabilă școală de istorici condusă pînă nu de mult de savantul M. Berza. Am readus în discuție aceste preocupări ale culturii veacului nostru avînd convingerea că volumul tină-

rului istoric Andrei Pippidi, *Oameni și idei în sud-estul european la începutul evului modern* trebuie să intre în grațiile criticii istoriografice.

Reunind articolele redactate de-a lungul a aproape doisprezece ani de activitate, tipărite în diverse periodice de specialitate (multe revăzute, îmbogățite ori structural modificate), autorul consimte utilitatea reeditării lor într-un volum în limba franceză, destindu-le astfel unei circulații mai largi. Nu întîmplător ne-a atras atenția culegerea lui Andrei Pippidi, căci ea se străduiește și reușește să îmbogățească imaginea unor fenomene politice și mentale din zorii evului modern sud-est european. Întrebările puse în introducere, ca și răspunsurile consemnate în miezul lucrării ne îndreptătesc să apreciem în ce măsură s-a apropiat și a înțeles factorii decisivi ai înălțimilor ori ai scăderilor ideologice și psihologice ale societății omenești din spațiul amintit. Ne reținem atenția asupra unor idei în jurul cărora gravitează aceste studii: „Cum s-au cunoscut în Occident, în evul mediu și la începutul epocii moderne, regiunile îndepărtate ale sud-estului și locuitorii lor?” sau „Cum își imaginau românii înșiși sau alte popoare sud-est europene trecutul lor pe care nu-l zăreau, majoritatea, decît prin tradițiile istorice destul de confuze, dar sub o lumină venită din prezent?” De asemenea, o altă direcție ar fi aceea a istoriei fenomenului fanariot, în legătură cu care autorul ne avertizează, pe bună dreptate, că în conformitate cu o cronologie care răstoarnă obiceiurile și prejudecățile, trebuie să recunoaștem originile clasei sociale a fanariotilor încă la sfîrșitul secolului XVI, cele ale regimului politic la a cărui construire a participat, în a doua jumătate a secolului XVII, cele ale ideologiei și ale psihologiei pe care această clasă și acest regim le-au construit în cursul secolului XVIII. Bine documentată, cu o bibliografie amplă și adusă la zi, este introspecția asupra tipului social fanariot aservit regimului care poartă același nume convențional. Pedalînd pe coexistența unei tradiții bizantine cu inovațiile occidentului european, autorul pune în valoare însemnătatea bibliotecii lui Nicolae Navrocordat, marcînd rosturile acesteia în viața culturală a Principatelor române din veacul XVIII. Asupra dialogurilor acestui domnitor cu personalități ale culturii din statele apusene — bunăoară cu Jean Leclerc (1657—1736) din Amsterdam, însemnat teo-

log și filosof, redactor a trei prestigioase reviste *Bibliothèque universelle et historique* (1686—1693), *Bibliothèque choisie* (1703—1713) și *Bibliothèque ancienne et moderne* (1714—1727) — a insistat nu fără temei, descifrând sensurile mișcării de idei europene. Frumosul schimb epistolar din spre Amsterdam spre București, minuțios analizat și bazat pe ineditul unor manuscrise selectate în arhivele și bibliotecile din Apus de Andrei Pippidi, stărnește adevărate revelații asupra interesului și statutului intelectual al unor reprezentanți ai culturii și politicii din sud-estul european.

Volumul se mai oprește și asupra altor cărături care și-au dat măsura valorii lor spirituale în zorile veacului luminilor: este vorba despre Dimitrie Cantemir și Constantin Brincoveanu, adevărați promotori ai modernizării în Țările Române dar și în Europa de sud-est. Revendicat de istoriografie dar și de politică, pe ambele țărmuri meritele fiindu-i incontestabile, Dimitrie Cantemir este studiat cu această ocazie prin prisma fuziunii politice și istorice dintr-un text esențial — proclamația din 1711 — una din acele rare pagini în care a avut ocazia să-și formuleze concepțiile scurt și clar. Recitind aceste pagini în care voievodul arăta ideea misionară a marii puteri din Răsărit în raport cu statele din sud-estul Europei, Andrei Pippidi scrie că „nu putem să îndepărtăm imaginea mai potrivită a autorului lor decât a multor altor istorici, unui Ianus care cu o față privește trecutul, în timp ce cu cealaltă privește spre viitor”. Proclamația cantemiriană revelează pentru istoria gândirii politice o abilități pledoarie, sau, mai concret, o expresie a aspirațiilor nobile care fac dovada unui efort mai aproape de noi, acela de a explora o cale nouă pentru a găsi echilibrul și stabilitatea, oricât de dificilă ar fi aceasta.

În fine, analizele de istorie politică își justifică necesitatea prin luminarea împrejurărilor, care după explozia anilor 1570—1606, (din ajunul bătăliei navale de la Lepant până înainte de războiul de 30 de ani), printr-o răsturnare conjuncturală a situației, au favorizat ascensiunea și apoi cucerirea puterii de către fanarioți. Sintem siguri că autorul va reveni asupra unor teme în dorința de a depăși cadrul factologic, acum preponderent, reluând și

dezvoltând reflecțiile generale, altminteri bine gândite și inteligent formulate.

V. N.

Dr. Nikola Gavrilovic, *Istoria cirilskih stamparija u Habsburskoj Monarhiji u XVIII veku*. (Istoria tipografiilor cirilice din Imperiul habsburgic în secolul XVIII), Novi-Sad, 1974, 247 pp. (text, bibliografie, reproduceri, rezumat în limbile franceză și rusă, registrul de nume).

Apărută sub egida Institutului de Studii Istorice al Voievodinei, cartea cercetătorului dr. Nikola Gavrilovic umple un mare gol resimțit de toți cei ce abordează, direct sau tangențial, domeniul enunțat în titlu. Rod al unor decenii întregi de căutări, studii și cercetări intense și sistematice, lucrarea conține o adevărată piatră de hotăr, un necesar punct de referință atât pentru istoricii preocupați de studii medio și sud-est europene, cât și pentru teologi și bibliofili în general. Un stil literar deosebit de viu, plăcut și îngrijit, colorează bogăția documentației și informației culese, oferind expunerii o rară atractivitate. Aparatul critic și bibliografia vastă dar selectivă trimite la autori și opere editate pe parcursul vremii în limbile sârbo-croată, latină, română, germană, maghiară, franceză și rusă, asigurând cititorului o optică de o generalitate inedită fără a-i fi sacrificat profunzimea analitică.

Centrul de greutate, pe baza căruia a fost reconstituit faptul istoric rămâne incontestabil imensul material documentar ales cu migală și grijă timp de mai mulți ani din nouă prestigioase arhive istorice, aflate în Iugoslavia, Ungaria, Austria și România: Arhiva din Sr. Karlovici a Academiei sârbe de știință și arte din Belgrad, Arhiva Voievodinei din Sr. Karlovici (fond Deputația aulică ilirică), Arhiva maghiară de stat din Budapesta (fondurile Cancelaria aulică maghiară și Consiliul de locotenent maghiar), Arhiva militară din Viena (fond Consiliul aulic de război), Arhiva camerei aulice din Viena (fond acte bănățene și Comerț), Arhivele statului din București și filialele Arhivelor statului din Timișoara și Sibiu, fondul documentar de la Institutul Teologic din Sibiu, precum și unele arhive și biblioteci parohiale din Iugoslavia. În sistematizarea materialului și reconstituirea întregului fenomen de cultură din interiorul Imperiu-

lui habsburgic al veacului XVIII — în complexul căruia trăiau fragmentar și o parte a sîrbilor și a românilor — sub unghiul cercetării autorului au intrat deopotrivă și ecorile europene din acea vreme la politica culturală izolaționistă și discriminantă promovată și aplicată cu neobișnuită insistență de cercurile politice și clericale guvernante.

Sumarul cărții indică, în afara prefaței, o parte introductivă, unsprezece capitole și concluziile. Încă din prefață, criticînd maniera de abordare unilaterală de pînă acum a subiectului, autorul își propune să evite „parcelarea națională și singularitatea, privind problema din unghiul eforturilor comune pentru fondarea unei tipografii unitare pentru toate grupările naționale care se foloseau de această scriere. Eforturile acestea nu pot fi izolate de contextul numeroaselor evenimente din viața social-politică a sîrbilor, românilor și rutenilor din cadrul Imperiului habsburgic al veacului XVIII, cu atât mai mult cu cît în împrejurarea respectivă ele au primit expresia reciprocității de relații dintre sîrbi, români și ruteni, în Ungaria și Ardeal, pe de o parte, ca și expresia raporturilor politice ale acestor trei grupări etnice față de maghiari, pe de alta. În sfîrșit, acțiunea desfășurată pentru înființarea tipografiilor cirilice trebuia să ducă și la definirea atitudinii politice a curții vieneze față de toate cele trei grupări etnice considerate împreună. De această manieră, activitatea depusă în jurul înființării acestor tipografii a ieșit din cadrul îngust al istoriei culturale și bisericești, trecînd în sfera înaltei politici de stat”. (p. IX). În ceea ce privește relațiile bilaterale româno-sirbe, autorul subliniază cu finețe de la început un aspect de cea mai mare importanță: „Pe baza Privilegiilor date și confirmate de mai multe ori de curtea vieneză, mitropolitii din Karlovîț au avut dreptul dar și obligația de a organiza, veghea și apăra întreaga viață bisericească, școlară și spirituală a românilor de aceeași credință în toate teritoriile monarhiei în care trăiau aceștia, la fel cum au făcut-o și pentru sîrbi, ... iar imixtiunea lor în chestiunile românilor ardeleni și ungureni nu se datorau unor intenții hegemoniste, ci proveneau din aceste obligații privilegiate, asupra cărora clerul și poporul român insistase atît de mult în decursul secolului XVIII”. (p. X—XI).

Partea introductivă prezintă documentat și pe larg, la nivelul întregului veac, cadrul politic, social, cultural și religios în care sîrbi, români și rutenii și-au desfășurat viața în interiorul Imperiului habsburgic. Autorul nu uită să însereze structura demografică a provinciilor locuite de cele trei grupări etnice, subliniind că „românii din monarhia habsburgică locuiau un spațiu deosebit de larg al Banatului, Crișanei, Bihorului, Ardealului și Maramureșului și în toate aceste provincii au reprezentat majoritatea populației. Conform conscripției din 1743, în Banat existau de cinci ori mai multe sate românești față de cele sîrbești, ceea ce, exprimat în procente, însumează 72,74%. Satele sîrbești, formau 22%, iar 7,26% reprezentau celelalte naționalități... Diagrama alcătuită pentru Principatul Ardealului între 1760—1762 totaliza 66,46% români, 21,62% unguri și secui și 11,72% de alte naționalități”. (p. 7).

Tratarea debutează cu „Importul cărților cirilice în Ungaria”, în care autorul reconstituie harta căilor de penetrație a acestor cărți editate în Rusia (pentru sîrbi și ruteni), în Țara Românească și Moldova (pentru români), în ciuda tuturor edictelor imperiale mereu mai severe, ce încercau să frîneze cu orice preț intrarea și răspîndirea lor în imperiu. Pentru români, este vorba „în primul rînd despre cărțile dăruite diferitelor biserici și mănăstiri de voievozi, episcopi și boieri din Valahia și Moldova, apoi despre cele cumpărate în principate și în sfîrșit despre cele introduse ilegal în Ardeal și Banat prin diferiți comercianți — colporți, alături de alte mărfuri. Călugări, preoți și chiar credincioși mai înstăriți transportau aceste cărți la înapoierea lor din principate...”. (p. 51).

Următoarele trei capitole, totalizînd 50 pagini, sînt închinare descrierii pe larg a eforturilor consacrate pe larg a eforturilor consacrate înființării unei tipografii cirilice la Karlovîț, la mijlocul veacului XVIII, care în cele din urmă au eșuat datorită politicii duplicitare a curții vieneze. Au fost analizate cu multă acuratețe relațiile bilaterale româno-sirbe și sirbo-rutene, printre care și angajarea hotărîtă a mitropolitului Neofit al Ungrovalahiei în sprijinul acțiunii mitropolitului Pavel Nenadovici.

„Încercarea de înființare a unei tipografii la Timișoara” (pp. 112—126) tra-

tează împrejurările, preocupările și ofertele făcute de diverși tipografi germani (începînd cu Schotter și Ferdinand Roedlitz din Breslau, ambii în 1758), care din motive pecuniare sau de altă natură au rămas în aceeași stare de proiect.

Capitolul cel mai dens al cărții — „Înființarea și activitatea tipografiei cirilice din Viena (tiparnița lui Kurczböck)”, reconstituie pe temei arhivistic, bibliografic și editorial drepturile și obligațiile tipografului, conflictele din jurul monopolului deținut de Kurczböck, activitatea nesatisfăcătoare a corectorilor și cenzurii, calitatea hîrtiei și condițiile grafice de apariție, vandabilitatea cărților. Lipsa de popularitate a celor 151 titluri editate de Kurczböck pe intervalul 1771—1792, stocurile mereu în creștere ale cărților nevândute l-a obligat în final să-și vîndă tipografia lui Ștefan Novakovici (1792—1795). Din motive similare, acesta renunță repede la o tipografie ineficientă, care

intră în posesia Universității din Pesta, unde își continuă activitatea pe întreaga durată a veacului următor — după cum constată autorul în următoarele două capitole.

Pagini speciale de mai mică extensiune au fost consacrate tiparniței ortodoxe a lui Petru Barta de la Sibiu (1773—1833), precum și celor două tipografii cirilice uniute, din Muncaci și Blaj.

Lucrarea cercetătorului dr. Nikola Gavrilovic a reușit să analizeze în profunzime un întreg fenomen de cultură în cadrul a trei unități etnice existente în fostul Imperiu habsburgic mistuit de antagonisme, depășind cu mult sfera subiectului propus, ceea ce o face cu atât mai valoroasă. Pe scurt, este o carte ce răspunde exigențelor savantului și preferințelor cititorului obișnuit, fiind lectură cu multă plăcere.

Arhid. dr. Silviu Anuichi

POȘTA REDACȚIEI

POST SCRIPTUM LA O PREZENTARE BIBLIOGRAFICĂ

În nr. 7—9/1982 al revistei noastre (pp. 598—599) am prezentat volumul „*Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, vol. V, Documente, Materiale de arhivă (și inscripții)*”, apărut la Zrenjanin în anul 1979 prin grija unui comitet de redacție avînd în frunte pe prof. dr. Radu Flora și din care au mai făcut parte Miodrag Miloș, Todor Milovan, Gligor Popi și Aurel Trifu. Pornind de la această prezentare bibliografică dl. Nicolae Cornean din Caransebeș ne-a trimis o corespondență cu unele reflecții pe care și-a exprimat dorința de a i le publica. Satisfacem cu multă plăcere dorința sa, redînd în continuare cele împărtășite:

„... recenzia prof. Al. Zub îmbrățișează o serie de aspecte ale vieții românilor din Voivodina, inclusiv cel bisericesc, dat fiind rolul eminent jucat de cler.

„Nu numai cuprinsul volumului recenzat, dar și alte atît de multe și variate noutăți accelerează pulsul cititorului care îl parcurge numeroasele pagini. Nu lipsesc din cuprinsul lor Andrei Șaguna, Ignatie Vuia, Patrichie Popescu, Nicolae Tincu Velea, Trifon Mică, Mihai Juca. ... Este consemnat și acel institut nu sîrbo-român ci „școală cliricală” de acum 160 de ani care a așteptat în Virșeț aproape jumătate de secol să fie traslocată la locul ei genuin, Caransebeș. Sînt apoi citate și alte nume, români dintr-o bucată, artiști, învățători ca Petru Stoica din Satul nou, redactor al revistei „Convorbiri pedagogice” din Panciova și Brașov apoi țărani de văză. Numărul masiv al documentelor impresionează firește; important că au fost culese și inventariate.

„Scrutate cu prudență și cu interes toate laturile vieții din trecut a românilor, este logic și normal a se fi întîlnit nu frecvențele ci toate despărțirile așa-numite „ierarhice” și nu „clericale” cum sînt indicate aici. Aceste despărțiri ierarhice au importanță covârșitoare, ele marcînd o piatră de hotar din multe puncte de vedere.

„Și fiindcă am atins ținta urmărită, îmi permit să mai notez încă unele momente pe care le apreciez ca potrivit să fie adăugate la acelea consemnate din trecutul istoriei culturale a românilor din Voivodina.

„Orizontul larg sub care rojul de români ne-am trăit viața în același Banat ne-a unit și ne-a înfrățit. Ne-au bătut aceleași vînturi, aceleași soare ne-a uscat fețele stropite de ploii și de necazuri, deoarece vicisitudinile vieții au fost mai mult maștere, abundînd în izbitori și adversități. Atunci, în depărtata epocă romană, cînd rînd apoi după apunerea ei, cînd legile istoriei au pecetluit soarta popoarelor, cînd Banatul devenea o poartă deschisă, un vad prin care au intrat și uneori au mai și ieșit unele neamuri, după ce apoi se părea că valurile migratoare se mai răresc, cînd apele s-au mai retras spre matca lor, liniștea tot nu s-a sălășluit asupra acestui petec pătrat de lume. *Jure gladii* — cînd ungurii, cînd turcii, cînd austrieii îl reclamau — îl ocupau și îl dețineau cu toții pe rînd și după măsura puterii lor, deoarece solul lui era binecuvîntat: era doar la marginea acelei *Dacia felix*.

„Dar, să nu deviez prea mult de la problema noastră. Revin la vremurile mai apropiate de noi. Dacă în general viața s-a scurs în tiparele dirijate de vremuri, sufletul ne-a fost permanent ancorat în Biserică. Recenzentul volumului de documente afirmă pe drept că „în afara confiniului militar, majoritatea școlilor erau

tutelte de Biserică", cu toate că aceleași școli pregăteau pe învățătorii lor; și iarăși, precum am mai amintit, se recunoaște că în viața socială „clerul a jucat un rol eminent”.

„Mîncînd de la informațiile imbiat de documente, se arată în continuare cum în patea de apus a Banatului a locuit și locuiește o semîntie de români, cu unele așezări impunătoare ca Alibunar, Doloave, Satul nou, Seleuș, Sin-Mihai, Petrovaselo, Uzdin tocmai mulțumită caracterului locuitorilor ... sporind și prestigiul vieții spirituale a provinciei...”

„Din Alibunar a descins la Caransebeș, Ștefan Jianu cu zestre intelectuală dobîndită în școlile din Fiume (Rijeka), Bratislava și Cernăuți, apărînd cu fermitate și prestigiu școala confesională românească. Din Doloave a purces Aurel Uroș, pînă de curînd conducător al Vicariatului românilor ortodocși din Voivodina, autor a diverse lucrări, redactor al revistei „Credința” și al calendarelor cu șematisme și sumare descrieri ale parohiilor.

„Curînd după primul război mondial, care ne-a dat Alba Iulia lui 1 decembrie 1918, după ce o seamă de asperități s-au mai netezit, instrucția tineretului român de aici s-a reglementat printr-o convenție școlară. Consilier tehnic al acestei convenții a fost numit dr. Petru Ionescu, odinioară profesor la preparandia din Caransebeș și mijlocitor pentru alegerea patriarhului dr. Miron Cristea, fost episcop al Caransebeșului.

„Continuîndu-și viața lor bisericească sub oblăduirea Statutului organic, acești frați și-au prelungit viața în legătura în care li încadraseră formula șaguniană, ca sufragani ai fostei episcopii din Caransebeș. Îmi amintesc cu duioșie furtuna de aplauze pe care a stîrnit-o în sinodul caransebeșan declarația solemnă a protopopului Panciovei, Ioan Murgu, că și prin aderarea românilor din această parte a Banatului la calendarul îndreptat — era în anii de după îndreptarea calendarului — ei își declară și mărturisesc apartenența la Biserica Ortodoxă Română.

„Și revenind la ceea ce se socotește drept frecvente despărțiri clericale, în fond consemnarea unei existențe băstinașe neîntrerupte, reproducem cuvintele picturii academice din Zorlențul Mare, Nicolae Popescu, scrise pe bolta bisericii din Seleuș: „Cu foc m-am nutrit și cu sudoare cruntă m-am adăpat pentru națiunea mea. Viitorul românilor va fi mare, însă ne trebuie luptă și iară luptă! Dumnezeu cu noi”.

„Am socotit că la un volum de circa cinci sute de documente, cele cîteva reflecții ale mele nu vor altera sau îngreuna sensul”.

Mulțumim d-lui Nicolae Cornean pentru gândurile ce ni le-a împărtășit pe marginea prezentării volumului „Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina”, mai ales că ele vin să puncteze realități decurgînd din însăși documentele publicate.

PE MARGINEA UNOR PRECIZĂRI

Dl. Prof. Vasile Vărădean ne roagă să inserăm punctul său de vedere cu privire la accentele formulate asupra cărții sale de către un corespondent al nostru, apărute la această rubrică în nr. 10—12/1982. Mulțumind pentru clarificările și precizările făcute, redăm în continuare textul scrisorii sale:

„La „Poșta redacției” din *Mitropolia Banatului*, nr. 10—12/1982, dl. Theodor Trăpcea „atrage atenția asupra unor chestiuni” din lucrarea mea „Monumente bisericești și culturale din zona Oraviței”, „în privința cărora socotește necesare unele clarificări”.

Răspund, deci, dînd „clarificările” cerute.

1. Dl. Th. T. „se îndoiește de justetea” „tratării” etimologiei toponimilor Oravița, Calina, Secășeni și Ticvan. Precizăm că „tratarea” acestora aparține unor autori români și străini, pe care personal citîndu-i — așa cum se obișnuiește — le-am

reprodus: filologul Sorin Stati, Coriolan Suciu, Virgil Birou, Horváth Endre și Pesty Frigyes. Dl. Th. T. deci are tot dreptul „să se îndoaie” de ele, (mai ales dacă are o altă opinie, proprie, mai „justă”, pe care însă n-o „tratează”).

2. „Aserțiunea că după pacea de la Požarevac, otomanii „au dislocat din județul Caraș-Severin majoritatea specialiștilor în minieră” pentru a-i utiliza în Oltenia (p. 25, nu 46 cum precizează d-sa) rezultă categoric din documentele în limba germană de la nota 51 (p. 177), citate de Sim. Sam. Moldovan și Virgil Birou, după dr. Baróti Lajos.

3. Dl. Th. T., „nu este de acord” că „istoria atât de tragică din zona Oraviței în perioada secolului al XVIII-lea nu este încă destul de cunoscută” (p. 26). Or, noi, vorbim despre istoria „din cele două ținuturi, Banatul și Oltenia, (care) nu este încă destul de cunoscută”. Aceasta ca urmare a afirmației profesorului dr. Radu Flora (vezi nota 1 de la p. 174), că „în arhivele fostei Mitropolii de la Sremski Karlovi (Karlowitz) există un imens tezaur arhivistic „cu un fond care depășește cifra 1.300.000 de documente scrise în diferite limbi, printre care și în limba română”, care își așteaptă cercetătorii.

4. Dl. Th. T. semnalînd apoi „unele erori de mai mică importanță” spune: „La p. 12, L. F. Marsigli n-a fost un călător oarecare (sl.n.), ci cu o misiune precisă în Țările Române”. N-am afirmat niciunde în lucrare, că a fost un „călător oarecare”, nici n-am urmărit „misiunea” (sa) precisă în Țările Române, ci l-am amintit doar în legătură cu atestarea documentară a Oraviței, spunînd: „în conscripția din 1690—1700 a călătorului italian, ofițerul Luigi Ferdinando Marsigli — care a întreținut corespondență cu stolnicul Constantin Cantacuzino...” etc. Susținem, deci, că L. F. Marsigli a fost totuși un călător în Țările Române cum susțin și alții (inclusiv Nicolae Iorga), în contextul lucrării mele nefiind cazul să dau și alte amănunte despre el.

5. „La p. 29 autorul citează pe F. Milleker, dar nu citează pe Sim. Sam. Moldovan”, spune în continuare dl. Th. T. În realitate, la nota 59 (p. 178) *precizez* că *nu eu îl citez pe F. Milleker*, ci Sim. Sam. Moldovan.

6. La p. 113, nu eu am afirmat că numele „Namig” e turcesc ci tradiția satului Ciirnecea (Dl. Th. T. însă nu spune ce fel de nume este).

7. „La p. 161, data morții lui Aurel Maniu e greșită”, spune dl. Th. T., fără să arate, care e data corectă. Într-adevăr, e greșită, dar la mijloc e o eroare de tipar. Că este așa rezultă din inversarea ultimelor două cifre: „49” în loc de „94”.

8. „Nu știu — spune dl. Th. T. —, pe cine poate convinge afirmația potrivit căreia vărădenii preferă pe Molière, iar răcășdenii pe Blaga”. Într-adevăr pe nimeni, pentru că nu e vorba de a convinge pe cineva, ci doar de a arăta, obiectiv, că „sătenii amatori (de teatru) din Vărădia au avut preferințe pentru Molière, jucînd „Doctorul fără voie”, „Bolnavul închipuit” și „George Dandin”, iar cei din Răcășdia, pentru Lucian Blaga, jucînd drama „Avram Iancu” (p. 50), ceea ce nu înseamnă că vărădenii „preferă pe Molière” față de Blaga, ci pur și simplu, că lor le-a plăcut mai mult comedia decît drama, de vreme ce au jucat trei comedii de Molière, dovedind, totodată nobilele ambiții competitive și nivelul amatorismului teatral al sătenilor răcășeni.

9. Traducerea textului grecesc de la nota 200 nu ne aparține, fiind o traducere al cărui autor nu se cunoaște.

10. În sfîrșit, ultima eroare „de mai mică importanță”: numele ctitorului bisericicii din Oravița. Acesta nu e „Dumitrovici”, ci „Dimitrie”, așa cum l-a descifrat și publicat Nicolae Iorga, transcriind inscripția grecească de pe cruce de la intrarea în biserică și cum apare atît la Nicolae Iorga cît și la Sim. Sam. Moldovan și la Virgil Birou (vezi pp. 82, 83, 156, 187 și 192). Forma „Dumitrovici” din facsimilul după registrul de decese, pe care și eu am transcris-o exact, la p. 156 (nu la p. 155), este o formă sîrbizată.

Odată cu aceste cîteva precizări țin să mulțumesc d-lui Th. T. pentru osteneala ce și-a luat de a se opri cu bunăvoință asupra lucrării mele închinată uneia din zonele cele mai importante ale Banatului prin trecutul ei istoric, cultural, economic, social și bisericesc.

RECTIFICARE

În redacționalul „Ortodoxie și națiune” publicat în nr. 10—12/1982 al revistei noastre, la pagina 612 sînt citate articolele „Biserica și națiunea” și „Ortodoxie și românism” din revista „Viața ilustrată” care apărea mai demult la Sibiu. Ambele sînt greșit atribuite prof. Nicolae Colan. Eroarea a provenit din faptul că purtînd în loc de autor simpla indicație „N”, am socotit că aparțin directorului revistei care era prof. Nicolae Colan, viitorul episcop al Clujului și apoi mitropolit al Ardealului.

Adevărul este că ambele articole citate aparțin ierarhului de atunci al Sibiului, arhiepiscopul și mitropolitul Nicolae Bălan, care le-a semnat simplu și modest „N”. De altfel aceste articole au fost incluse mai tîrziu în volumul „Biserica și viața” (Sibiu, 1947, pp. 251—277), în care întîistătătorul de odinioară al Mitropoliei Ardealului a „colectat cuvîntări și studii în legătură cu diferite ocaziuni și cu probleme vitale pe care le-a ridicat la suprafață viața noastră bisericească și raporturile ei cu ceilalți factori ai culturii naționale”.

Făcînd această rectificare cerem scuze cititorilor pentru eroarea săvîrșită.

S O M M A I R E

Tome Nos. 5—6

mai—juin 1983

*, * La vocation européenne des Roumains. — — — — — 273

ETUDÈS

Prof. Dr. DAN ILIE CIOBOTEÀ : L'Eglise Orthodoxe Roumaine et les préparations pour l'Assemblée de Vancouver. — — — — —	276
Prêtre Prof. Dr. ION BRIÀ : Jésus Christ dans une vision cosmique. — — — — —	288
ANCA MANOLACHE : Opinions sur le document „Baptême, Eucharistie, Ministère”. — — — — —	294
Archiprêtre NICODIM BELEA : Le culte orthodoxe, facteur d'ascension spirituelle et morale. — — — — —	318

LA CHAIRE DES PRÊTRES

Prêtre Prof. ALEXANDRU MOISIU : La joie de vivre. — — — — —	326
Prêtre IOAN BRÎNZEI : Jésus dans le Jérusalem de l'âme. — — — — —	329
Prêtre GABRIEL CERNĂUȚEANU : Jésus en Bétsaïde. — — — — —	332
Prêtre Prof. SORIN COSMA : Predication sur le sacrement de la confirmation. — — — — —	333
Prêtre IOAN BUNEA : Predication sur la conscience morale. — — — — —	336

PROBLÈMES PASTORAUX ET LITURGIQUES

Archiprêtre VASILE PETRICA : „Les derniers pas” dans la paroisse. — — — — —	340
---	-----

VESTIGES DU PASSE

M. B. BABIU : L'Evêque Dr. Iosif Traian Badescu (1858—1933). — — — — —	348
Dr. VICTOR LĂZĂRESCU : Dr. Aurel Maniu (1833—1894). — — — — —	353

ÉTAPES DANS LE DÉVELOPPEMENT DE LA PATRIE

Collaboration des travailleurs de Timișoara à une importante réalisation technique. Les premières sondes d'Arad. Outillages pour des nouveaux objectifs d'investissements. Nouveaux produits „ELBA”. Nouveaux types de bétons et produits chimiques. Turbines pour les microcentrales hydroélectriques. Nouveaux

types d'électromoteurs. Funiculaires oscillants. Cabinet spécialisé en acupuncture. Machine universelle pour la menuiserie. Ferme pour l'élevage des cerfs et faisans. Trésor monétaire dacique. — — — — — 358

NOTES ET COMMENTAIRES

Dr. IOAN VASILE LEB: Jésus Christ — la vie du monde. — — — — — 360

CHRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

Conférence interconfessionnelle. Visite en Autriche. Table ronde contre les armes nucléaires. La session du Secrétariat International de C.C.P. Conférence régionale C.C.P. de la République Fédérale d'Allemagne. Pèlerinage de paix vers Bethléem. La lettre de paix des évêques catholiques-romains américains. Protestation originale contre les fusées nucléaires. Une église n'est pas lieu d'abri pour la bombe. La présence et le témoignage des chrétiens au Moyen-Orient. Les horreurs du nazisme et les bienfaits de la paix. Les grands problèmes sociaux soulignés par les évêques indiens. — — — — — 363

LA VIE ECCLÉSIASTIQUE DANS LA METROPOLE DU BANAT

L'Archevêché de Timișoara et Caransebeș

La réunion du synode métropolitain. Visite canonique. Bénédiction d'églises. Visite épiscopale. Appelés au service sacerdotal. Conférence d'orientation pour les prêtres. Activités sociales. La visite d'un prélat de l'étranger. Restaurations d'églises et travaux de réparations en cours d'exécution. Eglises peintes récemment. Aspect de l'activité des musées ecclésiastiques. Décèses. — — — 370

L'Evêché d'Arad et Hunedoara

Jour anniversaire de l'évêque. Liturgies et missions épiscopales. Ordinations des prêtres. Conférences des prêtres. Conférence des travaux avec les doyens. Assemblée générale de C. A. R. Rencontre avec les missionnaires des décanats. 378

PRESENTATIONS BIBLIOGRAPHIQUES

Fanny Djindjihasvili, *Antim Ivireanul* — érudit humaniste (A.Z.) Vasile Vărădean, *Monuments ecclésiastiques et culturels de la zone d'Oravița* (M. Bănescu), Ion Barnea, Octavian Iliescu, *Constantin le Grand* (Al. Bălaș) Johann Jakob Ehrler, *Le Banat dès les origines jusqu'à présent (1774)* (M. Bănescu). Crișan I. Mircioiu, Albert Schweitzer (V. I. Leb). Andrei Pippidi, *Hommes et idées du Sud-Est européen à l'aube de l'âge moderne* (V. N.). Dr. Nikola Gavrilović, *Histoire des imprimeries cyrilliques de l'Empire habsbourgien pendant le XVIIIe siècle*, (S. Anuichi). — — — — — 383

COURRIER DE LA RÉDACTION

Post-scriptum à une présentation bibliographique. Notes marginales à quelques précisions. Rectification. — — — — — 395

Cititorii din străinătate pot abona revista „Mitropolia Banatului” adresându-se la ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P. O. Box 136—137; Telex: 11226; București, strada 13 Decembrie, nr. 3.

CRONICA BISERICESCĂ

Conferință interconfesională. Vizită în Austria. Masă rotundă împotriva armelor nucleare. Sesiunea Secretariatului internațional al C. C. P. Conferință regională C. C. P. din R. F. G. Pelerinaj de pace spre Betleem. Scrisoarea pentru pace a episcopilor romano-catolici americani. Protest original împotriva rachetelor nucleare. O biserică nu este loc de adăpost pentru bombă. Prezență și mărturie creștină în Orientul Mijlociu. Ororile nazismului și binefacerile păcii. Mari probleme sociale subliniate de episcopii indieni. 363

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Intrunire a sinodului mitropolitan. Vizită canonică. Binecuvântări de biserică. Vizită arhierescă. Chemați la slujirea preotească. Conferință de orientare preotească. Constituirea Organizației Democrației și Unității Socialiste pentru personalul Centrului eparhial. Vizita unui ierarh din străinătate. Restaurări de biserici și lucrări de reparații în curs de executare. Biserici pictate recent. Din activitatea colecțiilor muzeale. Adormiți întru Domnul. — 370

Episcopia Aradului și Hunedoarei

Sărbătorirea Ierarhului eparhiei. Slujiri și misiuni arhieresti. Hirotonii de noi preoți. Conferință preotească. Consfătuirea de lucru cu protopopii. Adunarea generală a C. A. R. Consfătuire de lucru cu misionarii protopopești. — — — — — 378

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Fanny Djindjhasvili, *Antim Ivireanul cărturar umanist* (A. Z.). Vasile Vărădean, *Monumente bisericesti și culturale din zona Oraviței* (M. Bănescu) Ion Barnea — Octavian Iliescu, *Constantin cel Mare* (Al. Bălaș). Johann Jakob Ehrler, *Banatul de la origini pînă acum (1774)* (M. Bănescu). Crișan I. Mircioiu, *Albert Schweitzer* (V. I. Leb). Andrei Pippidi, *Hommes et idées du Sud-Est européen à l'aube de l'âge moderne* (V. N.). Dr. Nikola Gavrilovic, *Istorija cirilskih stamparija u Habsburskoj Monarhiji u XVIII veku* (S. Anuichi). — — — — — 383

POȘTA REDACȚIEI

Post-scriptum la o prezentare bibliografică. Pe marginea unor precizări. Rectificare. — — — — — 395

52419